

International
Labour
Organization

► Mediu de afaceri favorabil pentru întreprinderi durabile în Republica Moldova

EESE business,
create jobs

Enabling Environment for Sustainable Enterprises

Mediu de afaceri favorabil pentru
întreprinderi durabile
în Republica Moldova

Copyright © Organizația Internațională a Muncii 2019

Publicat pentru prima dată în 2019

Publicațiile Biroului Internațional al Muncii se bucură de protecția drepturilor de autor în baza Protocolului 2 la Convenția universală privind drepturile de autor. Reproducerea unor scurte fragmente din aceste publicații este însă permisă, cu condiția menționării sursei. Pentru obținerea drepturilor de reproducere sau traducere, se va adresa o solicitare Biroului de Publicații (Drepturi și licențe), Biroul Internațional al Muncii, CH-1211 Geneva 22, Elveția, sau la adresa electronică: rights@ilo.org.

Biroul Internațional al Muncii salută solicitările de acest gen.

Bibliotecile, instituțiile și alți utilizatori înregistrați la organizațiile care se ocupă de protecția drepturilor de reproducere, pot face copii după aceste materiale în conformitate cu autorizațiile care le sunt emise în acest scop.

ISBN: 9789220321560 (print)
9789220321577 (web pdf)

Denumirile utilizate în publicațiile OIM, în conformitate cu practica Națiunilor Unite, precum și prezentarea materialelor din aceste publicații nu exprimă în nici un caz opiniile Biroului Internațional al Muncii cu privire la statutul juridic al unei țări, al unei zone sau al unui teritoriu sau al autorităților care le guvernează, și nici la delimitarea granițelor acestora.

Responsabilitatea pentru opiniile exprimate în articole, studii și alte lucrări le revine exclusiv autorilor, iar publicarea lor nu echivalează cu o susținere a opiniilor exprimate în aceste materiale din partea Biroului Internațional al Muncii.

Referirile care se fac la denumirile unor firme, produse și procese comerciale nu implică faptul că sunt susținute de Biroul Internațional al Muncii, iar faptul că anumite firme, produse sau procese comerciale nu sunt menționate nu constituie un semn de dezaprobare a acestora.

Pentru mai multă informație privind publicațiile BIM și produsele electronice vizitați site-ul nostru: www.ilo.org/publns.

Tipărit în Elveția

Prefață

Întreprinderile prosperă într-un mediu de afaceri care favorizează dezvoltarea și creșterea lor. Prin urmare, este importantă nu doar asistența oferită întreprinderilor și organizațiilor care le reprezintă, dar și crearea unui mediu regulator, politic și instituțional favorabil, care să asigure lansarea, extinderea și sustenabilitatea întreprinderilor. În baza mandatului său de a crea muncă decentă, Organizația Internațională a Muncii (ILO) se concentrează pe crearea locurilor de muncă, protecție socială, dialog social și drepturile la locul de muncă. Aceasta include promovarea economiilor care generează locuri de muncă mai multe și mai bune în întreprinderi durabile. În acest context, ILO a elaborat metodologia de Evaluare a Mediului Favorabil pentru Întreprinderi Durabile (EESE), ca o modalitate de a oferi recomandări bazate pe dovezi în vederea îmbunătățirii mediului de afaceri pentru întreprinderi durabile. Acest instrument se concentrează pe aspecte politice, economice, sociale și de mediu înconjurător care influențează derularea afacerilor și a fost aplicat în peste 40 de țări.

În 2013, ILO a sprijinit Confederația Națională a Patronatului din Republica Moldova (CNPM) în evaluarea mediului favorabil pentru întreprinderi durabile. Consultările dintre guvern și angajatori în baza rezultatelor evaluării au generat reforme privind simplificarea procedurilor de înregistrare și licențiere, reducerea numărului organelor de control și supravegere de stat, îmbunătățirea politicilor și administrației fiscale, aprobarea unei noi legi privind achizițiile publice, flexibilizarea legislației muncii și dezvoltarea cadrului normativ privind învățământul dual și ucenicia.

În consecință, ILO a fost solicitată să sprijine o evaluare tripartită a mediului favorabil pentru întreprinderi durabile în vederea identificării domeniilor prioritare pentru reforme ulterioare. Noua evaluare se bazează pe o trecere în revistă a noilor constatări privind mediul de afaceri din Moldova, interviuri cu oficiali din guvern, patronate și sindicate și un sondaj de percepție care a cuprins 400 de patroni și 107 salariați. Constituenții tripartiți ai ILO au validat raportul pe durata unui atelier de lucru în septembrie 2019.

În baza constrângerilor identificate, partenerii tripartiți au elaborat, de asemenea, un plan de acțiuni privind (i) cadrul legal și regulator favorabil; (ii) educație, formare și învățare pe tot parcursul vieții și (iii) dialog social. Acest plan de acțiuni propune măsuri orientate spre îmbunătățirea mediului pentru dezvoltarea întreprinderilor durabile în Moldova.

Evaluarea EESE a fost realizată sub supravegherea tehnică a dnei Judith van Doorn, Secția Întreprinderi Mici și Mijlocii (SME Unit) a ILO, cu sediul la Geneva, în colaborare cu dna Iulia Drumea, specialist superior, activități cu organizațiile patronale (ACT/EMP) din cadrul Echipei de Asistență Tehnică privind Munca Decentă pentru Europa Centrală și de Est, cu sediul la Budapesta și dna Ala Lipciu, Coordonator Național ILO în Republica Moldova.

Aducem totodată mulțumiri companiei Axa Management Consulting pentru efectuarea sondajului de percepție, dlui Shusuke Oyobe pentru contribuțiile tehnice și dnei Saumya Premchander pentru elaborarea raportului final.

Sperăm că, urmare a constatărilor studiului și cu suportul ILO, guvernul și partenerii sociali vor fi încurajați să facă progrese suplimentare în abordarea constrângerilor cheie în dezvoltarea întreprinderilor durabile.

Dragan Radic,
Șef Secție IMM, ILO Geneva

Markus Pilgrim,
Director, Echipa de asistență tehnică privind
Munca Decentă pentru Europa Centrală și de
Est, Budapesta

Conținut

Prefață	iii
Sumar executiv	vii
Abrevieri și acronime	xi
1. Introducere	1
1.1 Metodologia studiului	2
1.2 Limitările studiului	4
2. Elemente politice	5
2.1 Pace și stabilitate politică	6
2.2 Buna guvernare	10
2.3 Dialogul social și relațiile industriale	18
2.4 Respectarea drepturilor universale ale omului și a standardelor internaționale ale muncii	26
3. Elemente economice	33
3.1 Politici macroeconomice solide și stabile și buna gestionare a economiei	36
3.2 Comerțul și integrarea economică durabilă	45
3.3 Cadru legal și regulator favorabil	50
3.4 Supremația legii și siguranța dreptului de proprietate	60
3.5 Concurența loială	66
3.6 Tehnologiile de informare și comunicare	73
3.7 Accesul la servicii financiare	78
3.8 Infrastructura fizică	85
4. Elemente sociale	91
4.1 Cultura antreprenorială	92
4.2 Educație, instruire profesională și învățare pe tot parcursul vieții	97
4.3 Justiție socială și incluziune socială	106
4.4 Protecție socială adecvată	109

5. Elemente de mediu	115
5.1 Gestionarea responsabilă a mediului înconjurător.....	116
Rezultatele evaluării și calea de urmat	121
Bibliografie	123
Sursele de date	135

Sumar executiv

Cea de-a 96-a sesiune a Conferinței Internaționale a Muncii, care a avut loc la Geneva în anul 2007, a adoptat concluzii privind promovarea întreprinderilor durabile și a identificat 17 elemente ale unui mediu de afaceri favorabil pentru dezvoltarea întreprinderilor durabile. Un mediu favorabil creării și dezvoltării întreprinderilor durabile combină căutarea profitului legitim cu nevoia de dezvoltare, respectând astfel de principii ca demnitatea umană, durabilitatea mediului înconjurător și munca decentă. În acest context, Republica Moldova este una dintre țările care au implementat instrumentul de evaluare a Mediului de Afaceri Favorabil pentru Întreprinderi Durabile (EESE) bazat pe metodologia ILO, elaborată în baza concluziilor Conferinței Internaționale a Muncii.

În perioada anilor 2012-2013, ILO a sprijinit Confederația Națională a Patronatului din Republica Moldova (CNPM) în realizarea unei evaluări a mediului favorabil pentru întreprinderi durabile (EESE). Constatările evaluării au fost publicate într-un raport de evaluare EESE care, la rândul său, a fost compilat într-un document care conține cele șapte constrângeri principale pentru dezvoltarea afacerilor în Republica Moldova, după cum urmează: (1) instabilitatea politică și relațiile deficitare cu instituțiile statului; (2) dialogul social inefficient; (3) cadrul de reglementare împovărător; (4) concurența deficitară/neloială; (5) infrastructură de calitate precară; (6) forță de muncă cu nivel scăzut de calificare; (7) legislația muncii inflexibilă. Rezultatele studiului și calea de urmat au fost, de asemenea, prezentate în cadrul unui forum la nivel înalt.

În septembrie 2014, a fost semnat un Memorandum de Colaborare între CNPM și Guvernul RM, în baza căruia părțile s-au angajat să coopereze în vederea îmbunătățirii sistemului de impozitare, sistemului public de asigurări sociale, sistemului asigurărilor obligatorii de asistență medicală, procedurilor de achiziții publice, modificarea Codului muncii, reducerea economiei informale și concurenței neloiale. Mai mult, ILO a sprijinit CNPM în procesul de elaborare a documentelor de poziție privind modificarea și completarea Codului muncii al RM, perfecționării

sistemului de dialog social și reducerea economiei informale.

Urmare a evaluării EESE, au fost soluționate sau sunt în proces de abordare un șir de probleme, însă mai există loc pentru îmbunătățiri. Astfel, în conformitate cu Programul de Țară privind Munca Decentă pentru Republica Moldova (2016-2020), constituenții ILO au convenit asupra necesității de a realiza o evaluare tripartită a mediului de afaceri favorabil pentru întreprinderi durabile. Evenimentul de lansare oficială a procesului tripartit în Republica Moldova a avut loc în mai 2018.

Pe durata procesului tripartit a fost aplicată metodologia EESE testată anterior – cu scopul de a colecta și de a analiza toate datele necesare și de a prezenta constatările raportului. Cu sprijinul cercetătorilor externi și cu ajutorul chestionarului EESE, a fost realizat un sondaj de opinie, cu participarea a 400 de angajatori din cinci regiuni ale Republicii Moldova, precum și 107 salariați din diverse sectoare.

Potrivit metodologiei EESE, sunt analizate 4 segmente principale: elementele politice, economice, sociale și de mediu. În acest scop, constituenții tripartiti au selectat cinci țări, și anume: Estonia, Slovenia, Albania, România și Malta, în calitate de comparatori pentru Republica Moldova. Acest raport constituie o sinteză a constatărilor sondajului privind percepția întreprinderilor, culegere de date și o revizuire a literaturii, evaluând mediul de dezvoltare a întreprinderilor în raport cu 17 elemente de bază pentru întreprinderi durabile.

Elemente politice

Deși au fost înregistrate mai multe progrese, Moldova continuă să se confrunte cu diverse provocări, în procesul de edificare a unei democrații și economii sănătoase, în contextul unor instituții instabile și înrădăcinate, precum și a capitalului uman limitat. Perioadele de instabilitate politică au avut un impact atât asupra instituțiilor și economiei țării, cât și asupra indicatorilor sociali și economici. Moldova are un

context politic post-sovietic și procese democratice emergente, care au creat dificultăți în susținerea creșterii economice și dezvoltării infrastructurii și instituțiilor politice ale țării.

Sondajul EEE a constatat că reprezentanții întreprinderilor au avut percepția că instabilitatea politică a afectat procesul de dezvoltare a întreprinderilor. O pondere considerabilă a respondenților sondajului au fost preocupați de gradul în care mita și corupția au prezentat obstacole majore în calea dezvoltării întreprinderilor. Aproape jumătate dintre reprezentanții întreprinderilor (49,5%) au fost, oarecum, de acord cu faptul că aceste fenomene reprezintă obstacole majore, în timp ce unul din trei respondenți (37,8%) a susținut, în totalitate, această afirmație. În timp ce respondenții sondajului au considerat că au dispus de un nivel relativ înalt de libertate de a întemeia și de a se afilia la sindicate, în cadrul a 82,5% dintre întreprinderile reprezentate nu existau organizații sindicale, iar 77% dintre respondenți proveneau din companii care nu erau membre ale unei asociații patronale.

Cadrul legal al Republicii Moldova prevede protecția drepturilor omului, însă punerea în aplicare a legilor existente este problematică. În anul 2016 a fost efectuată o Revizuire Periodică Universală și a fost adoptat un nou Plan Național de Acțiuni în Domeniul Drepturilor Omului pentru perioada anilor 2018-2022 pentru a răspunde recomandărilor acestuia. Sondajul EEE a constatat că respondenții au fost de părere că există posibilități de îmbunătățire a situației în ceea ce privește respectarea drepturilor universale ale omului, garantarea principiilor fundamentale și drepturilor în muncă.

Elemente economice

Odată cu obținerea independenței în 1991, Republica Moldova a fost supusă unui proces de tranziție politică și socio-economică de la un sistem politic comunist și economia planificată centralizat la economia de piață și democrație. În pofida progreselor obținute recent, Republica Moldova rămâne printre cele mai sărace țări din Europa. În anul 2016 a fost aprobată Strategia Națională de Dezvoltare Regională (SND) pentru anii 2016-2020 pentru asigurarea

unei dezvoltări durabile a regiunilor Republicii Moldova.

Țara a fost, practic, împinsă în faliment după ce, în anul 2014, 1 miliard de dolari S.U.A., sumă egală cu aproximativ o optime din producția economică, a fost sustras din sistemul bancar al țării, după care au fost implementate reforme financiare extinse. Șocul economic a condus la creșterea inflației, la deprecierea monedei naționale și la valuri de proteste împotriva corupției și a guvernului. În anul 2016, a fost aprobat programul FMI și au fost introduse noi reforme și reglementări. Pe parcursul ultimilor ani au fost urmărite penal mai multe cazuri de corupție și de evaziune fiscală de proporții, dar mai sunt încă multe de făcut.

Fiind întrebați dacă consideră că Republica Moldova are un mediu macroeconomic solid și stabil și că economia este bine gestionată, 54,3% dintre respondenții sondajului EEE au declarat că "nu sunt de acord cu această afirmație". La întrebarea cât de încurajator a fost, în opinia lor, cadrul legislativ și de reglementare al RM pentru funcționarea și dezvoltarea întreprinderilor, 52,8% dintre respondenții sondajului EEE au afirmat că "acesta nu a fost foarte încurajator".

Majoritatea reprezentanților întreprinderilor (54,3%) consideră că impozitele, TVA și contribuțiile de asigurări sociale și medicale, plătite de companii, descurajează dezvoltarea întreprinderilor. Cu toate acestea, fiind întrebați despre cum au perceput inițiativa recentă a Guvernului de a reduce povara fiscală asupra întreprinderilor și impactul acesteea, 69% dintre reprezentanții întreprinderilor intervievate au manifestat o atitudine relativ pozitivă sau foarte pozitivă.

În luna iunie 2014, Republica Moldova a parafat Acordul de Asociere cu Uniunea Europeană, care a inclus un Acord de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător. Implementarea ZLSAC trebuie să genereze efecte benefice pentru integrarea Republicii Moldova pe piața comună europeană, creând mai multe oportunități de investiții. De-a lungul anilor, Guvernul Republicii Moldova a întreprins măsuri în scopul eficientizării și simplificării procesului de înregistrare și licențiere a afacerilor, reducerea ratelor de impozitare și consolidarea administrării fiscale.

În vederea creării unei baze legislative cuprinzătoare pentru tranziția la economia de piață, Republica Moldova a adoptat câteva legi și reglementări noi, printre care o nouă Lege cu privire la insolvabilitate, Legea cu privire la protecția concurenței și legislația cu privire la serviciile de plată și moneda electronică. Răspunsurile la sondaj și interviurile informatorilor au reiterat faptul că funcționarea suboptimală a sistemului de justiție, controlat de câteva grupuri de interese și persoane, a făcut ca mediul de afaceri din RM să devină mai puțin atractiv. Majoritatea întreprinderilor intervievate sunt de acord fie pe deplin, fie într-o oarecare măsură cu afirmația precum că „legea este deschisă/expusă interferențelor de ordin politic”.

A existat o retroacțiune (feedback) pozitivă cu privire la licențe, permise și autorizații, respondenții sondajului întreprinderilor reacționând pozitiv la simplificarea procedurilor de către autorități. Mai mult de jumătate dintre respondenți consideră că regulile generale de eliberare a licențelor, permiselor și autorizațiilor respectă standardele, sau mai degrabă standardele minime de transparență și claritate. Peste jumătate din reprezentanții întreprinderilor (58,5%) s-au arătat mulțumiți de platforma lansată, care permite solicitarea licențelor și autorizațiilor în regim online. Cu toate acestea, în ceea ce privește reglementările generale, reprezentanții întreprinderilor erau, deocamdată, descurajați. Aceștia au specificat că cadrul legal și de reglementare curent și timpul petrecut pentru respectarea reglementărilor împiedică dezvoltarea afacerilor. Mai mult de jumătate din reprezentanții întreprinderilor intervievate consideră că cadrul legal existent dezavantajează IMM-urile, în raport cu întreprinderile mari.

Activitatea de creditare a fost afectată de criza bancară de la sfârșitul anului 2014, înregistrând o scădere remarcabilă a activității în 2015, ceea ce a slăbit considerabil sistemul bancar, în general. În 2017 și 2018 au intrat în vigoare noi reglementări privind guvernarea internă a instituțiilor bancare și gestionarea riscurilor. Majoritatea respondenților întreprinderilor s-au arătat îngrijorați de accesul la sursele de finanțare, sondajul dezvăluind că împrumuturile pentru afaceri și garanțiile de stat pentru garantarea creditelor au fost destul de dificil de obținut pentru întreprinderile formale de dimensiuni mici. Majoritatea întreprinzătorilor au remarcat că

costurile suportate de infrastructura fizică inadecvată au fost mari.

Moldova beneficiază de o serie de avantaje cheie în ceea ce privește dezvoltarea sectorului TIC: costul forței de muncă este relativ mic, iar infrastructura existentă este, în general, la un nivel înalt. Pentru a îmbunătăți nivelul de dezvoltare a întreprinderilor durabile este necesară îmbunătățirea rețelei rutiere și a căilor ferate. 44% dintre respondenții sondajului au declarat că au suportat costuri mari din cauza infrastructurii fizice inadecvate.

Elemente sociale

Cadrul de politici pe termen lung și mediu pentru dezvoltarea IMM-urilor în Moldova este stabilit în Strategia de Dezvoltare a Sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii pentru anii 2012–2020, precum și de Planul de acțiuni privind implementarea acesteia, supravegheat de Ministerul Economiei și Infrastructurii. În ultimii ani, dezvoltarea IMM-urilor în Moldova a fost afectată de recesiunea economică din Federația Rusă și de criza bancară din 2014. Turbulențele din sectorul financiar au împiedicat și dezvoltarea produselor financiare, specifice IMM-urilor, care ar încuraja perioadele de grație mai lungi și ar promova utilizarea garanțiilor de credit.

În prezent, afacerile deținute de femei în Moldova reprezintă circa 25% din totalul întreprinderilor, iar nivelul de creștere înregistrat în rândul companiilor aflate în proprietatea antreprenorilor de sex feminin a rămas mai mic între 2014 - 2016, în comparație cu afacerile deținute de antreprenorii de sex masculin. În ceea ce privește caracterul adecvat al sistemului de sprijin pentru persoanele care doresc să lanseze o afacere proprie, respondenții sondajului au răspuns că, deși cerințele legislative erau în mare măsură adecvate, alte domenii, cum ar fi oportunitățile de achiziții, lăsau de dorit. Fiind rugați să clasifice factorii care au împiedicat, cel mai mult, dezvoltarea întreprinderilor din Moldova, respondenții sondajului și-au exprimat îngrijorarea cu privire la accesul la sursele de finanțare, instabilitatea politică, lipsa forței de muncă instruite corespunzător și calitatea precară a guvernanței.

În urma obținerii independenței, Moldova a înregistrat una dintre cele mai mari și mai îndelungate pierderi a capacității de producție în rândul economiilor în tranziție, ceea ce a condus la migrarea în masă a populației aptă de muncă. Deși indicatorii privind cheltuielile bugetare, ratele de alfabetizare și cele de școlarizare sunt relativ buni, aceștia nu reflectă, în mod adecvat, calitatea și eficiența sistemului educațional. Productivitatea scăzută a forței de muncă în Moldova reflectă o tranziție incompletă de la o economie planificată, dominată de agricultură și o pondere înaltă a ocupării informale. Respondenții sondajului au remarcat necesitatea creării competențelor profesionale și atragerii investițiilor suplimentare în învățământul terțiar și profesional.

Majoritatea întreprinderilor intervievate au considerat că investițiile în dezvoltarea resurselor umane de către companii au fost limitate. Fiind întrebați despre disponibilitatea forței de muncă calificate și despre calitatea sistemului educațional în țară, 56,8% dintre respondenții sondajului au susținut că există un deficit semnificativ de competențe. Cererea pentru învățământul profesional tehnic secundar și post-secundar este, deocamdată, destul de limitată, deoarece sistemul nu este bine racordat la nevoile pieței.

Elemente de mediu

Provocările Republicii Moldova de natură ecologică necesită de asemenea atenție. Guvernul RM a identificat problemele asociate cu schimbările climatice drept o prioritate națională și le abordează din perspectiva reducerii emisiilor de gaze, precum și adaptarea populației și a ecosistemului la schimbările climatice și gestionarea riscurilor aferente schimbărilor climatice. Guvernul Republicii Moldova a aprobat Strategia de Mediu pentru perioada 2014-2023, care vizează integrarea principiilor de protecție a mediului, de dezvoltare durabilă și dezvoltare economică verde, de adaptare la schimbările climatice în toate sectoarele economiei naționale.

Moldova este vulnerabilă la schimbările climatice, iar impactul acestora asupra agriculturii trebuie să constituie un motiv de îngrijorare, având în vedere ponderea mare a populației care depinde de agri-

cultură. Strategiile de supraviețuire pe termen scurt și condițiile de sărăcie în zonele rurale împiedică acest segment al populației să investească în practici durabile, ceea ce sporește presiunea asupra resurselor naturale.

Rezultatele evaluării și calea de urmat

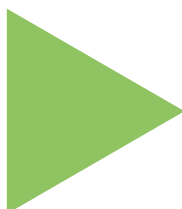
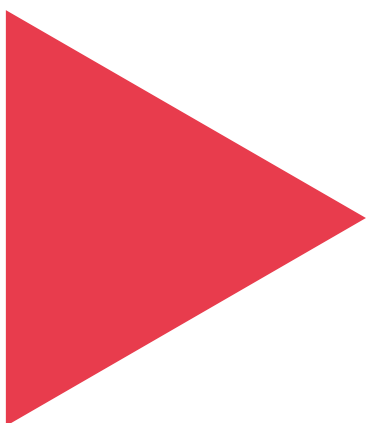
Studiul EESE a constatat că dezvoltarea întreprinderilor durabile necesită o abordare multidimensională. Buna guvernare, dialogul social și educația, formarea profesională continuă și învățarea pe tot parcursul vieții au fost identificate drept trei domenii cheie de preocupare în rândul reprezentanților întreprinderilor și salariaților intervievați. Sondajul a identificat că mituirea funcționarilor și corupția reprezintă obstacole majore pentru dezvoltarea întreprinderilor în Moldova, o pondere semnificativă a respondenților (87,3%) considerând că aceste fenomene reprezintă obstacole majore pentru dezvoltarea întreprinderilor în Moldova. Sondajul a evidențiat dificultatea accesării surselor de finanțare pentru demararea unei afaceri mici. Majoritatea celor intervievați au identificat necesitatea unui acces mai mare la instruire, o mai bună educație și mai mult sprijin pentru dezvoltarea afacerilor în Moldova. Și dialogul social a fost identificat ca o preocupare esențială, 40% dintre respondenții întreprinderilor considerând că dialogul social este fie puțin eficient, fie total ineficient la nivel național, sectorial și teritorial.

Rezultatele evaluării EESE au fost diseminate reprezentanților guvernului și partenerilor sociali și au fost validate în cadrul unui atelier de lucru în septembrie 2019. La acest atelier, participanții tripartiți au convenit asupra domeniilor prioritare de acțiune și au elaborat un plan de acțiuni privind (i) cadrul legal și de reglementare pentru întreprinderi; (ii) educație, formare și învățare pe tot parcursul vieții și (iii) dialog social, în vederea creării unui mediu mai favorabil pentru dezvoltarea întreprinderilor durabile în Moldova.

Abrevieri și acronime

BBC	<u>Compania Britanică de Radiodifuziune</u>	ONG	<u>Organizație Neguvernamentală</u>
CIA	<u>Agenția Centrală de Informații</u>	ONU	<u>Organizația Națiunilor Unite</u>
CRS	<u>Serviciul de Cercetare al Congresului</u>	OSC	<u>Organizație a Societății Civile</u>
CSR	<u>Responsabilitatea Socială a Întreprinderilor</u>	PAYE	<u>Impozitare la Sursă a Venitului</u>
EES	<u>Mediu de Afaceri Favorabil pentru Întreprinderi Durabile</u>	PIB	<u>Produsul Intern Brut</u>
EPI	<u>Indicele Performanței Mediului</u>	SDGs	<u>Obiectivele de Dezvoltare Durabilă</u>
FES	<u>Fundația Friedrich Ebert</u>	TIC	<u>Tehnologii de Informare și Comunicare</u>
ILC	<u>Conferința Internațională a Muncii</u>	TVA	<u>Taxa pe Valoare Adăugată</u>
ILO	<u>Organizația Internațională a Muncii</u>	TVET	<u>Învățământul Profesional Tehnic și Educație și Formare Profesională</u>
IMM	<u>Întreprinderi Mici și Mijlocii</u>	PNUD	<u>Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare</u>
ISD	<u>Investiții Străine Directe</u>	UNESCO	<u>Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură</u>
IT	<u>Tehnologia Informației</u>	UNICEF	<u>Fondul Națiunilor Unite pentru Copii</u>
ITU	<u>Uniunea Internațională a Telecomunicațiilor</u>	UNFPA	<u>Fondul Națiunilor Unite pentru Populație</u>
ITUC	<u>Federația Internațională a Sindicatelor</u>	USAID	<u>Agencia Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională</u>
ÎS	<u>Întreprinderi de Stat</u>	USD	<u>Dolar S.U.A.</u>
MFI	<u>Instituție de Microfinanțare</u>	WEF	<u>Forumul Economic Mondial</u>
NRI	<u>Indicele Pregătirii de Rețea</u>		
ODI	<u>Institutul de Dezvoltare din Străinătate</u>		
OHCHR	<u>Oficiul Înaltului Comisar ONU pentru Drepturile Omului</u>		
OMC	<u>Organizația Mondială a Comerțului</u>		
OMS	<u>Organizația Mondială a Sănătății</u>		

1. Introducere

Rolul important pe care îl joacă sectorul privat în dezvoltarea socială și economică a țării a determinat participanții la Conferința Internațională a Muncii (ILC), desfășurată în iunie 2007, să pună în discuție conceptul de dezvoltare a întreprinderilor durabile. Promovarea întreprinderilor durabile garantează îmbinarea echitabilă a resurselor umane, financiare și naturale. Un mediu favorabil pentru dezvoltarea întreprinderilor durabile trebuie să țină cont de cele trei dimensiuni ale dezvoltării durabile - economice, sociale și de mediu - ca piloni interdependenți și care se susțin reciproc.

ILC din 2007 a adoptat concluzii privind promovarea întreprinderilor durabile și a identificat 17 condiții pentru un mediu favorabil dezvoltării întreprinderilor durabile. Un mediu favorabil creării și dezvoltării întreprinderilor durabile combină căutarea profitului legitim cu nevoia de dezvoltare, respectând astfel de principii ca demnitatea umană, durabilitatea mediului înconjurător și munca decentă. Acesta reiterează principiul potrivit căruia întreprinderile durabile au nevoie de societăți durabile și că afacerile tind să se dezvolte acolo, unde societățile prosperă și vice-versa.

Aceleași concluzii îndeamnă ILO să-și focalizeze intervențiile asupra răspunsurilor practice, inclusiv asupra instrumentelor, metodologiilor și schimbului de cunoștințe, relevante pentru activitățile partenerilor sociali. Acesta este motivul pentru care ILO a elaborat o metodologie care permite să fie evaluat gradul în care sunt respectate cele 17 condiții pentru un mediu favorabil dezvoltării întreprinderilor durabile în diferite țări. Acest raport descrie procesul de realizare a unei astfel de evaluări în Moldova și face parte dintr-o serie de rapoarte de țară la același subiect. Raportul se referă la situația politică, economică, socială și de mediu favorabil activității de întreprinzător în Moldova. Domeniul politic cuprinde patru dintre cele 17 condiții, cel economic include opt, cel social-patru, iar dimensiunea de mediu prevede o singură condiție.

În perioada anilor 2012 - 2013, ILO a sprijinit Confederația Națională a Patronatului din Republica

Moldova (CNPM) să efectueze o evaluare a Mediului de Afaceri Favorabil pentru Întreprinderi Durabile (EESE). Rezultatele evaluării au fost publicate într-un raport de evaluare EESE care, la rândul său, a fost compilat într-un document care enumeră cele șapte constrângeri esențiale pentru derularea afacerilor în RM: (1) climatul politic instabil și relațiile deficitare cu instituțiile statului; (2) dialogul social ineficient; (3) cadrul de reglementare împovăraător; (4) concurența deficitară/neloială; (5) calitatea precară a infrastructurii; (6) forța de muncă cu nivel scăzut de calificare și (7) legislația muncii inflexibilă. În luna septembrie 2014 a fost semnat Memorandumul de colaborare între Guvernul Republicii Moldova și Business-ul legal, reprezentat de Confederația Națională a Patronatului din Republica Moldova, pe baza căruia părțile s-au angajat să colaboreze în vederea îmbunătățirii sistemului fiscal, sistemului de asigurări sociale și sistemului de asigurări obligatorii de asistență medicală, procedurilor de achiziții publice, modificarea Codului muncii, reducerea ponderii economiei informale și concurenței neloiale. De asemenea, ILO a asistat CNPM în elaborarea documentelor de poziție privind modificarea Codului muncii, promovarea dialogului social și reducerea economiei informale.

Mai multe probleme au fost sau sunt în proces de abordare în urma evaluării anterioare a EESE și stabilizării situației politice. Cu toate acestea, există încă loc de îmbunătățiri. Prin urmare, constituenții ILO au convenit asupra necesității de a efectua o evaluare tripartită a EESE.

Mediul favorabil dezvoltării întreprinderilor durabile în Moldova a fost evaluat prin intermediul unei analize minuțioase a datelor secundare și a constatărilor unui sondaj național privind percepția angajatorilor (inclusiv a proprietarilor și managerilor întreprinderilor) și a salariaților.

Pe data de 17 mai, 2018 a avut loc un atelier de lucru privind lansarea procesului tripartit EESE în Republica Moldova. Participanții la eveniment au convenit să axeze studiul asupra întreprinderilor

formale și să includă salariații în sondajul de opinie. Sondajul a examinat percepția angajatorilor sau a patronilor și a salariaților acestora cu privire la condițiile care facilitează sau obstrucționează mediul de afaceri cu care se confruntă microîntreprinderile, întreprinderile mici și mijlocii și cele mari în Republica Moldova. Rezultatele studiului au fost integrate în prezenta evaluare pentru a oferi o bază de date și pentru a susține partenerii sociali în formarea de poziții comune, precum și pentru a iniția dialogul politic și a realiza schimbări de politici. În cadrul atelierului a fost creat un Comitet Național Tripartit Tehnic EEESE, responsabil de coordonarea procesului de evaluare a EEESE.

La 9 iulie, 2018 a avut loc cel de-al doilea atelier, în cadrul căruia au fost prezentate concluziile cercetării secundare și au fost convenite zece condiții prioritare pentru sondajul de percepție EEESE: buna guvernare, dialogul social, respectarea drepturilor universale ale omului și a standardelor internaționale de muncă, politica macroeconomică stabilă și buna gestionare a economiei, cadrul legal și de reglementare favorabil, statul de drept și drepturi de proprietate sigure, concurența loială, accesul la servicii financiare, infrastructura fizică și educație, formarea profesională continuă și învățarea pe tot parcursul vieții.

1.1 Metodologia studiului

Chestionarul preliminar al ILO utilizat pentru sondajul de percepție a fost adaptat în baza rezultatelor celor două ateliere de lucru desfășurate. Datele au fost colectate timp de zece săptămâni, începând cu sfârșitul lunii octombrie până la mijlocul lunii decembrie, 2018. Sondajele au fost desfășurate în limbile română și rusă pe două grupuri țintă: un eșantion de 400 de angajatori/patroni și unul de 107 salariați. Au fost realizate șapte interviuri informative cheie cu reprezentanții diferitor organisme relevante: reprezentanți ai asociațiilor patronale, sindicatelor, structurilor guvernamentale și experți din cadrul diverselor organizații.

O echipă de interviuatori a fost instruită în domeniul colectării datelor, incluzând modul de abordare a întrebărilor și completarea răspunsurilor

din chestionar. Au fost organizate cursuri speciale pentru persoanele responsabile de monitorizarea procesului de colectare, organizare și procesare a datelor la nivel regional și național. În cazul chestionarului destinat întreprinderilor, pentru a asigura colectarea corectă și exactă a datelor, instrumentele relevante au fost testate, inițial, pe un eșantion de cinci întreprinderi din următoarele sectoare ale economiei: comerț, agricultură și transport. Teste similare au fost efectuate și în cazul chestionarului destinat salariaților, iar în baza retroacțiunii au fost efectuate ajustările de rigoare.

Potrivit informațiilor colectate de la Biroul Național de Statistică (BNS), în anul 2018 în Moldova erau în jur de 52.300 de companii active. Acest număr a fost luat ca bază pentru identificarea eșantionului stratificat după sectoare, mărime, regiune și impozite plătite. Întreprinderile au fost selectate aleatoriu din lista de unități din fiecare sub-grup stratificat prestabilit (vedeți tabelele de mai jos), în timp ce salariații participanți la sondaj au fost aleși aleatoriu din lista salariaților, folosind tabele de numere aleatoare. **TABELUL 1 - TABELUL 2**

Pe parcursul derulării sondajului s-a constatat că reprezentanții întreprinderilor mari au fost mai dificil de accesat și au ezitat să delege persoane pentru completarea chestionarului. Reprezentanții microîntreprinderilor au manifestat o dorință scăzută de a participa la procesul de colectare a datelor și și-au exprimat îngrijorarea cu privire la utilizarea informațiilor, în pofida asigurărilor repetate cu privire la confidențialitatea răspunsurilor.

Mai jos este prezentată lista finală a întreprinderilor participante, în funcție de mărime și tipul de proprietate, după cum urmează. **TABELUL 3 - TABELUL 4**

Persoanele intervievate în cadrul sondajului din rândul întreprinderilor au fost, în mare parte, patroni sau directori executivi ai întreprinderilor, doar 5 respondenți din eșantionul solid de 400 nu au fost identificați nici ca proprietari și nici ca directori executivi.

Mai jos este prezentată distribuția reprezentanților întreprinderilor în funcție de vârstă și sexe. Aceste aspecte sunt importante, deoarece sexul și vârsta au o influență substanțială asupra perspec-

tivei pe care ar putea-o avea respondenții. **TABELUL 5 - TABELUL 6**

În cadrul evaluării EEE, a fost realizat și un sondaj al salariaților din cadrul diferitor companii. Au fost intervievați 107 salariați, reprezentând diverse domenii de activitate, iar profilul acestora este prezentat în tabelul de mai jos. **TABELUL 7**

Distribuția salariaților în funcție de vârstă și nivel de educație este prezentată în tabelele de mai jos. **TABELUL 8 - TABELUL 9**

TABELUL 1: Distribuția întreprinderilor pe regiuni

Regiune	Numărul de întreprinderi	Procent
Municipiul Chișinău	244	61.0
Municipiul Bălți	26	6.5
Regiunea de Nord	33	8.3
Regiunea Centrală	64	16.0
Regiunea de Sud	33	8.3
Total	400	100.0

TABELUL 2: Distribuția întreprinderilor pe sectoare ale economiei

Sector	Numărul de întreprinderi	Procent
Agricultură, silvicultură și pescuit	38	9.5
Industria prelucrătoare	43	10.8
Construcții	32	8.0
Comerț cu ridicata și cu amănuntul	150	37.5
Transport și depozitare	25	6.3
TIC	19	4.8
Servicii	93	23.3
Total	400	100.0

TABELUL 3: Distribuția întreprinderilor după mărime

Dimensiunea întreprinderii	Eșantionul planificat inițial	Numărul efectiv de întreprinderi	Procent
Microîntreprinderi (9 salariați și mai puțin)	305	258	64.5
Întreprinderi mici (între 10 și 49 de salariați)	47	102	25.5
Întreprinderi mijlocii (între 50 și 249 de salariați)	27	33	8.3
Întreprinderi mari (peste 250 de salariați)	21	7	1.8
Total	400	400	100.0

TABELUL 4: Distribuția întreprinderilor pe tipuri de proprietate

Tipul de proprietate	Numărul de întreprinderi	Procent
Capital privat	350	87.5
Capital de stat	19	4.8
Capital străin	15	3.8
Capital mixt	14	3.5
Altele	2	0.4
Total	400	100.0

TABELUL 5: Distribuția reprezentanților întreprinderilor după vârstă

Vârsta	Numărul de respondenți	Procent
18-24	14	3.5
25-34	78	19.5
35-44	124	31.0
45-54	104	26.0
55-60	41	10.3
60+	39	9.8
Total	400	100.0

TABELUL 6: Distribuția reprezentanților întreprinderilor după sexe

Sexul	Numărul de respondenți	Procent
Masculin	253	63.3
Feminin	147	36.8
Total	400	100.0

TABELUL 7 Distribuția salariaților pe sectoare ale economiei

Sector	Frecvența	Procent
Agricultură, silvicultură și pescuit	8	7.5
Industria prelucrătoare	12	11.2
Construcții	7	6.5
Comerț cu ridicata și cu amănuntul	28	26.2
Transport și depozitare	9	8.4
TIC	5	4.7
Servicii	33	30.8
Altele	5	4.7
Total	107	100.0

TABELUL 8: Distribuția salariaților după vârstă

Age	Frequency	Percent
<25 ani	12	11.2
25-35 ani	36	33.6
35-45 ani	26	24.3
45-55 ani	18	16.8
55-65 ani	13	12.1
> 65 ani	2	1.9
Total	107	100.0

TABELUL 9: Distribuția salariaților după nivelul de educație/studii

Nivelul de educație/studii	Frecvența	Procent
Studii gimnaziale/liceale	12	11.2
Studii profesional tehnice	20	18.7
Studii universitate	69	64.5
Studii postuniversitare	5	4.7
Altele	1	0.9
Total	107	100.0

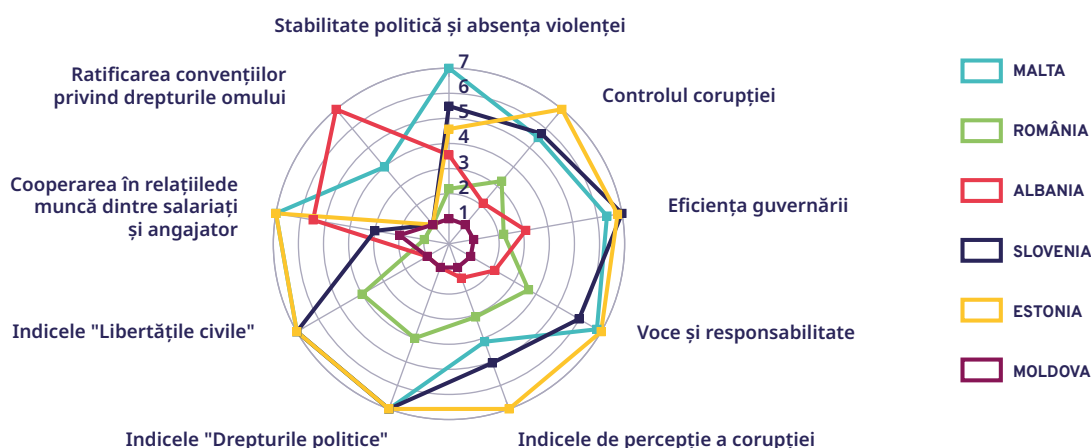
1.2 Limitările studiului

Ca și în orice altă cercetare, abordarea aplicată pentru realizarea sondajului EESE are unele limitări. Cea mai dificilă problemă legată de procesul de colectare a datelor a constat în disponibilitatea foarte redusă a celei mai mari părți a reprezentanților întreprinderilor de a participa la sondaj. Deseori, operatorii au fost nevoiți să contacteze peste 30 de reprezentanți ai companiilor pentru a obține, acodul de a participa la exercițiu. Principala motiv invocat se referă la incertitudinea cu privire la eventualele consecințe, iar acest fapt are, drept rezultat, un anumit grad de părtinire în selecția eșantionului deoarece, aparent, există ceva comun între acele companii, care au consimțit să permită interviuarea reprezentanților săi.

Microîntreprinderile au constituit un grup deosebit de dificil de abordat. Din cauza dificultății de a accesa numărul necesar de microîntreprinderi (după cum au fost identificate în eșantionarea inițială), o parte dintre ele au fost substituite cu alte întreprinderi mici din aceleași sectoare.

2. Elemente politice

Indicatorii care evaluează elementele politice ale unui mediu de afaceri favorabil pentru dezvoltarea întreprinderilor durabile

*Pentru o prezentare mai bună, valorile pentru indicatorii individuali au fost armonizate și formate astfel încât, cu cât un punct de date se află mai departe de centru, cu atât performanța țării este mai bună în această privință. Valorile inițiale ale indicatorului sunt incluse în capitole.

- Ultimele alegeri parlamentare în Republica Moldova au avut loc la 24 februarie 2019.
- În contextul unor instituții fragile și resurse de capital uman limitate, Republica Moldova se confruntă cu provocări în procesul de construire a unei democrații și economii sănătoase.
- Deseori, legile sunt aplicate selectiv împotriva opozanților politici și a membrilor societății civile.
- Potrivit asociației Freedom House, societatea civilă este activă în Republica Moldova, însă relațiile dintre guvern și sectorul civic continuă să se deterioreze.
- Sondajul EES a investigat cât de frecvent au fost înregistrate cazuri de luare de mită. Mai mult de jumătate dintre respondenți au considerat că întreprinderile similare celei pe care o conduc au fost nevoite să ofere mită organelor de supraveghere și control.

- Constituția RM garantează dreptul salariaților de a întemeia și de a se afilia la sindicate.
- 55,1% dintre salariații întreprinderilor au declarat că au fost întotdeauna consultați atunci, când conducerea/managementul întreprinderii a efectuat schimbări importante în activitățile companiei, deși alți indicatori ai proceselor de dialog social au fost mai puțin promițători.
- În raport cu gradul de promovare a standardelor de muncă de către Guvern, 27,5% dintre respondenții întreprinderilor au menționat că acestea au fost promovate bine sau foarte bine, în timp ce 60,3% au considerat că nu au fost foarte bine promovate sau deloc.
- Cadrul legal al Republicii Moldova prevede protecția drepturilor omului, însă punerea în aplicare a legilor existente este problematică.
- În anul 2016 a fost efectuată o Revizuire Periodică Universală și a fost adoptat un nou Plan național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pentru perioada anilor 2018-2022.

2.1 Pace și stabilitate politică

Pacea și stabilitatea politică constituie condiții esențiale pentru dezvoltarea durabilă a întreprinderilor, iar în cazul Republicii Moldova, anii de instabilitate politică au avut un impact vădit atât asupra economiei, cât și asupra indicatorilor sociali și de mediu, care contribuie la măsurarea calității vieții populației și a muncii în țară. Economia Republicii Moldova este dependentă, în mare parte, de agricultură și de remitențele cetățenilor plecați la muncă peste hotare în Europa, Israel, Federația Rusă sau în alte țări¹.

În ultimele decenii, în Republica Moldova au avut loc transformări politice și sociale majore. Fiind parte a fostei Uniuni Sovietice, Moldova a devenit independentă în anul 1991, deși forțele rusești se află, până în prezent, în regiunea transnistreană², care se numără printre regiunile cele mai industrializate ale țării și care și-a declarat unilateral independența în anul 1990³. Republica Moldova nu are ieșire directă la mare, fiind situată între România și Ucraina. Majoritatea populației vorbește limba moldovenească (foarte asemănătoare cu cea română) sau limba rusă⁴.

Moldova este o republică parlamentară; în 1994 a fost adoptată o nouă Constituție în locul celei din anul 1978, cu alegeri prezidențiale directe până în 2016⁵. În 2017, a fost adoptată o lege controversată de substituie a sistemului electoral proporțional cu cel mixt, permițând alegătorilor să voteze candidații pentru circumscripția națională și pentru circumscripția uninominală (pe listele de partide)⁶. Principalele organizații internaționale, inclusiv Comisia de la Veneția a Consiliului Europei și Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE), au criticat legea menționată⁷.

1 CIA World Factbook, 2018.

2 Ibid.

3 Compania Britanică de Radiodifuziune BBC, 2 ianuarie, 2018.

4 CIA World Factbook, 2018.

5 Ibid.

6 Agenția de știri "Reuters", 20 iulie, 2017.

7 Organizația independentă de supraveghere "Freedom House", 3 iulie, 2018.

Republica Moldova tinde să aibă alegeri competitive, ceea ce constituie o realizare, în comparație cu alte state fost sovietice⁸.

Începând cu anul 2009, Republica Moldova a fost condusă de o coaliție de partide pro-europene, însă a fost lovită de crize economice, scandaluri politice și corupție; în 2015 un fost prim-ministru a fost arestat, fiind acuzat de acte de corupție⁹. Președintele Igor Dodon a devenit șef de stat în anul 2016, deși a fost suspendat temporar de mai multe ori din funcție de către Curtea Constituțională a Republicii Moldova¹⁰. În iunie 2018, o instanță de judecată din Chișinău a invalidat rezultatele alegerilor primarului capitalei; implicarea instanțelor de judecată este motivată politic și poate fi interpretată ca un semn al slăbirii progresului democrației¹¹.

Până la alegerile parlamentare din 2009, politica post-independență a RM a fost dominată de Partidul Comunist, după care politica de coaliție a fost condusă de schimbări frecvente în alianțe, revolte și crize constituționale¹². În alegerile din 2014 partidele pro-europene au câștigat o majoritate restrânsă față de cele care sprijină legături mai apropiate cu Federația Rusă¹³. Climatul politic al Republicii Moldova este puternic influențat de evenimentele care au loc din regiune, iar după protestele în masă din 2014 din Ucraina, soldate cu înlăturarea fostului președinte, gradul de influență a Federației Ruse asupra regiunii în general a făcut obiectul renegocierii¹⁴. Ultimele alegeri parlamentare¹⁵ în Republica Moldova au avut loc la 24 februarie, 2019. Alegerile au fost desfășurate

în baza unui sistem electoral mixt, înlocuind sistemul electoral proporțional, în baza listelor închise, utilizate în Republica Moldova în cadrul tuturor alegerilor parlamentare anterioare, de la obținerea independenței. Niciunul dintre partidele politice participante la scrutin nu a obținut majoritatea absolută în Parlament, astfel încât au urmat luni de negocieri. În luna iunie 2019, Curtea Constituțională l-a demis pe președintele Igor Dodon. Prim-ministrul, Pavel Filip, numit în funcția de președinte interimar a anunțat dizolvarea Parlamentului¹⁶. Totuși, pe fondul unor opinii separate cu privire la legalitatea procedurilor și a presiunilor externe președintele interimar a demisionat, iar noul Parlament a întreprins măsuri pentru reinvestigarea fraudei bancare și numirea miniștrilor tehnocrați în diferite funcții, însă coaliția de guvernare creată este fragilă¹⁷.

Țara a fost practic împinsă în faliment după ce, în anul 2014, 1 miliard de dolari S.U.A., sumă egală cu aproximativ o optime din PIB, a fost sustras din sistemul bancar al țării, după care au fost implementate reforme financiare extinse¹⁸. Băncile internaționale mari și-au închis conturile în valută străină¹⁹. Șocul economic a condus la creșterea inflației, la deprecierea monedei naționale (leul moldovenesc, abreviat în continuare ca MDL) și a provocat o scurtă recesiune²⁰, cât și valuri de proteste în masă împotriva corupției și guvernului²¹.

În anul 2016, a fost aprobat un program FMI în valoare de 179 milioane de dolari pentru o perioadă de trei ani, iar reformele și reglementările au fost introduse în conformitate cu acordul vizând, în primul rând, îmbunătățirea sistemului bancar, care, împreună cu programele de asistență din partea UE, a Băncii Mondiale și a României, au contribuit, într-o oarecare măsură, la soluționarea

8 "Carnegie Endowment for International Peace", 23 mai, 2017.

9 Rețeaua de raportare a rezultatelor investigațiilor "Balkan Insight", 29 mai, 2017.

10 CIA World Factbook, 2018.

11 Organizația independentă de supraveghere "Freedom House", 3 iulie, 2018.

12 Compania Britanică de Radiodifuziune "BBC", 2 ianuarie, 2018.

13 Compania Britanică de Radiodifuziune BBC, 1 decembrie, 2014.

14 Compania Britanică de Radiodifuziune BBC, 1 decembrie, 2014.

15 Rețeaua de raportare a rezultatelor investigațiilor "Balkan Insight", 29 mai, 2017.

16 Euronews, 12 iunie, 2019.

17 Ibid

18 Agenția de știri "Reuters", 12 iunie, 2018.

19 Ibid.

20 CIA World Factbook, 2018.

21 Compania Britanică de Radiodifuziune "BBC", 21 ianuarie, 2016.

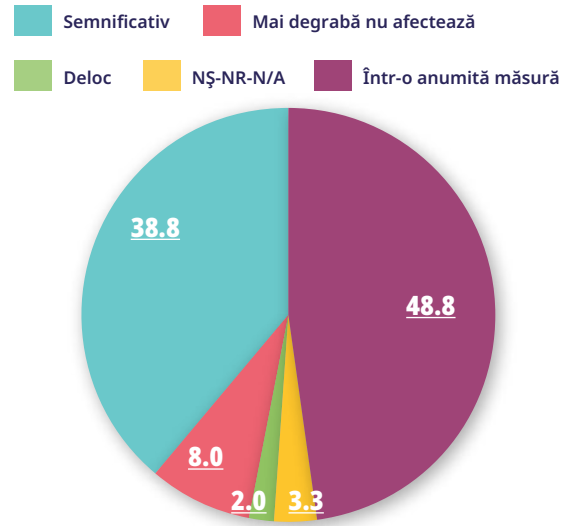

instabilității economice²². În 2018, investițiile străine în bănci au revenit după peste un deceniu²³, iar FMI a prognozat în 2018 o creștere a PIB-ului de 3,7²⁴.

Fiind întrebați în ce măsură perioadele de instabilitate politică au afectat dezvoltarea întreprinderilor în Moldova, 38,8% dintre reprezentanții întreprinderilor au menționat că instabilitatea politică a afectat dezvoltarea întreprinderilor în mod “semnificativ”, iar 48% dintre cei intervievați au remarcat că aceasta a influențat într-o “anumită măsură”. 10% au menționat că o astfel de influență este “ne semnificativă sau inexistentă”. **FIGURA 1**

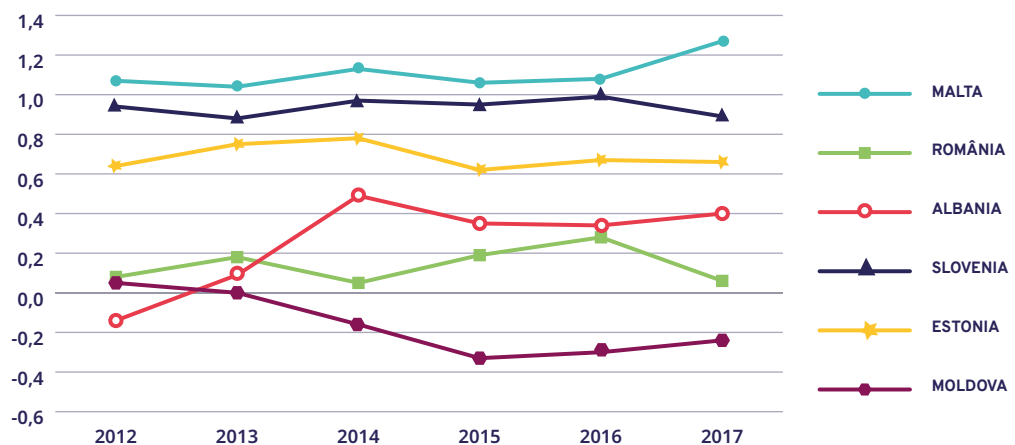
Indicatorul “Stabilitate politică și absența violenței” prezintă probabilitatea ca guvernul să fie destabilizat prin mijloace neconstituționale sau violente, inclusiv prin acte de violență și terorism și estimează eficiența guvernării, fiind evaluat la o scară de la -2,5 până la 2,5, cu valori mai mari corespunzătoare unei guvernări mai bune. Pe baza datelor furnizate de Banca Mondială, situa-

FIGURA 1: În ce măsură instabilitatea politică afectează dezvoltarea întreprinderilor?

Sursa: Sondajul EEE

DIAGRAMA 1: Stabilitatea politică și absența violenței

Sursa: Banca Mondială, Indicatori de dezvoltare la nivel mondial

22 CIA World Factbook, 2018.

23 Compania media “Bloomberg”, 30 ianuarie, 2018.

24 Compania media “Bloomberg”, 30 ianuarie, 2018.

ția politică din Republica Moldova în 2012 a indicat o valoare de 0,05, care s-a deteriorat la -0,16 în 2014, -0,33 în 2015 și -0,24 în 2017, reflectând o evoluție descendentă cauzată de șocurile financiare, economice și politice. Aceasta reprezintă cea mai mică valoare în rândul țărilor comparative: în

2017 Malta a înregistrat cea mai bună performanță de 1,27, România clasificându-se după Moldova cu cea mai înaltă rată de 0,06 puncte.

INDICATORI CHEIE		2012	2013	2014	2015	2016	2017
Stabilitatea politică și absența violenței Probabilitatea ca guvernul să fie destabilizat prin mijloace neconstituționale sau violente, inclusiv prin acte de violență și terorism. Sursa: Banca Mondială, Indicatori de guvernare la nivel mondial Estimarea eficienței guvernării variază între (-2,5; 2,5). Valorile mai mari corespund unei guvernări mai bune.	Republica Moldova	0.05	0.00	-0.16	-0.33	-0.30	-0.24
	Estonia	0.64	0.75	0.78	0.62	0.67	0.66
	Slovenia	0.94	0.88	0.97	0.95	0.99	0.89
	Albania	-0.14	0.09	0.49	0.35	0.34	0.40
	România	0.08	0.18	0.05	0.19	0.28	0.06
	Malta	1.07	1.04	1.13	1.06	1.08	1.27

2.2 Buna guvernare

Buna guvernare, absența corupției și instituțiile eficiente stimulează spiritul antreprenorial și promovează creșterea și dezvoltarea sectorului privat. Moldova se confruntă cu provocări ce țin de instituirea unei democrații și economii sănătoase, în contextul unor instituții fragile și al capitalului uman limitat. Caracterul post-sovietic al contextului politic al Republicii Moldova, precum și natura proceselor sale democratice aflate în etapa de consolidare, au generat dificultăți în susținerea economiei, infrastructurii și instituțiilor politice ale țării²⁵.

În 2014, Republica Moldova a parafat Acordul de Asociere cu Uniunea Europeană, angajându-se pe calea integrării europene și a reformelor necesare, precum și un Acord de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător (ZLSAC)²⁶.

Regiunea Transnistria face de asemenea parte din acordul ZLSAC. Moldova este membră a Programului Parteneriatul pentru pace al NATO, însă statutul de neutralitate este înscris în Constituție, astfel aderarea la NATO nu constituie o opțiune pentru țară²⁷. Nici Acordul de asociere și nici Acordul DCFTA nu oferă Moldovei calea de aderare la UE, însă codifică angajamentul țării de a implementa reforme mai dificile și de a oferi avantaje comerciale, presupunând că Republica Moldova poate întreprinde măsurile necesare pentru îndeplinirea condițiilor stipulate în aceste acorduri²⁸.

Fenomenul corupției a constituit o problemă majoră încă de la proclamarea independenței țării, care, în tandem cu un mediu politic controversat, schimbări frecvente ale guvernului și niveluri scăzute de creștere economică, a reprezentat un impediment major pentru buna funcționare a guvernului și dezvoltarea sectorului privat și a investițiilor²⁹.

Guvernul nu este transparent, iar autoritățile publice comit acte de corupție cu puține repercusiuni³⁰. Independența justiției față de elitele politice este limitată³¹. Acest fapt are implicații și pentru mediul de afaceri. Corupția, disfuncțiile guvernamentale și stagnarea economică constituie principalele cauze ale emigrării populației RM în alte țări³². Se estimează că acest declin al populației va continua. În anul 2012, Moldova a fost clasată pe locul 36, conform "Indicelui de percepție a corupției", unde 0 semnifică că țara este foarte coruptă, iar 100 - că este liberă de corupție. În 2017 acest indice a scăzut la 31³³.

În anul 2016 au fost create două organe de urmărire penală specializate pentru combaterea corupției și crimei organizate: Centrul Național Anticorupție din Moldova, responsabil de investigarea și urmărirea penală a cazurilor de corupție, luare de mită și abuz de putere de către funcționarii publici, precum și Procuratura pentru Combaterea Criminalității Organizate și Cauze Speciale, care cercetează și investighează cazurile de evaziune fiscală, contrabandă, infracțiunile de proprietate intelectuală, traficul de ființe umane etc.³⁴.

Au fost introduse alte reforme ale sistemului de integritate publică, inclusiv crearea unor mecanisme mai bune de raportare, noi agenții care să supravegheze dezvoltarea informațiilor financiare și conflictele de interese ale funcționarilor publici, legislație pentru prevenirea utilizării abuzive a fondurilor de asistență internațională etc.³⁵.

În ultimii ani au fost urmărite penal mai multe cazuri de corupție și de evaziune fiscală de nivel înalt, însă există încă multe progrese de realizat. În 2017, în urma unei evaluări realizate de Transparency International, a fost publicată Strategia națională de integritate și anticorupție pentru anii

25 "Carnegie Endowment for International Peace", 23 mai, 2017.

26 Ibid.

27 "Carnegie Endowment for International Peace", 23 mai, 2017.

28 "Carnegie Endowment for International Peace", 23 mai, 2017.

29 "Carnegie Endowment for International Peace", 23 mai, 2017.

30 Portalul GAN "Anticorupție în domeniul afacerilor", august 2017.

31 Portalul GAN "Anticorupție în domeniul afacerilor", august 2017.

32 "Carnegie Endowment for International Peace", 23 mai, 2017.

33 ONG "Transparency International", 2018.

34 Departamentul de Stat al S.U.A., iulie, 2018.

35 Departamentul de Stat al S.U.A., iulie, 2018.

2017–2020, care vizează promovarea unui climat de integritate în rândul funcționarilor publici la toate nivelurile, include organizațiile societății civile (OSC) și abordează și sectorul privat³⁶.

În pofida mai multor îmbunătățiri operate la cadrul legal, implementarea rămâne a fi precară din cauza politizării continue a instituțiilor publice și a agențiilor de reglementare³⁷.

Moldova are un sistem de drept civil; cadrul legal include Constituția RM, legile adoptate de Parlament și actele normative emise de Guvern și alte autorități publice³⁸. Reforma justiției este crucială, însă procedura de numire în funcție a judecătorilor și a funcționarilor-cheie continua să reprezinte un motiv de îngrijorare³⁹. Comparativ cu alte ramuri ale guvernului, administrația publică locală este una dintre cele mai de încredere instituții din Moldova, însă acestea sunt tot mai des folosite ca instrumente politice⁴⁰.

Potrivit asociației Freedom House, societatea civilă este activă în Moldova, însă relațiile dintre guvern și sectorul civic continuă să se deterioreze⁴¹. Au existat tentative de a impune restricții privind finanțarea din surse externe pentru OSC și atacuri politice asupra OSC-urilor, fapte care au contribuit la lipsa de încredere în guvern⁴².

Mass-media din Moldova este destul de politizată, ceea ce ridică întrebări legate de libertatea presei⁴³. Legea din 2015, care impunea instituțiilor media să dezvăluie numele proprietarilor lor, a dus la dezvăluirea faptului că piața mediatică era

concentrată în mâinile câtorva oameni, având legături solide cu partidele politice⁴⁴. În pofida sprijinului din partea societății civile și a organizațiilor internaționale, cadrul legal rămâne a fi unul învechit, fiind marcat ca o prioritate în cadrul Acordului de Asociere cu UE⁴⁵.

Sondajul EEESE a investigat aspectele bunei guvernări din perspectiva întreprinderilor în baza întrebărilor de mai jos. La întrebarea cât de frecvent, în opinia lor, interpretarea și aplicarea practică a legilor și a actelor normative au descurajat întreprinderile din Moldova, 61,3% dintre respondenți au afirmat că aceasta reprezintă o preocupare, 53,8% menționând că acest lucru s-a întâmplat “deseori”, iar 7,5% - că “permanent”. 31,8% dintre respondenții sondajului consideră că aplicarea practică a legilor descurajează “rareori întreprinderile”, în timp ce 3% consideră că acest lucru nu s-a întâmplat “niciodată”, iar 4% s-au abținut de la răspuns sau nu au știut ce să răspundă. **FIGURA 2**

Sondajul EEESE a explorat gradul în care mituirea funcționarilor și fenomenul corupției reprezintă obstacole majore pentru dezvoltarea întreprinderilor din Moldova. O pondere semnificativă a respondenților (87,3%), consideră că mituirea funcționarilor și fenomenul corupției reprezintă obstacole majore pentru dezvoltarea întreprinderilor din Moldova. În mod specific, aproape jumătate din reprezentanții întreprinderilor (49,5%) au fost “parțial de acord”, iar 37,8% au fost “în totalitate de acord” cu faptul că aceste fenomene au constituit obstacole majore, doar 1,8% dintre respondenți au fost în “dezacord total”. **FIGURA 3**

La întrebarea dacă sunt de acord cu afirmația că Guvernul Republicii Moldova este angajat în combaterea mitei și a corupției, reprezentanții întreprinderilor intervievate au exprimat pesimism. Doar 3% dintre conducătorii întreprinderilor cercetate apreciază Guvernul ca fiind angajat pe deplin în acest sens, 26,5% fiind parțial de acord, în timp ce 51% nu au fost de acord cu această afirmație, iar 15,3% au fost în dezacord total cu faptul că

36 Departamentul de Stat al S.U.A., iulie, 2018.

37 Organizația independentă de supraveghere “Freedom House”, 3 iulie, 2018.

38 “CIA World Factbook”, 2018.

39 Organizația independentă de supraveghere “Freedom House”, 3 iulie, 2018.

40 Organizația independentă de supraveghere “Freedom House”, 2018.

41 Organizația independentă de supraveghere “Freedom House”, 2018.

42 Ibid.

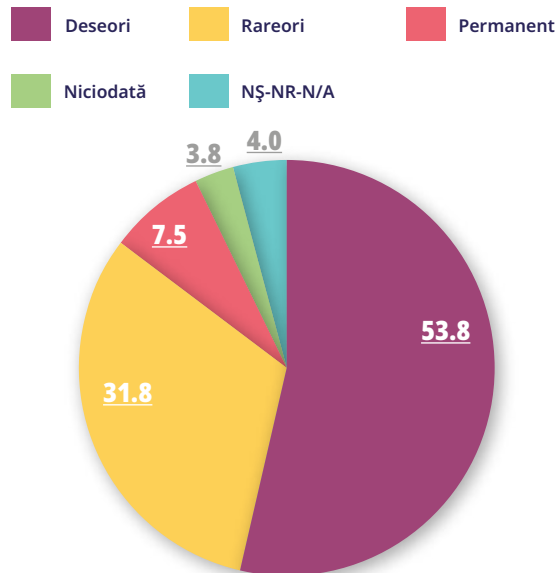
43 “Institutul de Cercetare a Politicii Externe”, 13 septembrie, 2017.

44 Ibid.

45 Organizația independentă de supraveghere “Freedom House”, 2018.

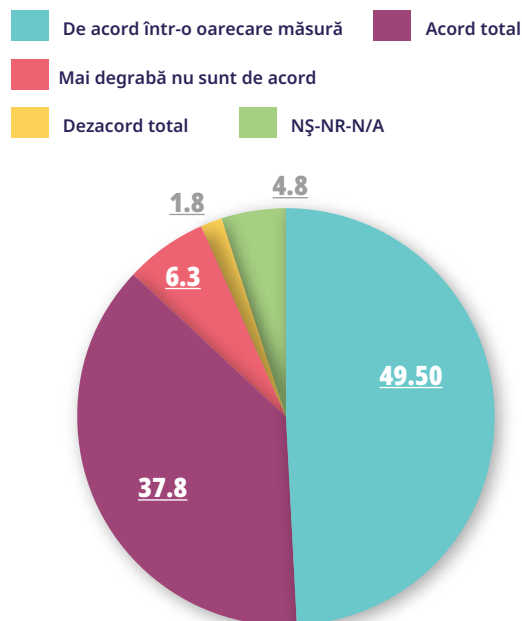

FIGURA 2: Cât de frecvent aplicarea legilor descurajează întreprinderile?

Sursa: Sondajul EESE

FIGURA 3: În ce măsură sunteți de acord cu afirmația că mita și corupția reprezintă obstacole majore pentru dezvoltarea întreprinderilor din Moldova?

Sursa: Sondajul EESE

Guvernul RM este angajat suficient în prevenirea și combaterea fenomenului corupției. **FIGURA 4**

Sondajul EESE a analizat frecvența cu care le-a fost solicitată oamenilor de afaceri mită. Peste jumătate dintre respondenții studiului au declarat că întreprinderile similare cu cea pe care o conduc sunt nevoite să ofere mită "deseori" sau "permanent", pentru a rezolva diverse probleme în relația lor cu organele de supraveghere. Mai exact, 16,5% dintre reprezentanții întreprinderilor oferă mită "deseori", 39,5% oferă "rar", iar 2,3% - "permanent". 24,8% nu oferă mită "niciodată" pentru a soluționa astfel de probleme. **FIGURA 5**

Respondenții sondajului au fost rugați să-și exprime opinia vis-a-vis de situațiile în care întreprinderile similare celei pe care o gestionează erau nevoite să acorde, cel mai des, mită. 25,8% dintre reprezentanții întreprinderilor susțin că, atunci când au fost inspecți de organele fiscale, au fost nevoiți să ofere mită "foarte des" sau "permanent", în timp ce 29,5% au declarat că aceasta nu a fost solicitată "niciodată". 36% dintre respondenți au afirmat că nu au existat cazuri de solicitare de mită pentru obținerea unei licențe, în timp ce un procent similar de mare (34%) a declarat același lucru despre obținerea autorizațiilor de funcționare, iar 30,3% - că nu a fost necesar să acorde mită pentru a certifica calitatea. **FIGURA 6**

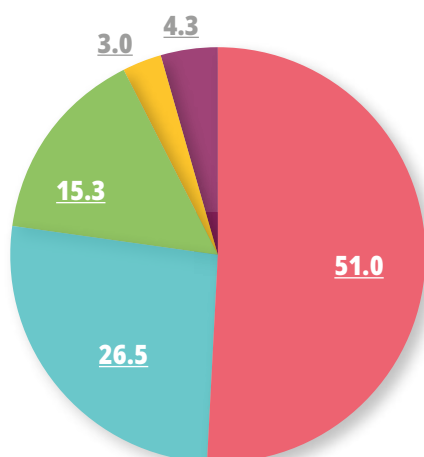
Fiind solicitați să se expună referitor la eficiența organelor competente, care activează în domeniul combaterii corupției atunci, când primesc reclamații/sesizări din partea întreprinderilor, 35% dintre respondenții EESE le-au calificat drept "mai degrabă ineficiente", iar 13% consideră că acestea "nu sunt deloc eficiente". Doar 3% dintre persoanele intervievate au constatat că organele care au competențe în acest domeniu reacționează "foarte eficient", iar alte 35% le consideră "mai degrabă eficiente". **FIGURA 7**

De asemenea, sondajul EESE a elucidat cât de important a fost ca întreprinderile să stabilească legături politice pentru a beneficia de programe de suport de stat, cu scopul de a evalua gradul de patronaj politic necesar pentru ca întreprinderile să se bucure de sprijinul statului. În general, s-a constatat că conexiunile politice au un rol impor-

FIGURA 4: Sunteți de acord cu afirmația că Guvernul Republicii Moldova este angajat în combaterea mitei și a corupției?

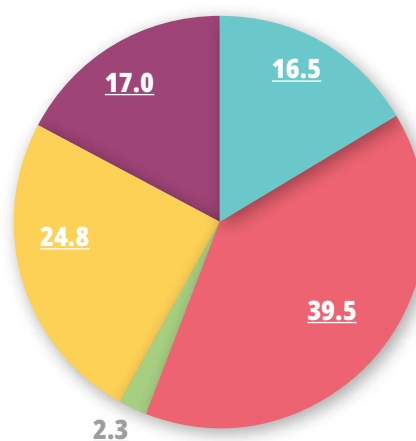
■ Mai degrabă nu sunt de acord ■ Parțial de acord
■ Dezacord total ■ Acord total ■ DK-DA-N/A

Sursa: Sondajul EES

FIGURA 5: Cât de des percepeți necesitatea de a oferi mită reprezentanților organelor de supraveghere?

■ Rareori ■ Niciodată ■ Foarte des
■ Permanent ■ NȘ-NR-N/A

Sursa: Sondajul EES

tant în ceea ce privește accesul la programele de support, 16% dintre respondenți au remarcat că este "foarte important" să existe legături politice, în timp ce 35,5% consideră că legăturile politice sunt "destul de importante". Doar 12% din reprezentanții mediului de afaceri afirmă că legăturile politice "nu sunt deloc importante", iar 19,3% considerând că acestea "nu sunt prea importante".

FIGURA 8

Indicele "Eficiența Guvernării" măsoară calitatea serviciilor publice, capacitatea serviciului civil și independența sa față de presiunile politice, calitatea formulării și implementării politicilor și credibilitatea angajamentului Guvernului față de aceste politici. **DIAGRAMA 2**

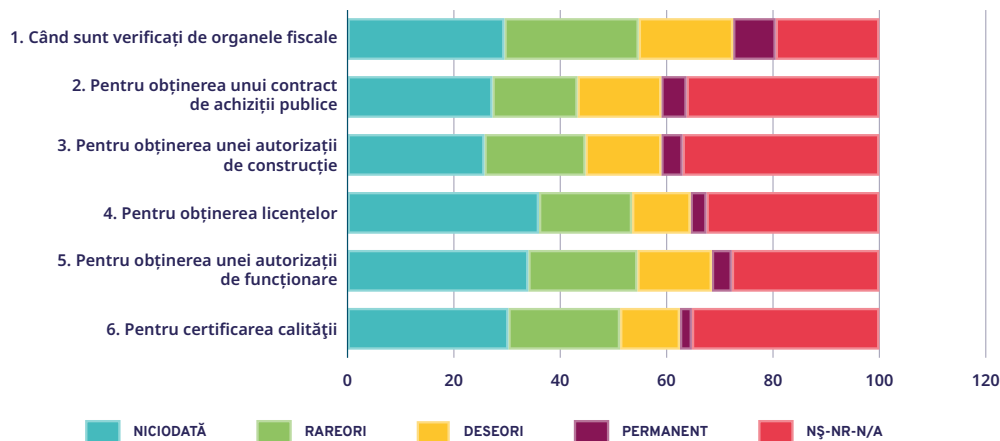
Pe o scară de valori de la -2,5 la 2,5, unde valorile mai mari indică o guvernare mai bună, în anul 2017 Republica Moldova a înregistrat o valoare de -0,51, care este cea mai mică dintre toate țările utilizate pentru comparație. În 2017 Estonia și Slovenia au avut cel mai mare scor de 1,12 și respectiv, 1,17 puncte. Toate celelalte țări au prezentat

o tendință ascendentă. Deși, în perioada anilor 2011 – 2014, Moldova a cunoscut unele îmbunătățiri în această privință, ceea ce indică o îmbunătățire a guvernării, aceasta a scăzut ulterior, din nou, reflectând, probabil, convulsiile financiare și politice, generate de criza bancară, urmând ulterior o îmbunătățire a valorilor. **DIAGRAMA 3**

Indicele de Percepție a Corupției clasează țările în funcție de cât de corupt este perceput a fi sectorul public al țării, de către experți de țară și reprezentanții mediului de afaceri și constituie un indice compozit, bazat pe diverse sondaje de experți și studii în domeniul afacerilor. Scorurile se situează pe o scară de la 0 la 100, unde "100" înseamnă "fără corupție" și "0" - "corupție gravă". După cum arată figura de mai sus, potrivit acestui indicator, situația din Republica Moldova nu este foarte optimistă; Moldova este clasată cel mai jos în raport cu țările utilizate pentru comparație și are o tendință descendentă. Începând cu anul 2013, situația s-a înrăutățit puțin, iar eforturile de combatere a corupției și de inițiere a bunei guvernări ar putea da rezultate, având în vedere ascendența

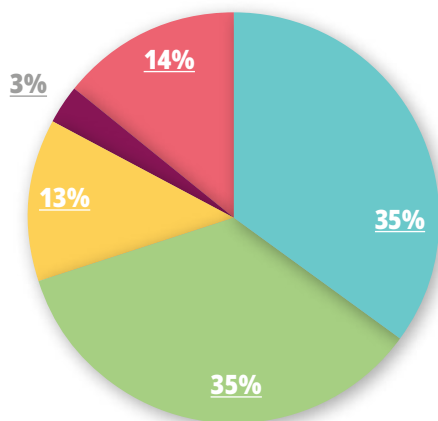
FIGURA 6: În ce situații este oferită mita de cele mai multe ori?

Sursa: Sondajul EEE

FIGURA 7: Cât de eficient reacționează organele de combatere a corupției în ceea ce privește soluționarea sesizărilor și reclamațiilor depuse de întreprinderi?

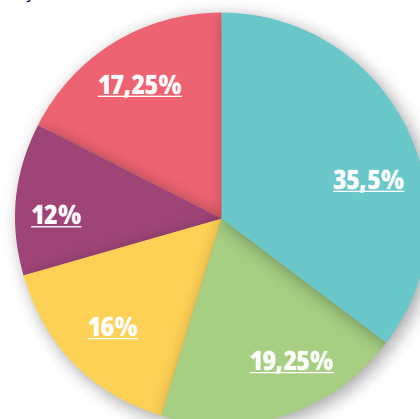
■ Mai degrabă eficient ■ Mai degrabă ineficient
■ Deloc eficient ■ Foarte eficient ■ NȘ-NR-N/A

Sursa: Sondajul EEE

FIGURA 8: Cât de importante sunt conexiunile politice pentru ca o întreprindere să poată beneficia de programe de suport de stat?

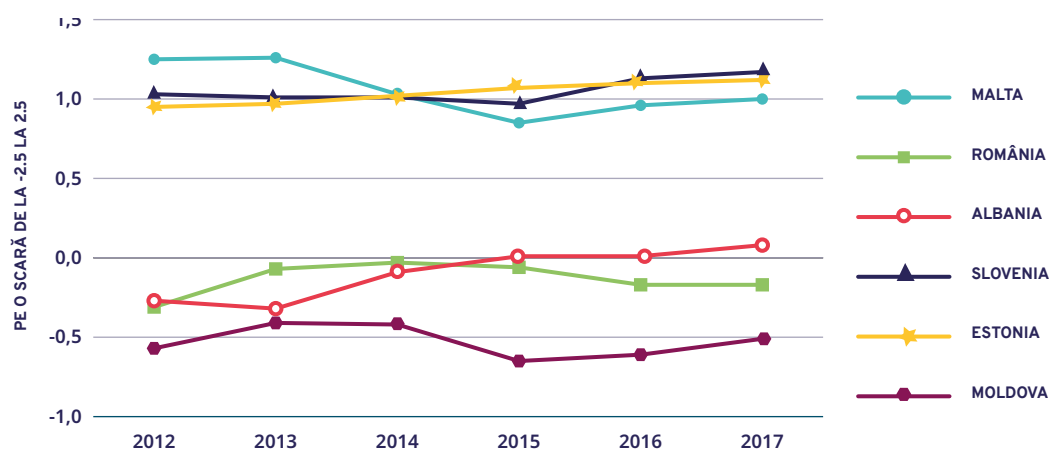
■ Destul de importante ■ Nu sunt foarte importante
■ Foarte importante ■ Nu sunt deloc importante
■ NȘ-NR-N/A

Sursa: Sondajul EEE

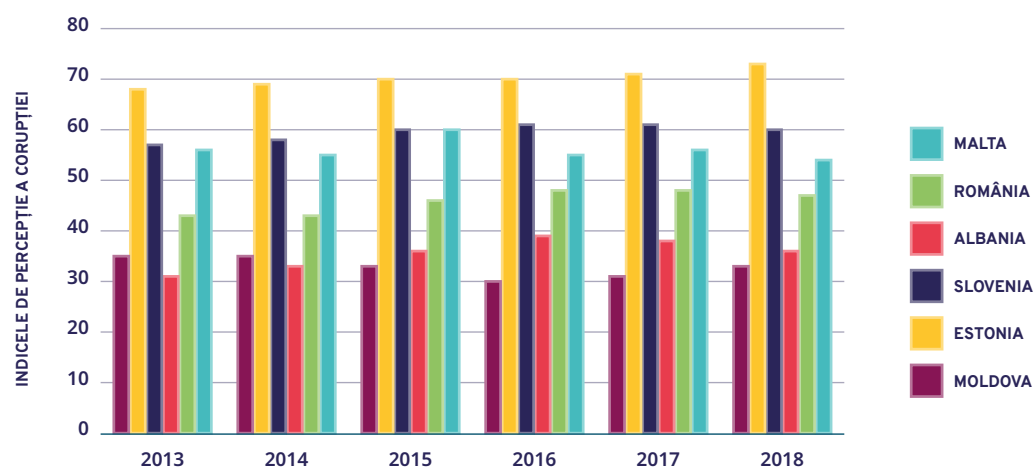

DIAGRAMA 2: Indicele "Eficiența Guvernării"

Sursa: Banca Mondială, Indicatorii de dezvoltare la nivel mondial

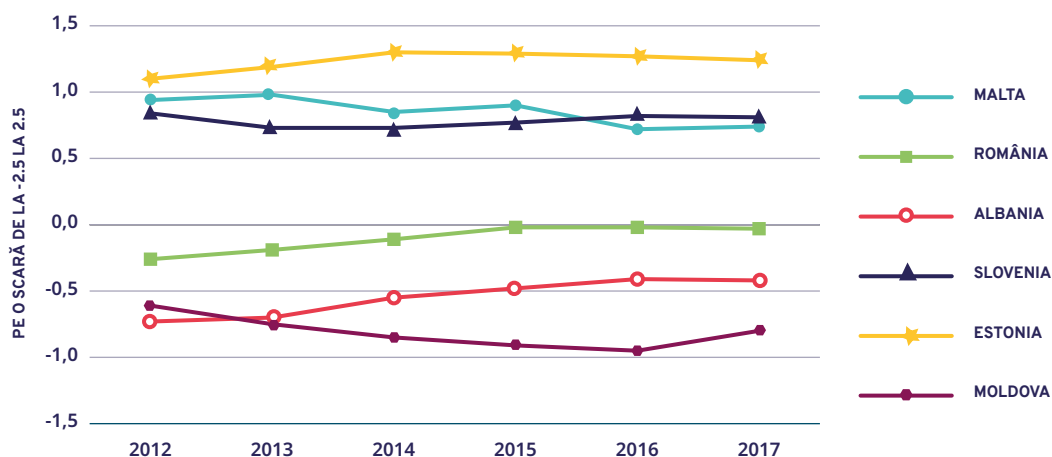
DIAGRAMA 3: Indicele de Percepție a Corupției

Sursa: Baza de date Transparency International

DIAGRAMA 4: Controlul Corupției

Sursa: Banca Mondială, Indicatori de dezvoltare la nivel mondial

ușoară a indicelui în perioada anilor 2017 - 2018. Republica Moldova a fost urmată de Albania, în timp ce Estonia și Slovenia au înregistrat cele mai bune valori.

DIAGRAMA 4, Controlul Corupției, relevă măsura în care puterea publică este exercitată pentru câștigul personal, incluzând niveluri mici și mari de corupție, cât și gradul de "capturare" a statului de către elite și interese private. Estimările eficienței guvernării sunt măsurate pe o scară de la -2,5 până la 2,5, unde valorile mai mari corespund unei guvernări mai bune. Pe baza acestui fapt, se poate concluziona că indicatorul Controlul Corupției pentru Republica Moldova este mic, în comparație cu alte țări care fac obiectul prezentului raport, înregistrând o pondere semnificativă. În anul 2017, valoarea acestui indice pentru Republica Moldova a constituit -0,80, după ce a scăzut de la -0,61, în 2012. Pentru comparație, în fruntea

clasamentului pentru anul 2017, cu cel mai bun scor, se află Estonia cu 1,2 puncte, cea mai mică valoare, după Moldova, fiind atribuită Albaniei cu un scor de -0,42 puncte.

Indicele Voce și Responsabilitate reflectă măsura în care cetățenii unei țări participă la alegerea guvernului, precum și libertatea de exprimare, libertatea de asociere și libertatea massmedia, fiind evaluat pe o scară de la -2,5 până la 2,5, cu valori mai mari corespunzătoare unei guvernări mai bune. Republica Moldova înregistrează cea mai mică valoare pentru acest indice, de -0,03 în 2017, scăzând de la 0,01, în 2014. Pentru comparație, în anul 2017, Estonia și Malta sau clasat cel mai bine, cu un scor de 1,21 și, respectiv, 1,17, fiind urmate de Slovenia (1,00), România (0,52) și Albania (0,20).

INDICATORI CHEIE		2012	2013	2014	2015	2016	2017
Controlul Corupției							
Măsura în care puterea publică este exercitată pentru câștigul personal, incluzând niveluri mici și mari de corupție, cât și "capturarea" statului de către elite și interese private.							
Estimarea eficienței guvernării se evaluează pe o scară de la -2,5 până la 2,5. Valorile mai mari corespund unei guvernări mai bune.							
Sursa: Banca Mondială, Indicatorii de guvernare la nivel mondial							
Indicele de Percepție a Corupției (IPC)		2013	2014	2015	2016	2017	2018
IPC elaborat de Transparency International clasează țările în funcție de cât de corupt este perceput a fi sectorul public al țării, de către experți de țară și reprezentanți ai mediului de afaceri și constituie un indice compozit, bazat pe diverse sondaje de experți și studii în domeniul afacerilor. Scorurile se plasează pe o scară de la 0 la 10, unde "100" înseamnă "fără corupție" și "0" - "corupție gravă".							
Sursa: Transparency International							
Eficiența guvernării		2012	2013	2014	2015	2016	2017
Calitatea serviciilor publice, capacitatea serviciului public și independența acestuia față de presiunile politice, calitatea elaborării și implementării politicilor și credibilitatea angajamentului Guvernului față de astfel de politici.							
Estimarea eficienței guvernării se evaluează pe o scară de la -2,5 până la 2,5. Valorile mai mari corespund unei guvernări mai bune.							
Sursa: Banca Mondială, Indicatorii de guvernare la nivel mondial							
Voce și Responsabilitate		2012	2013	2014	2015	2016	2017
Măsura în care cetățenii unei țări participă la alegerea guvernului, precum și libertatea de exprimare, libertatea de asociere și libertatea mass-media.							
Estimarea eficienței guvernării se evaluează pe o scară de la -2,5 până la 2,5. Valorile mai mari corespund unei guvernări mai bune.							
Sursa: Banca Mondială, Indicatorii de guvernare la nivel mondial							

2.3 Dialogul social și relațiile industriale

Dialogul social cu libertatea de asociere și dreptul la negociere colectivă este fundamental pentru realizarea unor rezultate efective, echitabile și reciproc avantajoase pentru toți actorii și societate, în ansamblu. Relațiile de muncă în Republica Moldova sunt reglementate de Codul muncii (2003), convenții colective la nivel național, teritorial sau ramural și contracte colective de muncă la nivel de întreprindere, precum și de alte legi speciale, cum ar fi cele privind salarizarea, de exemplu⁴⁶. Există două legi care abordează problema salariilor minime garantate în Republica Moldova: prima stabilește un salariu minim la nivel național pentru toate întreprinderile, instituțiile, organizațiile și entitățile juridice, în timp ce a doua lege se aplică, în special, în sectorul privat⁴⁷. În perioada anilor 2003 - 2015, partenerii sociali au negociat 15 convenții colective la nivel național⁴⁸.

În conformitate cu prevederile art. 25 din Codul muncii, în scopul reglementării raporturilor social-economice din sfera parteneriatului social au fost create mai multe structuri, și anume Comisia Națională pentru Consultări și Negocieri Colective (CNCNC) la nivel național, compusă din 18 membri și 12 membri supleanți, desemnați de către partenerii sociali și de Guvern, în baza principiului parității și comisii similare la nivel ramural și teritorial⁴⁹. Comisiile pentru dialog social "angajator - salariați" sunt stabilite la nivel de întreprindere, cu mandatul de a negocia contracte colective de muncă la nivel de întreprindere, cât și pentru a anticipa și atenua potențiale conflicte care s-ar putea isca⁵⁰. De asemenea, CNCNC este un organism consultativ al Guvernului cu privire la legile și reglementările din domeniul relațiilor de muncă, ocuparea forței de muncă, pensiilor, asigurarea pentru riscurile de invaliditate și SSM⁵¹.

În pofida faptului că au fost înregistrate progrese semnificative încă de la înființare, CNCNC continuă să se confrunte cu provocări, în ceea ce privește influența și impactul asupra proceselor politice și legislative⁵². Nivelul de dezvoltare a dialogului tripartit la nivel local este unul modest și, deși au fost înființate comisii pentru negocieri colective la nivel local, este necesară consolidarea capacității și determinarea direcției de dezvoltare ulterioară a acestora.⁵³ Nu există parteneri sociali bine organizați. Capacitățile limitate și absența organizațiilor patronale în unele sectoare, precum și absența organizațiilor sindicale în sectorul privat nu permit dezvoltarea proceselor de negocieri colective sau încheierea convențiilor colective la nivel ramural⁵⁴.

Constituția RM garantează cetățenilor libertatea de a întemeia și de a se afilia la sindicate. Sindicatele au o prezență considerabilă în cadrul întreprinderilor de stat (ÎS), însă sunt mai puțin active și eficiente în domeniul negocierii salariilor minime și a drepturilor fundamentale ale salariaților în cadrul întreprinderilor mai mici⁵⁵. Un nou Cod al muncii este în proces de discuție pentru a încorpora directivele UE și pentru a crea un cadru legislativ coerent pentru o piață a muncii modernizată, axată pe dezvoltarea abilităților și implementarea reformei învățământului vocațional⁵⁶. În anul 2017, Parlamentul RM a aprobat modificări la Codul muncii în vigoare, cu privire la normele ce reglementează suspendarea relațiilor de muncă, șomajul tehnic, garanțiile și compensațiile acordate salariaților care îmbină munca cu studiile și indemnizația de eliberare din serviciu, în cazul încheierii contractului individual de muncă⁵⁷.

Confederația Națională a Sindicatelor din Moldova este afiliată la Confederația Internațională a Sindicatelor Libere (ICFTU) din 1997⁵⁸. În anul 2000, Federația Generală a Sindicatelor din Mol-

46 PwC, 2017.

47 ILO, 21 decembrie, 2017.

48 Ibid.

49 ILO, 2016.

50 ILO, 2016.

51 ILO, 2016.

52 ILO, 2016.

53 ILO, 2016.

54 ILO, 2016.

55 Departamentul de Stat al S.U.A., iulie, 2018.

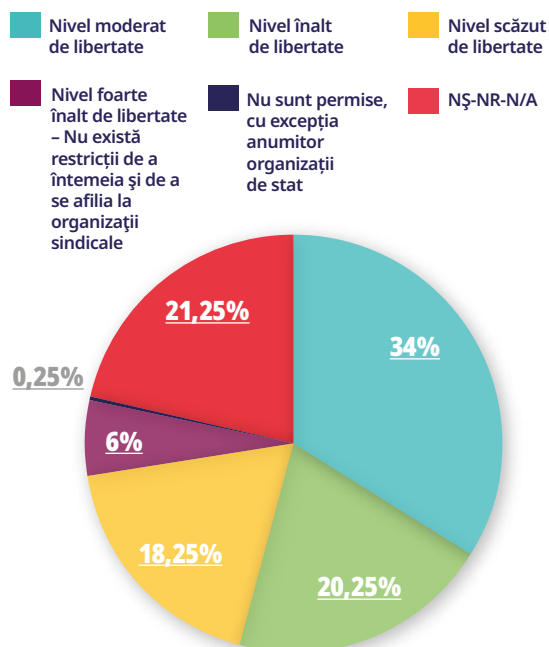
56 Departamentul de Stat al S.U.A., iulie, 2018.

57 PwC, 21 august, 2017.

58 Departamentul de Stat al S.U.A., iulie, 2018.

FIGURA 9: În ce măsură cetățenii RM se bucură de libertatea de a întemeia și de a se afilia la organizații sindicale?

Sursa: Sondajul EESE

dova a fost divizată în două entități separate, însă acestea au fuzionat în anul 2007 pentru a forma Confederația Națională a Sindicatelor din Moldova (CNSM), în prezent constituind organizația de vârf a lucrătorilor care, începând cu anul 2010, a devenit membră a Confederației Internaționale a Sindicatelor⁵⁹. CNSM este formată din 25 de federații ramurale, cuprinzând peste 350.000 de membri de sindicat⁶⁰.

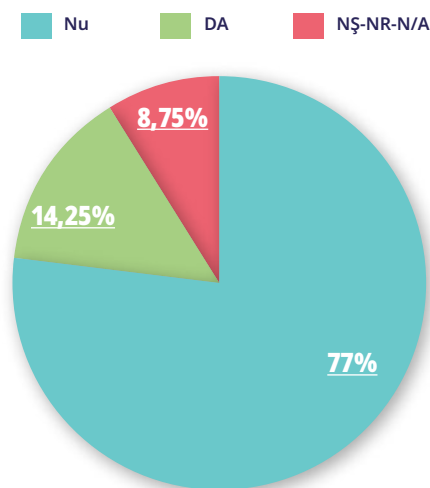
Organizația patronală la nivel național este Confederația Națională a Patronatului din Republica Moldova (CNPM), care reunește 27 de membri, inclusiv 15 federații și asociații patronale, și 12 întreprinderi mari care-și desfășoară activitatea în sectoarele cheie ale economiei⁶¹.

59 Ibid.

60 Confederația Națională a Sindicatelor din Moldova.

61 CNPM, 2018.

FIGURA 10: Este întreprinderea dvs. membră a unei asociații patronale?

Sursa: Sondajul EESE

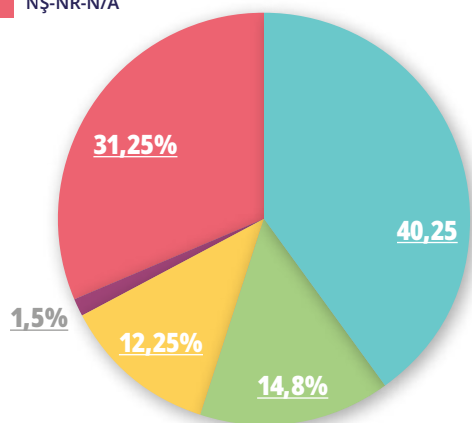
Sondajul EESE a cercetat măsura în care cetățenii RM dispun și se bucură de libertatea de a întemeia și de a se afilia la organizații sindicale. Potrivit opiniilor exprimate de respondenți, cetățenii RM se bucură de un nivel relativ înalt de libertate de a întemeia și de a se afilia la sindicate. 20,3% dintre respondenți au afirmat că dispun de un "nivel înalt de libertate", în timp ce 34% consideră că "nivelul de libertate este moderat". 18,3% dintre respondenți au indicat că dispun de un "nivel scăzut de libertate" de a se afilia la sindicate, 6% au fost de părerea că "există un nivel de libertate foarte înalt - fără restricții", iar 21,3% nu au dorit sau nu au știut ce să răspundă. **FIGURA 9**

La întrebarea dacă întreprinderea este membră a unei asociații patronale, 77% dintre respondenți au răspuns negativ, în timp ce 14,3% - afirmativ. Divergența a fost și mai mare atunci, când întrebarea s-a referit la sindicatul întreprinderii; 82,5% dintre întreprinderile reprezentate nu dispuneau de organizații sindicale, ceea ce este rezonabil, având în vedere că multe dintre ele erau microîntreprinderi și întreprinderi mici, în timp ce 9,3% dintre persoanele intervievate au confirmat că întreprinderea avea o organizație sindicală. Fiind întrebați cât de des întreprinderile în cadrul căro-

FIGURA 11: Cât de cooperant a fost Guvernul cu partenerii săi de dialog social în vederea eliminării dificultăților/obstacolelor majore în activitatea întreprinderilor?

■ Foarte puțin cooperant ■ Deloc cooperant
■ Destul de cooperant ■ Foarte cooperant
■ NȘ-NR-N/A

Sursa: Sondajul EESE

ra activau au recurs la dialogul social, 38,8% dintre cei intervievați au răspuns că de fiecare dată, când a fost necesar, 19,8% au spus că rar, 14,5% au afirmat că acest lucru s-a întâmplat uneori, iar 11,3% au raportat că acest lucru nu s-a întâmplat niciodată. **FIGURA 10**

Respondenții sondajului au fost rugați să se expună asupra modului în care Guvernul a cooperat cu partenerii săi de dialog social - patronate și sindicate - în scopul eliminării dificultăților/obstacolelor majore în activitatea întreprinderilor. 40,3% dintre respondenți au afirmat că guvernul a fost "foarte puțin cooperant", în timp ce 14,8% au remarcat că acesta nu a fost "deloc cooperant". 31,3% dintre respondenți nu au dorit sau nu au știut ce să răspundă, în timp ce 12,3% dintre respondenți au afirmat că guvernul este "destul de cooperant", iar 1,5% - că acesta este "foarte cooperant". **FIGURA 11**

Dialogul social este considerat eficient, în cazul în care contribuie la înlăturarea dificultăților majore

în activitatea și dezvoltarea întreprinderilor. Respondenții participanți la sondajul de opinie au fost rugați să-și exprime părerea cu privire la eficiența dialogului social, atunci când este realizat prin intermediul comisiilor tripartite (patronate - sindicate), la diferite niveluri. Reprezentanții întreprinderilor au considerat că dialogul social, realizat prin intermediul comitetelor tripartite este mai eficient la nivel ramural și teritorial. Astfel, circa 40% din persoanele interviuate consideră că este fie "puțin eficient", fie "total ineficient" la toate cele trei niveluri. **FIGURA 12**

La întrebarea cât de des au fost consultați de către autorități în procesul decizional, reprezentanții întreprinderilor au remarcat că în 45,3% din cazuri acest lucru "nu s-a întâmplat niciodată", în timp ce 25,3% au considerat că au fost consultați "foarte rar". 17,3% din respondenți au afirmat că acest lucru s-a întâmplat "uneori", în timp ce 2,5% - că s-a întâmplat "foarte des". **FIGURA 13**

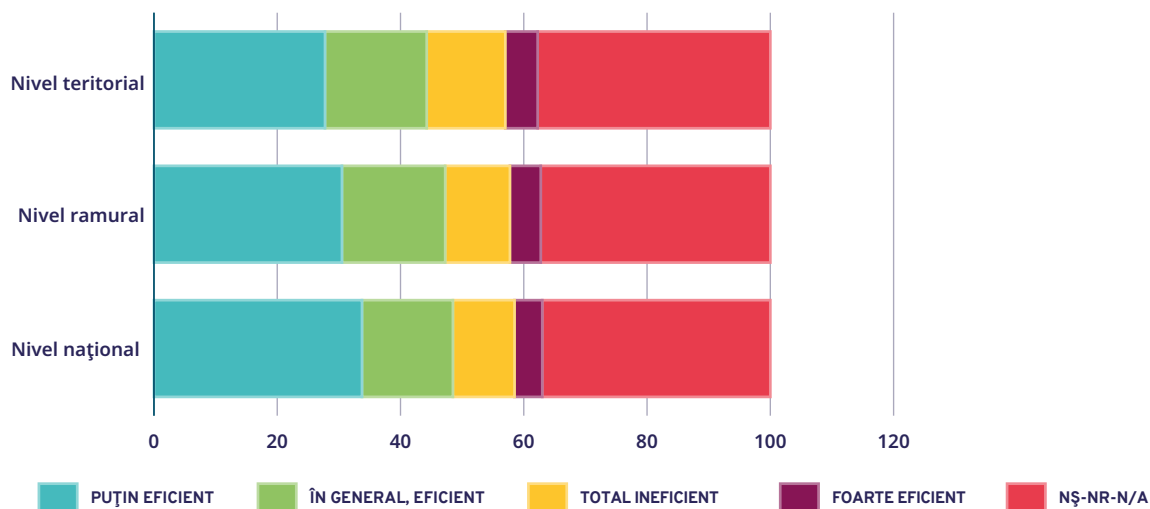
Dreptul la negociere colectivă este garantat prin lege, iar în acest sens respondenții au împărtășit faptul că au avut diverse experiențe în procesul de negocieri colective. 30% dintre respondenți au afirmat că, în general, salariații pot să-și exercite dreptul la negociere colectivă "în general ușor", 21,5% au indicat că acest lucru s-a întâmplat "fără restricții", 12% au întâmpinat dificultăți, 11% au considerat că este uneori dificil și 2,8% au afirmat că este imposibil, în timp ce 22,8% fie nu au dorit sau nu au știut ce să răspundă. **FIGURA 14**

Cea mai mare parte a reprezentanților întreprinderilor, implicați în sondaj consideră că Confederația Națională a Patronatului abordează nevoile și interesele întreprinderilor într-o măsură "limitată" (25%) și "puțin de tot" (26%), în timp ce 25,8% nu au dorit sau nu au știut ce să răspundă. Doar 1,8% dintre respondenți au fost de acord cu afirmația că nevoile și interesele întreprinderilor au fost abordate "suficient", în timp ce 9,5% au afirmat că acest lucru nu s-a întâmplat "deloc", iar 12% - că acestea "au fost abordate". **FIGURA 15**

La întrebarea dacă Confederația Națională a Sindicatelor din Moldova reprezintă adecvat interesele salariaților, doi din cinci respondenți au susținut că CNSM reprezintă problemele salariaților în mod

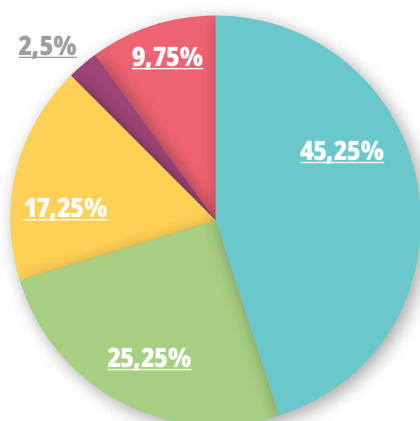
FIGURA 12: Cât de eficient este dialogul social, realizat prin intermediul comisiilor tripartite la diferite niveluri?

Sursa: Sondajul EESE

FIGURA 13: Cât de des ați fost consultat/ă (în calitate de proprietar sau director de întreprindere) de către autorități, în procesul decizional?

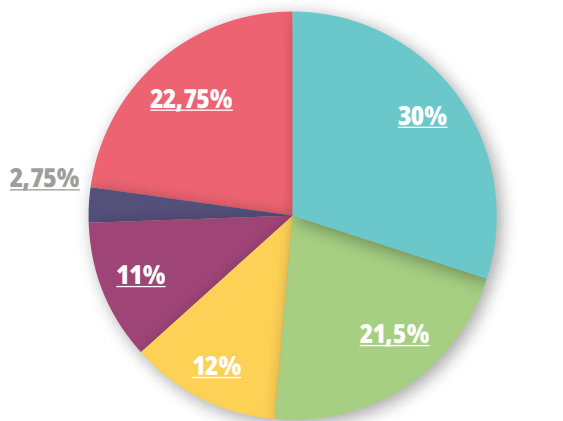
Niciodată Foarte rar Uneori Foarte des NȘ-NR-N/A

Sursa: Sondajul EESE

FIGURA 14: În practică, în ce măsură salariații au dreptul la negociere colectivă?

În general ușor Fără restricții Dificil Uneori dificil Imposibil NȘ-NR-N/A

Sursa: Sondajul EESE

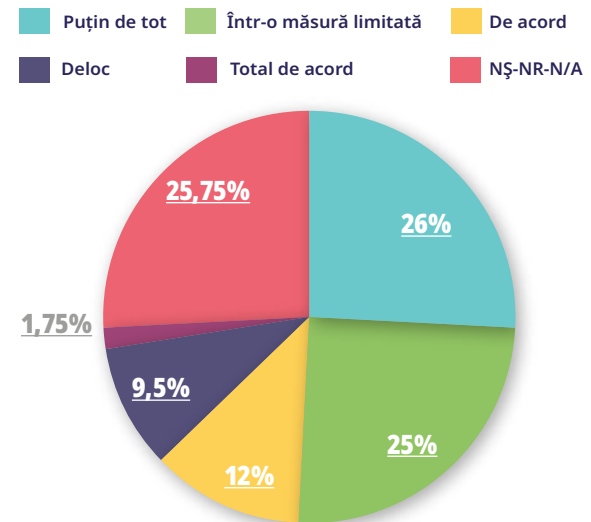
adecvat în timpul dezbaterilor naționale, în timp ce 29,3% dintre respondenți au răspuns că “într-o măsură limitată”, 10,5% au fost de acord cu această afirmație, 27,3% dintre persoanele intervievate au considerat că “puțin de tot”, 9,5% au considerat că “acest lucru nu s-a întâmplat deloc”, iar 0,8% au fost “total de acord” cu această afirmație. Peste o cincime dintre respondenți sau 22,8% nu au dorit sau nu au știut ce să răspundă. **FIGURA 16**

Salariații intervieuți în cadrul sondajului EESE au fost întrebați dacă au fost consultați atunci, când conducerea/managementul întreprinderii a efectuat schimbări importante în activitățile companiei, care i-ar putea afecta. Studiul relevă că, în general, salariații au avut percepția că “au fost consultați”. 55,1% dintre salariații intervieuți au declarat că “au fost întotdeauna consultați”, 16,8% spunând că “acest lucru s-a întâmplat frecvent”, 11,2% - că “acest lucru s-a întâmplat foarte rar”, iar 8,4% fiind de părerea că “nu au fost consultați niciodată”. Fiind întrebați dacă a fost posibil de a face schimb de opinii și de a negocia între salariați și conducere, cifrele au fost similare, 56,1% dintre respondenți afirmând că “întotdeauna”, 21,5% - că s-a întâmplat “destul de frecvent”, doar 15,9% dintre salariați confirmând că acest lucru s-a întâmplat “rar”, iar 4,6% - că nu s-a întâmplat “niciodată”. **FIGURA 17**

Doar 13,1% dintre salariații intervieuți au menționat că “întreprinderea are sindicate sau reprezentanți ai salariaților”. 13,1% “nu erau la curent/ nu știau”, iar 73,8% dintre respondenți au afirmat că “în întreprinderile în cadrul cărora activau nu existau sindicate sau reprezentanți ai salariaților”. 8,4% dintre salariații intervieuți erau reprezentanți ai sindicatelor sau salariaților. Fiind întrebați dacă sunt mulțumiți de rezultatele activității sindicatelor sau reprezentanților salariaților, 83,2% din cei 8,4% de respondenți nu au dorit sau nu au știut ce să răspundă, 7,5% au răspuns că “întotdeauna”, 6,5% - “deseori”, 1,9% spunând că “rar”, iar 0,9% au menționat că nu au fost “niciodată” mulțumiți. **FIGURA 18**

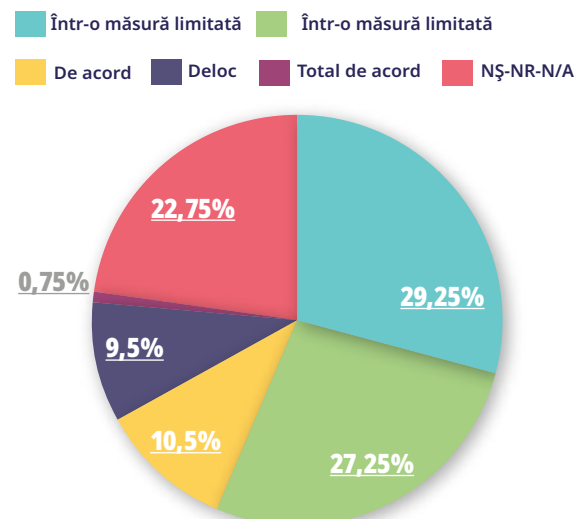
În baza sondajului EESE, salariații întreprinderilor au fost întrebați dacă salariile lor fusesse negociate prin intermediul sindicatelor sau reprezentanților salariaților. 28% dintre salariații intervieuți au

FIGURA 15: Confederația Națională a Patronatului din Republica Moldova abordează eficient nevoile și interesele întreprinderilor?

Sursa: Sondajul EESE

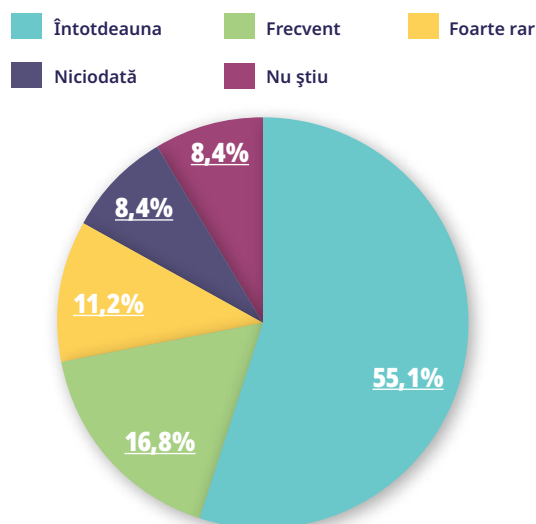
FIGURA 16: Confederația Națională a Sindicatelor din Moldova reprezintă problemele salariaților în mod adecvat în timpul dezbaterilor naționale privind chestiunile legate de afaceri și economie?

Sursa: Sondajul EESE

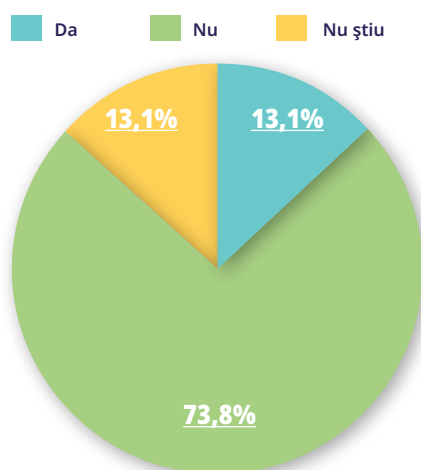

FIGURA 17: Au fost consultați salariații atunci, când conducerea întreprinderii a efectuat modificări importante în activitățile companiei, care i-ar putea afecta?

Sursa: Sondajul EESE

FIGURA 18: Există sindicate sau reprezentanți ai salariaților în cadrul companiei în care activați?

Sursa: Sondajul EESE

răspuns afirmativ, în timp ce 30,8% nu au dorit să răspundă, 21,5% - nu au știut ce să răspundă, iar 19,6% au menționat că "nu au fost". Fiind întrebați despre tipul de contract pe care-l dețineau la locul de muncă, 72% dintre salariații intervievați aveau în bază de contracte individuale de muncă pe durată nedeterminată, în timp ce 14% - de contracte pe durată determinată, 8,4% nu au știut ce să răspundă, iar 5,6% munceau în baza unui acord verbal, în lipsa unui contract formal. 50,5% dintre salariații intervievați nu cunoșteau avantajul contractelor pe durată determinată, în timp ce 40,2% au menționat "securitatea și beneficiile" drept cel mai mare avantaj. La întrebarea privind avantajele unui contract de muncă pe durată nedeterminată, 42% dintre respondenți au oferit un răspuns. Ei au identificat drept avantaje majore: securitatea/siguranța, libertatea de acțiune, dreptul la concediu de odihnă anual plătit și indemnizații. 79,4% dintre persoanele interviuate ar fi preferat să dețină contracte de muncă pe durată nedeterminată, doar 13,1% dintre ei optând, în mod voluntar, pentru contracte de muncă pe durată determinată. **FIGURA 19**

De asemenea, salariații au fost întrebați despre acțiunile industriale și greve. La întrebarea dacă a avut loc vreo grevă la locul de muncă pe parcursul ultimilor 18 luni, 91,6% dintre respondenți au răspuns negativ, în timp ce 8,4% nu au dorit sau nu au știut ce să răspundă.

Fiind întrebați despre ce-i îngrijorează, cel mai mult, în ceea ce privește siguranța locului de muncă, salariații intervievați au avut opinii divergente. 43% nu au dorit sau nu au știut ce să răspundă, iar 18,7% au avut preocupări legate de restrângerea activității companiei. 15,9% au fost îngrijorați de neextinderea contractului individual de muncă pe durată determinată, 11,2% - de conflictele dintre salariați și conducere, 3,7% erau îngrijorați de riscul de vătămare la locul de muncă, iar 7,5% au menționat alte preocupări. **FIGURA 20**

În cadrul sondajului EESE, salariații au fost întrebați în ce măsură au considerat că lipsa de comunicare dintre salariați și conducere constituie o cauză importantă a perturbărilor la locul de muncă. 37,4% dintre respondenți au fost "total de acord" cu această afirmație, în timp ce 39,3% "au fost de

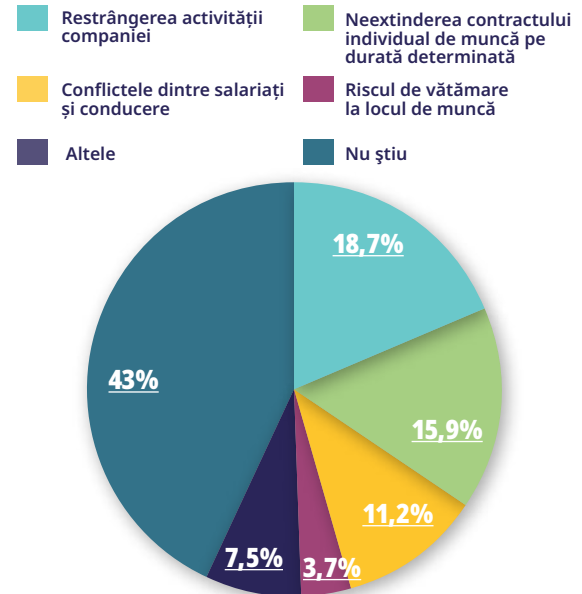

acord”, comparativ cu, 2,8% care “nu au fost de acord” și 4,7% care au manifestat “dezacord total”.

FIGURA 21

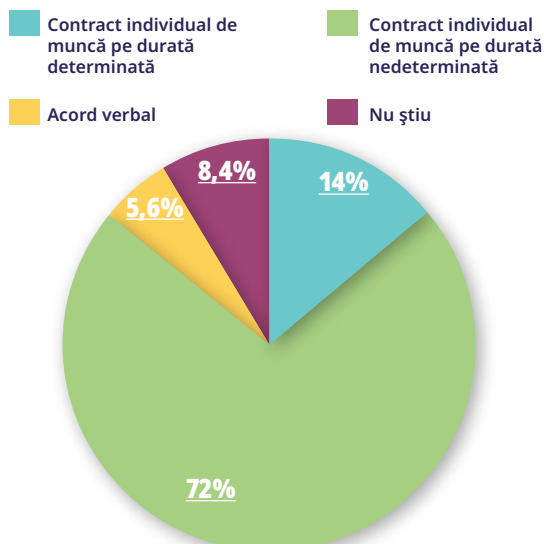
Un indice relevant pentru dialogul social este “cooperarea în relațiile de muncă dintre salariați și angajator”. Acest indice determină dacă relațiile dintre salariat și angajator poartă un caracter de confruntare sau cooperare, fiind evaluat pe o scară de la 1 la 7, valorile mai mari indicând un nivel mai înalt de cooperare. Republica Moldova are realizări mai bune decât România la acest indice, înregistrând în 2017 un scor de 4,2; în același an România s-a plasat pe o treaptă mai inferioară cu 4 puncte, în timp ce Malta și Estonia au obținut cele mai bune rezultate de 5,2 puncte. **DIAGRAMA 5**

FIGURA 20: Care sunt preocupările dvs. majore, în ceea ce privește siguranța locului de muncă?

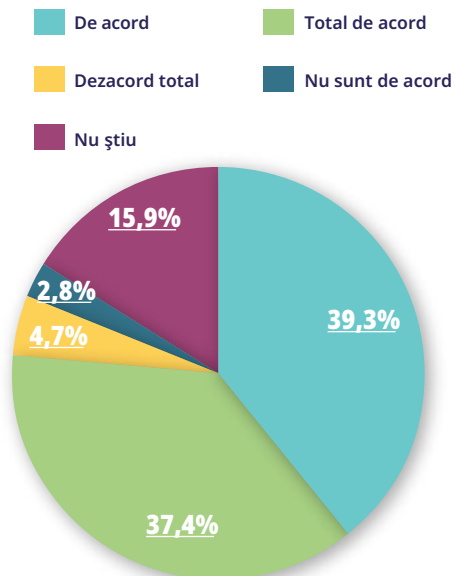
Sursa: Sondajul EEE

FIGURA 19: Ce tip de contract de muncă aveți?

Sursa: Sondajul EEE

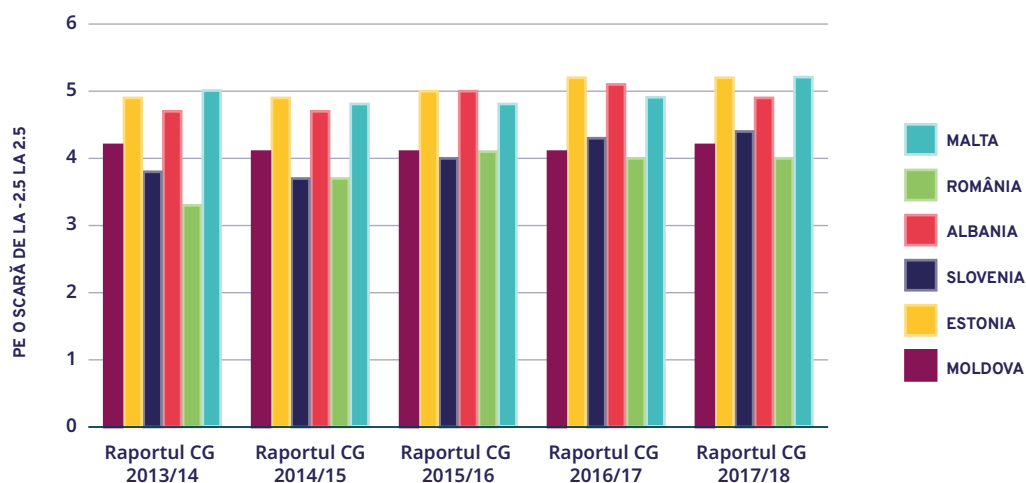
FIGURA 21: În ce măsură sunteți de acord cu următoarea afirmație: Lipsa de comunicare dintre salariați și management constituie o cauză semnificativă a perturbărilor la locul de muncă?

Sursa: Sondajul EEE

DIAGRAMA 5: Cooperarea în relațiile de muncă dintre salariați și angajator

Sursa: Forumul Economic Mondial, Rapoartele privind competitivitatea globală

INDICATOR CHEIE

Cooperarea în relațiile de muncă dintre salariați și angajator

Studiul realizat de Forumul Economic Mondial (FEM) a solicitat liderilor de afaceri să-și exprime opiniile de experți cu privire la următoarele: Relațiile dintre salariați și angajator din țara dvs. poartă un caracter:

1 = în general, de confruntare, 7 = în general, de cooperare.

Sursa: Forumul Economic Mondial, Rapoartele privind competitivitatea globală.

	Raportul GC 2013/14	Raportul GC 2014/15	Raportul GC 2015/16	Raportul GC 2016/17	Raportul GC 2017/18
Republica Moldova	4.2	4.1	4.1	4.1	4.2
Estonia	4.9	4.9	5	5.2	5.2
Slovenia	3.8	3.7	4	4.3	4.4
Albania	4.7	4.7	5	5.1	4.9
România	3.3	3.7	4.1	4.0	4.0
Malta	5.0	4.8	4.8	4.9	5.2

2.4 Respectarea drepturilor universale ale omului și a standardelor internaționale ale muncii

Respectarea drepturilor universale ale omului și a standardelor internaționale ale muncii constituie o trăsătură distinctivă a societăților care au integrat, cu succes, sustenabilitatea și munca decentă în economiile lor. Cadrul legal al Republicii Moldova prevede protecția drepturilor omului, însă punerea în aplicare a legilor existente este problematică, uneori persistând și fenomenul discriminării, de facto. Drepturile și libertățile fundamentale ale omului sunt protejate de Procuratura Generală, o instituție autonomă din cadrul puterii judecătorești, care conduce și supraveghează actele de urmărire penală și reprezintă acuzarea în instanță⁶².

Potrivit asociației Freedom House, situația drepturilor omului în RM s-a înrăutățit în 2017, față de anii precedenți⁶³. Domeniile de îngrijorare pot include o posibilă încălcare a libertății de asociere, procese inechitabile în cazuri sensibile din punct de vedere politic, acuzații de tortură și rele tratamente în locurile de detenție și protecția minorităților naționale⁶⁴. Republica Moldova are un climat mediatic relativ deschis, însă este afectată de un nivel redus de protecție a jurnaliștilor, intervenția guvernului și mass-media aflată în proprietatea oamenilor de afaceri și politici⁶⁵. Sectorul media este politizat și se confruntă cu provocările unui cadru legal depășit, influența politicienilor și oligarhilor și independența limitată a autorității de reglementare a radiodifuziunii⁶⁶. Au fost raportate mai multe cazuri, care implică atacuri verbale și hărțuirea jurnaliștilor⁶⁷.

Sunt întreprinse măsuri pentru implementarea Convenției europene a drepturilor omului în Republica Moldova⁶⁸. În anul 2016 a fost realizată o Revizuire Periodică Universală și a fost adoptat un nou Plan național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pentru anii 2018–2022⁶⁹, cu scopul de a răspunde recomandărilor acestora⁷⁰.

Republica Moldova a adoptat șapte dintre cele nouă convenții fundamentale privind drepturile omului. Cele nouă convenții principale privind drepturile omului sunt: Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială, Pactul internațional privind drepturile civile și politice, Pactul internațional privind drepturile economice, sociale și culturale, Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor, Convenția împotriva torturii și altor pedepse și tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, Convenția privind drepturile copilului, Convenția internațională privind protecția drepturilor tuturor lucrătorilor migranți și a membrilor familiilor acestora, Convenția internațională pentru protecția tuturor persoanelor împotriva dispariției forțate și Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități.

Republica Moldova nu a ratificat, deocamdată, Convenția internațională privind protecția drepturilor tuturor lucrătorilor migranți și a membrilor familiilor acestora și este semnatară, însă nu a devenit parte a Convenției internaționale pentru protecția tuturor persoanelor împotriva dispariției forțate. Nici Estonia nu a ratificat aceste două convenții, precum și Slovenia și România. Albania le-a ratificat pe toate, în timp ce Malta nu a ratificat Convenția internațională privind protecția drepturilor tuturor lucrătorilor migranți și a membrilor familiilor acestora.

Atât Republica Moldova, cât și toate țările comparative au ratificat toate cele opt convenții fundamentale ale ILO privind libertatea de asociere și dreptul la negocieri colective și abolirea muncii

62 Publicația "Globalex", aprilie, 2012.

63 Publicația "Globalex", aprilie, 2012.

64 Organizația independentă de supraveghere "Freedom House", 2018.

65 "Amnesty International".

66 "Carnegie Endowment for International Peace", 23 mai, 2017.

67 Organizația independentă de supraveghere "Freedom House", 2018.

68 Organizația independentă de supraveghere "Freedom House", 2018.

69 Publicația "Globalex", aprilie, 2012.

70 Comisia Europeană, 3 aprilie, 2018.

copilului, a muncii forțate și a tuturor formelor de discriminare.

Respectarea libertății de asociere (Convenția nr. 87 și nr. 98) trebuie să consolideze respectarea drepturilor omului contribuind, astfel, la realizarea obiectivelor Comisiei pentru drepturile omului și buna guvernare. Libertatea de asociere va contribui la îmbunătățirea relațiilor de muncă, la instituirea regimului de pace industrială și socială, la creșterea productivității și la crearea unui mediu mai stabil pentru investițiile interne și externe, necesare pentru o creștere economică accelerată și eradicarea sărăciei.

Eliminarea celor mai grave forme ale muncii copiilor, care rezultă din aplicarea Convențiilor nr. 138 și nr. 182, va elibera copiii din condiții grele, vătmătoare și/sau periculoase, ceea ce îi privează de educație și îi afectează negativ mental și fizic. Beneficiile unei forțe de muncă mai educate pentru o creștere economică accelerată sunt incontestabile.

Abolirea muncii forțate și obligatorii, impusă de Convențiile nr. 29 și nr. 105 trebuie, de asemenea, să contribuie la buna guvernare și respectarea drepturilor omului. Dacă lucrătorii sunt liberi să-și aleagă locul de muncă, nefiind forțați să lucreze în anumite domenii, este mult mai probabil să fie mai productivi și să câștige un salariu mai mare, fapt care va contribui, mai eficient, la dezvoltarea durabilă a sectorului întreprinderilor.

Respondenții participanți la sondajul EESE au fost întrebați în ce măsură consideră că drepturile omului au fost respectate în Republica Moldova. Rezultatele obținute în acest sens sunt încurajatoare. 31,3% dintre respondenți au afirmat că, drepturile omului au fost “de regulă respectate” în Moldova, în timp ce 33,3% consideră că acestea au fost respectate “uneori”. Din păcate, peste o pătrime dintre respondenți sau 25,8% au fost de părerea că acestea sunt respectate “rar”, iar 6% - că nu au fost respectate “deloc”. **FIGURA 22**

Fiind întrebați despre cât de clare sunt standardele internaționale ale muncii pentru Republica Moldova, cea mai mare pondere sau 41,5% dintre respondenții participanți la sondajul EESE au de-

clarat că acestea “sunt parțial înțelese”. 23,3% au afirmat că, “în general, sunt înțelese”, în timp ce aproape o cincime (19,5%) au menționat că sunt “înțelese”. **FIGURA 23**

Răspunsurile au fost similare atunci, când respondenții sondajului EESE au fost întrebați dacă standardele internaționale ale muncii au fost respectate în Moldova. În timp ce o pătrime (25%) dintre respondenți au spus că, “de regulă, au fost respectate”, cea mai mare pondere a exprimat ambivalență, 34% afirmând că au fost respectate “uneori”, iar 28,5% dintre respondenți au afirmat că sunt respectate “rar”.

Răspunsurile au fost dure atunci, când respondenții participanți la sondajul EESE au fost întrebați despre gradul de promovare a standardelor internaționale ale muncii de către Guvern. O pondere copleșitoare (47,8%) a respondenților consideră că “standardele internaționale ale muncii nu au fost foarte bine promovate de Guvern”, 12,5% menționând că nu au fost promovate “deloc”. Pentru comparație, 25% au considerat că acestea au fost promovate “destul de bine”, în timp ce 2,5% au fost de părerea că au fost promovate “foarte bine”. **FIGURA 24**

Percepțiile salariaților privind principiile fundamentale și drepturile la locul de muncă au fost puțin mai pozitive. 55,3% dintre respondenții sondajului EESE consideră că managementul le-a înțeles “destul de bine”, în timp ce 7,3% au remarcat că le-au înțeles “foarte bine”. Pentru comparație, un sfert (26,5%) dintre respondenți au menționat că acestea nu sunt “foarte clare” managementului, iar 3,3% sunt de părerea că nu sunt clare “deloc”. **FIGURA 25**

Percepția respondenților studiului a fost că o mare parte din cetățenii Republicii Moldova nu înțeleg principiile fundamentale și drepturile la locul de muncă. Atunci când au fost întrebați, 65,8% dintre respondenți au declarat că, în viziunea lor, principiile fundamentale și drepturile la locul de muncă “nu sunt foarte clare”, 7,5% afirmând că “nu sunt clare deloc”. Pe de altă parte, 22,5% dintre respondenți au afirmat că sunt “destul de clare”, iar 0,8% - că sunt “foarte clare”. **FIGURA 26**

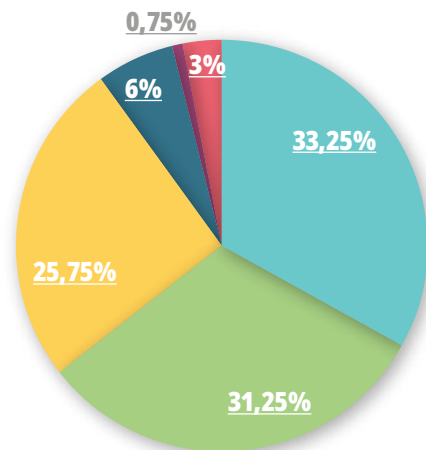
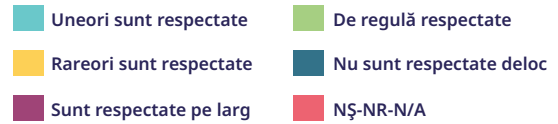
La întrebarea în ce măsură sunt de acord cu afirmația că majoritatea întreprinderilor din Republica Moldova asigură, în general, respectarea principiilor fundamentale și a drepturilor la locul de muncă în activitatea lor, 54,5% dintre persoanele intervievate au răspuns că sunt de acord cu afirmația, "într-o oarecare măsură". 23,3% au declarat că, "sunt de acord" cu afirmația că întreprinderile au asigurat respectarea drepturilor și principiilor fundamentale, în timp ce 13% "nu au fost de acord".

FIGURA 27

Indicii suplimentari pot contribui la o mai bună evaluare a situației drepturilor omului în Republica Moldova. Indicele "Drepturile Politice" măsoară nivelul libertății în procesul electoral, pluralismul politic și modul de participare și funcționare a Guvernului. Valoarea Indicelui variază de la 1 la 7, scorurile mai mari indicând un grad mai scăzut de libertate, unde 1 reflectă o situație "ideală", în timp ce 7 indică o libertate extrem de scăzută. În anul 2018, Republica Moldova a înregistrat un scor de 3 puncte, la fel ca Albania. În același an, Moldova a fost depășită de România, înregistrând un scor de 2 puncte, în timp ce Estonia, Slovenia și Malta au depășit România, performanța fiind de 1 punct.

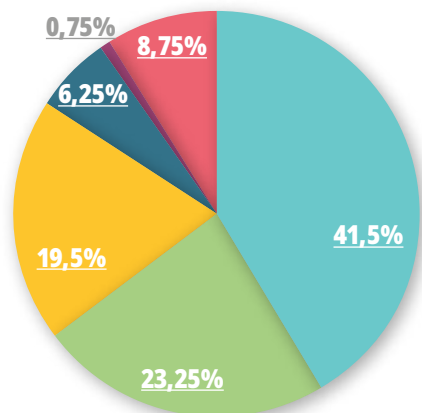
Indicele "Libertățile Civile" măsoară libertatea de exprimare, posibilitatea difuzării libere a opiniei alături de dreptul de a se asocia și întruni liber pe bază de criterii religioase, pe o scară de la 1 la 7, cu valori mai scăzute care corespund unei performanțe mai bune. În perioada anilor 2013-2018, Republica Moldova înregistrează un scor de 3 puncte la acest indice. În 2018, și Albania a acumulat 3 puncte, în timp ce Estonia, Slovenia și Malta au obținut cele mai bune performanțe, cu scorul de 1 punct.

FIGURA 22: În ce măsură considerați că drepturile omului sunt respectate în Republica Moldova?

Sursa: Sondajul EESE

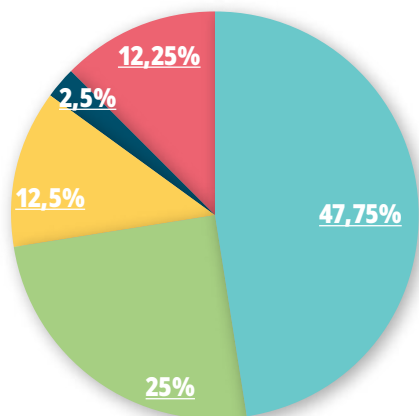
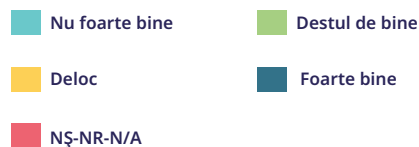
FIGURA 23: Sunt standardele internaționale ale muncii înțelese în Republica Moldova?

Sursa: Sondajul EESE

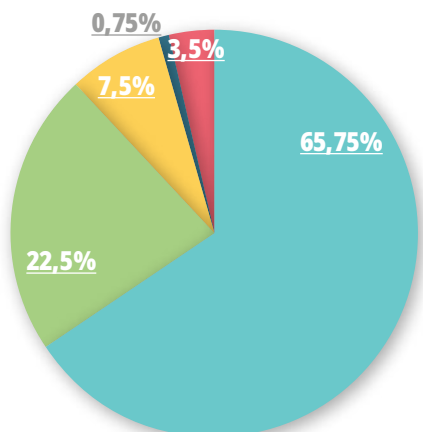
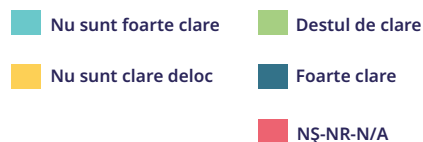

FIGURA 24: În ce măsură sunt promovate standardele de muncă de către Guvern?

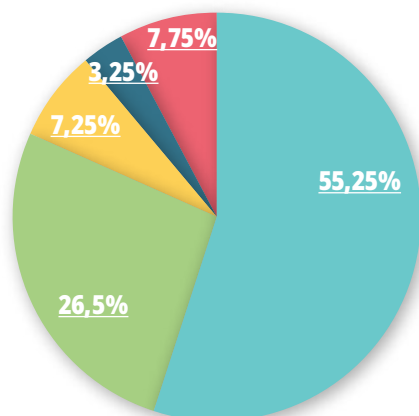
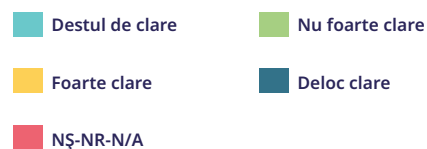
Sursa: Sondajul EESE

FIGURA 26: În opinia dvs., cât de clare sunt principiile fundamentale și drepturile la locul de muncă pentru cetățenii Republicii Moldova?

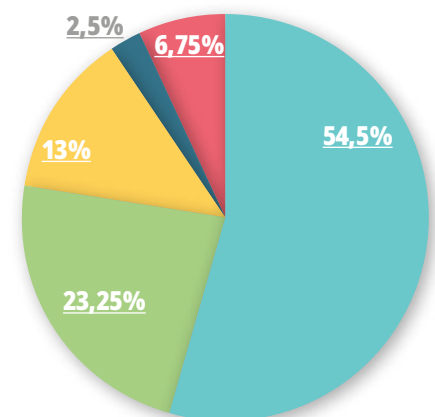
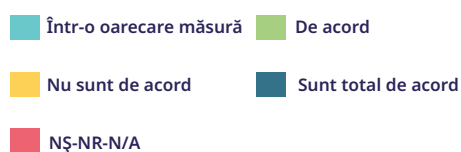
Sursa: Sondajul EESE

FIGURA 25: În opinia dvs., cât de clare sunt principiile fundamentale și drepturile la locul de muncă pentru managerii dvs.?

Sursa: Sondajul EESE

FIGURA 27: În ce măsură sunteți de acord cu afirmația "majoritatea întreprinderilor din Republica Moldova asigură, în general, respectarea principiilor fundamentale și a drepturilor la locul de muncă în activitatea lor"?

Sursa: Sondajul EESE

INDICATORI CHEIE

Ratificarea convențiilor privind drepturile omului

Acest indice relevă statutul drepturilor omului în raport cu ratificarea următoarelor 10 convenții: “Convenția împotriva torturii și altor pedepse și tratamente cu cruzime, inumane sau degradante”; “Convenția privind drepturile copilului”; “Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor”; “Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială”; “Convenția pentru prevenirea și reprimarea crimei de genocid”; “Pactul internațional privind drepturile civile și politice”; “Pactul internațional privind drepturile economice, sociale și culturale”; “Convenția internațională pentru protecția tuturor persoanelor împotriva dispariției forțate”; “Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități”; “Convenția internațională privind protecția drepturilor tuturor lucrătorilor migranți și a membrilor familiilor acestora”.

Numărul de convenții ratificate din cele 10.

Sursa: Seria de Tratatе a Națiunilor Unite depuse la Secretarul general al Națiunilor Unite (UNTC).

	Până în luna mai, 2019
Republica Moldova	7
Estonia	7
Slovenia	7
Albania	9
România	7
Malta	8

Ratificarea convențiilor fundamentale ale ILO

Acest indice denotă statutul convențiilor privind drepturile la locul de muncă și se referă la ratificarea următoarelor opt convenții: “Libertatea de asociere și dreptul la negocieri colective” (C.87, C.98), “Eliminarea (interzicerea) muncii forțate și obligatorii” (C.29, C.105), “Egalitate de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă” (C.100, C.111), “Abolirea muncii copiilor” (C.138, C.182).

Numărul de convenții ratificate din 8.

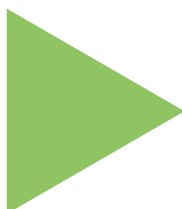
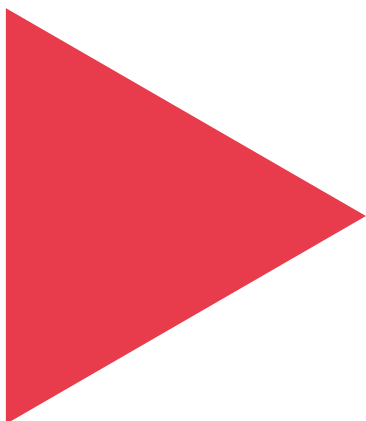
Sursa: ILO

	Până în luna mai, 2019
Republica Moldova	8
Estonia	8
Slovenia	8
Albania	8
România	8
Malta	8

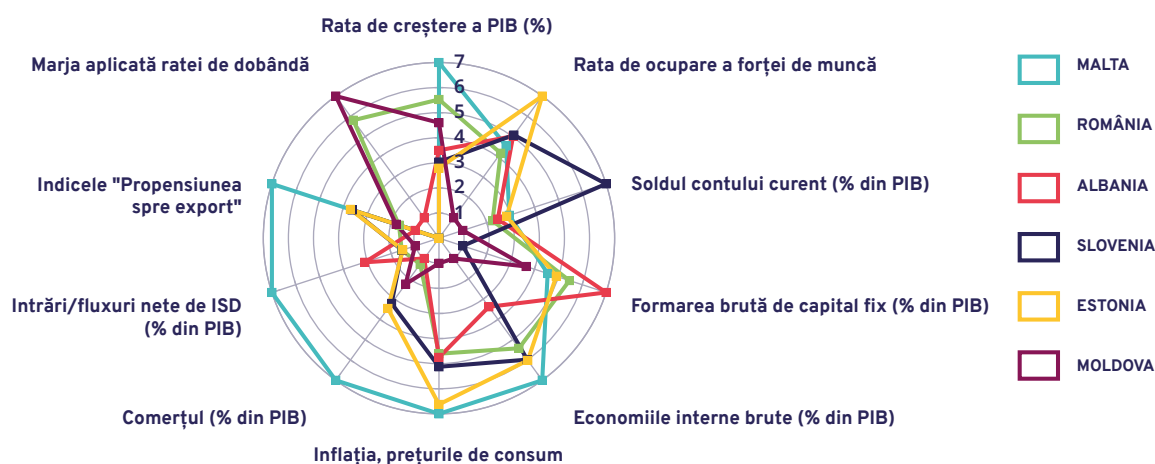
Indicele “Drepturile Politice” Indicele “Drepturile Politice” măsoară nivelul libertății în procesul electoral, pluralismul politic și modul de participare și funcționare a Guvernului. Asociația “Freedom House” măsoară nivelul libertății drepturilor politice pe o scară de la 1 la 7, scorul 1 reprezentând cel mai înalt nivel, iar 7 - cel mai scăzut. Sursa: Asociația Freedom House, Studiul “Libertatea în lume”		2013	2014	2015	2016	2017	2018
	Republica Moldova	3	3	3	3	3	3
	Estonia	1	1	1	1	1	1
	Slovenia	1	1	1	1	1	1
	Albania	3	3	3	3	3	3
	România	2	2	2	2	2	2
	Malta	1	1	1	1	1	1
	Malta	1	1	1	1	1	1

Indicele “Libertățile Civile” Indicele “Libertățile Civile” măsoară libertatea de exprimare, posibilitatea difuzării libere a opiniei alături de dreptul de a se asocia și întruni liber pe bază de criterii religioase. Asociația “Freedom House” măsoară nivelul libertății civile pe o scară de la 1 la 7, scorul 1 reprezentând libertăți depline, iar 7 - cele mai puține libertăți. Sursa: Asociația Freedom House, Studiul “Libertatea în lume”.		2013	2014	2015	2016	2017	2018
	Republica Moldova	3	3	3	3	3	3
	Estonia	1	1	1	1	1	1
	Slovenia	1	1	1	1	1	1
	Albania	3	3	3	3	3	3
	România	2	2	2	2	2	2
	Malta	1	1	1	1	1	1
	Malta	1	1	1	1	1	1

3. Elemente economice

Indicii de evaluare a indicatorilor macroeconomici ai unui mediu de afaceri favorabil pentru întreprinderi durabile*

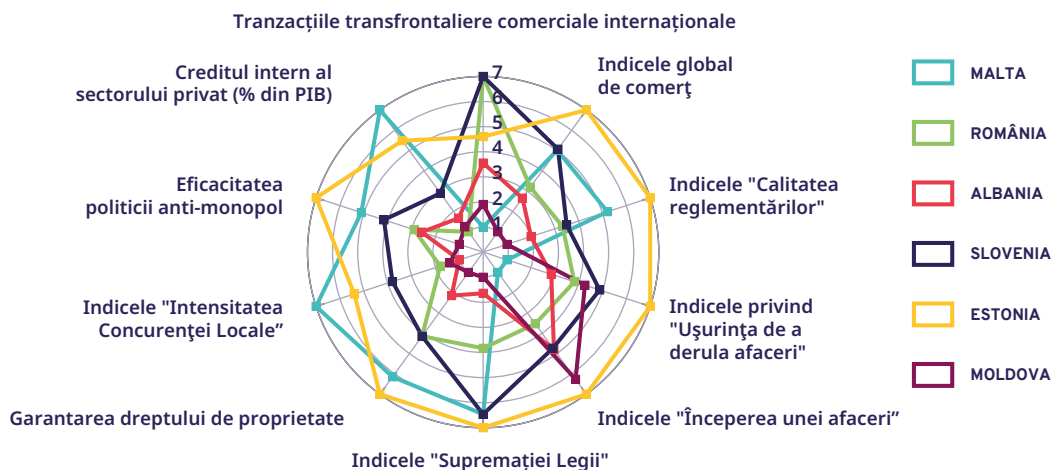
* Pentru o prezentare mai bună, valorile pentru indicatorii individuali au fost armonizate și formate astfel încât, cu cât un punct de date se află mai departe de centru, cu atât performanța țării este mai bună în această privință. Valorile inițiale ale indicatorului sunt incluse în capitole.

- Odată cu obținerea independenței în 1991, Republica Moldova a fost supusă unui proces de tranziție politică și socio-economică de la un sistem politic comunist și economia planificată centralizat la economia de piață și democrație.
- În 2017, rata de creștere a PIB-ului a fost estimată la 4,5%, recuperându-se după scăderea investițiilor publice din 2015, ca urmare a scandalului bancar.
- În anul 2016 a fost aprobată Strategia națională de dezvoltare regională (SND) pentru anii 2016-2020 pentru asigurarea unei dezvoltări durabile a regiunilor Republicii Moldova.
- Deși ponderea populației sub pragul sărăciei absolute a scăzut de la 21,9% în 2010 la 9,6% în 2015, nivelul sărăciei absolute în mediul rural a fost de, aproape, cinci ori mai mare decât în zonele urbane în 2017.

- Fiind întrebați dacă, în opinia lor, Republica Moldova are un mediu macroeconomic solid și stabil și că economia este bine gestionată, 54,3% dintre respondenții sondajului de opinie EESE au declarat că "nu sunt de acord" cu această afirmație.
- Majoritatea reprezentanților întreprinderilor consideră că impozitele, TVA și contribuțiile de asigurări sociale și medicale plătite de companii descurajează dezvoltarea întreprinderilor.
- În luna iunie 2014, Republica Moldova a parafat Acordul de Asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană, care a inclus un Acord de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător.
- Guvernul a stabilit șapte zone economice libere (ZEL), care stimulează investițiile locale și străine, cu scopul de a îmbunătăți ritmul investițiilor străine directe, iar acestea s-au îmbunătățit, într-o oarecare măsură, în principal în sectorul auto.

Indicatorii de evaluare a accesului la credite, proprietate și concurență*

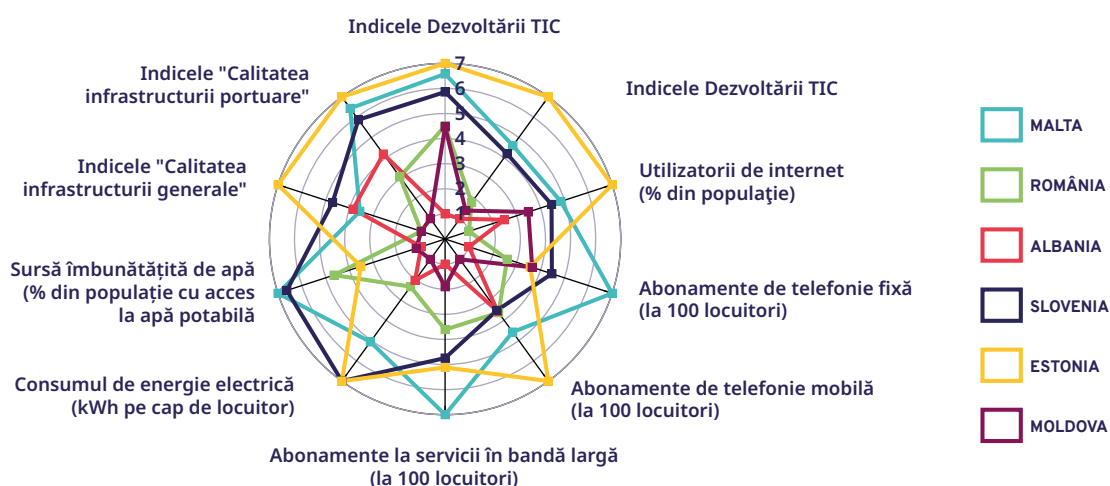
* Pentru o prezentare mai bună, valorile pentru indicatorii individuali au fost armonizate și formate astfel încât, cu cât un punct de date se află mai departe de centru, cu atât performanța țării este mai bună în această privință. Valorile inițiale ale indicatorului sunt incluse în capitole.

- Procedurile birocratice nu sunt întotdeauna transparente, iar procesarea înregistrărilor poate deveni o procedură îndelungată și costisitoare.
- Fiind întrebați cât de încurajator a fost, în opinia lor, cadrul legislativ și de reglementare al RM pentru funcționarea și dezvoltarea întreprinderilor, 52,8% dintre respondenții sondajul EESE în Republica Moldova au afirmat că "acesta nu a fost foarte încurajator".
- A existat un feedback pozitiv cu privire la licențe, permise și autorizații, respondenții sondajului întreprinderilor reacționând pozitiv la simplificarea procedurilor de către autorități, cât și cu privire la introducerea platformei online.
- Majoritatea respondenților studiului au sugerat că legea este deschisă pentru intervenții de ordin politic și că nivelul de protecție a drepturilor de proprietate fizică și intelectuală este precar.
- În vederea creării unei baze legislative cuprinzătoare pentru tranziția la economia de piață, Republica Moldova a adoptat câteva legi și reglementări noi, printre care o nouă Lege cu privire la insolabilitate, Legea cu privire la protecția concurenței și legislația cu privire la serviciile de plată și moneda electronică.

- În anul 2017, în Republica Moldova au fost înregistrate, în total, 6406 întreprinderi, cu 13% mai mult decât în anul precedent; potrivit Camerei Înregistrării de Stat, circa 64% dintre acestea au fost înregistrate în Chișinău.
- Mai mult de jumătate dintre reprezentanții întreprinderilor intervievate au considerat că cadrul juridic existent dezavantajează IMM-urile, în raport cu întreprinderile mari.
- De la obținerea independenței în 1991, cea mai mare parte a întreprinderilor de stat (Î.S.) din majoritatea sectoarelor economiei au fost privatizate.

Indicatorii pentru evaluarea stării TIC și a infrastructurii*

* Pentru o prezentare mai bună, valorile pentru indicatorii individuali au fost armonizate și formate astfel încât, cu cât un punct de date se află mai departe de centru, cu atât performanța țării este mai bună în această privință. Valorile inițiale ale indicatorului sunt incluse în capitole.

- Republica Moldova beneficiază de o serie de avantaje cheie în ceea ce privește dezvoltarea sectorului TIC: costul forței de muncă este relativ mic, iar infrastructura existentă este la un nivel general înalt.
- Răspândirea tehnologiei oferă oportunități cetățenilor pentru o dezvoltare economică și socială.
- A fost elaborată Strategia națională de dezvoltare a societății informaționale Moldova Digitală 2020, care are drept scop asigurarea unei dezvoltări sistemice a domeniului tehnologiei informației și distribuția echitabilă pentru toate păturile sociale a beneficiilor dezvoltării economice.
- De asemenea, Guvernul Republicii Moldova a fost proactiv în ceea ce privește valorificarea inovațiilor centrate pe TIC, care ar servi drept sprijin pentru economie.
- Piața serviciilor de acces la telefonie fixă și mobilă în bandă largă se numără printre sectoarele cu cea mai rapidă dezvoltare în domeniul TIC din Moldova.
- Instrumentele financiare de diferite tipuri continuă să se dezvolte, iar piața valorilor mobiliare din Republica Moldova este subdezvoltată.
- Fiind întrebați cât de ușor este pentru o întreprindere formală de dimensiuni mici să obțină diverse surse de finanțare, respondenții au menționat că întreprinderile au avut acces

foarte limitat la împrumuturi și că ar recurge, cel mai probabil, la utilizarea propriilor economii.

- Fiind rugați să enumere problemele cu care se confruntă respondenții din cadrul întreprinderilor, primele trei obstacole menționate au fost garanția de credit insuficientă, ratele înalte ale dobânzilor la creditele bancare și lipsa garanțiilor.
- Activitatea de creditare a fost afectată de criza bancară de la sfârșitul anului 2014.
- În ciuda amplitudinii fraudei din sistemul bancar, care a provocat tulburări severe ale sistemului, activitatea economică a Republicii Moldova a scăzut cu doar 0,5% în 2015, deși încrederea în sistemele bancare și politice a fost, în continuare, erodată.
- În general, activitatea de creditare se axează, în principal, pe marile corporații; băncile au puțini clienți din rândul întreprinderilor mici și mijlocii.
- Infrastructura și serviciile sunt mai puțin dezvoltate în zonele rurale.
- Populația Republicii Moldova este foarte dependentă de agricultură, iar acest fapt necesită o bună infrastructură a transportului terestru.
- Majoritatea întreprinzătorilor au remarcat că costurile suportate de infrastructura fizică inadecvată au fost mari sau foarte mari.

3.1 Politici macroeconomice solide și stabile și buna gestionare a economiei

Politicile macroeconomice trebuie să garanteze condiții economice stabile și previzibile. Gestiunea economică eficientă trebuie să combine obiectivele de a crea locuri de muncă mai numeroase și mai bune, de a combate inflația și de a implementa politici și reglementări care stimulează investițiile productive pe termen lung. În ciuda progreselor recente, Moldova continuă să rămână printre cele mai sărace țări din Europa⁷¹. Odată cu proclamarea independenței în 1991, Moldova a fost supusă unui proces de tranziție politică și socio-economică de la un sistem politic comunist și economia planificată centralizat la economia de piață și democrație⁷². Deși au fost înregistrate progrese în sistemele democratice și în ceea ce privește angajamentul față de UE, ritmul și direcția reformelor au fost blocate de corupție și volatilitatea politică⁷³. Republica Moldova are o economie mică și relativ deschisă, care este expusă tendințelor economice regionale și globale, iar agricultura, un sector important, este afectată de fenomene meteorologice extreme⁷⁴.

În anul 2017, rata de creștere a PIB-ului a fost estimată la 4,5%, revenind după declinul investițiilor publice din 2015, datorat scandalului bancar⁷⁵. În ultimii ani, au fost marcate creșteri ale exporturilor și recolte bune⁷⁶. Există disparități semnificative în activitatea economică; 57% din totalul întreprinderilor industriale sunt situate în municipiul Chișinău⁷⁷. În anul 2017, PIB-ul pe cap de locuitor, ajustat la paritatea puterii de cumpărare a fost de 5,660 USD, în timp ce în Ucraina acesta a însumat 8,660 USD, iar în Kosovo – 10,380 USD⁷⁸. Rata să-

71 SDC, decembrie, 2017.

72 SDC, decembrie, 2017.

73 SDC, decembrie, 2017.

74 SDC, decembrie, 2017.

75 Banca Mondială, 17 mai, 2018.

76 Banca Mondială, 17 mai, 2018.

77 SDC, decembrie, 2017.

78 SDC, decembrie, 2017.

răciei este mult mai înaltă în zonele rurale, iar decalajul dintre mediul rural și cel urban se reflectă și asupra accesului populației la serviciile publice și la asigurările de sănătate⁷⁹.

Estimările pentru anul 2017 indică faptul că sectorul serviciilor a avut o pondere de, aproximativ, 73,2% la formarea PIB-ului, industria - 14,6% iar agricultură - 12,2%; 55,7% din totalul forței de muncă de 1,295 milioane de persoane au fost angajate în sectorul serviciilor, 12% - în industrie și 32,3% - în agricultură⁸⁰. Potrivit ILO, rata șomajului în 2014 a constituit 5%⁸¹. Principalele mărfuri exportate constituie produsele alimentare, textile, mașini și echipamente, în timp ce importurile de bază sunt produsele minerale și combustibilii, bunurile de capital, produsele/substanțele chimice și textile; principalii parteneri comerciali ai țării sunt Federația Rusă, România, Ucraina, China, UE și Turcia⁸². Federația Rusă furnizează Republicii Moldova cea mai mare parte a resurselor energetice și deține o cotă importantă a datoriei Guvernului Republicii Moldova față de Federația Rusă⁸³.

Inflația măsurată prin prețurile de consum este în scădere, preponderent datorită inflației importate mai mici, majorării prețurilor la unele produse agricole și creșterii prețurilor reglementate⁸⁴. Importurile au crescut, fapt care a generat creșterea deficitului de cont curent, finanțat, în principal, din datoria externă⁸⁵. Deși se estimează o creștere continuă a economiei, Republica Moldova rămâne, în continuare, vulnerabilă la șocurile interne și externe, iar pentru dezvoltarea sectorului privat și crearea locurilor de muncă sunt necesare reforme structurale suplimentare⁸⁶. Nivelurile înalte de migrație scot la iveală lipsa unor oportunități economice în Moldova.

În anul 2016 a fost aprobată Strategia națională de dezvoltare regională (SND) pentru anii 2016-2020 pentru asigurarea unei dezvoltări durabile a regiunilor Republicii Moldova⁸⁷. Principalele obiective ale politicii includ asigurarea accesului la servicii publice profesionale, creșterea economică durabilă și îmbunătățirea cadrului normativ și legislativ pentru o dezvoltare durabilă⁸⁸. Accentul este plasat pe antreprenoriat și pe îmbunătățirea standardelor de viață a populației. SND este elaborat în conformitate cu angajamentele asumate de Republica Moldova în cadrul Acordului de Asociere Moldova-UE și o viziune pe termen mai lung, care integrează Agenda pentru Dezvoltare Durabilă 2030, formulată sub denumirea de Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova 2030”⁸⁹.

Un raport de revizuire a Strategiei Naționale de Dezvoltare (SND) „Moldova 2020”, realizat cu sprijinul Echipei de Țară ONU, inclusiv ILO, UNDP, UNICEF, UN Women, UNFPA și agențiile donatoare, a constatat că sectorul justiției necesită o atenție deosebită și că progresul evaluat prin prisma PIB-ului este modest⁹⁰. Deși ponderea populației sub pragul sărăciei absolute a scăzut de la 21,9% în 2010 la 9,6% în 2015, nivelul sărăciei absolute în mediul rural a fost de, aproape, cinci ori mai mare decât în zonele urbane în 2017, în timp ce în 2012 acest decalaj era mai mare de 3 ori⁹¹. Circa 60% din populația RM locuiește în zona rurală⁹².

Aspectele demografice sunt importante: în prezent, migrația constituie un factor semnificativ în dezvoltarea Republicii Moldova; reprezentând atât o sursă de venit, cât și un obstacol în calea creșterii economice⁹³. SND recunoaște că rata înaltă a migrației Republicii Moldova reprezintă un factor strategic major, precum și un risc potențial pentru țară; deoarece creșterea economică și eradicarea

79 SDC, decembrie, 2017.

80 CIA World Factbook, 2018.

81 ILO, 2016.

82 CIA World Factbook, 2018.

83 “Carnegie Endowment for International Peace”, 23 mai, 2017.

84 CIA World Factbook, 2018.

85 Banca Mondială, 17 mai, 2018.

86 Banca Mondială, 17 mai, 2018.

87 Guvernul Republicii Moldova, 6 aprilie, 2016.

88 Guvernul Republicii Moldova, 6 aprilie, 2016.

89 PNUD, 6 noiembrie, 2017.

90 PNUD, 6 noiembrie, 2017.

91 PNUD, 6 noiembrie, 2017.

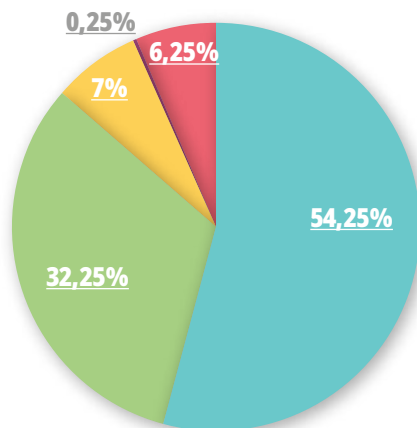
92 CIA World Factbook, 2018.

93 “Carnegie Endowment Fund for International Peace”, 23 mai, 2017.

FIGURA 28: Sunteți de acord cu afirmația că Republica Moldova are un mediu macroeconomic stabil și o economie bine gestionată?

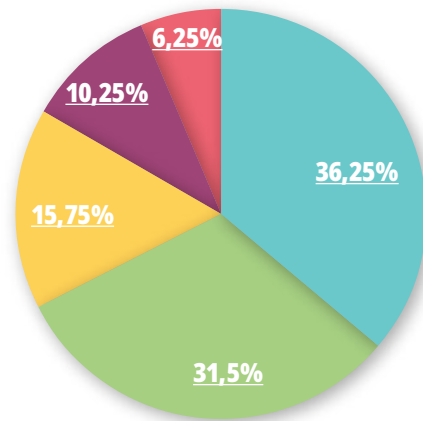
■ Nu sunt de acord ■ Sunt de acord, într-o măsură limitată ■ De acord
■ Total de acord ■ Nu știu-Nu răspund-N/A

Sursa: Sondajul EESE

FIGURA 29: Este administrarea fiscală o constrângere pentru dezvoltarea întreprinderilor?

■ Constrângere nesemnificativă ■ Constrângere puternică ■ Nu este o constrângere
■ Constrângere foarte puternică ■ Nu știu-Nu răspund-N/A

Sursa: Sondajul EESE

sărăciei sunt strâns corelate cu fluxurile de remitențe, în ciuda efectului negativ asupra profilului social-demografic⁹⁴. Rata sărăciei, calculată pe baza pragului național de sărăcie în raport cu datele furnizate de Banca Mondială, a scăzut de la 68% în 2000 până la 11,4%, în 2014; această reducere a fost determinată, în principal, de remitențe⁹⁵. În anul 2008, remitențele ca pondere din PIB, au atins nivelul maxim de 31%; în 2016 acestea au constituit 22% din PIB⁹⁶. O mare parte a migrației din Republica Moldova a avut loc din zonele rurale, astfel încât, în timp ce a existat o reducere a sărăciei din cauza remitențelor, acestea nu au stimulat, în mod special, creșterea numărului locurilor de muncă în economia locală/națională⁹⁷.

Fiind întrebați dacă, în opinia lor, Republica Moldova are un mediu macroeconomic solid și stabil și că economia este bine gestionată, 54,3% dintre respondenții sondajului de opinie EESE au declarat că "nu sunt de acord" cu această afirmație. 32,3% "au admis" această afirmație, într-o măsură limitată, doar 0,3% fiind "de acord" cu faptul că economia a fost bine gestionată. **FIGURA 28**

Sondajul EESE a solicitat opinia respondenților vis-a-vis de faptul dacă administrarea fiscală (calculul și metodele contabile, sistemul de raportare și plata impozitelor etc.) a constituit o constrângere pentru dezvoltarea sectorului întreprinderilor. O mare parte a respondenților (31,5%) au constatat că aceasta reprezintă o "constrângere puternică", 10,3% dintre respondenți au identificat-o drept o "constrângere foarte puternică", 36,3% au considerat-o o "constrângere nesemnificativă", iar 15,8% - că "nu a constituit o constrângere". **FIGURA 29**

94 ILO-PNUD, 2017.

95 SDC, decembrie, 2017.

96 SDC, decembrie, 2017.

97 SDC, decembrie, 2017.

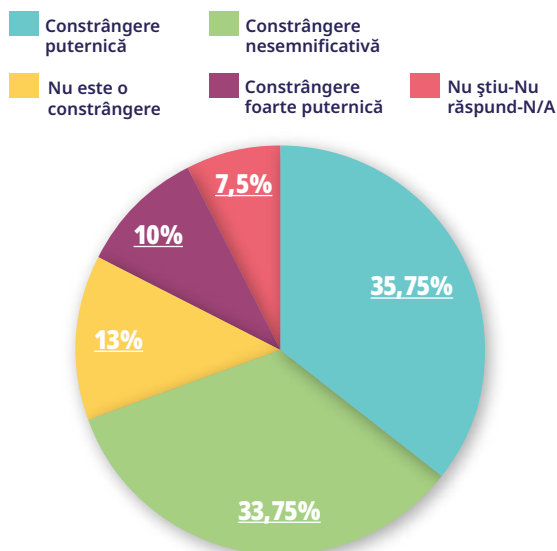
De asemenea, sondajul EEE a solicitat opinia respondenților cu privire la faptul dacă povara fiscală (mărirea impozitelor directe și indirecte plătite) a constituit o constrângere pentru dezvoltarea întreprinderilor. Ca și în cazul poverii fiscale, 10% dintre respondenți au considerat povara fiscală o “constrângere foarte puternică”, 35,8% au calificat-o drept “constrângere puternică”, 33,8% au fost de părere că este o “constrângere nesemnificativă”, iar 13% - că “nu a constituit o constrângere”. Fiind întrebați despre impactul pe care, în opinia lor, a avut-o rata de impozitare asupra dezvoltării întreprinderilor din Moldova, 31% din respondenți au susținut că “nu încurajează dezvoltarea”, 30,8% - că “au un impact redus”, iar 2,3% au menționat că “au încurajat”, de fapt, dezvoltarea acestui sector. **FIGURA 30**

La întrebarea privind modul în care au perceput inițiativa recentă a Guvernului cu privire la reducerea poverii fiscale asupra întreprinderilor și impactul acestora, reprezentanții întreprinderilor au avut, în general, reacții pozitive. 41,5% dintre respondenți consideră că inițiativa a avut un impact “relativ pozitiv”, în timp ce 27,5% au considerat-o “foarte pozitivă”; pe de altă parte, doar 3,3 % dintre persoanele intervievate au perceput-o “negativ”, în timp ce 18,5% au considerat că acestea “nu au nici o importanță”. **FIGURA 31**

Fiind solicitați să se pronunțe cu privire la impactul pe care, în opinia lor, cotele TVA le-ar avea asupra evoluției ascendente a afacerilor în Republica Moldova, situația este similară. Majoritatea (54,3%) reprezentanților sondajului EEE din cadrul întreprinderilor consideră că cotele TVA existente “nu încurajează creșterea economică” a Republicii Moldova. Doar 4% din persoanele intervievate sunt “de acord cu această afirmație”, iar 25,8% sunt de părere că “acestea au un impact redus”.

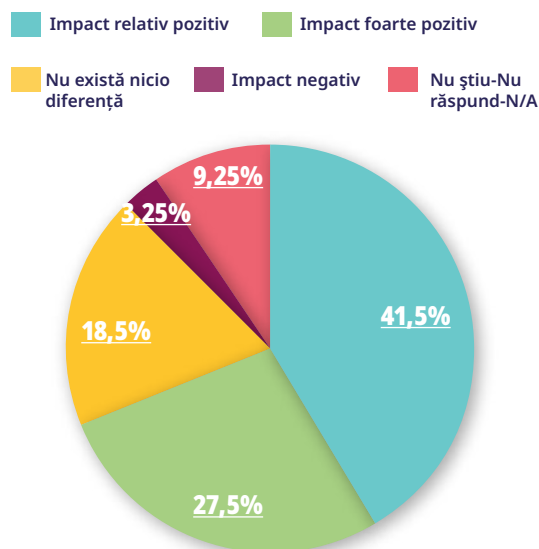
De asemenea, studiul a cercetat ce măsuri ar putea fi întreprinse în scopul reducerii poverii fiscale și simplificării administrării fiscale pentru întreprinderile din Moldova. Doar 73 (din totalul de 400) de reprezentanți ai întreprinderilor intervievate și-au exprimat opinia cu privire la această întrebare, astfel următoarele recomandări pot fi identificate din răspunsurile oferite: reducerea poverii fiscale, în special pentru întreprinderile

FIGURA 30: Este povara fiscală o constrângere pentru dezvoltarea întreprinderilor?

Sursa: Sondajul EEE

FIGURA 31: Care este impactul inițiativei recente a Guvernului cu privire la reducerea poverii fiscale asupra întreprinderilor?

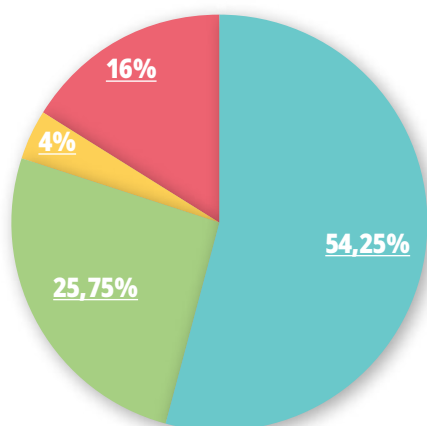

Sursa: Sondajul EEE

FIGURA 32: Ce impact au cotele TVA asupra creșterii afacerilor din Republica Moldova?

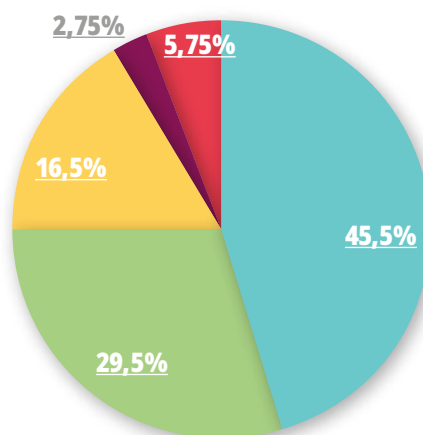
■ Nu încurajează creșterea economică
■ Impact redus
■ Încurajează creșterea economică
■ Nu știu-Nu răspund-N/A

Sursa: Sondajul EESE

FIGURA 34: Are inflația un impact semnificativ asupra competitivității întreprinderilor?

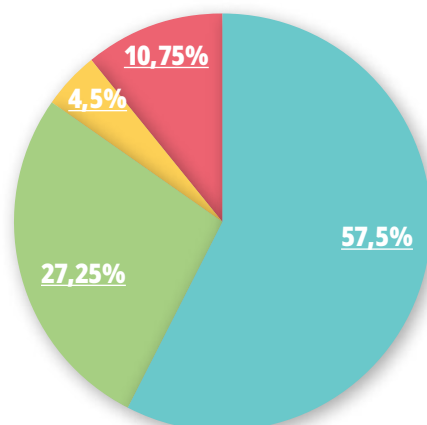
■ Impact semnificativ
■ Impact foarte semnificativ
■ Impact oarecum semnificativ
■ Impact nesemnificativ
■ Nu știu-Nu răspund-N/A

Sursa: Sondajul EESE

FIGURA 33: Ce impact au contribuțiile de asigurări sociale și medicale de stat asupra creșterii afacerilor în Moldova?

■ Nu încurajează creșterea afacerilor
■ Impact redus
■ Încurajează creșterea afacerilor
■ Nu știu-Nu răspund-N/A

Sursa: Sondajul EESE

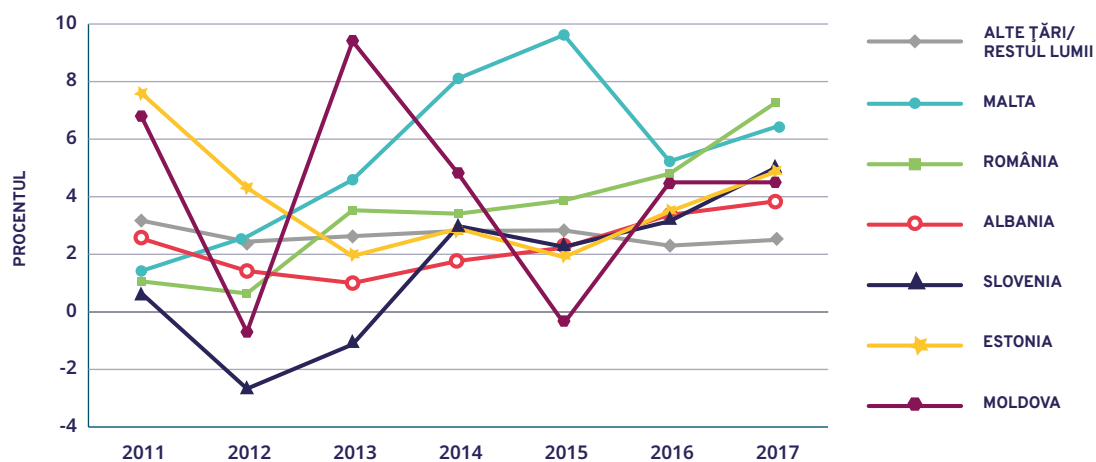
mici: reducerea impozitelor, inclusiv a cotelor TVA, introducerea unei cote unice de impozitare etc. În plus, atenționarea/preavertismentul înaintea aplicării amenzilor a fost menționată ca o schimbare pozitivă, care ar putea fi aplicată procedurilor de administrare fiscală. Adicional, a fost menționată acordarea unor facilități întreprinderilor nou create pentru a încuraja antreprenoriatul și a stimulentele precum renunțarea la impozitul pe profit pentru primul an de activitate, accesul la subvenții și alți stimulenți financiari. **FIGURA 32**

La întrebarea despre impactul contribuțiilor de asigurări sociale și medicale de stat asupra creșterii afacerilor, 57,5% dintre respondenții sondajului EESE au considerat că acestea "nu încurajează dezvoltarea afacerilor", în timp ce 27,3% au fost de părere că acestea "au avut un impact redus". Doar 4,5% dintre persoanele intervievate au menționat că contribuțiile de asigurări sociale și medicale de stat "încurajează creșterea afacerilor".

FIGURA 33

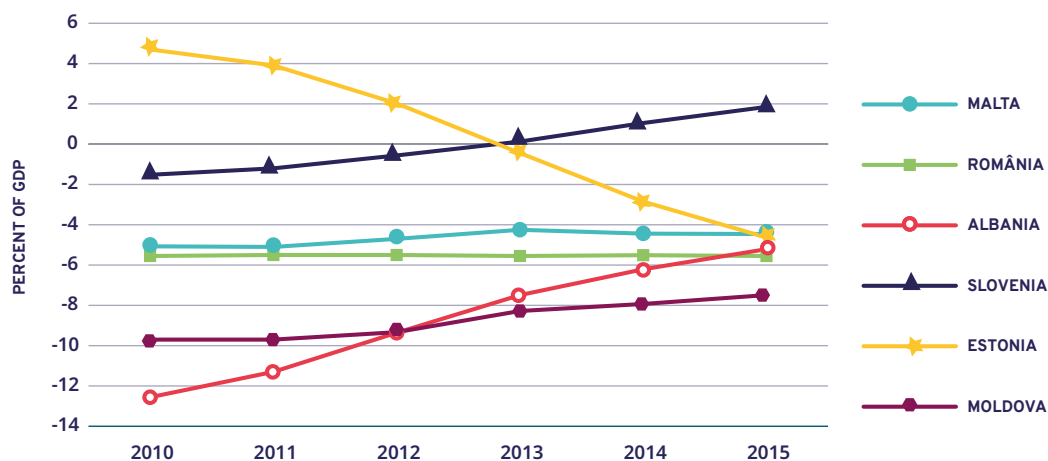

DIAGRAMA 6: Rata de creștere a PIB

Sursa: Banca Mondială: Indicatorii de dezvoltare la nivel mondial

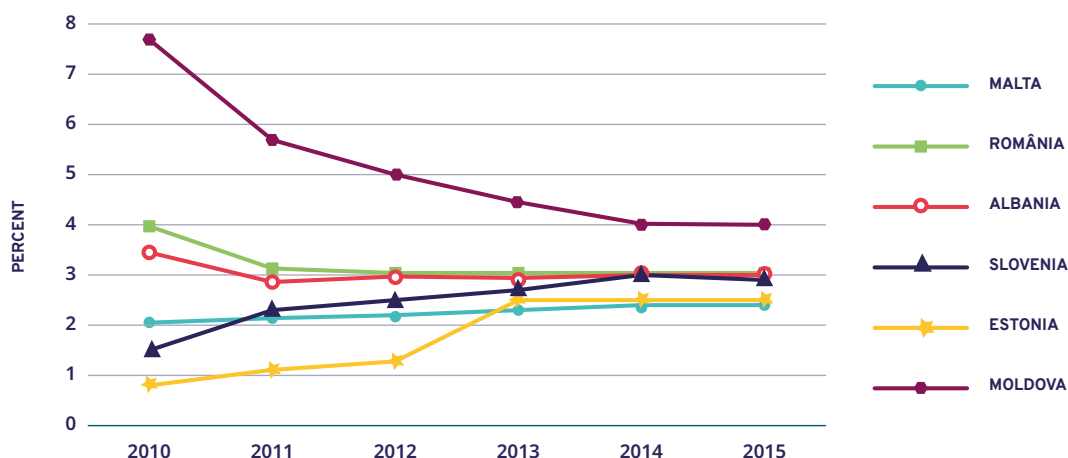
DIAGRAMA 7: Soldul contului curent

Sursa: Fondul Monetar Internațional, Provocările economice mondiale

DUIAGRAMA 8: Rata inflației

Sursa: Banca Mondială: Indicatori de dezvoltare la nivel mondial

De asemenea, respondenții sondajului EESE au fost întrebați dacă, în viziunea lor, ratele inflației au avut un impact semnificativ asupra competitivității întreprinderilor; 45,5% dintre respondenți au considerat că „a fost produs un impact semnificativ”, în timp ce 29,5% au reiterat că „impactul a fost foarte semnificativ”. Doar 2,8% dintre persoanele intervievate au afirmat că nu a existat un „impact semnificativ”, în timp ce 16,5% - că impactul produs a fost, „nesemnificativ”. **FIGURA 34**

Reprezentanții întreprinderilor au fost întrebați și despre modul în care consideră că întreprinderea pe care o gestionează va funcționa în perioada 2018-2019, în comparație cu anul 2017. Doar 9% dintre respondenții sondajului EESE au remarcat că întreprinderea pe care o reprezintă va funcționa „mult mai bine” în anul următor. Cea mai mare pondere a oamenilor de afaceri (36,3%) au susținut că situația „se va îmbunătăți puțin”, 33% - că „situația va fi la fel”, iar 13% - că „situația se va înrăutăți”, față de anul precedent.

De asemenea, interviurile cu informatorii cheie, desfășurate cu reprezentanții asociațiilor patronale, sindicatelor, structurilor guvernamentale și altor experți, dezvăluie un nivel scăzut de încredere în rândul reprezentanților comunității de afaceri, precum că politicile guvernamentale vor promo-

va dezvoltarea întreprinderilor. Aceste interviuri detaliate au relevat că imprevizibilitatea cadrului de reglementare a generat suspiciuni și lipsă de încredere în rândul mediului antreprenorial. Mai mult decât atât, reprezentanții mediului de afaceri sunt sceptici în ceea ce privește intenția și interesul real al reprezentanților instituțiilor statului în soluționarea provocărilor cu care se confruntă comunitatea de afaceri. În plus, persoanele intervievate au menționat că, întreprinderile, în general, nu o ducău atât de bine, precum instituțiile guvernamentale pretindeau și, deși se afirma că economia națională se dezvoltă, nu au perceput astfel de efecte sau tendințe pozitive. **DIAGRAMA 6**

Economia Republicii Moldova a evoluat de la un PIB de -0,70 în 2012, revenind la 9,4% în 2013, dar scăzând din nou la -0,40 în 2015. În anul 2017, acesta constituia 4,50%. În același an, România și Malta înregistrau ponderi mai mari de 7,26% și, respectiv, 6,54%, Estonia - 4,86%, iar Slovenia - 5%. Dintre țările utilizate pentru comparație, Albania atestă cea mai mică rată de creștere a PIB-ului (3,84%). În 2012, toate țările comparate, cu excepția Maltei, au înregistrat o scădere a ratelor de creștere, însă, ulterior, au revenit constant. **DIAGRAMA 7**

Soldul contului curent ca pondere din PIB a variat de la - 9,40% în 2010 la - 7,49% în 2015, cifră care reflectă, într-o anumită măsură, dimensiunea economiei naționale și cererea de import. În raport cu țările comparate, Slovenia a înregistrat cea mai înaltă performanță pentru anul 2015 (1,85%). În același an, România s-a situat pe poziția cea mai mică, cu un sold al contului curent exprimat ca procent în PIB de -5,55%, urmat de Albania (-5,21%), Estonia (-4,63%) și Malta (-4,46%). **DIAGRAMA 8**

Rata anuală a inflației în Moldova a scăzut constant din 2010 până în 2015, de la 7,69% la 4,00%. Aceasta este cea mai înaltă rată pentru toate țările intervievate în acest studiu. În 2015, Malta a obținut cel mai mic rezultat cu o rată a inflației de 2,40%, urmată de Estonia - 2,50%, Slovenia - 2,90%, Albania - 3,00% și România - 3,04%. Estonia, Slovenia și Malta au înregistrat tendințe ascendente ale ratelor inflației, în timp ce Albania și România au atestat tendințe de scădere.

INDICATORI CHEIE		2012	2013	2014	2015	2016	2017
Rata de creștere a PIB (%)							
Măsoară ratele de creștere anuală procentuală ale tuturor bunurilor și serviciilor cu valoare adăugată, produse în țară. PIB-ul reprezintă suma valorii brute adăugată de toți producătorii rezidenți la economie plus orice impozite pe produse și minus orice subvenții neincluse în valoarea produselor. PIB-ul este calculat fără a face rețineri pentru deprecierea activelor fabricate sau pentru epuizarea și degradarea resurselor naturale. Rata de creștere anuală procentuală a PIB-ului. Sursa: Banca Mondială, Indicatorii de guvernare la nivel mondial	Republica Moldova	-0.70	9.40	4.80	-0.40	4.50	4.50
	Estonia	4.31	1.94	2.89	1.90	3.49	4.86
	Slovenia	-2.67	-1.13	2.98	2.26	3.15	5.00
	Albania	1.42	1.00	1.77	2.22	3.35	3.84
	România	0.64	3.53	3.41	3.87	4.80	7.26
	Malta	2.61	4.59	8.11	9.62	5.23	6.42
	Malta	1	1	1	1	1	1
Inflația, prețurile de consum (% anual)		2010	2011	2012	2013	2014	2015
Măsoară variația procentuală anuală a costului pentru consumatorul mediu de a achiziționa un coș omogen de bunuri și servicii, care poate fi fixat sau modificat la intervale specifice (de ex. anual). Sursa: Banca Mondială, Indicatorii de guvernare la nivel mondial	Republica Moldova	7.69	5.69	5.00	4.45	4.02	4.00
	Estonia	0.80	1.11	1.28	2.50	2.50	2.50
	Slovenia	1.50	2.30	2.50	2.70	3.00	2.90
	Albania	3.45	2.86	2.97	2.94	3.00	3.00
	România	3.97	3.13	3.04	3.04	3.04	3.04
	Malta	2.05	2.14	2.20	2.30	2.40	2.40
	Malta	1	1	1	1	1	1

Soldul contului curent (% din PIB)

“Soldul contului curent” (denumit și “excedent/deficit”) reprezintă suma exporturilor nete de bunuri și servicii, venitul net și transferurile curente nete. Acesta constituie o înregistrare a tranzacțiilor unei țări cu restul lumii. Acesta arată dacă o țară “există din mijloacele proprii”. În cazul în care o țară cheltuiește mai mult în străinătate, decât câștigă din contul restului țărilor, atunci vor fi necesare acțiuni corective, de ex. pentru a menține valoarea monedei naționale în raport cu moneda altor țări. Balanța de plăți este un sistem de evidență contabilă dublă, care cuprinde sinteza tuturor fluxurilor de bunuri și servicii economice și financiare ale unei țări cu restul lumii.

Toate tranzacțiile sunt înregistrate de două ori - ca credit și ca debit. În principiu, soldul net trebuie să fie egal cu zero, însă, deseori în practică, conturile nu sunt echilibrate, necesită includerea unui element de echilibrare, erori nete și omisiuni. Soldul pozitiv curent (excedent) este asociat cu exporturile nete pozitive. Dacă soldul contului curent este negativ, acesta măsoară cota investițiilor interne, subvenționate de economiile străine.

Sursa: Banca Mondială, Indicatorii de dezvoltare la nivel mondial

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Republica Moldova	-9.70	-9.70	-9.33	-8.28	-7.93	-7.49
Estonia	4.70	3.91	2.02	-0.44	-2.85	-4.63
Slovenia	-1.52	-1.20	-0.56	0.13	1.05	1.85
Albania	-12.56	-11.30	-9.36	-7.49	-6.21	-5.21
România	-5.55	-5.50	-5.50	-5.55	-5.51	-5.55
Malta	-5.07	-5.10	-4.70	-4.25	-4.44	-4.46
Malta	1	1	1	1	1	1

Formarea brută de capital (% din PIB)

“Formarea brută de capital” constă din cheltuieli privind adaosul la activele fixe ale economiei plus variațiile nete ale nivelului stocurilor. Mijloacele fixe includ îmbunătățiri ale terenurilor (garduri, șanțuri, canale de scurgere etc.); achiziționarea de uzine, mașini și echipamente; construirea drumurilor, căilor ferate etc., inclusiv a școlilor, birourilor, spitalelor, locuințelor private rezidențiale și clădirilor comerciale și industriale. Inventarul constituie stocurile de mărfuri și materiale deținute de întreprinderi pentru a face față fluctuațiilor temporare sau neașteptate ale producției sau vânzărilor și “lucrărilor în curs.” Formarea brută de capital (denumită și rata de investiție sau investiția internă brută), în tandem cu investițiile străine directe, este esențială pentru creșterea și dezvoltarea economică a întreprinderii. Nivelul ridicat de formare a capitalului brut într-o perioadă de timp se referă la creșterea stocului acestuia. Gradul sporit de formare brută a capitalului fix sau a investițiilor conduce la creșterea economică.

Sursa: Banca Mondială, Indicatorii de dezvoltare la nivel mondial

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Republica Moldova	24.17	23.64	24.66	26.06	22.68	22.45
Estonia	25.11	29.09	26.91	27.10	24.94	24.24
Slovenia	21.72	18.71	19.48	19.58	19.37	18.70
Albania	31.41	28.33	28.37	24.58	26.44	27.20
România	27.86	26.84	25.56	24.69	25.17	25.02
Malta	19.43	17.99	19.02	17.70	24.58	23.73
Malta	1	1	1	1	1	1

3.2 Comerțul și integrarea economică durabilă

Integrarea comercială poate genera rezultate economice pozitive, cu efecte pozitive asupra ocupării forței de muncă prin creșterea eficienței. Cu toate acestea, deoarece integrarea comercială poate duce și la dislocarea locurilor de muncă, la creșterea informalității și a inegalității veniturilor, impactul politicilor comerciale asupra ocupării forței de muncă și a muncii decente trebuie luat în considerare cu precauție. Deși au fost înregistrate progrese în vederea adoptării principiilor democrației de piață liberă, există încă deficiențe în climatul investițional, dintre care unele au devenit mai evidente după fraudă bancară din 2014⁹⁸. În prezent, drepturile cetățenilor de proprietate slab protejate, implementarea deficitară a legislației și corupția reprezintă preocupări serioase⁹⁹.

Cel mai mare volum de importuri de mărfuri provine din România (15,5%), urmată de Ucraina (11,4%), Federația Rusă și China (câte 10% fiecare), urmate de Germania, Italia și Turcia¹⁰⁰. Combustibilul, mașinile și echipamentele, substanțele chimice și articolele textilele constituie majoritatea importurilor¹⁰¹. Principalele țări de destinație a mărfurilor de export sunt România, Federația Rusă, Italia, Germania, Ucraina, Marea Britanie și Polonia, mărfurile primare de export constituind produsele alimentare, articolele și produsele textile și mașinile¹⁰².

După cum a fost menționat anterior, în luna iunie 2014 Moldova a parafat semnat Acordul de Asocieri cu UE, care a inclus un Acord de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător (DCFTA). Implementarea DCFTA trebuie să integreze mai bine Republica Moldova pe piața comună europeană, creând mai multe oportunități de investiții; Guvernul Republicii Moldova a aprobat un Plan de acțiuni pentru punerea în aplicare a AA/ZLSAC în perioada anilor

2017-2019¹⁰³. ZLSAC prevede eliminarea/anularea reciprocă a taxelor vamale de import și export pentru produsele industriale și cele mai multe dintre produsele agricole, precum și liberalizarea pieței serviciilor¹⁰⁴.

În 2001, Moldova a devenit stat-membru al Organizației Mondiale a Comerțului (OMC)¹⁰⁵. Cele 43 de acorduri de comerț liber sunt în vigoare cu țările din fosta Uniune Sovietică și cu alte câteva țări; Federația Rusă este un partener comercial deosebit de important pentru Moldova¹⁰⁶. Republica Moldova face parte din Zona de Comerț Liber (ZCL) a Comunității Statelor Independente (CSI). În anul 2002, Georgia, Ucraina, Azerbaidjan și Moldova au semnat acordul GUAM privind crearea unei zone de comerț libere, cu anularea taxelor vamale și înlăturarea altor bariere din calea circulației libere a mărfurilor și serviciilor¹⁰⁷. De asemenea, Moldova este semnatară a Acordului Central European de Comerț Liber, permițând accesul mărfurilor și serviciilor în Albania, Bosnia și Herțegovina, Croația, Macedonia, Serbia, Muntenegru și Kosovo, fără perceperea taxelor vamale¹⁰⁸.

Anterior, ISD au fost atrase în sectoarele finanțelor, automobilelor, industriei ușoare, agriculturii, alimentației, vinului și bunurilor imobile¹⁰⁹. Strategia națională de atragere a investițiilor și promovare a exporturilor pentru anii 2016-2020 identifică următoarele șapte sectoare prioritare pentru politicile orientate spre atragerea investițiilor și promovarea exporturilor: industria alimentară și agricultura; fabricarea de mașini și echipamente; activități de servicii administrative și activități de servicii suport; fabricarea produselor textile, a articolelor de îmbrăcăminte și fabricarea încălțămintei; echipamente electrice; informații și comunicații și fabricarea de utilaje și piese¹¹⁰. În Moldova

98 Banca Mondială: "Indicatorii de dezvoltare la nivel mondial.

99 Departamentul de Stat al S.U.A., iulie, 2018.

100 SDC, decembrie, 2017.

101 CIA World Factbook, 2018.

102 CIA World Factbook, 2018.

103 SDC, decembrie, 2017.

104 Departamentul de Stat al S.U.A., iulie, 2018.

105 Departamentul de Stat al S.U.A., iulie, 2018.

106 Centrul "Eco-Accord", 2013.

107 Departamentul de Stat al S.U.A., iulie, 2018.

108 PwC, 2017.

109 PwC, 2017.

110 Departamentul de Stat al S.U.A., iulie, 2018.

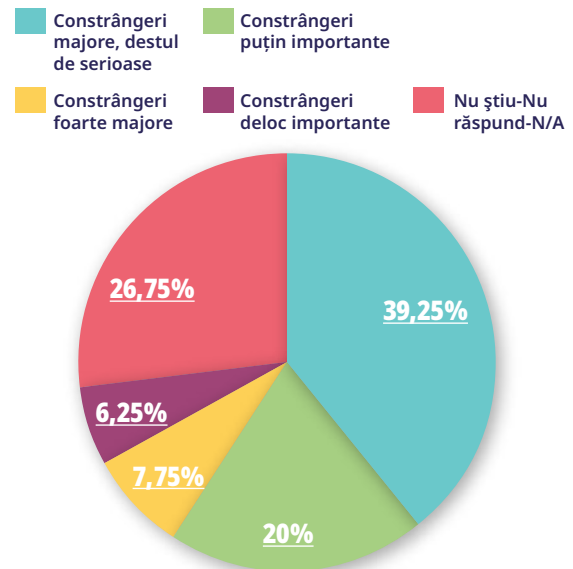

există o agenție de promovare a investițiilor numită Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova (MIEPO), care oferă susținere potențialilor investitori în procesul de lansare și dezvoltare a proiectelor acestora și facilitează interacțiunea investitorilor cu autoritățile relevante¹¹¹. În anul 2018 a fost propusă crearea Instituției Publice Agenția de Investiții prin reorganizarea prin fuziune a MIEPO și Agenției Turismului¹¹².

În anul 1995, Moldova a introdus o nouă legislație care permite dezvoltarea zonelor economice libere (ZEL), cu scopul de a accelera dezvoltarea socio-economică a țării prin atragerea investițiilor autohtone și străine¹¹³. Guvernul a creat șapte zone economice libere (ZEL), care stimulează investițiile autohtone și străine, cu scopul de a îmbunătăți ritmul investițiilor străine directe și care a îmbunătățit, oarecum, în special sectorul auto¹¹⁴. Facilitățile fiscale, acordate ZEL sunt extinse, deoarece impozitul pe venit și cotele TVA sunt mai mici; procedurile vamale sunt simplificate pentru a sprijini promovarea exporturilor și pentru a atrage investiții¹¹⁵. Efectul ZEL asupra companiilor naționale pare limitat și este puțin probabil ca deversările să contribuie la o modernizare tehnologică semnificativă, la consolidarea legăturilor dintre sectoare și la diversificarea economiei RM, în general¹¹⁶. Parțial acest fapt se datorează faptului că, cele mai mari companii din cadrul ZEL fac parte din lanțurile de valori globale, majoritatea resurselor fiind furnizate la nivel internațional și cu puține legături cu companiile naționale, deși cele din urmă furnizează, deseori, servicii conexe neindustriale¹¹⁷.

În Moldova, respondenții sondajului EESE au fost întrebați dacă reglementările comerciale și vamale ale Republicii Moldova au creat probleme ma-

FIGURA 35: Constituie reglementările comerciale și vamale ale Republicii Moldova un impediment major pentru desfășurarea comerțului internațional de către întreprinderile din Moldova?

Sursa: Sondajul EESE

jore pentru desfășurarea comerțului internațional pentru întreprinderile din Moldova. Aproape jumătate din reprezentanții întreprinderilor interviuate consideră că reglementările comerciale și vamale ale Republicii Moldova "sunt constrângeri majore" pentru desfășurarea comerțului internațional de către întreprinderile din Moldova, 39,3% considerând că "provoacă probleme destul de serioase", 20% - precum că "provoacă probleme puțin importante", iar 7,8% afirmând că "au cauzat probleme foarte serioase". Peste un sfert dintre respondenți (26,8%) fie nu au dorit sau nu au știut ce să răspundă.**FIGURA 35**

Comerțul reprezintă suma exporturilor și importurilor de bunuri și servicii, măsurate ca pondere în Produsul Intern Brut (PIB). Raportul comerțului la PIB, se referă la suma importurilor și exporturilor de mărfuri și, prin urmare, ar putea depăși 100%. Dacă analizăm țările pentru comparație, în 2016 "Indicele comerțului" al R. Moldova constituie 115,39% din PIB. Acesta are o valoare mai mică decât Malta, care a înregistrat cea mai mare valoa-

111 Departamentul de Stat al S.U.A., iulie, 2018.

112 Departamentul de Stat al S.U.A., iulie, 2018.

113 PwC, 2017.

114 Banca Mondială, 3 martie, 2016.

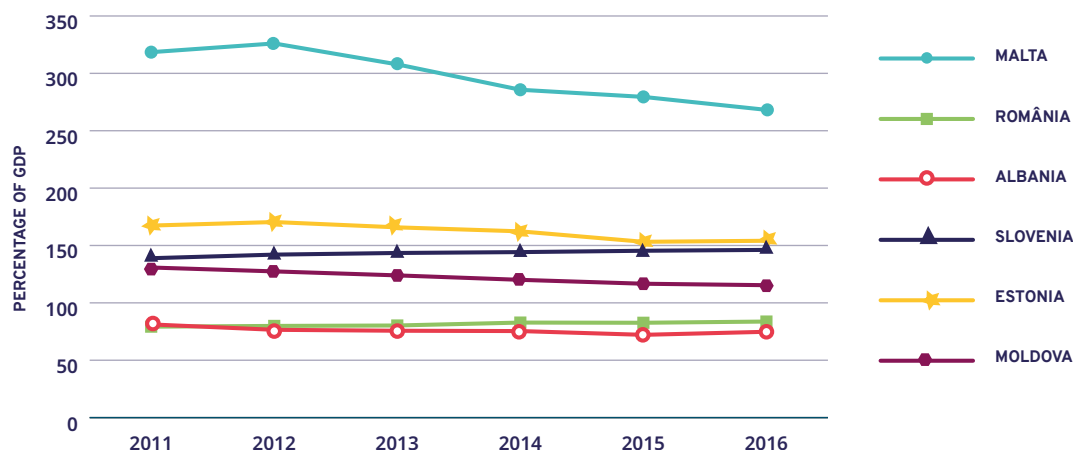
115 SDC, decembrie, 2017.

116 Banca Mondială, 3 martie, 2016.

117 Banca Mondială, 3 martie, 2016.

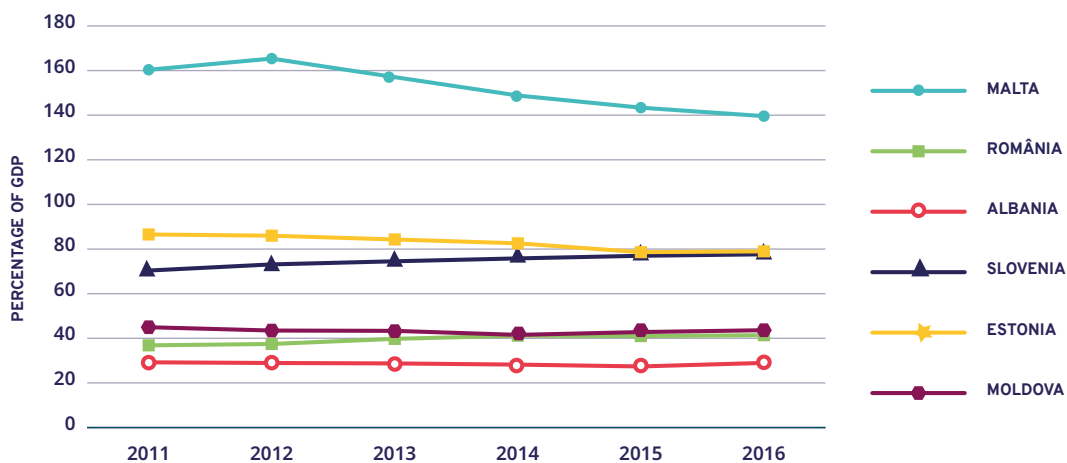

DIAGRAMA 9: Comerț (% din PIB)

Sursa: Banca Mondială, Indicatorii de dezvoltare la nivel mondial

DIAGRAMA 10: Propensiunea spre export

Sursa: Banca Mondială, Indicatorii de dezvoltare la nivel mondial

re dintre țările comparative din acel an (268,19%), urmată de Estonia (154,10%) și Slovenia (146,15%). În anul 2016, ponderea comerțului RM în PIB este mai mare decât cea a României (83,71%) și Albaniei (74,79%). **DIAGRAMA 9**

Indicele "Propensiunea spre export" vizează ponderea exporturilor de bunuri și servicii în PIB. Exporturile de bunuri și servicii reprezintă valoarea tuturor bunurilor și altor servicii de piață, furnizate restului lumii. Acestea includ valoarea mărfurilor, încărcăturilor, asigurărilor, transporturilor, deplasărilor, redevențelor, taxelor de licență și

altor servicii, cum ar fi serviciile de comunicare, construcții, financiare, informare, afaceri, servicii personale și publice. De asemenea, ele exclud veniturile obținute din muncă și veniturile din proprietate (denumite anterior servicii de factori), precum și plățile prin transfer bancar. Moldova înregistrează o performanță destul de precară la acest capitol, având cel mai mic indice dintre toa-

te țările utilizate pentru comparație cu o valoare de 43,63% din exporturile de bunuri și servicii, care alcătuiesc PIB-ul. În anul 2016, Albania a avut cea mai proastă performanță (28,97%), urmată de România (41,39%). Malta a înregistrat cea mai mare valoare (139,58%) în 2016, în timp ce Estonia și Slovenia au avut câte 78,98%, și, respectiv, 77,65%. **DIAGRAMA 10**

INDICATORI CHEIE

Comerțul (% din PIB)

Comerțul reprezintă suma exporturilor și importurilor de bunuri și servicii, măsurate ca pondere în Produsul Intern Brut (PIB).

Rugăm să rețineți că raportul comerțului la PIB, se referă la suma importurilor și exporturilor de mărfuri și, prin urmare, ar putea depăși 100%.

Sursa: Banca Mondială, Indicatorii de guvernare la nivel mondial

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Republica Moldova	130.80	127.42	123.94	120.06	116.67	115.39
Estonia	167.35	170.43	165.79	162.31	153.21	154.10
Slovenia	138.91	142.03	143.47	144.23	145.40	146.15
Albania	81.22	76.51	75.70	75.41	72.13	74.79
România	79.26	79.90	80.27	82.82	82.65	83.71
Malta	318.47	326.07	307.83	285.71	279.49	268.19

ISD nete/PIB (în %)

“Investiția străină directă” reprezintă o relație economică pe termen lung, care implică interesul (10% sau mai mult din acțiunile cu drept de vot) de durată al unui investitor într-o unitate economică situată în altă țară, decât cea a investitorului. ISD reprezintă suma capitalului social, reinvestirea câștigurilor, altor capitaluri pe termen lung și a capitalului pe termen scurt, după cum este indicat în balanța de plăți. Această serie prezintă intrări nete de investiții în economia (țara) raportoare și este împărțită la PIB.

Sursa: Banca Mondială, Indicatorii de dezvoltare la nivel mondial

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Republica Moldova	4.96	3.44	3.03	4.28	3.32	1.35
Estonia	4.83	7.76	4.37	6.68	-3.20	3.18
Slovenia	1.71	0.07	0.22	2.04	4.02	3.27
Albania	8.13	7.45	9.82	8.69	8.73	8.80
România	1.28	1.78	2.01	1.94	2.43	3.33
Malta	82.08	36.12	5.03	1.37	28.68	22.54

Indicele "Propensiunea spre export"= exportul de bunuri și servicii/PIB (în %)

Exporturile de bunuri și servicii reprezintă valoarea tuturor bunurilor și a altor servicii de piață, prestate restului lumii. Acestea includ valoarea mărfurilor, încărcăturilor, asigurărilor, transporturilor, deplasărilor/călătoriilor, redevențelor, taxelor de licență și altor servicii, cum ar fi serviciile de comunicare, construcții, financiare, informare, afaceri, servicii personale și publice. Ele exclud veniturile obținute din muncă și veniturile din proprietate (denumite formal servicii de factori), precum și plățile prin tranzacții bancare.

Valoarea acestui indice variază de la 0 (fără exporturi) până la 100 (cu toată producția internă exportată).

Sursa: Banca Mondială, Indicatorii de dezvoltare la nivel mondial

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Republica Moldova	44.97	43.48	43.34	41.53	42.80	43.63
Estonia	86.54	85.99	84.30	82.57	78.61	78.98
Slovenia	70.37	73.12	74.52	75.81	76.99	77.65
Albania	29.24	28.94	28.74	28.21	27.39	28.97
România	36.85	37.46	39.75	41.19	41.01	41.39
Malta	160.36	165.36	157.05	148.82	143.37	139.58

Datele privind tranzacțiile transfrontaliere

Indicele privind "Ușurința de a derula afaceri" clasifică țările de la 1 până la 183, primul loc fiind cel mai bun. Costul pentru export constituie costul în dolari SUA per container. Numărul de documente de import și export, necesare pentru efectuarea unei tranzacții comerciale internaționale. Timpul pentru exportul/importul bunurilor este măsurat în zile.

Sursa: Banca Mondială, Proiectul privind Ușurința de a derula afaceri

		DB 2013	DB 2014	DB 2015	DB 2016	DB 2017	DB 2018
	Poziția	142	150	152	33	34	35
Republica Moldova	DFT	53	53.87	54.97	92.39	92.32	92.32
	Poziția	7	7	6	24	17	17
Estonia	DFT	92.33	92.51	92.76	94.89	99.92	99.92
	Poziția	57	48	53	1	1	1
Slovenia	DFT	79.23	79.24	79.29	100	100	100
	Poziția	79	85	95	37	24	24
Albania	DFT	72.41	72.55	72.48	91.61	96.29	96.29
	Poziția	72	76	65	1	1	1
România	DFT	76.33	76.86	77.23	100	100	100
	Poziția	34	34	43	39	40	41
Malta	DFT	81.32	81.44	81.56	90.72	91.01	91.01

3.3 Cadrul legal și regulator favorabil

Pentru promovarea companiilor noi și dezvoltarea întreprinderilor sunt necesare reglementări clare și bine concepute, inclusiv cele care respectă standardele de muncă și cele de mediu. În timp ce infrastructura și nivelul de furnizare a utilităților de bază s-au îmbunătățit în Moldova, stimulând creșterea economică, în anumite domenii legislația rămâne a fi neclară și incompletă, iar aplicarea acesteia rămâne problematică din cauza corupției, a revoltelor politice și a schimbărilor frecvente în guvern. De-a lungul anilor, Guvernul Republicii Moldova a întreprins o serie de măsuri pentru a direcționa și simplifica procesul de înregistrare și licențiere a afacerilor, reducerea cotelor de impozitare și consolidarea administrării fiscale¹¹⁸. În anul 2014, procedurile de lansare a afacerilor au devenit mai simple, datorită faptului că a fost eliminată cerința minimă de capital, iar introducerea sistemului electronic de plată a contribuțiilor de asigurări sociale a facilitat procedura de impozitare a companiilor¹¹⁹.

În contextul țărilor din Europa Centrală și de Est, economia informală este caracterizată de activități economice în afara domeniului formal al legislației muncii, precum și de activități economice în limitele legii oficiale, însă pentru care legea nu este pusă în aplicare, în mod eficient, sau aplicată în practică¹²⁰. Aceasta ar include întreprinderile care operează fără înregistrarea de stat a afacerilor, salariații fără contracte de muncă, lucrătorii care realizează activități independente în cadrul microîntreprinderilor și persoanele fizice, care desfășoară activitate pe cont propriu etc.¹²¹. În aceste condiții, lucrătorii nu beneficiază de reprezentare, dreptul la asociere și protecție socială¹²².

Un studiu realizat de Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei în 2011 a estimat că aproximativ

57% dintre persoanele angajate nu și-au declarat integral salariile, deoarece veniturile rezultate din impozite sunt considerate nesemnificative¹²³. În 2013, 30,9% din totalul populației ocupate era angajată informal, iar 68,7% din locurile de muncă informale erau în sectorul agricol¹²⁴.

Un nou Plan de acțiuni a fost aprobat pentru implementarea, în anii 2018-2020, a Strategiei reformei cadrului de reglementare a activității de întreprinzător pentru anii 2013-2020, pentru a facilita activitatea cotidiană de antreprenoriat, deși în urma criticii publice și a obiecțiilor internaționale, legislația propusă de Guvernul Republicii Moldova privind redistribuirea competențelor între inspecții și agențiile de aplicare a legii a trebuit să fie reconsiderată¹²⁵. Toate reglementările și deciziile guvernamentale referitoare la activitatea de afaceri au fost publicate într-un "Registru special de afaceri" pentru a spori transparența, a lupta împotriva corupției și a face oamenii de afaceri pe deplin conștienți de drepturile lor¹²⁶. Procedurile birocratice nu sunt întotdeauna transparente, iar procesarea înregistrărilor se pot transforma în proceduri îndelungate și costisitoare¹²⁷.

În prezent, nu există proceduri pentru înregistrarea online a afacerilor, însă potrivit legii, procedura de înființare a unei firme poate fi încheiată în patru ore pentru o procedură accelerată (în regim de urgență) sau, în cel mult, cinci zile pentru o procedură standard¹²⁸. Înregistrarea afacerilor este gestionată de Instituția publică "Agenția Servicii Publice", un organism creat în urma fuziunii (absorbției) în anul 2017 a Î.S. "Camera Înregistrării de Stat", Î.S. "Cadastru", autoritatea administrativă din subordinea Ministerului Justiției "Serviciul Stare Civilă" și autoritatea administrativă din subordinea Ministerului Economiei "Camera de Licențiere"¹²⁹.

118 Departamentul de Stat al S.U.A., iulie, 2018.

119 Banca Mondială, 9 aprilie, 2015.

120 ILO, 2016b.

121 ILO, 2016b.

122 ILO, 2016b.

123 ILO, 2016b.

124 ILO, 2016b.

125 Departamentul de Stat al S.U.A., iulie, 2018.

126 Ibid.

127 Ibid.

128 Ibid.

129 Ibid.

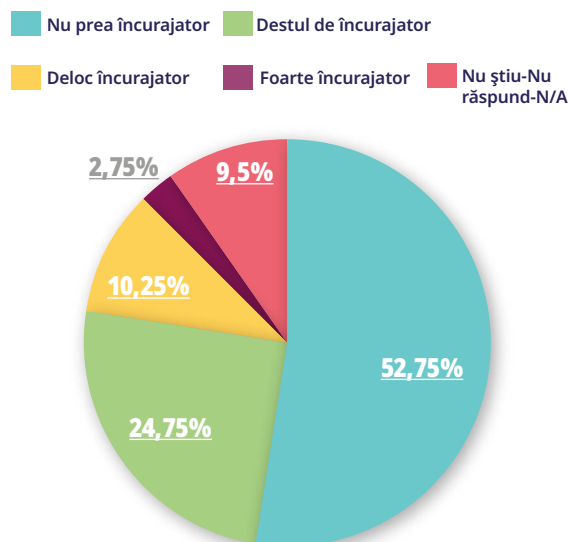
În anul 2017, în Moldova au fost înregistrate 6406 întreprinderi, cu 13% mai mult decât în anul precedent. Potrivit datelor Camerei Înregistrării de Stat, circa 64% dintre acestea sunt înregistrate în Chișinău¹³⁰. În total, în Republica Moldova figurează aproximativ 169.400 de companii, dintre care aproximativ 53% activează în domeniul comerțului, 12% - în industria prelucrătoare, 6% - în agricultură, 5% - în domeniul transporturilor, 4% - în domeniul hotelier, câte 2% - în domeniul financiar și al construcțiilor¹³¹. IMM-urile oferă peste 50 % din totalul locurilor de muncă și generează peste 30 % din venitul țării. Cu toate acestea, IMM-urilor le este greu să identifice surse de finanțare și să pătrundă pe piețe noi¹³².

În RM există o instanță economică specializată, ca parte a sistemului judiciar, instituită cu scopul de a administra justiția în cauzele care decurg din relațiile economice dintre persoane fizice și persoane juridice¹³³. În 2017, a fost adoptată Legea privind simplificarea sistemului de inspectorate și a diferitelor organisme de control, în vederea creșterii eficienței și a reducerii sarcinii de reglementare: cu toate acestea, legislația rămâne incompletă, iar aceasta nu poate fi pusă în aplicare până la adoptarea unui cadru complet¹³⁴.

Fiind întrebați despre cât de încurajator este cadrul legal și de reglementare al RM pentru funcționarea și dezvoltarea întreprinderilor, 52,8% dintre respondenții sondajului EESE au declarat că acesta este perceput ca fiind “nu prea încurajator” pentru funcționarea și dezvoltarea întreprinderilor; 24,8% au declarat că îl consideră “destul de încurajator” pentru întreprinderi, 10,3% - că nu este “deloc încurajator”, iar 2,8% - că este “foarte încurajator” pentru întreprinderi. **FIGURA 36**

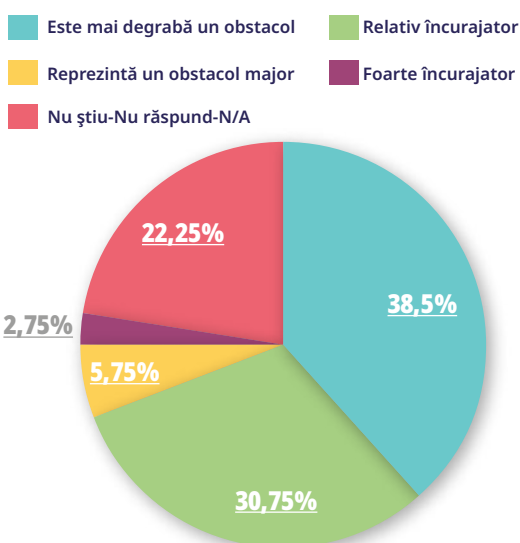
Fiind întrebați, în special, despre impactul cadrului juridic și de reglementare asupra microîntreprinderilor și întreprinderilor mici și mijlocii, 38,5%

FIGURA 36: Cât de încurajator este cadrul legal și de reglementare al RM pentru funcționarea și dezvoltarea întreprinderilor?

Sursa: Sondajul EESE

FIGURA 37: Cât de încurajator este cadrul juridic și de reglementare al Republicii Moldova pentru funcționarea și dezvoltarea microîntreprinderilor, întreprinderilor mici și mijlocii?

Sursa: Sondajul EESE

130 EU4Business, 2 februarie, 2018.

131 Ibid.

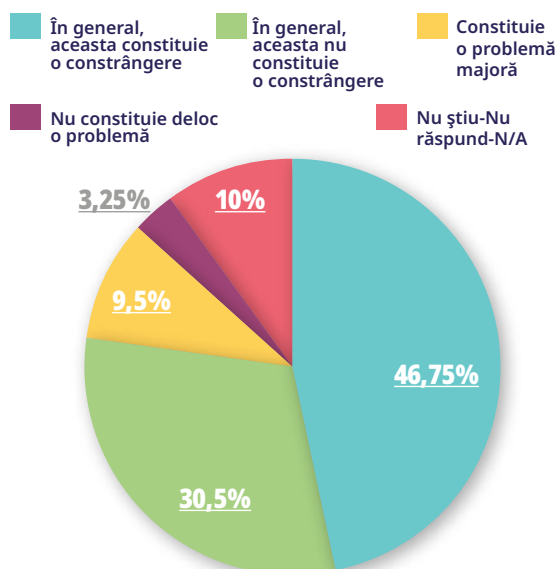
132 Ibid.

133 Publicația “Globalex”, aprilie, 2012.

134 Departamentul de Stat al S.U.A., iulie, 2018.

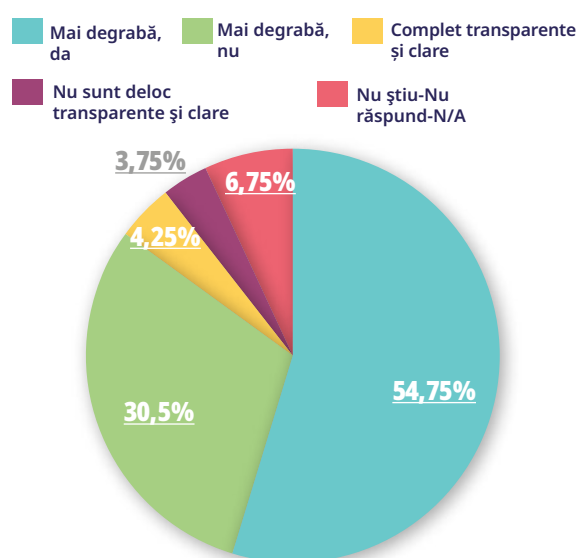

FIGURA 38: Reprezintă timpul acordat pentru a asigura respectarea reglementărilor legale o problemă majoră pentru întreprinderile din Moldova?

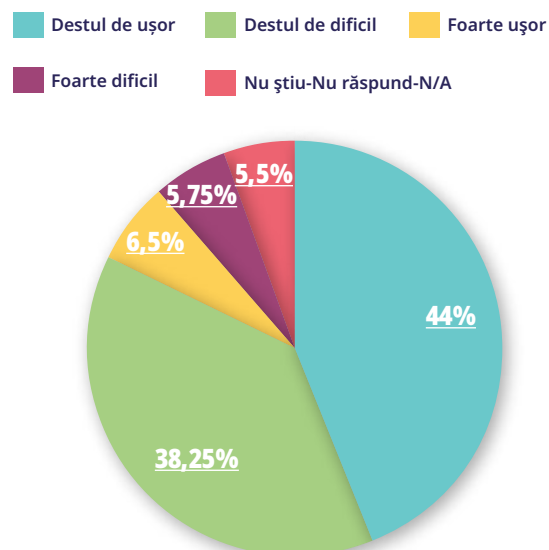
Sursa: Sondajul EEE

FIGURA 40: Considerați că regulile generale de eliberare a licențelor, permiselor și autorizațiilor în Moldova satisfac standarde minime de transparență și claritate?

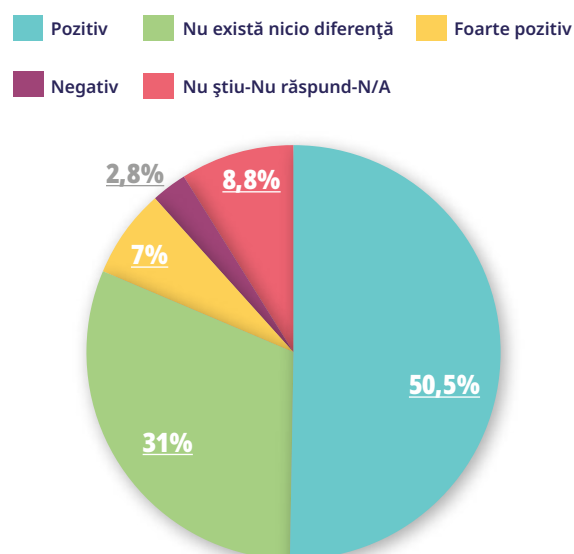
Sursa: Sondajul EEE

FIGURA 39: Cât de complicat este pentru întreprinderile din Republica Moldova să obțină licențe, permise și autorizații?

Sursa: Sondajul EEE

FIGURA 41: În ce mod a afectat întreprinderile reforma recentă privind reducerea numărului organelor cu funcții de inspecție și control?

Sursa: Sondajul EEE

dintre respondenți au afirmat că "este mai curând un obstacol", în timp ce 30,8% au considerat că acesta este "relativ încurajator", 5,8% au constatat că reprezintă un "obstacol major", iar 2,8% l-au calificat drept "foarte încurajator". În ceea ce privește funcționarea și dezvoltarea întreprinderilor mari, 29,5% din respondenți au apreciat cadrul de reglementare drept "relativ încurajator", 25% susținând că, "uneori, reprezintă un impediment", câte 3% din respondenți considerând că "constituie un obstacol major" sau că este "foarte încurajator". **FIGURA 37**

Respondenții sondajului EEESE au fost întrebați dacă timpul acordat pentru a asigura respectarea reglementărilor legale reprezintă o problemă majoră pentru întreprinderile din Moldova. Cea mai mare parte, 46,8% dintre respondenți, a declarat că timpul consumat pentru a asigura conformarea la reglementările legale reprezintă o "în general o constrângere" pentru întreprinderi, 30,5% au afirmat că, "în general, aceasta nu constituie o constrângere", în timp ce 9,5% consideră că este o "problemă majoră", iar 3,3% - că "nu constituie deloc o problemă". **FIGURA 38**

La întrebarea "Cât de complicat este pentru întreprinderile din Republica Moldova să obțină licențe, permise și autorizații?", cea mai mare parte (44%) din antreprenorii intervievați consideră că în Republica Moldova este "destul de ușor" de obținut licențe, permise și autorizații pentru afaceri, în timp ce 38,3% au afirmat că este "destul de dificil". Ponderi similare comparabile au fost de părerea că este "foarte dificil" (5,8%) și "foarte ușor" (6,5%) de obținut licențe, permise și autorizații. **FIGURA 39**

Sondajul EEESE a solicitat opinia persoanelor intervievate cu privire la faptul dacă regulile generale de eliberare a licențelor, permiselor și autorizațiilor în Moldova satisfac standarde minime de transparență și claritate. 54,8% dintre respondenți au susținut că regulile generale "respectă, oarecum", standardele minime, deși 30,5% au răspuns că "mai degrabă nu le respectă". 4,3% dintre respondenți au fost de părerea că regulile generale au fost "complet transparente și clare", în timp ce 3,8% au considerat că "nu sunt deloc de acord" cu această afirmație. **FIGURA 40**

La întrebarea dacă regulile generale de eliberare a licențelor, permiselor și autorizațiilor în Moldova au fost aplicate de către toate autoritățile uniform pentru toate întreprinderile, ponderea răspunsurilor a fost similară. 44% din antreprenorii intervievați au menționat că regulile au fost aplicate "mai degrabă uniform", în timp ce 33,8% au considerat că acestea "au fost aplicate mai degrabă neuniform". 5% au declarat că regulile "nu au fost deloc aplicate în mod uniform", în timp ce 3,8% - că acestea "au fost aplicate în mod uniform".

Fiind întrebați despre măsura în care reforma legislativă desfășurată recent privind reducerea numărului de licențe, autorizații și permise solicitate a afectat mediul de afaceri, 30% dintre respondenți au declarat că "nu au constatat nicio diferență", în timp ce 31,8% "nu au dorit sau nu au știut ce să răspundă". 27,8% dintre reprezentanții întreprinderilor au constatat că reformele recente "au avut efect pozitiv" asupra mediului de afaceri, 6,5% considerând că "au avut un impact negativ", iar 4% au constatat că au avut un "impact foarte pozitiv".

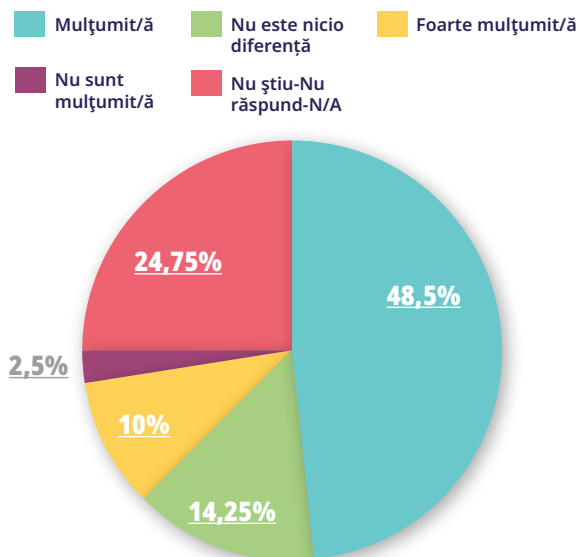
De asemenea, respondenții au fost întrebați despre modul în care reforma privind reducerea numărului de controale de stat, implementată recent, a afectat mediul de afaceri. Jumătate (50,5%) dintre oamenii de afaceri, participanți la sondaj a declarat că aceasta a avut un "impact pozitiv" asupra mediului de afaceri, în timp ce 31% au afirmat că "nu există nicio diferență", 7% au avut un impact "foarte pozitiv", iar 2,8% dintre respondenți au calificat impactul drept "negativ". **FIGURA 41**

De asemenea, respondenții întreprinderilor au fost întrebați dacă întreprinderile pe care le reprezintă au fost supuse unui număr mai mic de controale în ultimul an, ca urmare a reformei organelor de inspecție și control. Răspunsurile au fost destul de mixte, 41,5% dintre respondenți afirmând că au constatat "mai puține controale", în timp ce 37,3% nu au identificat "nicio diferență".

Fiind întrebați despre noua platformă online, dedicată mediului de afaceri, care include: procedura de înregistrare a unei afaceri, obținerea de documente, certificate, licențe, etc., respondenții au fost mai decizi, 48,5% afirmând că sunt "mulțu-

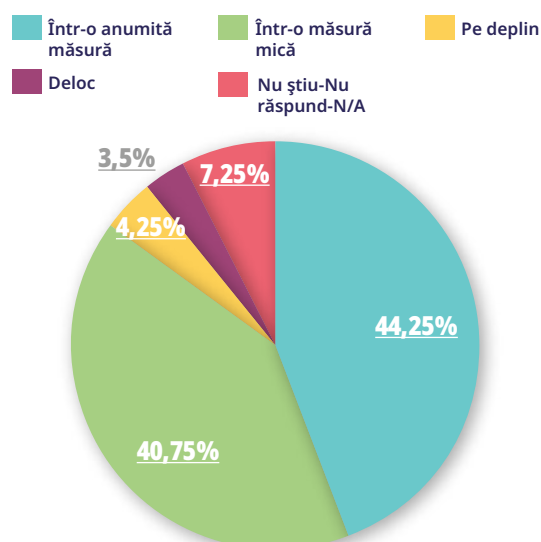

FIGURA 42: În ce măsură sunteți mulțumit/ă de platforma online care permite de a solicita licențe și autorizații?

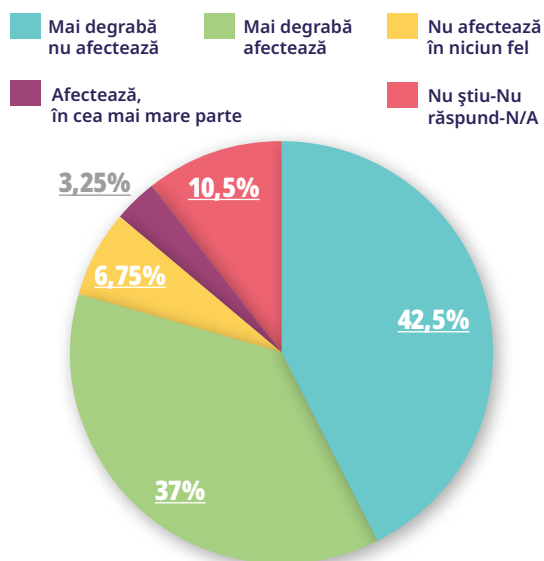
Sursa: Sondajul EESE

FIGURA 44: În ce măsură considerați că Codul Muncii oferă un cadru favorabil pentru gestionarea eficientă a resurselor umane ale întreprinderii?

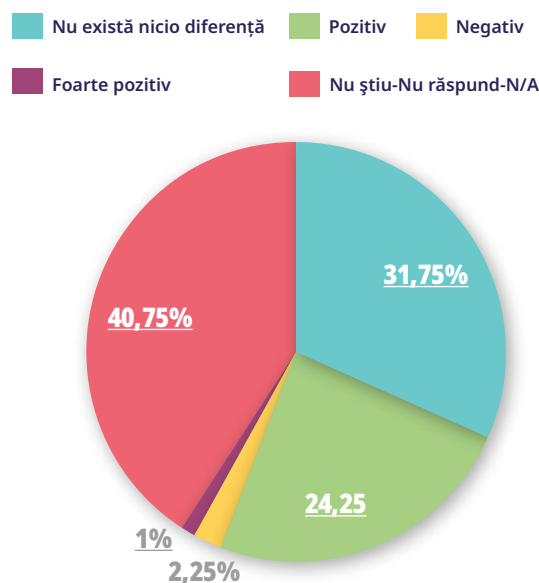
Sursa: Sondajul EESE

FIGURA 43: În ce măsură prevederile Codului Muncii afectează dezvoltarea microîntreprinderilor și întreprinderilor mici și mijlocii din Moldova?

Sursa: Sondajul EESE

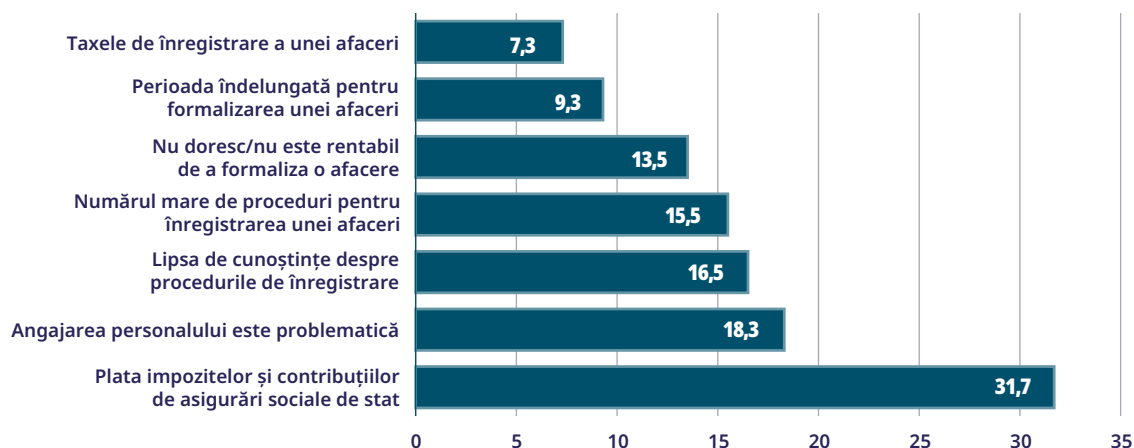
FIGURA 45: În opinia dvs., în ce mod modificările recente ale legislației muncii, în ceea ce privește flexibilitatea acesteia au afectat activitatea întreprinderilor?

Sursa: Sondajul EESE

FIGURA 46: După părerea dvs., care sunt cele mai mari obstacole în calea formalizării unei afaceri în Moldova?

Sursa: Sondajul EESE

miți”, iar 10% consideră că sunt “foarte mulțumiți”; 14,3% au susținut că “nu văd nicio diferență”, iar 2,5% au declarat “că nu sunt satisfăcuți” de platforma online. **FIGURA 42**

Legislația muncii și implementarea acesteia este un element important pentru un mediu legal și regulator favorabil dezvoltării întreprinderilor. Sondajul EESE a examinat răspunsurile la diferite aspecte ale legislației muncii și implementarea acesteia. În general, potrivit opiniilor exprimate de reprezentanții întreprinderilor, comunitatea de afaceri și investitorii înțeleg prevederile legislației muncii; 43% dintre respondenți au considerat că legislația muncii este, “în general, înțeleasă”, în timp ce 42,3% - că aceasta este “înțeleasă parțial”; doar 4,8% au fost de părere că “nu este înțeleasă”, iar 5,3% au afirmat că este “înțeleasă pe scară largă”. 51,3% dintre respondenții sondajului consideră că prevederile Codului muncii (ocuparea forței de muncă, drepturile salariale, concedierea salariaților etc.) sunt “ușor adaptate” la condițiile economiei de piață, iar 33% au considerat că acestea sunt “în mare măsură”, adaptate cerințelor economiei de piață. Doar 2,5% dintre respondenți consideră că prevederile Codului muncii reflectă, “pe deplin”, cerințele economiei de piață, în timp ce 6% “nu au fost de acord” cu această afirmație.

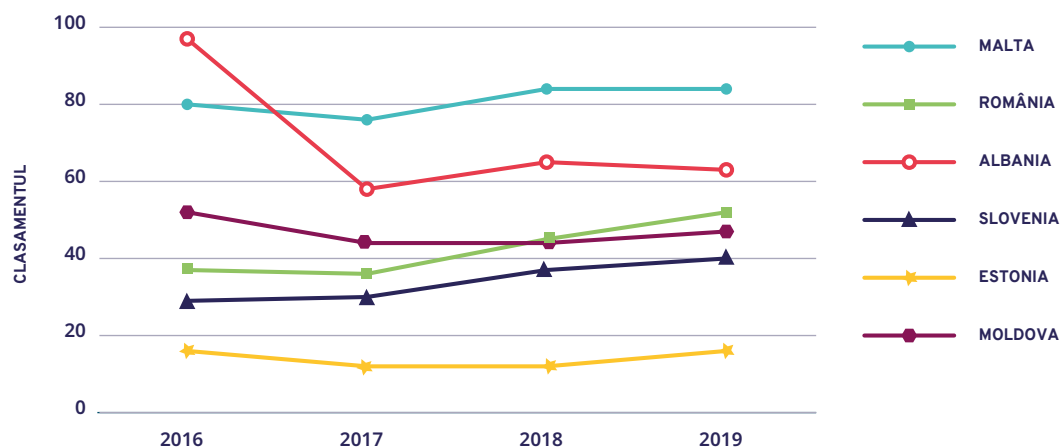
Fiind întrebați despre măsura în care prevederile Codului muncii afectează dezvoltarea microîntreprinderilor și întreprinderilor mici și mijlocii din Moldova, 42,5% dintre respondenții sondajului EESE au constatat că acestea “mai degrabă nu afectează”, în timp ce 37% dintre oamenii de afaceri au constatat că “mai degrabă afectează” dezvoltarea întreprinderilor; 3,3% din reprezentanții întreprinderilor au considerat că prevederile Codului muncii afectează dezvoltarea IMM-urilor într-o “măsură mare”, în timp ce 6,8% - că acestea “nu afectează” dezvoltarea microîntreprinderilor și întreprinderilor mici și mijlocii. **FIGURA 43**

În mod similar, atunci când au fost întrebați despre opiniile lor asupra măsurii în care prevederile Codului muncii au afectat dezvoltarea întreprinderilor mari din Moldova, 36% din intervievați au afirmat că prevederile Codului muncii “nu au afectat” dezvoltarea întreprinderilor mari, în timp ce 25,3% au fost de părere că, “cel mai probabil, acestea au afectat” dezvoltarea întreprinderilor mari. Câte 4% dintre respondenți consideră că acestea “nu au afectat deloc” dezvoltarea întreprinderilor mari sau că “au afectat în totalitate”.

La întrebarea privind măsura în care consideră că Codul muncii oferă un cadru favorabil pentru gestionarea eficientă a întreprinderii, cei mai mulți

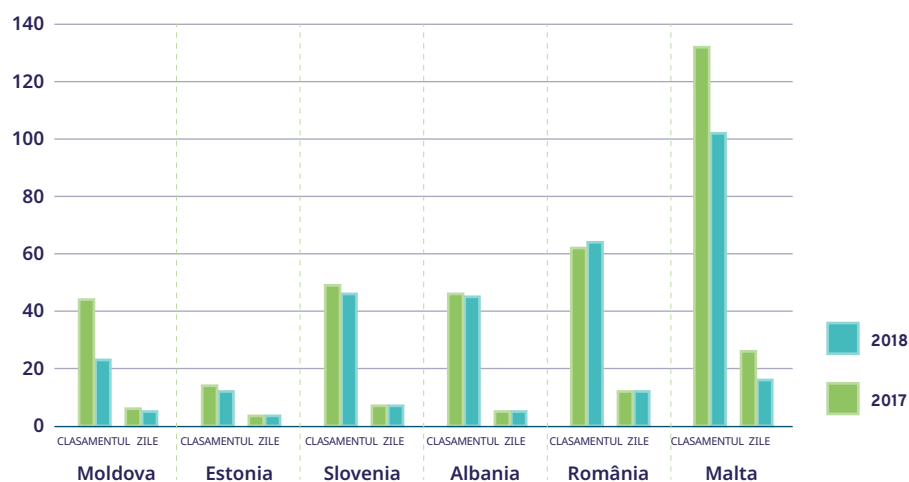

DIAGRAMA 11: Clasamentul mondial privind ușurința de a derula afaceri

Sursa: Banca Mondială, Clasamentul mondial privind ușurința de a derula afaceri (Rapoartele Doing Business)

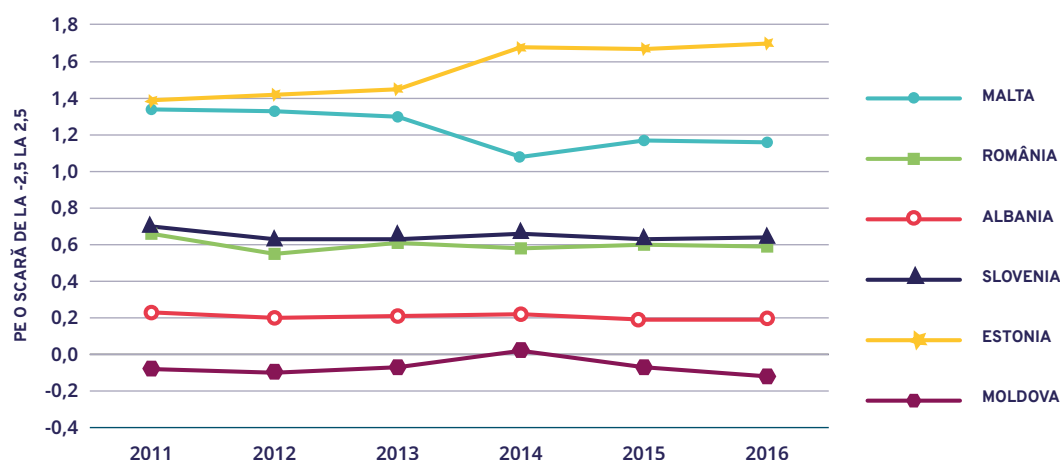
DIAGRAMA 12: Indicele "Începerea unei afaceri"

Sursa: Banca Mondială, Clasamentul mondial privind ușurința de a derula afaceri (Rapoartele Doing Business)

DIAGRAMA 13: Indicele "Calitatea reglementărilor"

Sursa: Banca Mondială, Indicatorii de guvernare la nivel mondial

dintre respondenți au răspuns pozitiv, deși a existat și o mare ambivalență. 44,3% dintre oamenii de afaceri sunt de părerea că, "într-o anumită măsură, Codul muncii oferă un cadru favorabil pentru gestionarea eficientă a resurselor umane, în timp ce 40,8% consideră că "într-o măsură mică"; 4,3% - au bifat opțiunea "pe deplin", în timp ce 3,5% au optat pentru răspunsul "deloc". **FIGURA 44**

Fiind întrebați despre impactul modificărilor recente ale legislației muncii, răspunsurile respondenților sondajului au fost mixte. Circa un sfert dintre reprezentanții întreprinderilor studiate au considerat că modificările recente la legislația muncii, în ceea ce privește flexibilitatea acesteia au influențat "pozitiv" (24,3%) și "foarte pozitiv" (1%) activitatea întreprinderilor. 31,8% dintre respondenții intervievați au menționat că "nu există nici o diferență", iar 2,3% - precum că modificările legislației au avut un "impact negativ". 40,8% dintre reprezentanții întreprinderilor intervievați nu au dorit sau nu au știut ce să răspundă la această întrebare. **FIGURA 45**

Respondenții sondajului au fost rugați să identifice trei dintre cele mai mari bariere în calea formalizării unei afaceri în Moldova. Impedimentele selectate, cel mai frecvent, au ținut de plata impozitelor și contribuțiilor de asigurări sociale de stat,

faptul că angajarea personalului este problematică, cât și lipsa de cunoștințe despre procedurile de înregistrare. **FIGURA 46**

Interviurile cu informatori cheie completează concluziile sondajului prin identificarea corupției și a costului ridicat al afacerilor și perioade lungi de așteptare pentru obținerea autorizațiilor în anumite sectoare ale economiei drept impedimente semnificative pentru dezvoltarea sectorului întreprinderilor. Experții intervievați în cadrul acestui studiu au reiterat lipsa de interes manifestată de reprezentanții instituțiilor statului în ceea ce privește dezvoltarea întreprinderilor, care se transformă într-o abordare destul de formală în procesul de tratare a nevoilor existente și a solicitărilor exprimate de reprezentanții comunității de afaceri. De asemenea, aceștia au subliniat impedimentele impuse de accesul limitat la resursele financiare, în special în cazul întreprinderilor mici.

Adițional, a fost menționată lipsa unui număr suficient de personal calificat, în tandem cu capacitatea precară a politicilor de stat de a stimula dezvoltarea întreprinderilor prin contribuția la dezvoltarea capitalului uman. Adițional, potrivit opiniilor exprimate de experții intervievați, instituțiile de stat oferă un nivel foarte modest de asistență și sprijin pentru dezvoltarea întreprinderilor,

iar majoritatea întreprinderilor luptă pentru a su-pravețui. Pe de altă parte, în ultimii ani au avut loc și unele evoluții pozitive în acest domeniu, care au fost la fel menționate. Acestea includ crearea unui sistem multifuncțional al circuitului electronic integrat de documente pentru întreprinderi ("ghișeu unic"), o serie de măsuri menite să asigure o mai bună protecție a proprietății intelectuale, reglementarea concurenței și măsuri de promovare a protecției mediului.

Raportul Băncii Mondiale „Ease of doing business” (Ușurința de a derula afaceri) pentru anul 2017 a constatat că Moldova a implementat o reformă-cheie, care a facilitat înființarea unei afaceri prin eliminarea cerinței de înregistrare a acesteia la Casa Națională de Asigurări Sociale¹³⁵. Reformele implementate în 2016 includ simplificarea procesului de racordare a instalațiilor electrice la rețeaua electrică, facilitarea procesului de achitare a impozitelor și de executare/ aplicare a contractelor prin adoptarea unei noi legi cu privire la mediere prin intermediul căreia să fie create stimulente financiare pentru ca părțile să poată soluționa rapoartele/disputele litigioase prin mediere¹³⁶.

Clasamentul cu privire la ușurința generală de a derula afaceri (The Ease of Doing Business Index) este un raport anual care analizează reglementările mediului de afaceri din 190 de țări, primul loc fiind cel mai bun. Potrivit ultimului raport al Băncii Mondiale, Republica Moldova se clasează pe locul 44. După cum este arătat în Tabelul 10 de mai sus, Moldova înregistrează rezultate mai bune, la acest capitol, decât țările vecine, folosite pentru comparație, cu excepția Estoniei și Sloveniei. Per ansamblu, cadrul de reglementare pentru dezvoltarea întreprinderilor sustenabile în Moldova se perfecționează, clasamentul fiind îmbunătățit doar în ultimii trei ani. **DIAGRAMA 11**

Indicele “Începerea unei afaceri” înregistrează procedurile necesare, în mod formal, pentru crearea și funcționarea unei întreprinderi industriale sau comerciale. Acestea includ obținerea tuturor licențelor și permiselor necesare, prevăzute de

lege, și completarea tuturor notificărilor, verificărilor sau inscripțiilor necesare pentru companie și angajați cu autoritățile competente. În anul 2018, Republica Moldova a ocupat locul 23 din 189 de țări, locul 1 fiind cel mai bun, ceea ce constituie un clasament relativ înalt. În același an, Estonia s-a clasat pe locul 12, în timp ce Albania ocupă poziția 45, Slovenia - 46, iar Malta - 102. **DIAGRAMA 12**

Indicele “Calitatea reglementărilor” măsoară capacitatea unui guvern de a oferi politici și reglemente solide pentru promovarea sectorului privat, pe o scară de la (-2,5) la 2,5, valorile mai mari reflectând performanțe mai bune. Dintre statele utilizate pentru comparație, Moldova are cele mai slabe performanțe, în mod constant. În 2011, Republica Moldova a înregistrat un scor de -0,08, care a retrogradat la (-0,12) în 2016. Toate statele utilizate pentru comparație au coborât, însă, în clasament în această perioadă, cu excepția Estoniei care și-a îmbunătățit scorul de la 1,39 în 2011 la 1,70 în 2016, reprezentând cea mai mare valoare în grup. În 2016, Malta a urmat cu cea mai bună performanță (1,16 puncte), fiind succedată de Slovenia (0,64), România (0,59) și Albania (0,19). Acest indice reprezintă starea stabilității reglementare în țară, valorile mai mici reprezentând o mai mică încredere în guvern. Este necesar de a întreprinde mai multe reforme cuprinzătoare și modificări legislative pentru îmbunătățirea acestui indice, precum și pentru îmbunătățirea nivelului de aplicare a reglementărilor. **DIAGRAMA 13**

135 Banca Mondială, noiembrie, 2017.

136 Ibid.

INDICATORI CHEIE		2011	2012	2013	2014	2015	2016
Indicele "Calitatea reglementărilor"							
Capacitatea unui guvern de a oferi politici și regulamente solide pentru promovarea sectorului privat. Pe o scară de la -2,5 la 2,5, valorile mai mari reflectând performanțe mai bune.							
Sursa: Banca Mondială, Indicatorii de guvernare la nivel mondial							
Republica Moldova		-0.08	-0.10	-0.07	0.02	-0.07	-0.12
Estonia		1.39	1.42	1.45	1.68	1.67	1.70
Slovenia		0.70	0.63	0.63	0.66	0.63	0.64
Albania		0.23	0.20	0.21	0.22	0.19	0.19
România		0.66	0.55	0.61	0.58	0.60	0.59
Malta		1.34	1.33	1.30	1.08	1.17	1.16

Indicele "Începerea unei afaceri"		2016	2017
Indicele „Începerea unei afaceri” înregistrează procedurile necesare, în mod oficial, pentru crearea și funcționarea unei întreprinderi industriale sau comerciale. Acestea includ obținerea tuturor licențelor și permiselor necesare, prevăzute de lege, și completarea tuturor notificărilor, verificărilor sau inscripțiilor necesare pentru companie și angajați cu autoritățile competente.		Raportul DB 2017	Raportul DB 2018
Republica Moldova	Poziția	44	23
	Zile	6	5
Estonia	Poziția	14	12
	Zile	3.5	3.5
Slovenia	Poziția	49	46
	Zile	7	7
Albania	Poziția	46	45
	Zile	5	5
România	Poziția	62	64
	Zile	12	12
Malta	Poziția	132	102
	Zile	26	16

3.4 Supremația legii și siguranța dreptului de proprietate

Crearea unui cadru legal formal și eficient, menit să asigure realizarea plenară a prevederilor și menținerea contractelor, respectarea statului de drept și asigurarea drepturilor de proprietate reprezintă o condiție esențială pentru atragerea investițiilor, precum și pentru creșterea nivelului de încredere și corectitudine în societate. În multe țări în care procesele legale sunt, încă, în curs de dezvoltare, problema dominantă o constituie instituțiile subdezvoltate, integrate în economia de piață, printre care se numără și siguranța drepturilor de proprietate.

Similar altor foste republici sovietice, Guvernul Republicii Moldova deținea, cândva, toate resursele funciare și majoritatea edificiilor¹³⁷. Un sistem modern de administrare a terenurilor, care ar oferi siguranță proprietarilor locali, investitorilor și creditorilor internaționali și guvernelor străine, reprezintă elementul fundamental al unei economii de piață funcționale¹³⁸. Este necesar de a fortifica statul de drept și responsabilitatea instituțiilor prin consolidarea securității drepturilor de proprietate, transparentizarea datelor privind drepturile de proprietate și îmbunătățirea sistemelor de înregistrare și evidență¹³⁹.

Moldova are un sistem de drept civil, cu un cadru juridic bazat, în mare parte, pe legea statutară¹⁴⁰. În anul 2003, a fost adoptat noul Cod de procedură civilă al Republicii Moldova și Codul de procedură penală al Republicii Moldova, iar întregul sistem juridic a suferit schimbări majore în perioada post-sovietică¹⁴¹. În prezent, sistemul judiciar al RM dispune de trei nivele de instanțe: instanțe de fond, curți de apel și curtea supremă de justiție¹⁴².

De asemenea, există și o Curte Constituțională, independentă de puterea executivă, legislativă și judiciară, care se ocupă exclusiv de problemele ce țin de controlul constituționalității prevederilor legale¹⁴³. Constituția RM permite instituirea unor instanțe specializate, astfel a fost înființată Curtea de Apel Economică care judecă litigiile economice ce izvorăsc din raporturile juridice civile, administrative și de altă natură¹⁴⁴.

Teoretic, sistemul judecătoresc este independent de cel executiv și, prin urmare, acest fapt nu trebuie să afecteze investitorii străini sau cei locali, însă sistemul judiciar din Moldova a fost politizat¹⁴⁵. Reforma în sectorul justiției a stagnat în ultimii ani; modul în care sunt selectați judecătorii și funcționarii de bază continuă să constituie un motiv de îngrijorare, în special în ceea ce privește integritatea și capacitatea lor de a-și menține independența față de orice influență politică¹⁴⁶. În luna octombrie 2017, lipsa angajamentului de a progresa și reformele în sectorul justiției au determinat UE să-și reducă sprijinul bugetar în acest domeniu¹⁴⁷.

Moldova a realizat reforme vaste ale cadrului juridic și a reușit să pună în aplicare o bază legislativă cuprinzătoare pentru tranziția la economia de piață. În ultimii ani, Moldova a adoptat o serie de legi și reglementări noi importante, inclusiv o nouă lege a insolvenței, a concurenței, legislația privind serviciile de plată și moneda electronică¹⁴⁸. În procesul de evaluare a hotărârilor judiciare/judecătorești, efectuată de BERD în anul 2010 s-a constatat că hotărârile instanțelor de judecată pe aspecte legate de dreptul comercial în Moldova sunt de o calitate și predictibilitate moderată; judecătorii de la instanțele inferioare tind să aplice principii generale din legi și dispoziții din Codul civil pe care le cunosc mai bine, decât să aplice dispo-

137 Banca Mondială, septembrie, 2009.

138 Banca Mondială, septembrie, 2009.

139 Banca Mondială, 30 august, 2018.

140 PwC, 2017.

141 Publicația "Globalex", aprilie, 2012.

142 Ibid.

143 Ibid.

144 BERD, iulie, 2014.

145 Organizația independentă de supraveghere "Freedom House", 2018.

146 Ibid.

147 Ibid.

148 BERD, iulie, 2014.

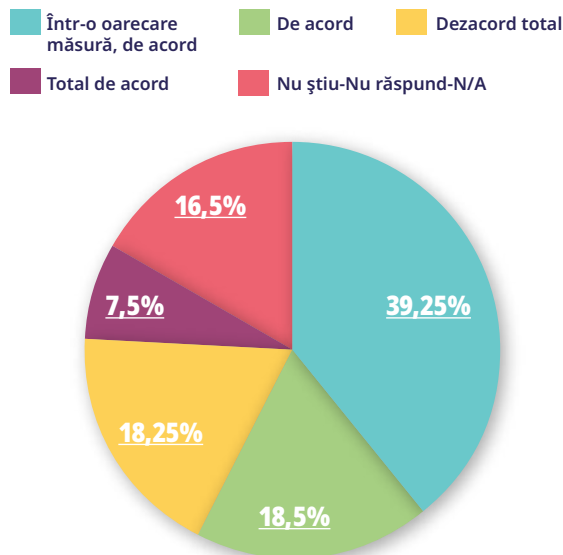

ziții relevante din dreptul comercial¹⁴⁹. În general, dreptul comercial din Moldova necesită modernizare, iar capacitatea instanțelor de a gestiona dreptul comercial și practica judiciară trebuie să fie edificată¹⁵⁰. Chiar și legile relativ bune suferă în urma constrângerilor serioase, în ceea ce privește implementarea consecventă, cu un sistem judiciar precar și proceduri complexe de executare a hotărârilor judecătorești, care subminează încrederea cetățenilor în procesele judiciare¹⁵¹.

În anul 1998, a fost lansat primul Proiect de Cadastru, finanțat de Banca Mondială, cu scopul de a institui un Sistem național de proprietate eficient, care ar permite înregistrarea cuprinzătoare a proprietății și dezvoltarea pieței imobiliare locale¹⁵². Terenurile cu destinație agricolă, dar și cele din fondul forestier, pot fi cumpărate și vândute doar de cetățenii Republicii Moldova; în cazul dobândirii terenurilor de către persoane sau investitori străini prin moștenire, aceștia sunt obligați să-l înstrăineze în termen de un an de zile¹⁵³. În anul 2006, dreptul de vânzare-cumpărare a terenurilor cu destinație agricolă a fost limitat la stat, persoanele fizice cetățeni ai Republicii Moldova, precum și persoanele juridice al căror capital social nu conține investiții străine; cetățenii străini au dreptul să cumpere toate celelalte forme de proprietate, inclusiv terenuri în cadrul întreprinderilor privatizate și terenuri destinate construcțiilor¹⁵⁴. În 2018, Banca Mondială a acordat RM un împrumut de 35 de milioane USD prin intermediul Proiectului "Înregistrarea funciară, evaluarea și impozitarea locală", menit să sporească transparența și eficiența cadastrului¹⁵⁵.

Legile care reglementează proprietatea intelectuală acoperă brevetele de invenție, drepturile de autor și alte drepturi conexe, protecția juridică a desenelor și modelelor industriale, mărcile

FIGURA 47: În ce măsură sunteți de acord cu afirmația că "legea este deschisă/expusă interferențelor de ordin politic"?

Sursa: Sondajul EEE

comerciale și denumirile de origine a produselor, protecția soiurilor de plante și protecția topografiilor circuitelor integrate¹⁵⁶. Agenția de Stat pentru Proprietatea Intelectuală (AGEPI) este o autoritate administrativă centrală în subordinea Guvernului, responsabilă de promovarea și realizarea activităților în domeniul protecției juridice a proprietății intelectuale privind drepturile de proprietate industrială, dreptul de autor și drepturile conexe¹⁵⁷.

Au fost operate modificări ale legislației naționale în domeniu, în vederea armonizării cu legislația UE și cu OMPI¹⁵⁸. În 2015 a fost adoptat al doilea Plan de acțiuni pentru anii 2012-2014 privind implementarea Strategiei naționale în domeniul proprietății intelectuale până în anul 2020¹⁵⁹. Gradul de aplicare a drepturilor de proprietate inte-

149 Ibid.

150 Ibid.

151 Ibid.

152 Banca Mondială, septembrie, 2009.

153 Departamentul de Stat al S.U.A., iulie, 2018.

154 Departamentul de Stat al S.U.A., iulie, 2018.

155 Banca Mondială, 30 august, 2018.

156 PwC, 2017.

157 Ibid.

158 AGEPI, 25 septembrie, 2018.

159 Departamentul de Stat al S.U.A., iulie, 2018.

lectuală nu este foarte înalt, deoarece nu există suficiente resurse, din cauza nivelului scăzut de conștientizare a drepturilor de proprietate intelectuală de către societate și prezența conflictelor de interese¹⁶⁰.

Sondajul EESE a întrebat respondenții întreprinderilor în ce măsură sunt de acord cu afirmația că legea a fost expusă interferențelor de ordin politic. Rezultatele sondajului relevă că există o percepție pe scară largă, precum că legea este “deschisă manipulării” de către forțele politice cointerestate. 39,3% dintre respondenți au fost, “într-o oarecare măsură, de acord” cu această declarație, 18,5% - au fost “de acord” iar 7,5% au fost “total de acord”. Alte 18,3% au fost în “dezacord total”, în timp ce 16,5% nu au dorit sau nu au știut ce să răspundă.

FIGURA 47

Respondenții studiului au fost întrebați în ce măsură sunt de acord cu declarația că “există instituții de drept eficiente, capabile să contribuie la soluționarea litigiilor comerciale”. Majoritatea covârșitoare a respondenților (59,8%) au fost “de acord, într-o oarecare măsură”, cu această afirmație, 11% - au fost “de acord”, 1,5% - au fost “complet de acord”, în timp ce 17,3% “nu au fost de acord”.

FIGURA 48

Respondenții sondajului de opinie au avut un răspuns pozitiv similar atunci, când le-a fost solicitată viziunea cu privire la disponibilitatea unor mecanisme eficiente de executare a contractelor și de soluționare a litigiilor, în ceea ce privește perioadele de așteptare și costurile. 51,3%, dintre respondenți au fost de părere ca mecanismele de executare a contractelor sunt “relativ eficiente”, în timp ce 10% le-au considerat “în mare parte eficiente”, iar 1,5% le-au apreciat drept “în totalitate eficiente”; în comparație, o pondere mare a respondenților (20,3%) le-a identificat drept “pe deplin ineficiente”, ceea ce pentru o cincime de respondenți constituie o pondere semnificativă.

FIGURA 49

Din totalul întreprinderilor din eșantionul cercetat, 44,3% au menționat că implementarea le-

gislației pentru soluționarea litigiilor comerciale este “uneori ineficientă și supusă manipulărilor”. 19,8% dintre respondenți consideră că implementarea dreptului comercial este “ineficientă și supusă manipulărilor”, în timp ce 13,5% consideră că aceasta este, “de obicei, eficientă și rareori supusă manipulărilor”, iar 1,3% susțin că este “întotdeauna eficientă, bazată pe un proces clar și neutru”.

FIGURA 50

De asemenea, sondajul EESE a investigat aspecte legate de aplicarea drepturilor de proprietate, care sunt esențiale pentru dezvoltarea IMM-urilor. Majoritatea respondenților au indicat că există probleme legate de drepturile de proprietate fizică. 32,0% dintre respondenți au menționat că sunt clar definite, însă nu sunt protejate, 24,3% dintre respondenți indică faptul că drepturile de proprietate fizică sunt, uneori, ineficiente și supuse manipulării, în timp ce 31,5% consideră că drepturile de proprietate fizică sunt clar definite și protejate de lege. **FIGURA 51**

În ceea ce privește drepturile de proprietate intelectuală, majoritatea respondenților au indicat că au existat probleme legate de executarea acestora. 31% dintre respondenții sondajului au afirmat că drepturile de proprietate intelectuală au fost “defectuoase și nu sunt protejate prin lege”, în timp ce 24,5% consideră că sunt “bine definite, însă nu sunt bine protejate prin lege”; 17% dintre cei intervievați au fost de părere că acestea au fost “bine definite și protejate”, în timp ce 5,5% au susținut că aceste drepturi “nu există”, iar peste o cincime (22%) nu au dorit sau nu au știut ce să răspundă.

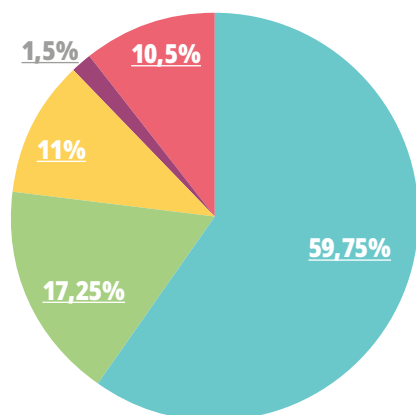
Interviurile cu informatori cheie completează concluziile sondajului EESE. Experții intervievați au menționat numeroasele avantaje ale cadrului legal existent, care, cel puțin oficial, se angajează în direcția dezvoltării mediului de afaceri. În acest context, provocarea critică constă în faptul că legile nu se aplică în modul cuvenit. Acest fapt se datorează, în principal, funcționării suboptimale a sistemului de justiție, care este controlat de câteva persoane sau grupuri de interese, ceea ce face dificilă afirmația precum că justiția este echitabilă, transparentă și în favoarea dezvoltării afacerilor. Această situație generează dezamăgire în rândul

160 Ibid.

FIGURA 48: În ce măsură sunteți de acord cu afirmația că "există instituții de drept eficiente, capabile să contribuie la soluționarea litigiilor comerciale"?

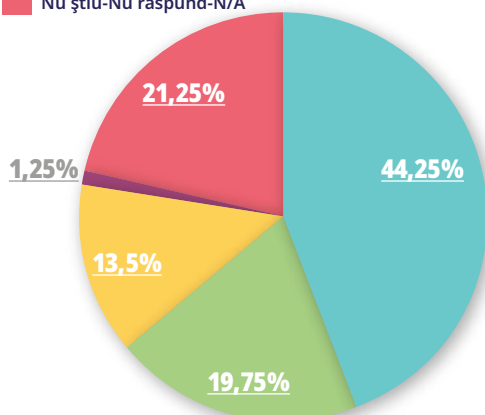
Într-o oarecare măsură, de acord Nu sunt de acord De acord
Total de acord Nu știu-Nu răspund-N/A

Sursa: Sondajul EEE

FIGURA 50: Cât de eficient este aplicată legislația comercială pentru soluționarea litigiilor comerciale, cum ar fi încălcarea prevederilor contractului?

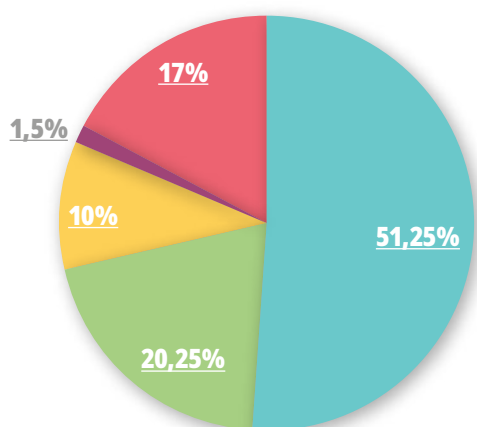
Uneori ineficientă și supusă manipulărilor Ineficientă și supusă manipulărilor
De obicei, eficientă și rareori supusă manipulărilor Întotdeauna eficientă, bazată pe un proces clar și neutru
Nu știu-Nu răspund-N/A

Sursa: Sondajul EEE

FIGURA 49: Sunt mecanismele de executare a contractelor și soluționare a disputelor eficiente în ceea ce privește perioadele de așteptare și costurile pentru acestea etc.?

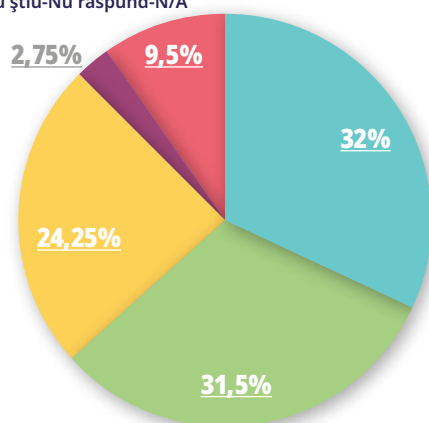
Relativ eficiente Pe deplin ineficiente În mare parte, eficiente
Pe deplin eficiente Nu știu-Nu răspund-N/A

Sursa: Sondajul EEE

FIGURA 51: În ce măsură sunt definite și protejate drepturile de proprietate fizică și drepturile de proprietate intelectuală?

Clar definite, însă nu sunt protejate Clar definite și protejate prin lege
Nu sunt clar definite și nu sunt bine protejate Inexistente
Nu știu-Nu răspund-N/A

Sursa: Sondajul EEE

reprezentanților comunității de afaceri și mulți dintre aceștia, în special cei care reprezintă întreprinderile mici, fie își sistează afacerea, fie părăsesc țara în căutarea unor oportunități mai bune.

Potrivit datelor secundare, valoarea "Indicelui Statului de Drept" a scăzut modest pentru Republica Moldova în perioada anilor 2011 - 2016, de la -0,33 în 2011 până la -0,54 în 2016. "Indicele Statului de Drept" reflectă măsura în care agenții au încredere în regulile societății și le respectă. Acestea includ calitatea executării contractelor și a drepturilor de proprietate, calitatea activității poliției și instanțelor de judecată, precum și probabilitatea de comitere a unei infracțiuni sau a unui act de violență. "Indicele Statului de Drept" se măsoară pe o scară de la -2,5 până la 2,5, cu valori mai mari corespunzătoare unei guvernări mai bune. În aceeași perioadă, toate țările și-au îmbunătățit ratingul pentru acest indice, cu excepția Maltei, care a retrogradat de la 1,20 în 2011 până la 1,08 în 2016. Printre țările comparate, Moldova are cele mai scăzute valori, în timp ce Estonia, Slovenia și Malta au cele mai bune performanțe.

Un alt indicator important în acest domeniu este "Indicele drepturilor de proprietate", elaborat de către Forumul Economic Mondial. Studiul realizat de Forumul Economic Mondial (FEM) solicită liderilor de afaceri să prezinte opiniile experților asupra următoarelor aspecte: "Drepturile asupra proprietății de stat în țara dvs., inclusiv asupra resurselor financiare ale întreprinderilor, sunt 1 = definite necorespunzător și neprotejate prin lege;

7 = clar definite și bine protejate de lege". În anul 2017, în clasamentul internațional al "Indicelui drepturilor de proprietate" Moldova a înregistrat o ușoară creștere cu 3,3 puncte, de la 3,2 puncte în 2014 și 2015. În același an, Estonia are cea mai mare valoare (5,4 puncte), urmată de Malta (5,1 puncte), România și Slovenia (câte 4,4 puncte), succedate de Albania (3,7 puncte).

"Indicele privind protecția proprietății intelectuale" se bazează pe sondajul Forumului Economic Mondial (FEM), în cadrul căruia liderii de afaceri sunt rugați să-și exprime opinia privind următoarele: "Măsurile de protejare a proprietății intelectuale și de combatere a contrafacțiilor în țara dvs. sunt 1 = necorespunzătoare și nu sunt puse în aplicare, 7 = corespunzătoare și aplicate". În anul 2017, comparativ cu toate celelalte țări, Moldova nu a obținut cel mai slab rezultat (3,5 puncte), deoarece în același an Albania a acumulat 3,4 puncte. De asemenea, Moldova a înregistrat o îmbunătățire, începând cu 2014, obținând 2,8 puncte. Estonia are cele mai bune performanțe la acest capitol, cu o valoare de 5,4 puncte în 2017, urmată de Malta cu 5 puncte. În anul 2017, Slovenia a avut o valoare de 4,7 puncte, iar România a acumulat 4,6 puncte.

INDICATORI CHEIE Indicele statului de drept Măsura în care agenții au încredere în regulile societății și le respectă. Acestea includ calitatea executării contractelor și a drepturilor de proprietate, a poliției și instanțelor de judecată, precum și probabilitatea de comitere a unei infracțiuni sau a unui act de violență. Sursa: Banca Mondială, Indicatorii de guvernare la nivel mondial “Indicele Statului de Drept” se măsoară pe o scară de la -2,5 până la 2,5, cu valori mai mari corespunzătoare unei guvernări mai bune.		2011	2012	2013	2014	2015	2016
	Republica Moldova	-0.33	-0.32	-0.37	-0.25	-0.35	-0.54
	Estonia	1.18	1.16	1.20	1.37	1.33	1.24
	Slovenia	1.05	1.01	1.00	1.00	0.97	1.08
	Albania	-0.46	-0.52	-0.52	-0.34	-0.33	-0.35
	România	0.06	0.04	0.13	0.17	0.16	0.30
	Malta	1.29	1.34	1.33	1.19	1.14	1.08
Property Rights The World Economic Forum (WEF) Survey asked the business leaders to provide their expert opinions on the following: “Property rights in your country, including over financial assets, are 1=poorly defined and not protected by law, 7=clearly defined and well protected by law”. Source: World Economic Forum, The Global Competitiveness Report.		Raportul GC 2014/15	Raportul GC 2015/16	Raportul GC 2016/17	Raportul GC 2017/18		
	Republica Moldova	3.2	3.2	3.1	3.3		
	Estonia	5.2	5.4	5.5	5.4		
	Slovenia	4.2	4.3	4.4	4.4		
	Albania	2.8	3	3.5	3.7		
	România	4	3.9	3.9	4.4		
	Malta	5	4.9	5	5.1		
Indicele privind protecția proprietății intelectuale “Indicele privind protecția proprietății intelectuale” se bazează pe sondajul Forumului Economic Mondial (FEM), în cadrul căruia liderii de afaceri sunt rugați să-și expună opinia privind următoarele: “Măsurile de protecție a proprietății intelectuale și de combatere a contrafacerilor în țara dvs. sunt 1 = necorespunzătoare și nu sunt puse în aplicare, 7 = corespunzătoare și aplicate. Sursa: Forumul Economic Mondial, Raportul competitivității globale.		Raportul GC 2014/15	Raportul GC 2015/16	Raportul GC 2016/17	Raportul GC 2017/18		
	Republica Moldova	2.8	3.1	3.4	3.5		
	Estonia	4.9	5.2	5.5	5.4		
	Slovenia	4.2	4.5	4.7	4.7		
	Albania	2.9	3.2	3.3	3.4		
	România	3.4	3.9	4.1	4.6		
	Malta	4.5	4.6	4.9	5		

3.5 Concurența loială

Ca o condiție prealabilă pentru extinderea și dezvoltarea durabilă a întreprinderilor din sectorul privat, este mandatară existența unor reguli de concurență, inclusiv a celor care ar asigura respectarea standardelor muncii și a normelor (reglementărilor) sociale. Adicional, trebuie să fie eliminate practicile anticoncurențiale la nivel național.

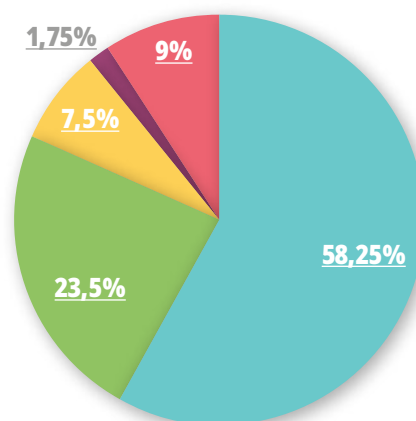
În anul 2007, în Republica Moldova a fost înființată Agenția Națională pentru Protecția Concurenței, însă investitorii străini au invocat faptul că există probleme aferente lipsei de experiență, a unei legislații antitrust și de protecție împotriva abuzului, în special, după ce investitorii străini au fost somați pentru investigații¹⁶¹. În 2012 a fost adoptată o nouă Lege cu privire la protecția concurenței, care a fost mai conformă cu legislația UE, iar Agenția Națională pentru Protecția Concurenței a fost reconstituită în cadrul Consiliului Concurenței¹⁶². Prevederile noii legi au intrat în vigoare în anul 2015¹⁶³. Consiliul Concurenței asigură aplicarea și respectarea legislației în domeniul concurenței, ajutorului de stat și prin inițierea de investigații privind presupuse încălcări concurențiale¹⁶⁴.

În 2013, Guvernul Republicii Moldova a aprobat Foaia de parcurs privind ameliorarea competitivității Republicii Moldova, ca răspuns politic pentru a valorifica pe deplin oportunitățile deschise de DCFTA și pentru a asigura un impact pozitiv asupra rezultatelor economice la nivel local și a societății, per ansamblu¹⁶⁵. În 2017, în Topul celor mai competitive țări din lume, realizat de Forumul Economic Mondial, Republica Moldova și-a îmbunătățit performanțele cu 11 poziții¹⁶⁶.

Odată cu proclamarea independenței, începând cu anul 1992, cea mai mare parte a întreprinderilor de stat (ÎS) din majoritatea sectoarelor econo-

FIGURA 52: Cât de des participă întreprinderea pe care o gestionați la licitațiile pentru achizițiile publice?

■ Niciodată ■ Rareori ■ Foarte des
■ Întotdeauna ■ Nu știu-Nu răspund-N/A

Sursa: Sondajul EESE

miei au fost privatizate; câteva întreprinderi-cheie au rămas în mâinile publice, inclusiv două companii/rețele de distribuție a energiei electrice de la Nordul țării, operatorul național de telecomunicații "Moldtelecom", Compania aeriană de stat "Air Moldova", Î. S. "Calea Ferată din Moldova" și cea mai mare companie de tutun din țară¹⁶⁷. Unele activități sunt rezervate doar statului, care prevede că, printre altele, cercetarea medicală exercitată asupra ființelor vii animale sau umane, prestarea serviciilor poștale rezervate, producerea și vânzarea oricăror feluri de arme, imprimarea bancnotelor și baterea monedelor metalice și evidența/înregistrarea de stat a bunurilor imobile sunt permise exclusiv întreprinderilor de stat¹⁶⁸.

De obicei, Î.S. dispun de un consiliu de administrație, care se raportează unor miniștri particulari și nu toți au obligația de a-și face publice rapoartele

¹⁶¹ Departamentul de Stat al S.U.A., iulie, 2018.

¹⁶² Departamentul de Stat al S.U.A., iulie, 2018.

¹⁶³ Departamentul de Stat al S.U.A., iulie, 2018.

¹⁶⁴ Schoenherr, 3 iunie, 2015.

¹⁶⁵ Departamentul de Stat al S.U.A., iulie, 2018.

¹⁶⁶ Guvernul Republicii Moldova, 21 noiembrie, 2013.

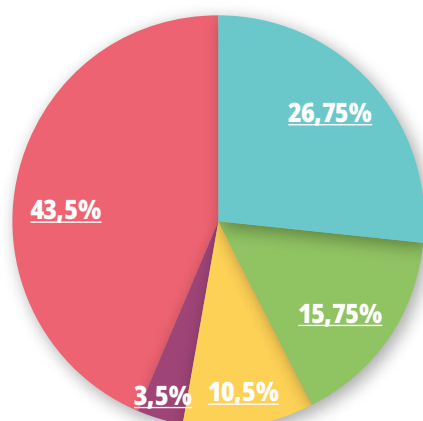
¹⁶⁷ Agenția de știri "Moldpres", 27 septembrie, 2017.

¹⁶⁸ Departamentul S.U.A. pentru Comerț, 2 noiembrie, 2017.

FIGURA 53: Sunt licitațiile pentru achizițiile publice organizate într-un mod transparent?

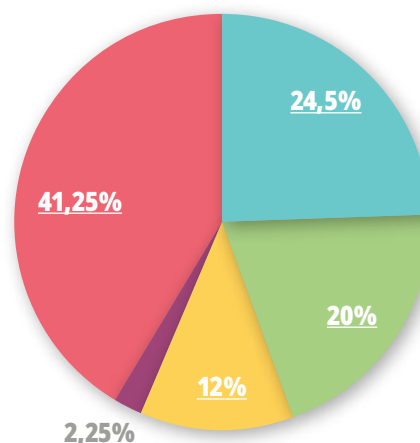
Rareori Foarte des Niciodată
Întotdeauna Nu știu-Nu răspund-N/A

Sursa: Sondajul EESE

FIGURA 54: Cât de des pot fi câștigate licitațiile publice de către cel mai competitiv ofertant, fără a oferi plăți ilicite funcționarilor responsabili de licitație?

Rareori Foarte des Niciodată
Întotdeauna Nu știu-Nu răspund-N/A

Sursa: Sondajul EESE

financiare¹⁶⁹. Legislația RM asigură lipsa intenției de discriminare între întreprinderile de stat și cele private, însă au existat acuzații precum că întreprinderile de stat sunt avantajate¹⁷⁰.

Sondajul EESE a solicitat opinia respondenților cu privire la participarea la licitațiile de achiziții publice și organizarea acestora. S-a constatat că peste jumătate din reprezentanții întreprinderilor (58,3%) "nu participă" la licitațiile pentru achizițiile publice; doar 1,8% participă "întotdeauna", 7,5% - "deseori", iar - 23,5% "rar". **FIGURA 52**

La întrebarea cu privire la organizarea licitațiilor, o majoritate covârșitoare dintre respondenți (43,5%) nu au dorit sau nu au știut ce să răspundă. 26,8% dintre respondenții sondajului EESE au afirmat că licitațiile "au fost rareori" organizate într-o manieră suficient de transparentă, în timp ce

15,8% au susținut că "foarte des" acestea au fost organizate transparent, 3,5% au optat pentru răspunsul "întotdeauna", iar 10,5% au fost de părerea că licitațiile nu au fost organizate "niciodată" în mod transparent. **FIGURA 53**

În cadrul sondajului EESE respondenții au fost întrebați cât de des pot fi câștigate licitațiile publice de către cel mai competitiv ofertant, fără a oferi plăți ilicite oficialilor responsabili de licitație. Din nou, o majoritate covârșitoare a respondenților (41,3%) a ales să nu răspundă la întrebare, iar 24,5% au răspuns că acest lucru s-a întâmplat "foarte rar", 12% afirmând că nu s-a întâmplat "niciodată"; pe de altă parte 2,3% dintre persoanele intervievate au remarcat că "nu a fost nevoie de plăți ilicite", iar 20% au răspuns că "deseori acestea nu erau necesare". **FIGURA 54**

De asemenea, respondenții studiului au fost întrebați dacă subcontractele, ordinele de achiziție sau contractele de consultanță au fost utilizate ca mijloc de plată directă a funcționarilor publici, an-

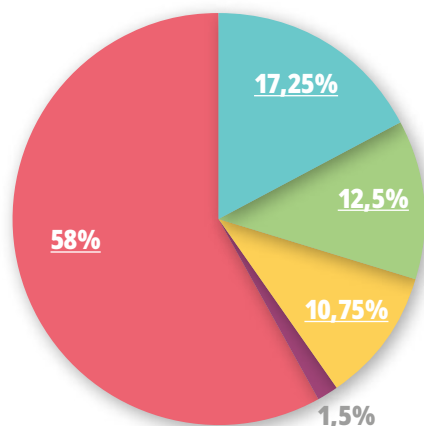
169 Departamentul S.U.A. pentru Comerț, 2 noiembrie, 2017.

170 Departamentul S.U.A. pentru Comerț, 2 noiembrie, 2017.

FIGURA 55: Sunt subcontractele, contractele de achiziții publice sau contractele de consultanță utilizate ca mijloc de plată directă a funcționarilor publici, angajatorilor sau rudelor acestora?

Foarte des Nu foarte des Niciodată
Întotdeauna Nu știu-Nu răspund-N/A

Sursa: Sondajul EESE

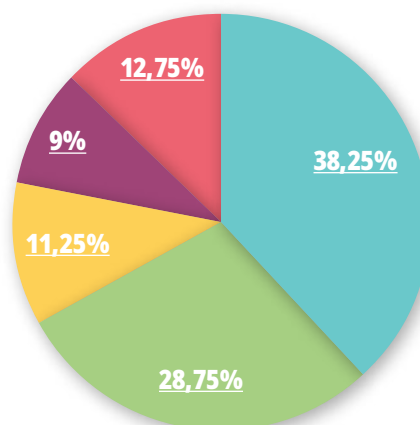
gajatorilor sau rudelor acestora. 58% dintre respondenți au ales să nu răspundă la această întrebare, 17,3% au spus că acest lucru s-a întâmplat "foarte des", 1,5% au remarcat că acest lucru s-a întâmplat "tot timpul", 10,8% - că acest lucru nu s-a întâmplat "niciodată", iar 12,5% - că "nu foarte des". **FIGURA 55**

De asemenea, sondajul EESE a investigat opiniile respondenților privind activitatea pe o piață cu concurență monopolistică și legislație antimonopolistă. Fiind întrebați dacă există activități sau practici monopoliste, respondenții au avut opinii împărțite. 38,3% dintre respondenți consideră că practici monopoliste "nu există", în timp ce 28,8% dintre respondenți au afirmat că acestea "există", 11,3% - că "ar putea exista în viitor", iar 9% - că "au existat în trecut". **FIGURA 56**

La întrebarea dacă există monopol sau activități monopolistice, cât de eficientă a fost legislația antimonopol existentă în combaterea sau controlul acestora, 48,5% dintre respondenți fie nu au do-

FIGURA 56: În sectorul dvs. de activitate, există activități sau practici monopoliste?

Nu există Există Ar putea exista în viitor
Au existat în trecut Nu știu-Nu răspund-N/A

Sursa: Sondajul EESE

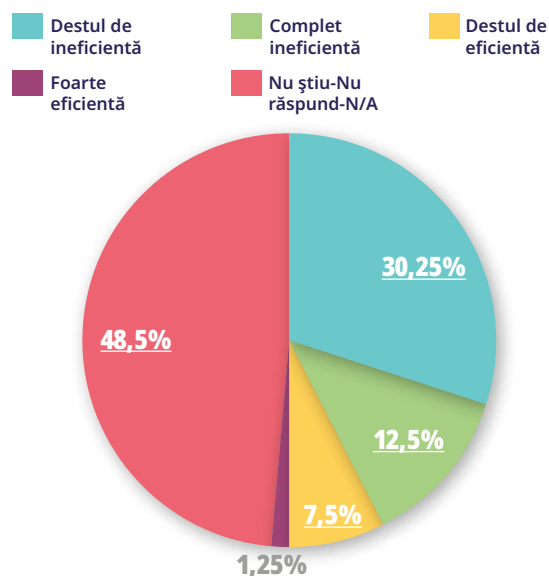
rit sau nu au știut ce să răspundă. 30,3% dintre respondenți au considerat că legislația existentă este "destul de ineficientă", 12,5% - că este "complet ineficientă", 7,5% au fost de părerea că este "destul de eficientă" și doar 1,3% - că este "foarte eficientă". **FIGURA 57**

Peste jumătate din reprezentanții întreprinderilor intervievate au afirmat că cadrul juridic existent "dezavantajează" IMM-urile în raport cu întreprinderile mari. 41,8% dintre respondenți au răspuns că, "cel mai probabil, această afirmație este corectă", 13,5% indicând, cu certitudine, că IMM-urile sunt "dezavantajate"; în comparație, 20,8% dintre persoanele intervievate au menționat că, "cel mai probabil, această afirmație nu este corectă", iar 8,5% - că "nu sunt categoric de acord" cu această afirmație. **FIGURA 58**

Fiind întrebați despre măsura în care Guvernul a favorizat investitorii străini față de investitorii interni prin oferirea unor condiții și stimulente mai avantajoase, reacțiile oamenilor de afaceri au fost

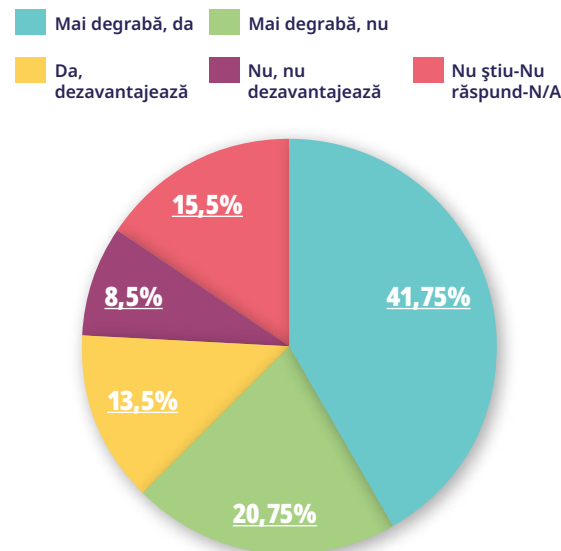

FIGURA 57: În cazul în care există monopol sau activități monopolistice, cât de eficientă este legislația antimonopol în combaterea sau controlul acestora?

Sursa: Sondajul EESE

FIGURA 58: Cadrul juridic existent dezavantajează IMM-urile în raport cu întreprinderile mari?

Sursa: Sondajul EESE

diverse. 31% dintre respondenții sondajului de opinie au menționat că Guvernul “a favorizat investitorii ocazional”, 27% - nu au dorit sau nu au știut ce să răspundă, 20% au considerat că investitorii interni și cei străini “au fost tratați în mod egal”, 14,5% au afirmat că “investitorii străini au fost întotdeauna favorizați”, în timp ce 7,5% au susținut că “investitorii interni au fost întotdeauna favorizați”. **FIGURA 59**

Toate întreprinderile intervievate fac parte din sectorul formal, iar respondenților le-au fost solicitate opiniile cu privire la economia informală. La întrebarea în ce măsura acestea au fost afectate de concurența din partea întreprinderilor informale, ponderea cea mai mare a respondenților au afirmat că au fost afectați “într-o oarecare măsură”. 41,3% dintre respondenți au menționat că au fost, “ocazional”, afectați de concurența întreprinderilor din economia informală, 6,8% au afirmat că au fost “în mare măsură” afectați, iar 8% - că au fost afectați “foarte puternic”; în comparație,

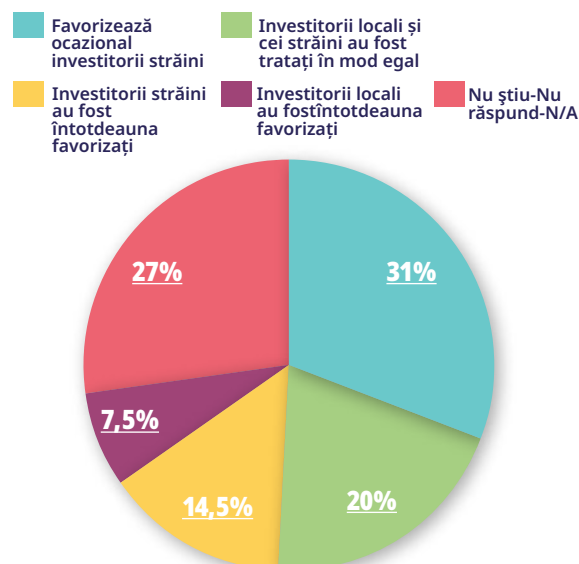
26,8% dintre persoanele intervievate au indicat că “nu au fost afectate”. **FIGURA 60**

De asemenea, respondenții din cadrul întreprinderilor au fost întrebați dacă întreprinderile din sectorul în care activează au utilizat furnizori sau subcontractanți din economia informală. O pondere semnificativă de respondenți (33,8%) au afirmat că acest lucru nu s-a întâmplat “niciodată”, în timp ce 27% - că acest lucru s-a întâmplat “foarte rar”, 11,8% - că acest lucru s-a întâmplat “frecvent”, iar 4% - că “întotdeauna”.

La întrebarea dacă concurența din partea întreprinderilor din sectorul informal le-a împiedicat dezvoltarea afacerilor, respondenții studiului au avut din nou răspunsuri mixte. Circa o cincime din reprezentanții întreprinderilor (18%) nu au dorit sau nu au știut ce să răspundă. O treime (31,8%) dintre respondenți consideră că dezvoltarea afacerilor lor “nu a fost împiedicată, în mod semnificativ”, de către întreprinderile informale, 25,3% dintre respondenți au remarcat că “deloc”, 18,5%

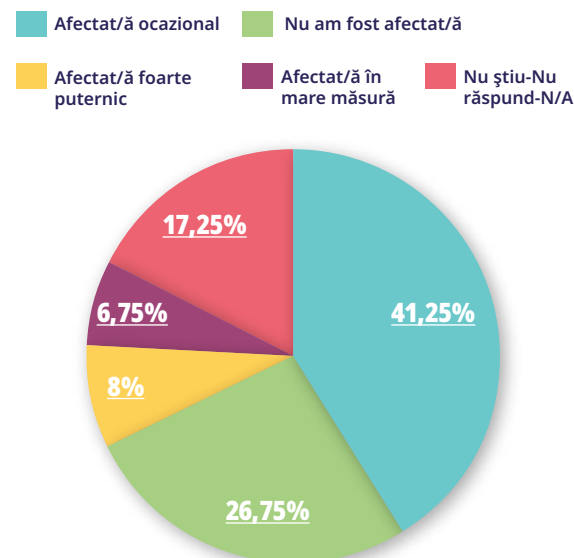

FIGURA 59: În ce măsură considerați că Guvernul favorizează investitorii străini față de investitorii interni, oferindu-le condiții și stimulente mai bune?

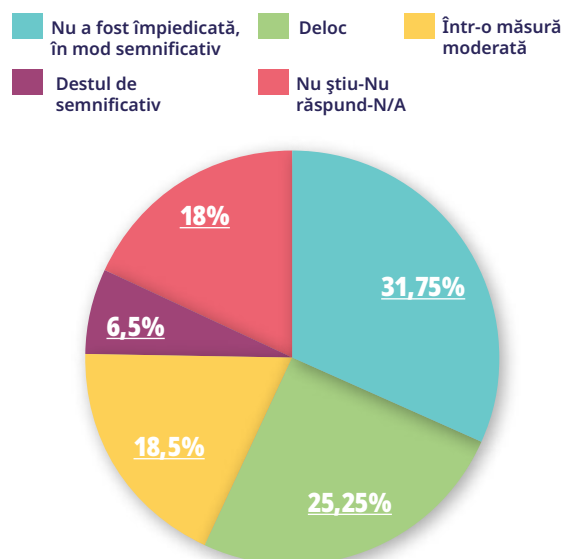
Sursa: Sondajul EEE

FIGURA 60: În ce măsură sunteți afectat/ă de concurența din partea companiilor informale?

Sursa: Sondajul EEE

FIGURA 61: A împiedicat concurența din partea companiilor informale dezvoltarea afacerii dvs?

Sursa: Sondajul EEE

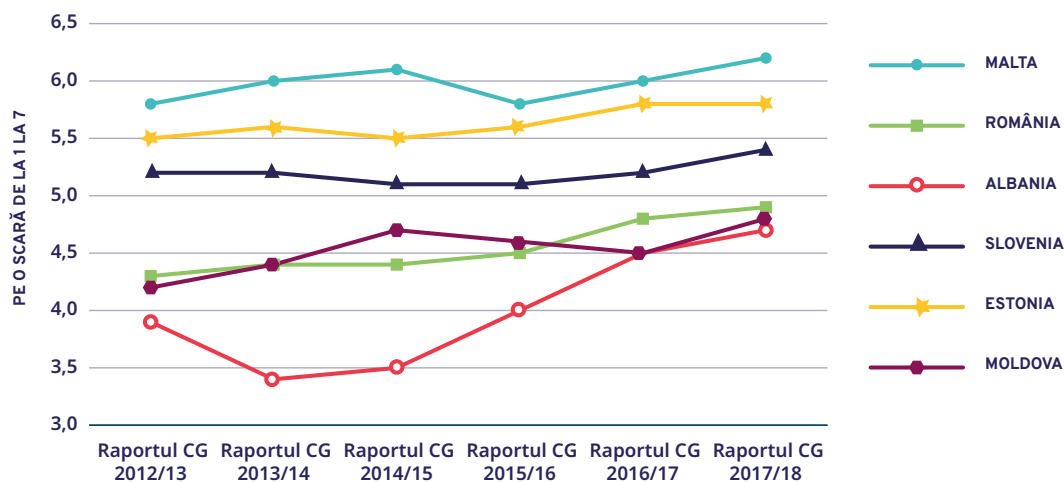
- "Într-o măsură moderată", iar 6,5% au constatat că dezvoltarea afacerii a fost împiedicată "destul de semnificativ". **FIGURA 61**

Unul dintre indicii care măsoară concurența este Intensitatea Concurenței Locale. Acest indice se bazează pe datele sondajului de opinie, obținute în baza următoarelor întrebări: Concurența pe piețele locale este (1 = limitată în majoritatea industriilor, iar reducerea prețurilor este un fenomen rar, 7 = intensă în majoritatea industriilor, ca lider pe piață). Datele disponibile denotă că, din perspectiva intensității concurenței locale, Republica Moldova se clasifică în extrema inferioară a spectrului, deși a înregistrat o ușoară creștere, de la 4,7 puncte în anul 2014 la 4,8 în 2017, Albania și România având scoruri similare, fiind precedate de Malta, care a înregistrat cea mai bună performanță în 2017 (6,2 puncte), Estonia (5,8 puncte) și Slovenia (5,4 puncte). **DIAGRAMA 14**

Indicele privind eficacitatea politicii anti-monopol se bazează pe datele sondajelor de opinie anuale.

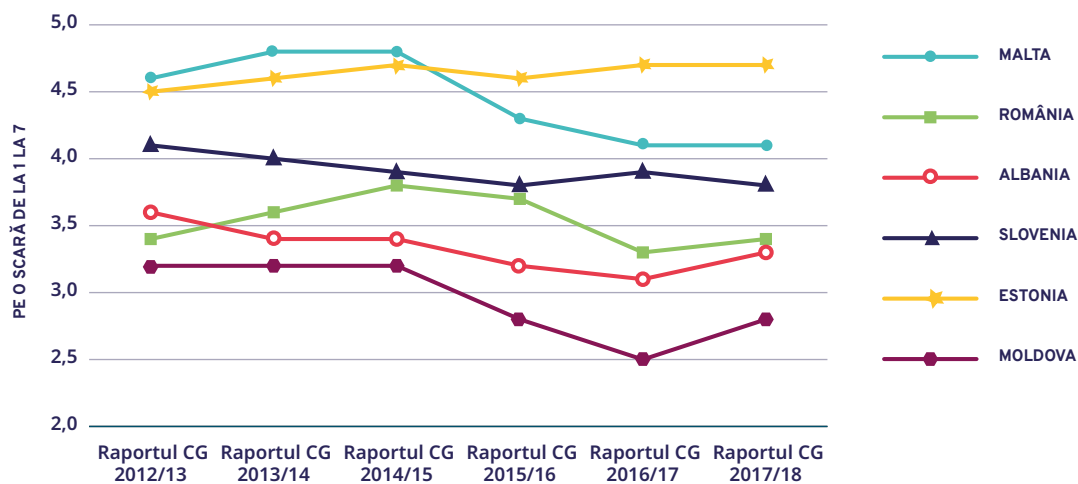

DIAGRAMA 14: Indicele "Intensitatea Concurenței Locale"

Sursa: FEM, Rapoartele cu privire la indicele competitivității globale

DIAGRAMA 15: Eficacitatea politicii anti-monopol

Sursa: FEM, Rapoartele cu privire la Indicele Competitivității Globale

Respondenții sunt rugați să evalueze eficacitatea politicii antimonopol în țara lor: Politica anti-monopol din țara dvs. este (1 = laxă și ineficăce în promovarea concurenței, 7 = eficăce și promovează concurența). Potrivit acestui indice, în 2017 Republica Moldova a rămas în urma tuturor celorlalte țări, înregistrând 2,8 puncte, de la 3,2 în 2014. Și

celelalte țări au avut valori ușor mai scăzute, cu excepția Estoniei care și-a menținut poziția cu 4,7 puncte, în perioada de raportare. În 2017, Malta avea un scor de 4,1 puncte, Slovenia - 3,8 puncte, România - 3,4 puncte, iar Albania - 3,3 puncte. **DI-**

AGRAMA 15

INDICATORI CHEIE

Indicele „Intensitatea Concurenței Locale”

Indicele „Intensitatea Concurenței Locale” se bazează pe datele sondajului de opinie, obținute în baza următoarelor întrebări: „Concurența pe piețele locale este (1 = limitată în majoritatea industriilor, iar reducerea prețurilor este un fenomen rar, 7 = intensă în majoritatea industriilor, ca lider pe piață)”.

Sursa: Forumul Economic Mondial, Raportul cu privire la Indicele Competitivității Globale.

	Raportul GC 2014/15	Raportul GC 2015/16	Raportul GC 2016/17	Raportul GC 2017/18
Republica Moldova	4.7	4.6	4.5	4.8
Estonia	5.5	5.6	5.8	5.8
Slovenia	5.1	5.1	5.2	5.4
Albania	3.5	4	4.5	4.7
România	4.4	4.5	4.8	4.9
Malta	6.1	5.8	6	6.2

Eficacitatea politicii anti-monopols

Eficacitatea politicii anti-monopol se bazează pe date anuale de sondaj. Respondenții au fost rugați să evalueze eficacitatea politicii antimonopol în țara lor: „Politica antimonopolistă din țara dvs. este (1 = laxă și ineficace în promovarea concurenței, 7 = eficace și promovează concurența)”.

Sursa: Forumul Economic Mondial, Raportul cu privire la Indicele Competitivității Globale.

	Raportul GC 2014/15	Raportul GC 2015/16	Raportul GC 2016/17	Raportul GC 2017/18
Republica Moldova	3.2	2.8	2.5	2.8
Estonia	4.7	4.6	4.7	4.7
Slovenia	3.9	3.8	3.9	3.8
Albania	3.4	3.2	3.1	3.3
România	3.8	3.7	3.3	3.4
Malta	4.8	4.3	4.1	4.1

Indicele „Nivelul de dominare a pieței”

Indicele „Nivelul de dominare a pieței” se bazează pe datele unui sondaj anual. Respondenții au fost rugați să evalueze activitatea corporativă în țara lor: „Activitatea corporativă în țara dvs. este (1 = dominată de câteva grupuri de afaceri, 7 = răspândită în rândul mai multor întreprinderi)”.

Sursa: Forumul Economic Mondial, Raportul cu privire la Indicele Competitivității Globale

	Raportul GC 2014/15	Raportul GC 2015/16	Raportul GC 2016/17	Raportul GC 2017/18
Republica Moldova	3.1	3	2.9	3
Estonia	4.1	4.1	4.1	4.1
Slovenia	3.7	3.9	4.3	4.3
Albania	2.9	2.8	2.9	3.1
România	3.8	3.6	3.8	3.6
Malta	4.1	3.8	4	4.2

Indicele privind „Densitatea noilor afaceri”

Numărul de noi societăți cu răspundere limitată înființate și înregistrate la 1.000 de persoane cu vârste cuprinse între 15 și 64 de ani, într-un anumit an.

Sursa: Banca Mondială, Indicatori de dezvoltare la nivel mondial

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Republica Moldova	1.75	1.73	1.75	1.92	1.80	1.75
Estonia	16.52	16.93	18.04	17.51	18.95	20.76
Slovenia	4.06	4.36	4.33	4.44	4.00	3.13
Albania	8.70	8.98	10.90	10.59	11.88	1.35
România	4.39	4.12	4.33	4.07	4.84	5.61
Malta	11.64	13.72	15.50	17.26	18.95	17.89

3.6 Tehnologiile de informare și comunicare

Odată cu trecerea la economiile bazate pe cunoaștere, utilizarea tehnologiilor de informare și comunicare este esențială pentru dezvoltarea durabilă a întreprinderilor. Accesul facil la tehnologiile informației și comunicațiilor (TIC) poate stimula inovarea și competitivitatea. Țările care doresc să-și sporească competitivitatea pe piață trebuie să investească în domeniul TIC și să promoveze o cultură a TIC atât la nivel de companie, cât și la nivelul gospodăriilor casnice, pentru a spori gradul de utilizare a TIC în toate segmentele comunității. Fiind plasați în contextul mai larg al aspirațiilor de dezvoltare pe termen lung, TIC au un mare potențial transformator.

Moldova beneficiază de o serie de avantaje cheie în ceea ce privește dezvoltarea sectorului TIC: costul forței de muncă este relativ mic, iar infrastructura existentă este la un nivel general înalt¹⁷¹. Nivelul de dezvoltare al sectorului TIC în Republica Moldova reflectă punctele forte în educație și infrastructura grea¹⁷². Piața de telecomunicații în Moldova este dinamică și competitivă, cu acces la internet de mare viteză, o bună accesibilitate a serviciilor mobile și un nivel înalt de dezvoltare tehnologică¹⁷³.

După declararea independenței, Republica Moldova s-a confruntat cu moștenirea unei birocratii numeroase și un nivel înalt de corupție, iar răspândirea tehnologiei oferă mari oportunități pentru cetățeni de a contribui la creșterea economică și socială a țării¹⁷⁴. Ministerul Tehnologiei Informației și Comunicațiilor (MITC) al Republicii Moldova este autoritatea publică desemnată să elaboreze, să promoveze și să aplice politica guvernamentală în sfera tehnologiei informației, societății informaționale și comunicațiilor¹⁷⁵. Strategia Moldova Digitală 2020 a fost elaborată cu scopul de a asig

gura condiții favorabile pentru dezvoltarea și utilizarea largă a potențialului TIC în toate domeniile: public, privat, mediul de afaceri și viața cotidiană a cetățenilor¹⁷⁶.

Strategia Moldova Digitală 2020 stabilește șapte priorități principale pentru a asigura dezvoltarea economică calitativă și eradicarea sărăciei, inclusiv racordarea sistemului educațional la necesitățile pieței forței de muncă pentru a spori productivitatea muncii, îmbunătățirea climatului de afaceri prin promovarea politicilor de concurență etc.¹⁷⁷ Cu toate acestea, Strategia nu prezintă clar rolul sectorului privat în realizarea acestor obiective prin valorificarea sectorului TIC¹⁷⁸. În luna august 2010 a fost înființat Centrul de guvernare electronică cu scopul de a contribui la elaborarea unei politici de transformare digitală, a unei strategii guvernamentale în domeniul IT și a unei "Foi de parcurs privind agenda de reforme prioritare a Guvernului"¹⁷⁹.

Agenția Națională pentru Reglementare în Comunicații Electronice și Tehnologia Informației (ANRCETI) a Republicii Moldova este autoritatea publică centrală de reglementare a pieței serviciilor în domeniul comunicațiilor electronice și al tehnologiei informației, care promovează concurența și asigură stabilirea unor prețuri corecte și a calității serviciilor¹⁸⁰. În aprilie 2006 a fost adoptată Legea privind accesul pe proprietăți și utilizarea partajată a infrastructurii asociate rețelelor publice de comunicații electronice, care a permis ANRCETI să asigure utilizarea partajată a elementelor de infrastructură, asociate rețelelor publice de comunicații electronice¹⁸¹.

Piața conexiunilor în bandă largă fixă și bandă largă mobilă se numără printre sectoarele cu cea mai rapidă dezvoltare în domeniul TIC în Moldo-

171 ITU, 2018.

172 Ibid.

173 Ibid.

174 Banca Mondială, 29 iulie, 2011.

175 Sistemul MITC, 2016.

176 Ibid.

177 ITU, 2018.

178 Ibid.

179 Banca Mondială, 29 iulie, 2011.

180 ANRCETI, 13 iulie, 2016.

181 Ibid.

va¹⁸². Spre deosebire de tendința ascendentă pentru furnizarea serviciului de acces la internet mai rapid, rata de penetrare a serviciilor de telefonie fixă la nivel de populație scade¹⁸³. Piața telecomunicațiilor a fost liberalizată în anul 2004, iar până în 2014 existau 30 de operatori de servicii fixe, 3 operatori de servicii mobile, 55 de furnizori de internet și 148 de furnizori de televiziune¹⁸⁴. În prezent, în Republica Moldova există trei furnizori de comunicații mobile: S.A. "Orange Moldova" cu o cifră de afaceri de 65,5% din piață, S.A. "Moldcell" - 30,2% și S.A. "Moldtelecom" - 4,2%¹⁸⁵. Legislația, în acest domeniu, este aliniată la cadrul juridic al UE. Politicile TIC evoluează, beneficiind, în trecut, de o atenție sporită în ceea ce privește cerințele de infrastructură, iar pilonii mai noi se bazează pe antreprenoriatul inovațional (inovație și antreprenoriat)¹⁸⁶.

În contextul potențialului pieței IT din Moldova, mai multe companii de outsourcing activează la Chișinău¹⁸⁷. Ratele reduse ale impozitelor în Moldova și infrastructura favorabilă au dus la considerarea acestora drept o alternativă competitivă pentru destinațiile clasice de outsourcing, iar poziția sa este avantajoasă și pentru dezvoltarea acestor tipuri de servicii¹⁸⁸. De asemenea, Guvernul Republicii Moldova a fost proactiv în ceea ce privește valorificarea inovației centrate pe domeniul TIC, ca suport pentru dezvoltarea economiei.

"Indicele pregătirii de rețea" (IPR) are scopul de a estima capacitatea comunităților de participare la lumea conexasă și de folosire a TIC pentru sporirea nivelului de dezvoltare și competitivității țărilor dezvoltate și în curs de dezvoltare. În ceea ce privește IPR, nu există diferențe substanțiale între țările comparate. În topul țărilor cu nivel avansat al indicelui IPR, Moldova se află aproape de limita inferioară a intervalului pentru țări, comparativ

cu o valoare a indicelui de 4 puncte în 2016, îmbunătățindu-și performanța de la 3,78 puncte în 2012. În 2016, Estonia a oferit una dintre cele mai bune climate de inovare și adoptare tehnologică (5,4 puncte), urmată de Malta (4,8), Slovenia (4,7), România (4,1) și, în cele din urmă, Albania (3,9).

DIAGRAMA 16

Indicatorii cei mai importanți pentru dezvoltarea TIC într-o țară îl reprezintă numărul utilizatorilor de internet și numărul de abonamente de telefonie mobilă și fixă. La această categorie, Moldova ocupă poziția de mijloc în pachetul țărilor utilizate pentru comparație. Potrivit Platformei de tip Bază de Date a Băncii Mondiale, în anul 2016 utilizatorii de internet din Moldova au însumat 71% din populație, aproape dublu față de 2011 (38%). În anul 2016, Estonia a ocupat cea mai înaltă poziție în clasament (87,24%), fiind urmată de Malta (77,29%), Slovenia (75,50%), Albania (66,36%) și România (59,50%). Conform datelor Băncii Mondiale, densitatea abonamentelor de telefonie mobilă este mai mică decât cea înregistrată de țările comparative - 93,32% în 2016, în timp ce densitatea pentru toate celelalte țări este reflectată în trei cifre, Estonia acumulând cel mai mare scor (144,61%) în 2016%, care practic și-a dublat performanța față de anul 2011 (38%). Începând cu anul 2011, numărul abonaților de telefonie fixă în Moldova a scăzut ușor, ajungând la 28,85% în 2016. **DIAGRAMA 17**

182 ITU, 2017.

183 Ibid.

184 Ibid.

185 Ibid.

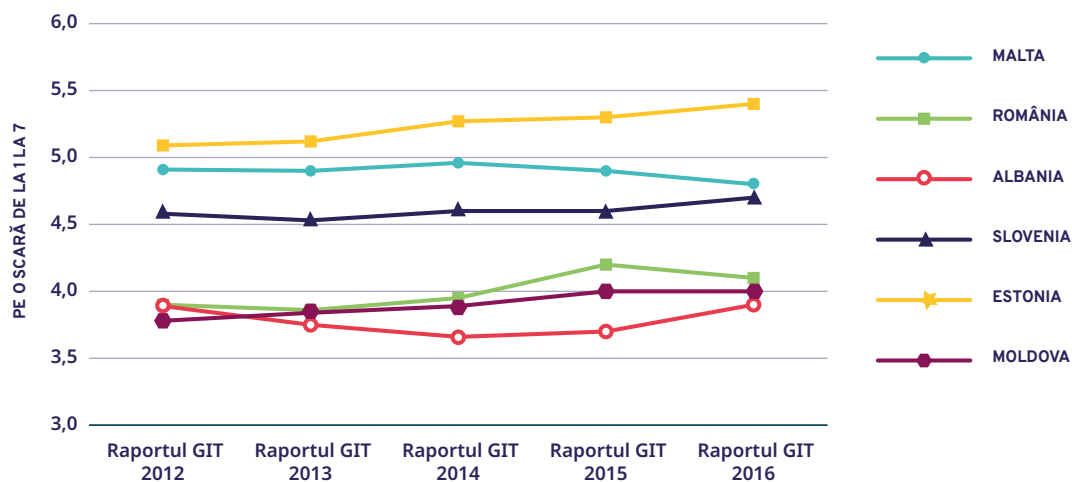
186 Ibid.

187 ZDNet, 29 aprilie, 2015.

188 ZDNet, 29 aprilie, 2015.

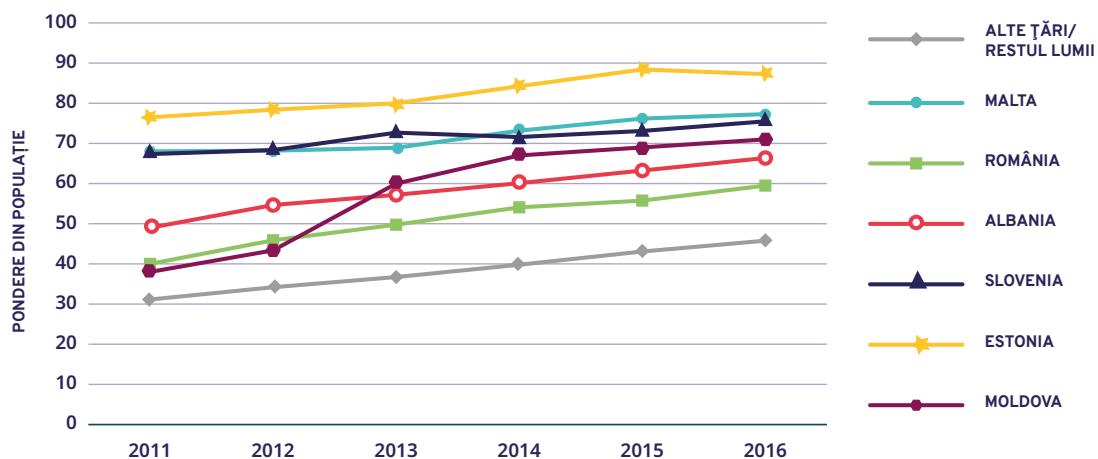

DIAGRAMA 16: Indicele pregătirii de rețea

Sursa: FEM: Rapoarte globale privind tehnologia informației

DIAGRAMA 17: Utilizatorii de internet (pondere din populație)

Sursa: Banca Mondială, Indicatorii de dezvoltare la nivel mondial

INDICATORI CHEIE

Indicele Dezvoltării TIC (IDI)

IDI compară evoluțiile tehnologiilor informației și comunicațiilor (TIC) în 154 de țări, într-o perioadă de cinci ani (din 2002 până în 2007). Acest indice combină 11 indici într-o singură măsură, care poate fi aplicată drept instrument de benchmarking (criterii de referință) la nivel global, regional și la nivel de țară. Acestea sunt legate de accesul la TIC, gradul de utilizare și abilitățile relevante, cum ar fi gospodăriile casnice care dispun de un calculator, numărul utilizatorilor de internet și nivelurile de alfabetizare.

Pe o scară de la 1 la 10, unde valorile mai mici reflectă niveluri mai scăzute de dezvoltare.

Sursa: Uniunea Internațională a Telecomunicațiilor

	2012	2013	2015	2016	2017
Republica Moldova	4.74	5.72	5.81	6.21	6.45
Estonia	7.28	7.68	8.05	8.16	8.14
Slovenia	6.76	7.13	7.23	7.2	7.38
Albania	4.11	4.72	4.73	4.9	4.14
România	5.35	5.83	6.11	6.23	6.48
Malta	7.25	7.25	7.52	7.65	7.86

Indicele pregătirii de rețea

IPR are scopul de a estima capacitatea comunităților de participare la lumea conexă și de utilizare a TIC pentru sporirea gradului de dezvoltare și competitivității țărilor dezvoltate și în curs de dezvoltare. Acest indice cuprinde trei subindici, care măsoară mediul pentru TIC, împreună cu disponibilitatea și utilizarea principalelor părți interesate, cumulând nouă piloni și 71 de variabile.

Pe o scară de la 1 la 7, unde valorile mai mari reflectă o mai bună disponibilitate de a utiliza oportunitățile create de TIC.

Sursa: Forumul Economic Mondial, Rapoarte globale privind tehnologia informației

	Raportul GIT 2012	Raportul GIT 2013	Raportul GIT 2014	Raportul GIT 2015	Raportul GIT 2016
Republica Moldova	3.78	3.84	3.89	4	4
Estonia	5.09	5.12	5.27	5.3	5.4
Slovenia	4.58	4.53	4.6	4.6	4.7
Albania	3.89	3.75	3.66	3.7	3.9
România	3.9	3.86	3.95	4.2	4.1
Malta	4.91	4.9	4.96	4.9	4.8

Utilizatorii de internet (per 100 de persoane)

Utilizatorii de internet sunt persoanele care au folosit internetul în ultimele 3 luni (din orice locație). Internetul poate fi folosit prin intermediul unui computer, telefon mobil, asistent digital personal, aparat de jocuri, televiziunii digitale etc.

Sursa: Banca Mondială, Indicatorii de dezvoltare la nivel mondial

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Republica Moldova	38.00	43.37	60.00	67.00	69.00	71.00
Estonia	76.50	78.39	80.00	84.24	88.41	87.24
Slovenia	67.34	68.35	72.68	71.59	73.10	75.50
Albania	49.00	54.66	57.20	60.10	63.25	66.36
România	40.01	45.88	49.76	54.08	55.76	59.50
Malta	68.02	68.20	68.91	73.17	76.18	77.29

Abonamente de telefonie fixă (la 100 locuitori) Liniile telefonice fixe reprezintă linia principală de telefon care leagă echipamentul terminal al clientului cu rețeaua publică de telefonie. Sursa: Banca Mondială, Indicatorii de dezvoltare la nivel mondial		2011	2012	2013	2014	2015	2016
	Republica Moldova	28.94	29.60	30.00	29.93	29.57	28.85
	Estonia	35.52	33.83	32.27	30.89	29.47	28.24
	Slovenia	42.92	40.54	38.64	37.17	36.30	35.20
	Albania	11.58	10.68	9.63	8.07	7.76	8.50
	România	23.06	23.05	23.52	22.83	21.48	20.78
	Malta	55.50	54.60	54.66	54.13	53.84	54.59
Abonamente de telefonie fixă (la 100 locuitori) Liniile telefonice fixe reprezintă linia principală de telefon care leagă echipamentul terminal al clientului cu rețeaua publică de telefonie. Sursa: Banca Mondială, Indicatorii de dezvoltare la nivel mondial		2011	2012	2013	2014	2015	2016
	Republica Moldova	78.91	87.99	90.79	91.85	91.32	93.32
	Estonia	135.95	150.93	145.84	143.93	144.72	144.61
	Slovenia	105.61	108.77	110.52	112.34	113.45	114.82
	Albania	105.92	119.86	126.28	115.03	116.34	115.15
	România	115.41	113.23	114.16	114.76	116.32	115.78
	Malta	124.71	126.48	131.52	128.35	122.58	123.94
Abonamente de telefonie mobilă (la 100 locuitori) Utilizatorii de servicii de telefonie mobilă se referă la utilizatorii de telefoane portabile, care subscriu la un serviciu public de telefonie mobilă publică, utilizând tehnologii celulare care oferă acces la rețeaua telefonică publică comutată. Sursa: Banca Mondială, Indicatorii de dezvoltare la nivel mondial		2011	2012	2013	2014	2015	2016
	Republica Moldova	8.74	10.27	11.53	12.51	13.14	13.73
	Estonia	26.27	26.38	27.31	28.14	29.20	30.22
	Slovenia	24.08	24.72	25.39	26.84	27.19	28.31
	Albania	4.38	5.48	6.25	7.12	8.31	9.10
	România	16.18	17.56	18.89	20.11	21.44	22.49
	Malta	30.76	32.26	33.79	35.61	38.17	39.89

3.7 Accesul la servicii financiare

Unul dintre factorii determinanți pentru dezvoltarea economiei și a întreprinderilor îl constituie serviciile financiare relevante și accesibile. Acest fapt are o importanță deosebită pentru toate tipurile de întreprinderi, indiferent de dimensiunea acestora sau de sectorul în care operează. Sectorul financiar este important pentru promovarea și încurajarea noilor întreprinderi, dar și pentru a sprijini întreprinderile existente să-și extindă producția, exportul produselor și serviciile. Deseori, sursele de finanțare reprezintă una dintre principalele bariere pentru antreprenorii existenți și potențiali din majoritatea țărilor. Un sistem financiar favorabil include nu doar rate de dobândă accesibile ci și modalități flexibile de măsurare a garanțiilor bancare. Promovarea incluziunii financiare în Moldova va spori sectorul financiar și va duce la o creștere economică incluzivă.

Instrumentele financiare de diferite tipuri continuă să se dezvolte, iar piața valorilor mobiliare din Moldova este subdezvoltată¹⁸⁹. Comisia Națională a Pieței Financiare (CNPF) are sarcina de a explora modalități de a impulsiona piețele de capital¹⁹⁰. Cadrul pieței de capital și investițiilor de portofoliu în Moldova este asigurat prin decizii guvernamentale, prin intermediul Băncii Naționale a Moldovei (BNM) și reglementărilor pieței bursiere¹⁹¹. În 2007, a fost realizată reforma de reglementare pentru a încerca consolidarea pieței financiare ne-bancare; începând cu anul 2008, piețele financiare și cele de capital sunt reglementate de BNM și de Comisia Națională a Pieței Financiare¹⁹².

Politica de creditare pentru sistemul financiar este reglementată prin intermediul BNM, licitațiile - prin intermediul băncilor comerciale, rezervele obligatorii, operațiunile de piață monetară (operațiunile de piață deschisă), creditele garantate

cu garanții și licitații de credit pe piața primară¹⁹³. Băncile comerciale locale oferă, în principal, împrumuturi financiare pe termen scurt, cu dobândă mare și tind să solicite garanții semnificative, ceea ce reflectă riscul economic ridicat perceput în Moldova¹⁹⁴.

Activitatea de creditare a fost afectată de criza bancară de la sfârșitul anului 2014, înregistrând în 2015, o scădere drastică, ceea ce a slăbit considerabil sistemul bancar, în general. După furtul unui miliard de dolari, când echivalentul a mai mult de o optime din Produsul Intern Brut al țării la acea oră, a fost furat din trei bănci¹⁹⁵, BNM a înăsprit extrem politica monetară, ceea ce a generat rate ridicate ale dobânzilor la obligațiunile de stat și la împrumuturile comerciale¹⁹⁶. În urma scandalului bancar, cele trei bănci devalizate au fost lichidate, iar pentru salvarea deponenților a fost nevoie de o subvenție în mărime de 870 milioane USD, ceea ce a condus la deprecierea rapidă a monedei naționale¹⁹⁷.

Amploarea fraudei a provocat sever sistemul. Încrederea în sistemul bancar și politic a fost, în continuare, erodată¹⁹⁸. Frauda bancară a determinat UE, Banca Mondială și FMI să-și sisteze temporar asistența acordată Moldovei, ceea ce ar fi putut contribui la impulsionarea reformelor necesare în sectorul bancar¹⁹⁹. În 2016, pentru a contribui la stabilizarea sectorului bancar și pentru a permite implementarea unui program ambițios de reforme, FMI a acordat Guvernului RM un împrumut pentru o perioadă de trei ani²⁰⁰.

Lichidarea celor trei bănci comerciale, implicate în criza bancară: B.C. "Unibank" S.A., B.C. "Banca Socială" S.A. și B.C. "Banca de Economii" S.A., care reprezentau 32% din piața bancară autohtonă în

189 Departamentul de Stat al S.U.A., iulie, 2018.

190 Ibid.

191 Ibid.

192 Ibid.

193 Ibid.

194 Ibid.

195 Revista "The Economist", 16 februarie, 2017.

196 Departamentul de Stat al S.U.A., iulie, 2018.

197 "The Banker", 3 aprilie, 2018.

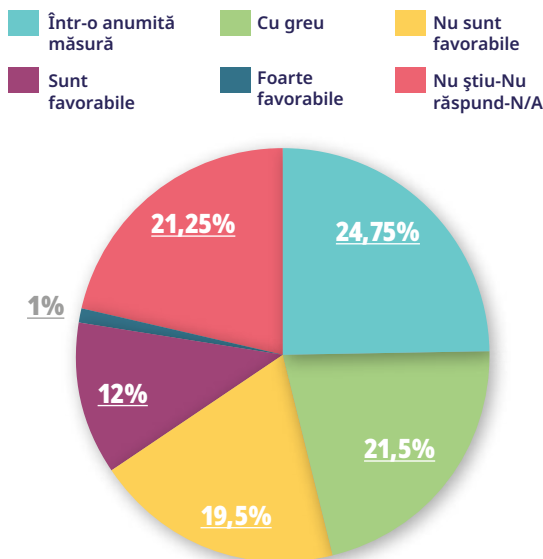
198 Ibid.

199 "The Banker", 3 aprilie, 2018.

200 Ibid.

FIGURA 62: Sunt politicile din sectorul financiar favorabile dezvoltării întreprinderilor?

Sursa: Sondajul EEE

cea ce privește activele totale ale sectorului și 24% din activele portofoliului, au fost eliminate din mediul concurențial din sector, lăsând în urmă alte unsprezece bănci, care operează în Moldova²⁰¹. La decizia BNM, cele mai mari trei bănci din RM, și anume B.C. "Victoriabank", B.C. "Moldova Agroindbank" (MAIB) și B.C. "Moldincombank", care astăzi reprezintă aproximativ 65% din totalul activelor din sectorul bancar au fost plasate sub supraveghere specială, din cauza preocupărilor legate de guvernanta corporativă²⁰².

În 2017, au intrat în vigoare noi reglementări privind guvernanta internă a instituțiilor bancare și gestionarea riscurilor, în timp ce la începutul anului 2018 a fost adoptată o nouă Lege privind activitatea bancară, bazată pe normele BASEL III²⁰³.

Aceste măsuri vizează racordarea sectorului bancar al Moldovei la cerințele UE²⁰⁴.

În general, activitatea de creditare se axează, în cea mai mare parte, pe marile corporații; băncile au puțini clienți din rândul întreprinderilor mici și mijlocii²⁰⁵. Există o serie de economii semnificative alimentate, în mare parte, de munca remitențelor emigranților, însă, activitatea de creditare rămâne scăzută, iar unul dintre obiectivele principale ale reformei bancare a Moldovei este de a repara acest lucru prin reorientarea băncilor spre rolul lor principal, adică transformarea bazei de depozite mari în credite sănătoase în economie²⁰⁶.

Anii recentți au înregistrat o creștere a numărului de microîntreprinderi, iar în iulie 2018 a intrat în vigoare o nouă Lege privind organizațiile financiare nebankare²⁰⁷. Unul dintre obiectivele declarate ale ZLSAC vizează consolidarea dezvoltării economice prin acordarea unui sprijin financiar și tehnic specific întreprinderilor mici și mijlocii (IMM-urilor) din aceste trei țări²⁰⁸. Ca parte a acestui fapt, Banca Europeană de Investiții (BEI) a introdus inițiative care să permită băncilor să-și asume riscuri sporite și să servească segmente tradiționale neperformante ale economiei²⁰⁹. Sprijinul direct acordat IMM-urilor prin finanțare, servicii de instruire, coaching și consiliere și sprijin pentru import și export face parte din această inițiativă, cât și asistență acordată organizațiilor de sprijinire a afacerilor și autorităților naționale²¹⁰.

Respondenții din cadrul întreprinderilor au fost rugați să-și expună opinia vis-a-vis de faptul dacă politicile sectorului financiar sunt favorabile pentru dezvoltarea întreprinderilor. Cei mai mulți dintre respondenți (24,8%) au considerat că sunt, "Într-o anumită măsură". Următoarea pondere majoră (21,3%) au constituit-o cei, care nu au dorit

204 BNM, 2017.

205 "The Banker", 3 aprilie, 2018.

206 "The Banker", 3 aprilie, 2018FMI, 6 septembrie, 2017.

207 Departamentul de Stat al S.U.A., iulie, 2018.

208 Proiectul "EU4Business", 4 iulie, 2017.

209 Ibid.

210 Ibid.

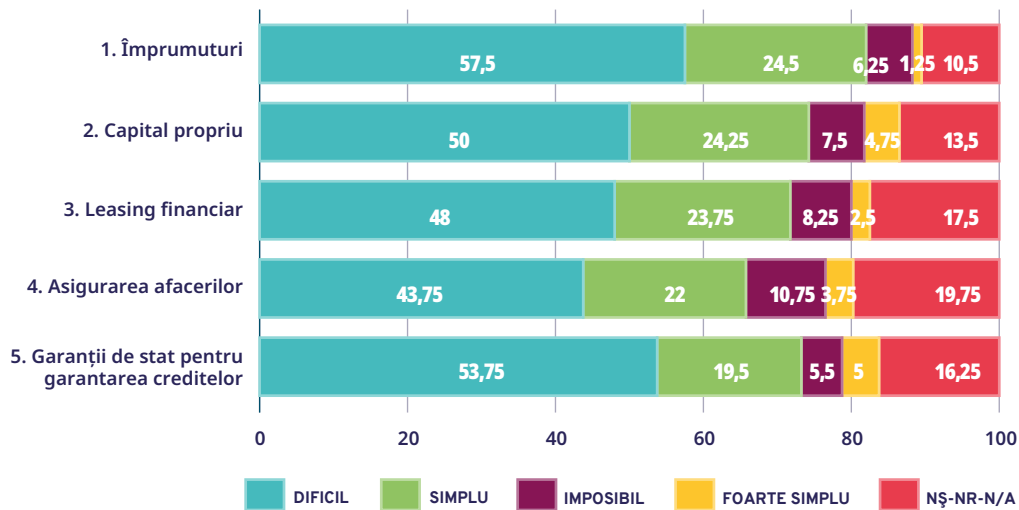
201 Ibid.

202 Ibid.

203 Ibid.

FIGURA 63: Cât de simplu este pentru o întreprindere mică formală să obțină următoarele surse de finanțare?

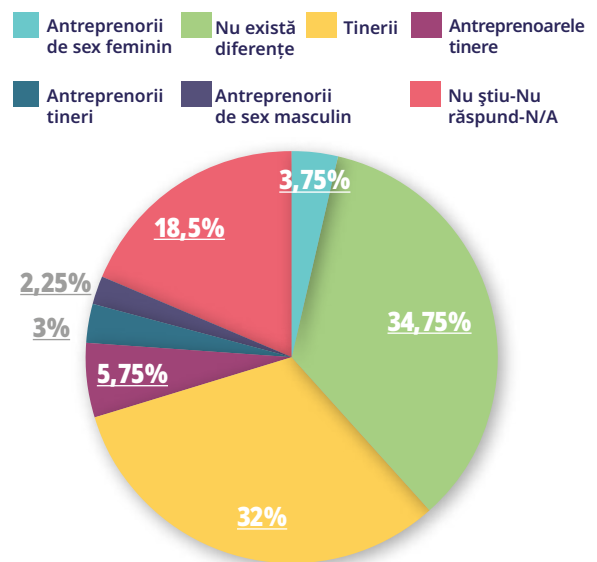
Sursa: Sondajul EESE

sau nu au știut ce să răspundă, 19,5%, aproape o cincime, au fost de părerea că politicile “nu sunt favorabile”, în timp ce 12% au afirmat că acestea “sunt favorabile”, iar 1% - că “sunt foarte favorabile”. Această constatare nu prezintă, însă, o imagine deosebit de pozitivă a percepției reprezentanților întreprinderilor cu privire la politicile sectorului financiar, care se referă la promovarea creșterii afacerilor. **FIGURA 62**

Fiind întrebați cât de ușor este pentru o întreprindere formală de dimensiuni mici să obțină diverse surse de finanțare, respondenții au menționat că întreprinderile au avut acces foarte limitat la împrumuturi, urmate de garanțiile de stat pentru garantarea creditelor, în timp ce capitalul propriu și finanțarea leasingului au fost mai ușor de obținut. Figura de mai jos conține un clasament complet al accesibilității diverselor surse de finanțare. **FIGURA 63**

Dintre diversele grupuri-țintă, care au căutat acces la surse potențiale formale de finanțare, o mare parte din reprezentanții întreprinderilor interviuați (34,8%) au avut percepția că “nu există diferențe” dintre antreprenorii de sex masculin și cei de sex feminin sau antreprenorii tineri/seniori și cei vârstnici. În comparație, 32% dintre respon-

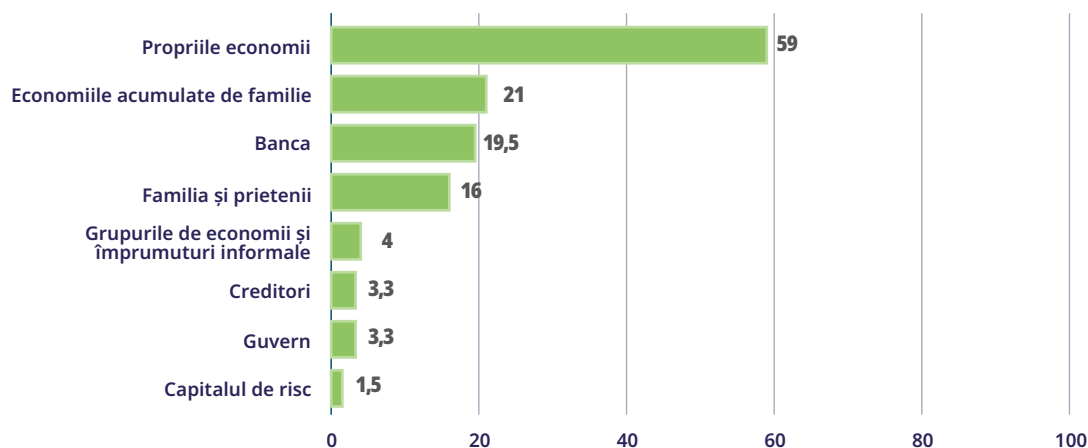
FIGURA 64: Care grup este mai dezavantajat în ceea ce privește accesul la serviciile de finanțare?

Sursa: Sondajul EESE

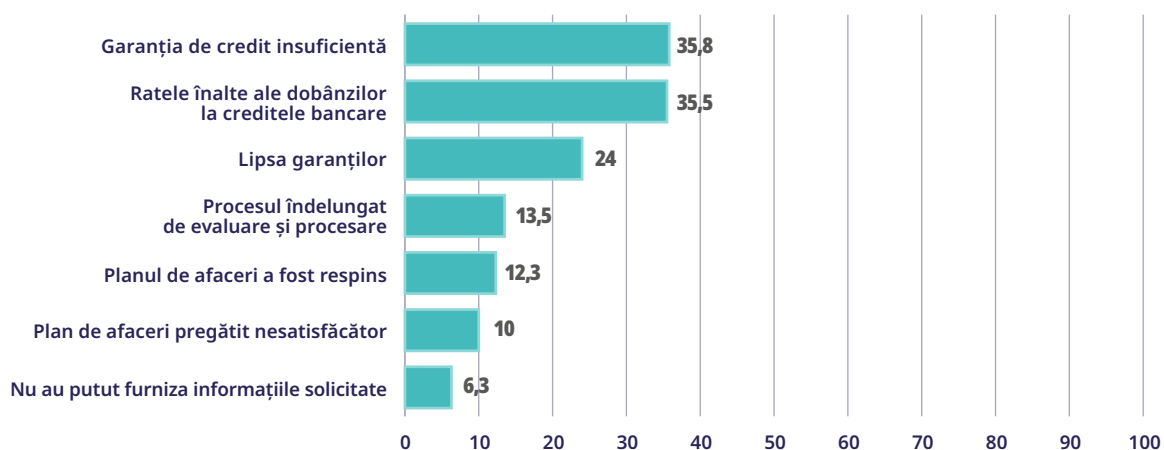

FIGURA 65: Dacă ați fi nevoit/ă să identificați un împrumut pentru o nouă afacere, la care din opțiunile de mai jos ați apela în primul, al doilea sau al treilea rând pentru a obține finanțare?

Sursa: Sondajul EESE

FIGURA 66: Care sunt trei cele mai mari probleme cu care se confruntă antreprenorii atunci, când solicită finanțare?

Sursa: Sondajul EESE

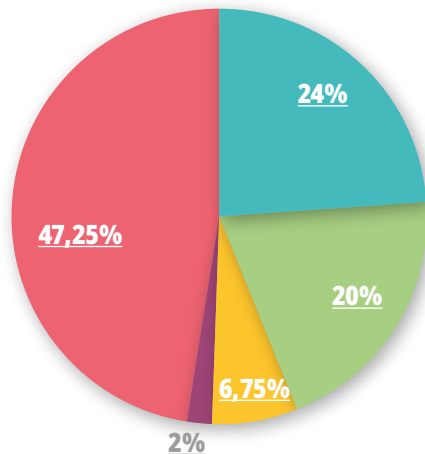
denți sunt de părerea că “tinerii antreprenori sunt dezavantajați” în ceea ce privește accesul la surse oficiale de finanțare, 5,8% consideră că “femeile tinere sunt dezavantajate”, în timp ce 3% susțin că “tinerii antreprenori de sex masculin se află într-o

poziție extrem de dezavantajoasă”, 2,3% consideră că “antreprenorii de sex masculin sunt cei dezavantajați”, iar 18,5% nu au dorit sau nu au știut ce să răspundă. **FIGURA 64**

FIGURA 67: În ce măsură aveți încredere în legislația actuală privind insolvabilitatea și aplicarea acesteia?

■ Mai degrabă nu am încredere
 ■ Mai degrabă am încredere
 ■ Deloc
■ Da, încredere deplină
 ■ Nu știu-Nu răspund-N/A

Sursa: Sondajul EEE

La întrebarea care ar fi cea mai probabilă sursă de finanțare pentru lansarea propriei afaceri, mai mult de jumătate (59%) din respondenți a indicat, în mod copleșitor, "propriile economii" (59%) ca sursă primară, urmate de "economii acumulate de familie" (21%) și "banca" (19,5%). Ponderea persoanelor care apelează la împrumuturi din "alte surse alternative au constituit "familia și prietenii" (16%), "grupurile de economii și împrumuturi informale" (4%), "creditori" (3,3%), "Guvernul" (3,3%) și "capitalul de risc" (1,5%). **FIGURA 65**

Respondenții din cadrul întreprinderilor au fost rugați să evalueze problemele cu care se confruntă antreprenorii atunci, când solicită finanțare. Primele trei obstacole menționate au fost garanția de credit insuficientă, ratele înalte ale dobânzilor la creditele bancare și lipsa garanțiilor. O listă completă a preocupărilor este prezentată în figura de mai jos. **FIGURA 66**

Respondenții din cadrul întreprinderilor au fost întrebați despre încrederea pe care o au în legislația moldovenească actuală cu privire la insolvabilitate și aplicarea acesteia. Cea mai mare parte din-

tre respondenți (47.3%) s-au abținut de la răspuns sau nu au știut ce să răspundă; 24% din cei chestionați "nu au multă încredere", 20% "au încredere", în timp ce 6,8% "nu au deloc încredere", iar 2% "au încredere deplină" în legislația actuală privind insolvabilitatea și aplicarea acesteia. **FIGURA 67**

De asemenea, respondenții sondajului au fost întrebați în ce măsură consideră că reglementarea procedurii de faliment a fost suficient de flexibilă pentru a permite antreprenorilor să beneficieze de "a doua șansă" (adică să înființeze o altă afacere) și să iasă din faliment. În acest caz, 47,5% dintre respondenți s-au abținut de la răspuns, 23,5% consideră că legislația "nu este destul de flexibilă și permisivă", 20,3% susțin că, în realitate, "legislația este destul de flexibilă" pentru a acorda antreprenorilor a doua șansă.

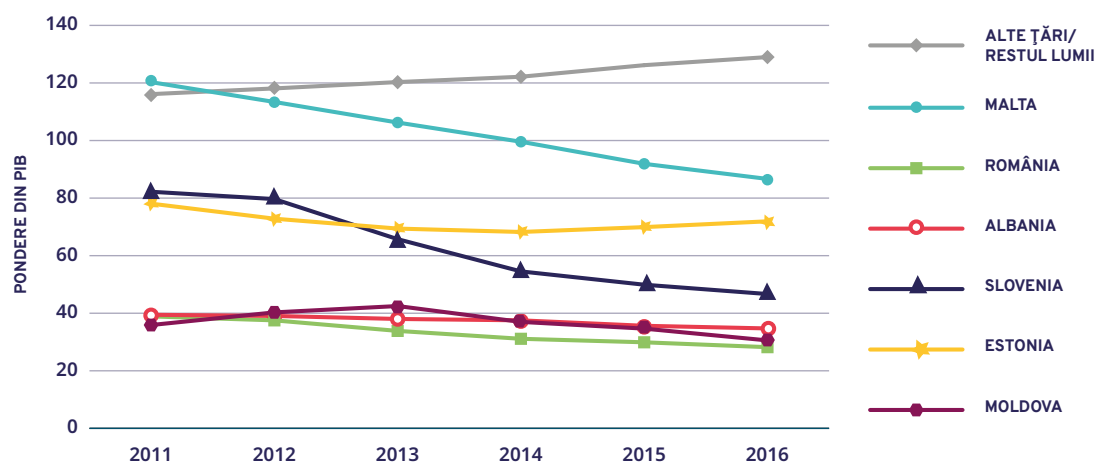
Indicele "Creditul intern" acordat sectorului antreprenorial (% din PIB) se referă la resursele financiare oferite sectorului privat, cum ar fi împrumuturile, achizițiile de titluri, altele decât cele de capital, creditele comerciale și alte creanțe care stabilesc cererea de rambursare a cheltuielilor eligibile efectuate. Potrivit celor mai recente date disponibile, ponderea creditelor interne în sectorul privat ca procent din PIB este cea mai mică pentru Moldova, cu excepția României, care a înregistrat valori și mai mici. Astfel, în anul 2016, Moldova a înregistrat 30,56%, România - 28,21%, iar Estonia a demonstrat cel mai mare scor (71,93%). **DIAGRAMA 18**

Marja aplicată ratei de dobândă (rata dobânzii minus rata depozitului) constituie ratele dobânzii percepute de instituțiile financiare monetare pentru împrumuturile acordate clienților primari minus ratele dobânzii plătite de băncile comerciale sau similare pentru cererea, timpul sau depozitele de economii. În acest sens, Moldova depășește celelalte țări pentru care sunt disponibile informații. În anul 2016, valoarea acestui indice pentru Moldova a constituit 3,55%, scăzând de la 5,79% în 2012. În 2016, Albania a înregistrat 8,82%, iar România - 4,60%. Datele pentru Estonia, Slovenia și Malta nu sunt disponibile. **DIAGRAMA 19**

"Indicele privind informația cu privire la creditele" acordate măsoară normele care afectează

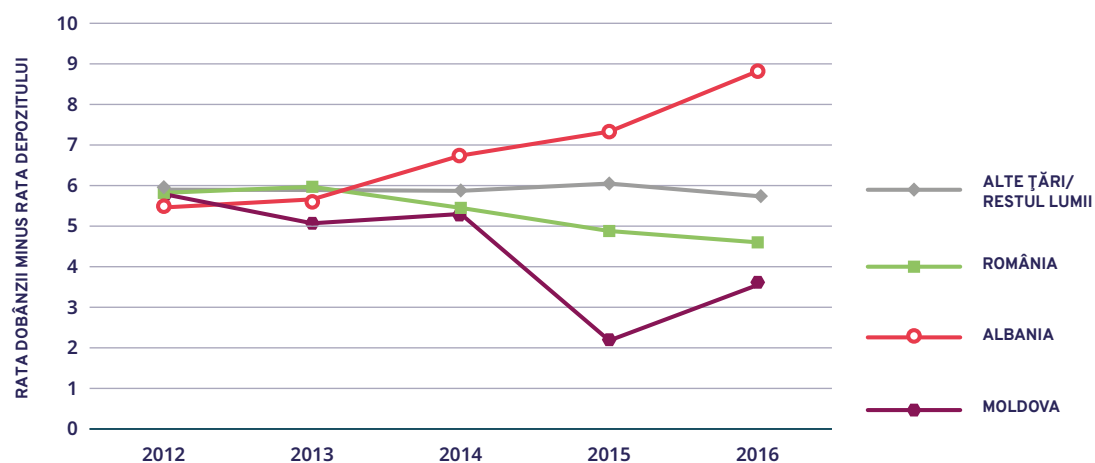

DIAGRAMA 18: Creditul intern acordat sectorului privat

Sursa: Banca Mondială, Indicatori de dezvoltare la nivel mondial

DIAGRAMA 19: Diferența dintre dobânzile la depozit și la credit

Sursa: Banca Mondială, Indicatori de dezvoltare la nivel mondial

domeniul de aplicare, accesibilitatea și calitatea informațiilor privind creditele disponibile prin intermediul registrelor de credit publice sau private, fiind evaluat pe o scară de la 0 până la 8, cu valori mai mari care indică disponibilitatea mai multor informații cu privire la activitatea de creditare, fie

dintr-un registru public sau a unui birou privat, pentru a facilita deciziile de acordare a creditelor. În anul 2017, Moldova a obținut 6 puncte la fel ca Slovenia și Albania. Malta a înregistrat cel mai mic scor (4 puncte), în timp ce Estonia și România au acumulat câte 7 puncte, în același an.

INDICATORI CHEIE

Creditul intern acordat sectorului privat (% din PIB)

“Creditul intern acordat sectorului privat” se referă la resursele financiare furnizate sectorului privat, cum ar fi împrumuturi, achiziții de titluri de valoare nemonetare, credite comerciale și alte conturi de primit, care stabilesc o cerere de rambursare. În cazul unor țări, aceste cereri includ creditele acordate întreprinderilor publice.

Sursa: Banca Mondială, Indicatorii de dezvoltare la nivel mondial

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Republica Moldova	35.90	40.29	42.50	36.99	34.65	30.56
Estonia	78.07	72.85	69.41	68.23	69.92	71.93
Slovenia	82.21	79.66	65.73	54.53	49.91	46.67
Albania	39.46	39.06	38.01	37.53	35.64	34.72
România	38.90	37.52	33.86	31.12	29.90	28.21
Malta	120.28	113.40	106.25	99.58	91.91	86.66

Indicele de referință privind creditele acordate

“Indicele privind informația cu privire la creditele acordate” măsoară normele care afectează domeniul de aplicare, accesibilitatea și calitatea informațiilor privind creditele disponibile prin intermediul registrelor de credit publice sau private, fiind evaluat pe o scară de la 0 până la 8, cu valori mai mari care indică disponibilitatea mai multor informații cu privire la activitatea de creditare, fie dintr-un registru public, fie din cadrul unui birou privat, pentru a facilita deciziile de creditare.

De la 0 = mai puține informații până la 8 = mai multe informații.

Sursa: Banca Mondială, Proiectul “Doing Business”

	2014	2015	2016	2017
Republica Moldova	6	6	6	6
Estonia	7	7	7	7
Slovenia	4	4	4	6
Albania	6	6	6	6
România	7	7	7	7
Malta	0	0	4	4

Marja aplicată ratei de dobândă/ diferența dintre dobânzile la depozit și la credit

“Marja aplicată ratei de dobândă” (rata dobânzii minus rata depozitului) constituie ratele dobânzii practicate de instituțiile financiare monetare pentru împrumuturile acordate clienților primari minus ratele dobânzii plătite de băncile comerciale sau similare pentru cererea, timpul sau depozitele de economii.

Sursa: Banca Mondială, Indicatorii de dezvoltare la nivel mondial

	2012	2013	2014	2015	2016
Republica Moldova	5.79	5.07	5.30	2.18	3.55
Estonia					
Slovenia					
Albania	5.46	5.66	6.74	7.33	8.82
România	5.82	5.97	5.45	4.88	4.60
Malta					

3.8 Infrastructura fizică

Dezvoltarea durabilă a întreprinderilor depinde, considerabil, de calitatea și volumul infrastructurii fizice disponibile, precum facilități fizice și sistemele de transport. Accesul la resurse de apă și energie joacă de asemenea un rol esențial. Toți acești factori influențează, în mod direct, dezvoltarea afacerilor din orice țară. Din cauza calității precare a infrastructurii drumurilor, conectivitatea slabă între așezările umane împiedică ascensiunea economică prin creșterea costurilor de transport, limitarea accesului la locuri de muncă și a serviciilor sociale, împiedicarea comerțului cu statele vecine și subminarea dezvoltării industriei competitive.

Pentru a îmbunătăți dezvoltarea durabilă a întreprinderilor este necesar de a perfecționa rețeaua rutieră și cea a căilor ferate. Calea ferată din Republica Moldova nu a fost supusă unor lucrări de modernizare, deoarece a fost construită în perioada sovietică; Calea ferată nu a fost electrificată și dispune de o greutate limitată de viteză și sarcină, în special în timpul verii, datorită deformării termice²¹¹. În anul 2018, Î. S. "Calea Ferată din Moldova" (abreviat CFM) a obținut împrumuturi din partea UE pentru reabilitarea unei părți din infrastructura existentă a transportului feroviar.

Populația Republicii Moldova depinde, în mare măsură, de agricultură, iar aceasta necesită o infrastructură solidă de transport terestru. Rețeaua rutieră deteriorată limitează capacitatea țării de a profita de noi oportunități comerciale²¹². În perioada anilor 2008 - 2017, Guvernul Republicii Moldova a îmbunătățit rețeaua rutieră din țară în cadrul Strategiei Infrastructurii Transportului Terestru 2008-2017, iar UE a alocat fonduri pentru a continua această activitate²¹³. În total, în RM există 9.352 km de drumuri, dintre care 8.835 km de drumuri sunt pavate (asfaltate)²¹⁴. Optimizarea rețelei rutiere este necesară pentru a conecta zonele ru-

rale ale Moldovei, mai ales că iernile în Moldova au devenit mai calde și mai umede, generând drumuri noroioase și impracticabile²¹⁵.

Majoritatea mărfurilor comerciale din Moldova sunt transportate pe cale rutieră²¹⁶. Odată cu extinderea comerțului către destinațiile de peste mări, accesul la porturile regionale devine tot mai important²¹⁷. Moldova dispune de 558 km de căi navigabile pentru uz public²¹⁸, însă cea mai mare parte a comerțului cu containere din Moldova este gestionată de porturile ucrainene Odesa și Chyornomorsk²¹⁹. Legăturile rutiere cu acestea trebuie îmbunătățite, precum și cu portul românesc Constanța, care se află mai departe, însă este mai eficient decât concurenții săi din Ucraina²²⁰. Portul Internațional Liber Giurgiulești al RM se ocupă de transportarea unor cantități moderate de trafic de containere. Deși are o capacitate mai mare de gestionare, accesul la infrastructură rutieră și feroviară publică necesită îmbunătățiri²²¹.

Chișinăul găzduiește circa 23% din populația Moldovei și, deși declinul demografic și fenomenul migrației au încetinit, procesul de urbanizare și migrația internă, dinspre localitățile rurale spre Chișinău continuă²²². Infrastructura și serviciile sunt mai puțin dezvoltate în zonele rurale. Calitatea serviciilor publice este mai înaltă în zonele urbane, iar istoria planificării și managementului urban în Moldova a însemnat că, deși există deficiențe și disparități în localitățile urbane, zonele urbane tind să fie bine administrate²²³.

Până de curând, Moldova era dependentă, în mare măsură, de resursele energetice rusești, bazându-se pe furnizorul de energie electrică al Federației Ruse, dislocat în Transnistria pentru această uti-

211 "Proiectul Borgen", 21 ianuarie, 2018.

212 Comisia Europeană, 2018.

213 Ibid.

214 CIA World Factbook, 2018.

215 "Proiectul Borgen", 21 ianuarie, 2018.

216 USAID, 2018.

217 Ibid.

218 CIA World Factbook, 2018.

219 USAID, 2018.

220 Ibid.

221 Ibid.

222 "UNHabitat", 2016.

223 "UNHabitat", 2016.

litate cheie²²⁴. În aprilie 2017, Ministerul Economiei a anunțat semnarea unui nou acord de furnizare a energiei electrice cu un furnizor ucrainean²²⁵. 98% din resursele energetice sunt importate²²⁶. Singura cale pentru importurile de energie din Federația Rusă și Ucraina este prin Transnistria, ceea ce determină Moldova să depindă, în mare măsură, de bunele relații cu Moscova și Tiraspol²²⁷. Nu există o conductă de gaz directă între Chișinău și România, iar infrastructura de gaze este relativ subdezvoltată, cu instalații de depozitare inadecvate, ceea ce reprezintă o preocupare, deoarece amestecul energetic favorizează gazele naturale²²⁸.

În vederea diversificării surselor de aprovizionare cu energie, Guvernul RM a început să identifice alternative a furnizorilor, rutelor și opțiunilor de transport și distribuție a resurselor energetice. În 2016, UE a acordat finanțare RM pentru a conecta Republica Moldova și România prin gazoduct, iar în anul 2018, la Chișinău au fost anunțate planurile de dezvoltare a investiției pentru finalizarea extinderii de către o companie românească²²⁹. Guvernul RM a permis unei companii americane de explorare a petrolului și gazelor naturale să dezvolte resurse de hidrocarburi în bazinul Dobrogea din sudul țării²³⁰. Succesul acestor eforturi de diversificare se bazează, în mare parte, pe stabilitatea politică a Republicii Moldova, însă evoluțiile politice din țările vecine complică și transformarea pieței energetice a Moldovei²³¹.

Fiind rugați să evalueze calitatea infrastructurii, reprezentanții întreprinderilor au menționat că cea mai dezvoltată infrastructură aparține telecomunicațiilor (22,5% - foarte bună și 51,3% - bună) și că sectoarele restanțiere sunt drumurile (39% - slab dezvoltate și 23,3% - foarte slab dezvoltate). Cea mai mare parte a respondenților a considerat că

serviciile de apă și canalizare sunt "satisfăcătoare", iar nivelul de furnizare a energiei electrice, precum și facilitățile aeroportuare au fost, în general, considerate "bune sau satisfăcătoare". **FIGURA 68**

Respondenții din cadrul întreprinderilor au fost rugați să estimeze costurile suportate de întreprinderea pe care o reprezintă, din cauza înfrustrărilor fizice subdezvoltate sau inadecvate. 44% din reprezentanții întreprinderilor cercetate acuză costuri "mari" suportate de întreprindere din cauza înfrustrărilor fizice subdezvoltate sau inadecvate, în timp ce 24,3% consideră că costurile sunt "mici", 12% afirmă că aceste costuri sunt "nule sau neglijabile", în timp ce 11,8% susțin că acestea sunt "foarte mari". **FIGURA 69**

Studiul a vizat, în special, investițiile publice din ultimii ani, în ceea ce privește infrastructura fizică și dacă acestea au avut un impact benefic asupra întreprinderilor. Doar 3% din conducătorii întreprinderilor cercetate apreciază că impactul investițiilor în infrastructură a fost unul "foarte benefic", 10% afirmând că impactul a fost "considerabil", 41% susținând că impactul a fost "mic", iar 34,8% nu au constatat "niciun impact". **FIGURA 70**

Indicele "Calitatea infrastructurii generale" relevă dacă infrastructura unui stat este subdezvoltată sau extinsă și eficientă, pe o scară de la 1 până la 7, unde valorile mai mari indică performanțe mai bune. În anul 2017, Republica Moldova și România au acumulat cele mai mici scoruri, în rândul țărilor utilizate pentru comparație (câte 3,3 puncte), fiind depășite de Malta (4,2 puncte), Albania (4,3), Slovenia (4,6), Estonia obținând cea mai înaltă performanță (5,4). Acest indice pentru Moldova și România a scăzut de la 3,8 în anul 2014. **DIAGRAMA 20**

Indicele "Calitatea infrastructurii portuare" reflectă nivelul de dezvoltare a facilităților portuare și a căilor navigabile interioare, pe o scară de la 1 la 7, unde valorile mai mari indică performanțe mai bune. Și la acest indicator, Moldova înregistrează cele mai slabe performanțe dintre țările utilizate pentru comparație. În 2013, scorul acumulat de Moldova a fost de 2,6 puncte, iar în 2014 acesta a scăzut la 2,4. Estonia a avut cea mai mare valoare în 2017 (5,6), urmată de Malta (5,3), Slovenia (5), Albania (4,1) și România (3,5). **DIAGRAMA 21**

224 "Carnegie Endowment for International Peace", 23 mai, 2017.

225 Agenția de știri "Moldpres", 1 aprilie, 2017.

226 New Eastern Europe, 14 martie, 2018.

227 Ibid.

228 Ibid.

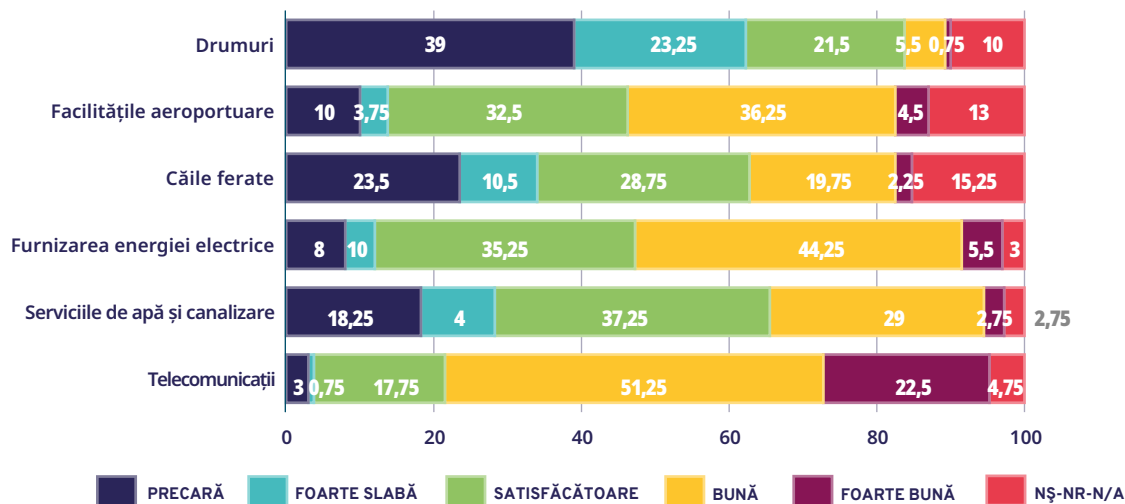
229 Ibid.

230 Ibid.

231 Ibid.

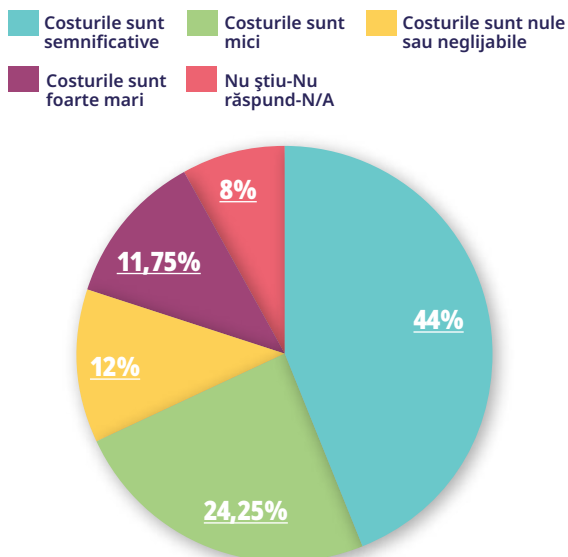

FIGURA 68: Cum ați evalua calitatea infrastructurii Republicii Moldova (din perspectiva ca întreprinderile să funcționeze efectiv și eficient)

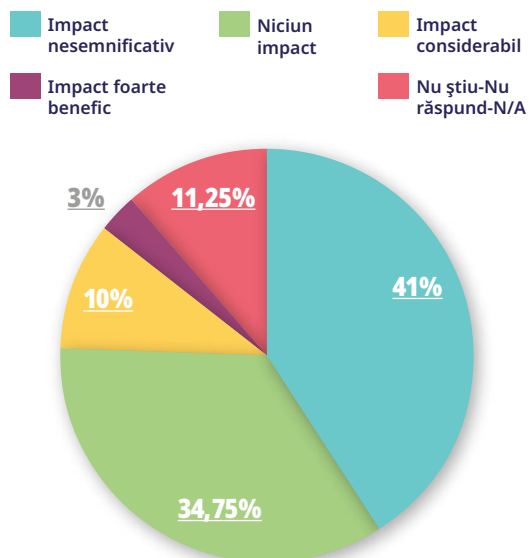
Sursa: Sondajul EEE

FIGURA 69: Cât de mari sunt costurile suportate de întreprinderea pe care o gestionați din motivul infrastructurii fizice?

Sursa: Sondajul EEE

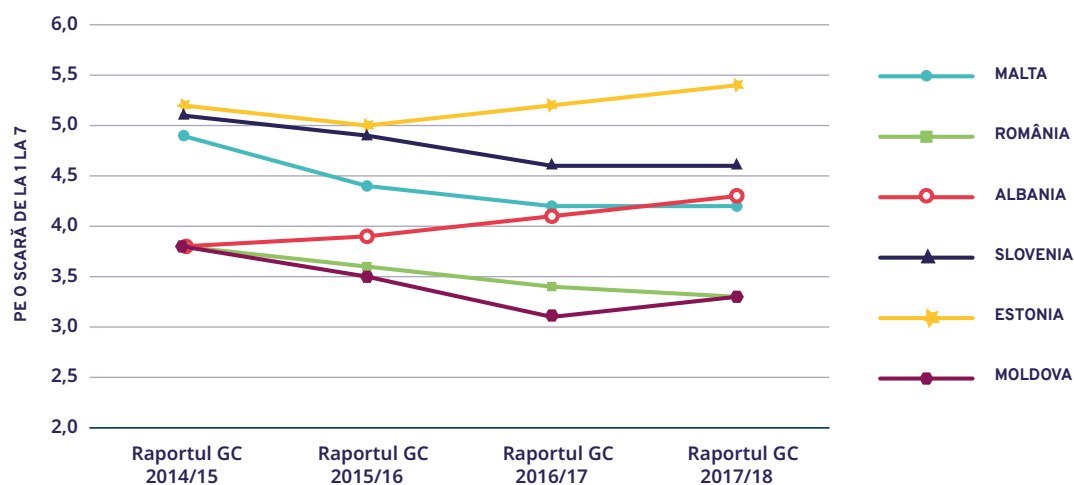
FIGURA 70: Investițiile publice realizate în ultimul an în ceea ce privește infrastructura fizică au avut un impact benefic asupra întreprinderii pe care o gestionați?

Sursa: Sondajul EEE

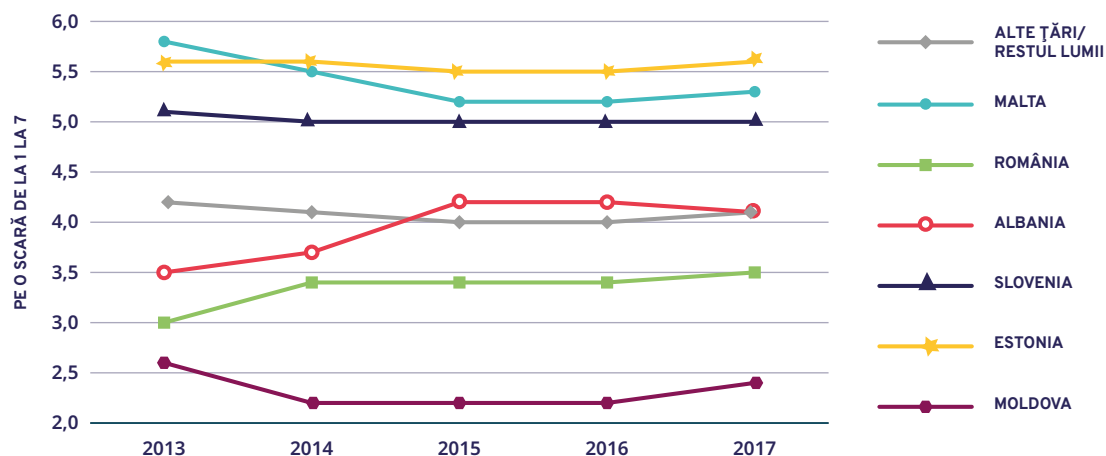

DIAGRAMA 20: Indicele Calitatea infrastructurii generale

Sursa: FEM, Rapoartele privind competitivitatea globală

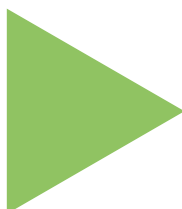
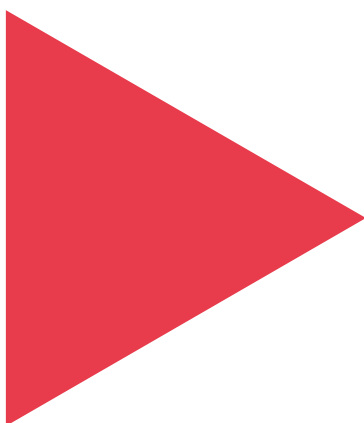
DIAGRAMA 21: Indicele "Calitatea infrastructurii portuare"

Sursa: FEM, Rapoartele privind competitivitatea globală

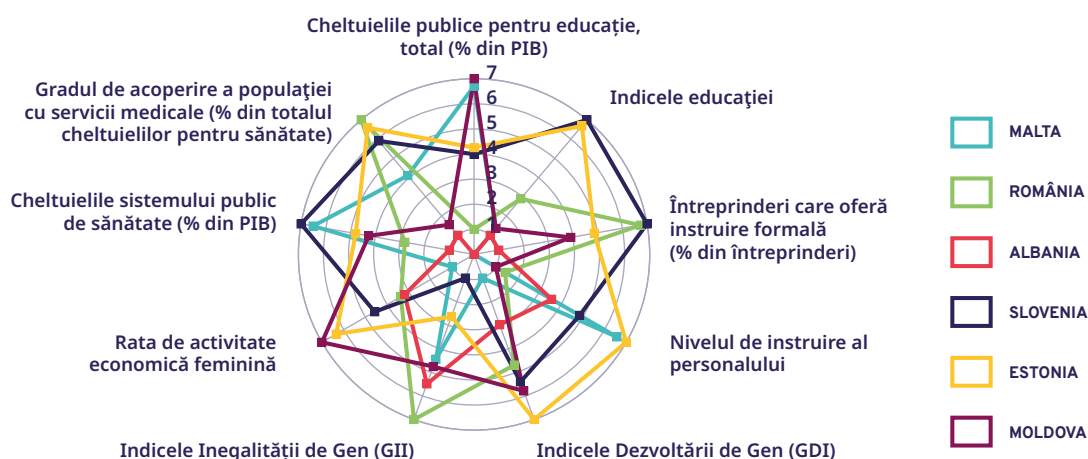

INDICATORI CHEIE Consumul de energie electrică (kWh pe cap de locuitor) Consumul de energie electrică măsoară producția centralelor electrice și centralelor combinate termoelectrice și electrice, pierderile de transmisie, distribuția, pierderile de transformare și utilizarea proprie de către centralele termice și electrice. Sursa: Banca Mondială, "Indicatorii de dezvoltare la nivel mondial"		2009	2010	2011	2012	2013	2014
	Republica Moldova	1740.80	1722.89	1470.23	1514.53	1352.79	1386.23
	Estonia	5975.95	6506.32	6314.41	6689.37	6664.66	6732.37
	Slovenia	6104.42	6510.84	6753.07	6718.98	6779.28	6728.00
	Albania	1835.68	1943.34	2205.70	2118.33	2533.25	2309.37
	România	2390.57	2550.86	2639.03	2604.24	2494.53	2584.41
	Malta	4434.19	4767.10	4867.06	5008.88	4945.98	5007.44
Infrastructură/sursă îmbunătățită de apă (% din populație cu acces la apă potabilă) Accesul populației la o sursă îmbunătățită de apă se referă la ponderea populației cu acces rezonabil la o cantitate adecvată de apă dintr-o sursă sigură, cum ar fi conexiunea gospodăriei la rețelele publice de alimentare cu apă și canalizare, instalații de țevi publice, sonde, puțuri protejate sau sisteme de colectare a apelor pluviale. Sursele nesigure includ furnizorii, cisternele, puțurile și izvoarele neprotejate. Accesul rezonabil este definit ca disponibilitatea a, cel puțin, 20 de litri per persoană de la o sursă care se află la o distanță de un kilometru de locuință. Sursa: Banca Mondială, Indicatorii de dezvoltare la nivel mondial		2010	2011	2012	2013	2014	2015
	Republica Moldova	60.11	62.55	65.00	67.47	69.95	69.96
	Estonia	89.06	87.59	86.13	84.66	83.19	81.69
	Slovenia	90.39	92.01	93.63	95.25	96.87	98.03
	Albania	61.66	63.47	65.28	67.07	68.86	68.87
	România	92.57	91.37	90.18	88.98	87.78	87.78
	Malta	99.96	99.95	99.95	99.95	99.95	99.94
Indicele "Calitatea infrastructurii generale" Datele sondajului: "Infrastructura generală din țara dvs. este: 1 = subdezvoltată, 7 = la fel de extinsă și eficientă ca cea mai bună din lume". Sursa: Forumul Economic Mondial, Raportul privind competitivitatea globală		GC Report 2014/15	GC Report 2015/16	GC Report 2016/17	GC Report 2017/18		
	Republica Moldova	3.8	3.5	3.1	3.3		
	Estonia	5.2	5	5.2	5.4		
	Slovenia	5.1	4.9	4.6	4.6		
	Albania	3.8	3.9	4.1	4.3		
	România	3.8	3.6	3.4	3.3		
	Malta	4.9	4.4	4.2	4.2		
Indicele "Calitatea infrastructurii portuare" Datele sondajului: "Facilitățile portuare și căile navigabile interioare din țara dvs. sunt: 1 = subdezvoltate, 7 = dezvoltate ca cele mai bune din lume. Pentru țările fără ieșire la mare, acest indice măsoară ușurința accesului la facilitățile portuare și căile navigabile interioare". Sursa: Forumul Economic Mondial, Raportul privind competitivitatea globală		2013	2014	2015	2016	2017	
	Republica Moldova	2.6	2.2	2.2	2.2	2.4	
	Estonia	5.6	5.6	5.5	5.5	5.6	
	Slovenia	5.1	5	5.0	5	5	
	Albania	3.5	3.7	4.2	4.2	4.1	
	România	3	3.4	3.4	3.4	3.5	
	Malta	5.8	5.5	5.2	5.2	5.3	

4. Elemente sociale

Indicatorii care evaluează elementele sociale ale unui mediu de afaceri favorabil pentru întreprinderi durabile*

* Pentru o prezentare mai bună, valorile pentru indicatorii individuali au fost armonizate și formate astfel încât, cu cât un punct de date se află mai departe de centru, cu atât performanța țării este mai bună în această privință. Valorile inițiale ale indicatorului sunt incluse în capitole.

- Cadrul de politici pe termen mediu și lung pentru dezvoltarea IMM-urilor în Moldova este asigurat de Strategia de Dezvoltare a Sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii pentru anii 2012-2020.
- Au fost elaborate programe de formare pentru îmbunătățirea pregătirii investiționale și a alfabetizării financiare a IMM-urilor, însă aceste inițiative tind să fie fragmentate și dependente de finanțarea donatorilor.
- Majoritatea respondenților întreprinderilor intervievate consideră că investițiile în dezvoltarea resurselor umane de către companii sunt limitate.
- Fiind întrebați despre disponibilitatea forței de muncă calificate și despre calitatea sistemului educațional în țară, 56,8% dintre respondenții sondajului au susținut că există un deficit semnificativ de competențe.

- Cererea pentru învățământul profesional tehnic secundar și post-secundar este, încă, destul de limitată, deoarece sistemul nu este bine racordat la nevoile pieței.
- 50,5% din respondenții sondajului au afirmat că, în anumite domenii, învățământul vocațional și cel mediu de specialitate, în general, nu corespunde nevoilor întreprinderilor din țară.
- Moldova dispune de cadrul legal și instituțional necesar pentru a promova un program decent de muncă și a legifera durata concediului anual plătit, cu scopul de a se alinia la standardele internaționale.
- Respondenții sondajului consideră că cerințele minime de securitate și sănătate în muncă, aplicate în Moldova, sunt adecvate și practice pentru întreprinderi.
- Investițiile publice în domeniul sănătății sunt relativ mari, la fel ca și în educație, însă este posibil că eficiența intersectorială necesită să fie îmbunătățită pentru a permite țării să obțină rezultate mai bune.
- Există o diferență raportată de gen, lipsa accesului la instituții accesibile pentru îngrijirea copiilor, reducerea drepturilor de proprietate al femeilor asupra bunurilor, limitarea accesului la resurse financiare și atitudinile culturale și patriarhale predominante în societate, care combină reducerea posibilităților de angajare a femeilor.
- În contextul recesiunii economice și îmbătrânirii populației, Republica Moldova se confruntă cu sarcina de menținere a unui sistem de protecție socială viabil și funcțional, apt să asigure asistența medicală primară și un venit asigurat pentru toți cetățenii săi.

4.1 Cultura antreprenorială

Unul dintre cei mai importanți piloni de dezvoltare a societății este reprezentat de cultura antreprenorială. Antreprenorii contribuie semnificativ la PIB iar, în multe țări, constituie motorul principal al prosperității economice globale. Microîntreprinderile, întreprinderile mici și mijlocii au fost acceptate ca motor al creșterii economice și promovării creșterii economice incluzive, ceea ce le face esențiale pentru dezvoltare. În special în țări precum Moldova, este important să identificăm oportunități pentru producția și inovarea locală.

Cadrul de politici pe termen lung și mediu privind dezvoltarea întreprinderilor micro, mici și mijlocii (IMM-uri) din Republica Moldova este oferit de Strategia de Dezvoltare a Sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii pentru anii 2012-2020 și Planul de acțiuni privind implementarea acestei Strategii, supravegheat de Ministerul Economiei și Infrastructurii (MEI)²³². Strategia IMM-urilor recunoaște necesitatea tranziției de la modelul de dezvoltare economică, bazat pe consum, la o nouă paradigmă orientată spre exporturi, investiții și inovații²³³.

În ultimii ani, dezvoltarea IMM-urilor în Moldova a fost afectată de recesiunea economică din Federația Rusă și de criza bancară din 2014. Turbulențele din sectorul financiar au împiedicat și dezvoltarea produselor financiare, specifice IMM-urilor, care ar încuraja perioadele de grație mai lungi și ar promova utilizarea garanțiilor de credit²³⁴. Au fost elaborate programe de formare pentru îmbunătățirea pregătirii investiționale și a alfabetizării financiare a IMM-urilor, însă aceste inițiative tind să fie fragmentate și dependente de finanțarea donatorilor²³⁵.

IMM-urile constituie coloana vertebrală a economiei Republicii Moldova. Potrivit informației furnizate de Biroul Național de Statistică, în anul 2015, numărul total al IMM-urilor înregistrate era

232 MEI, 2018.

233 Ibid.

234 OECD, 23 noiembrie, 2016.

235 Ibid.

de circa 130,000, dintre care 52,300 sau aproximativ 97,2% din totalul întreprinderilor din țară sunt active²³⁶. Numărul de IMM-uri active, sugerat, este de circa 35.000, aproximativ o treime din IMM-urile înregistrate fiind inactive²³⁷. Circa 39,8% din IMM-uri sunt active în comerțul cu ridicata și cu amănuntul, 6,2% în agricultură, iar 8,5% în industria prelucrătoare²³⁸. Acestea sunt concentrate în zonele urbane, iar eforturile globale de a-și favoriza dezvoltarea vor include, în mod necesar, o componentă rurală.

Deseori, una din cauzele deficiențelor în dezvoltarea IMM-urilor îl constituie rezultatul accesului limitat la finanțare, iar în cazul Moldovei această practică nu este diferită. Băncile tind să fie concentrate în zonele urbane, astfel IMM-urile din mediul rural sunt sub-deservite²³⁹. De asemenea, IMM-urile tind să dețină active cu valoare scăzută și au acces redus la bunuri imobile, care reprezintă o formă răspândită de garanții, fără care creditul poate avea perioade scadente scurte, însoțite de rate ridicate ale dobânzii²⁴⁰. În plus, deseori IMM-urile nu dispun de abilitățile de afaceri necesare pentru a obține împrumuturi bancare iar, uneori, sunt împiedicate de istoricul lor scurt de creditare. Există anumite inițiative pentru acordarea de microcredite, cum ar fi Fondul de Stat de Garantare a Creditelor, care se adresează femeilor antreprenoare și tinerilor întreprinzători, însă acestea sunt utilizate insuficient²⁴¹.

Pe lângă accesul la finanțare, sunt necesare servicii de dezvoltare a afacerii (SDA); SDA includ serviciile de instruire, consultanță, marketing, furnizarea de informații cu privire la sectoarele economiei, dezvoltarea tehnologică și transferul și promovarea legăturilor de afaceri²⁴². Există informații limitate cu privire la SDA, iar abordarea acestora ar contribui la dezvoltarea sectorului IMM-urilor.

În timp ce în calea dezvoltării economice și sociale, pentru o mare parte a populației există bariere, grupurile specifice sunt marginalizate, în mod special, în ceea ce privește participarea la procesele economice - femeile, tinerii, persoanele cu dizabilități și populația din mediul rural întâmpină obstacole semnificative în calea antreprenoriatului și integrarea acestora în economia formală. Având în vedere constrângerile impuse femeilor la locul de muncă, deseori femeile acced în economia informală sub formă de microîntreprinderi.

În prezent, afacerile deținute de femei în Moldova reprezintă circa 25% din totalul întreprinderilor, iar nivelul de creștere înregistrat în rândul companiilor aflate în proprietatea antreprenorilor de sex feminin a rămas mai mic în perioada anilor 2014 - 2016, în comparație cu firmele deținute de antreprenorii de sex masculin²⁴³. Există semne precum că atitudinea oficialilor guvernamentali și a băncilor afectează, în mod disproporționat, femeile antreprenor²⁴⁴. Aparent, femeile se confruntă cu bariere sistematice, care trebuie abordate.

Sprijinul acordat IMM-uri reprezintă o parte semnificativă a unui mediu sănătos pentru dezvoltarea acestora. Respondenții sondajului EESE au fost întrebați despre tipurile de servicii și stimulente oferite IMM-urilor. Figura de mai jos prezintă un clasament al gradului de conștientizare a respondenților cu privire la existența stimulentele aferente sprijinului acordat întreprinderilor mici, procedurile simplificate de înregistrare, accesul la finanțare, accesul la licitații, beneficiile fiscale, programe de instruire la nivel național, sectorial și municipal. Numărul mare de respondenți care nu au oferit un răspuns la această întrebare reflectă, de asemenea, faptul că aceștia nu dețin informații despre serviciile de asistență disponibile sau că nu le este acordat prea mult sprijin. **FIGURA 71**

Doar 44 dintre cei 400 de reprezentanți ai întreprinderilor intervievate au răspuns la întrebarea "Ce stimulente trebuie să introducă Guvernul pentru dezvoltarea IMM-urilor?". În primul rând, respondenții au indicat stimulentele financiare

236 Ibid.

237 Ibid.

238 Ibid.

239 Ibid.

240 Ibid.

241 Ibid.

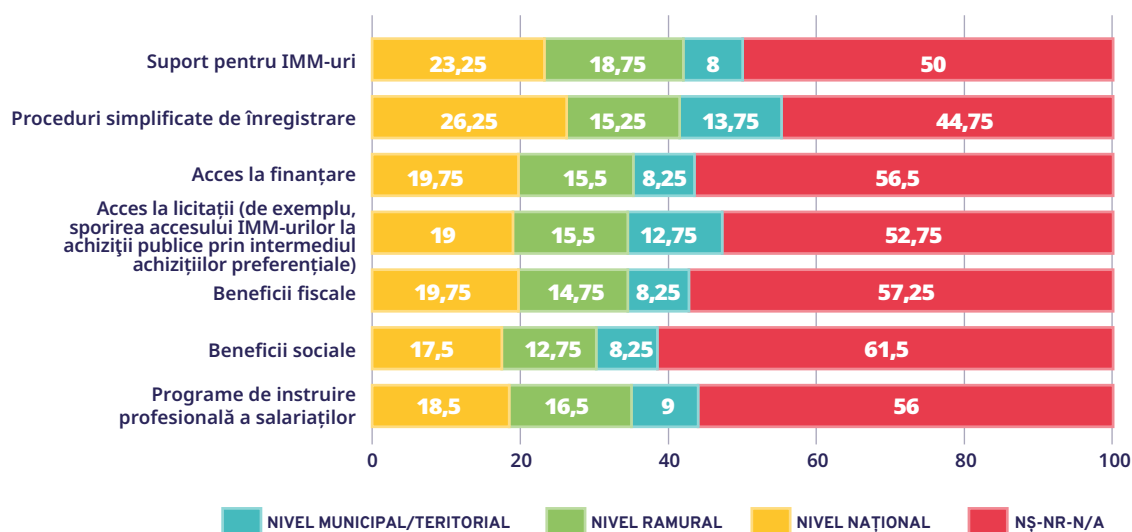
242 Ibid.

243 OECD, 23 noiembrie, 2016.

244 Banca Mondială, 23 noiembrie, 2017.

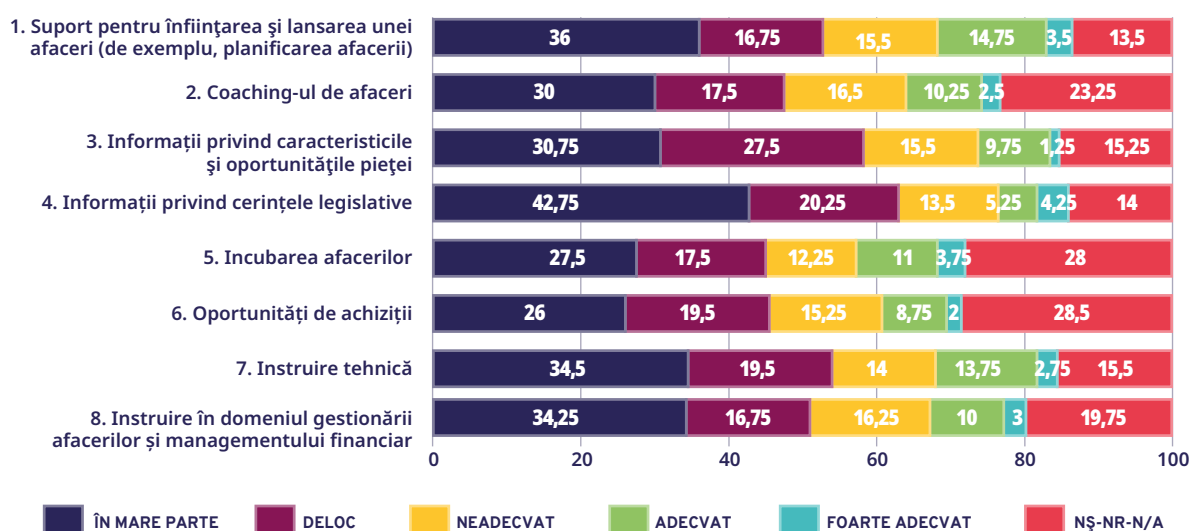

FIGURA 71: Oferă Guvernul careva din următoarele servicii și/sau stimulente pentru IMM-uri?

Sursa: Sondajul EESE

FIGURA 72: Există vreun sistem adecvat de sprijin pentru persoanele care doresc să înființeze o afacere proprie?

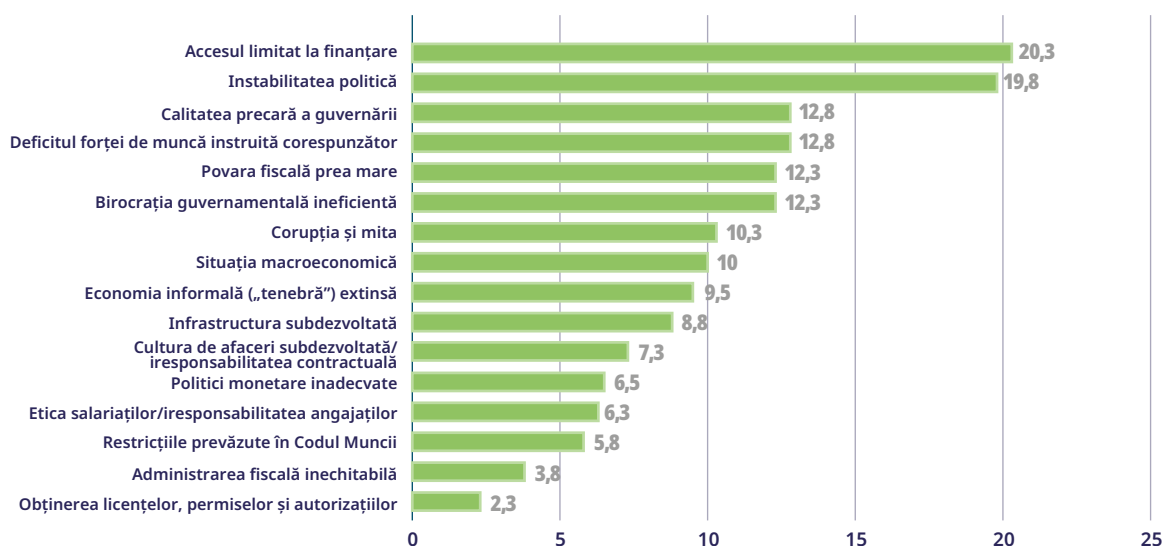
Sursa: Sondajul EESE

și accesul la oportunități de finanțare (granturi, subvenții și credite la rate accesibile), menționând că este necesar un regim fiscal mai favorabil, cu o rată mai mică de impozitare pentru primii ani

de activitate a întreprinderii și număr redus de controale; în cele din urmă, oamenii de afaceri au menționat că legislația fiscală nu trebuie modificată prea des.

FIGURA 73: Factorii cei mai problematici pentru dezvoltarea sectorului întreprinderilor din Republica Moldova

Sursa: Sondajul EESE

În ceea ce privește caracterul adecvat al sistemului de sprijin pentru persoanele care doresc să lanseze o afacere proprie, respondenții sondajului au răspuns că, deși cerințele legislative erau în mare măsură potrivite, alte domenii, cum ar fi oportunitățile de achiziții au rămas în urmă. Figura de mai jos prezintă răspunsuri la întrebările privind consultanța în înființarea și lansarea unei afaceri, coaching-ul de afaceri, informații privind caracteristicile și oportunitățile pieței, informația privind cerințele legislative, incubarea afacerilor, oportunitățile de achiziție, instruirea tehnică, instruirea în domeniul gestionării afacerilor și managementului financiar. Între 16% și 27% dintre respondenți au considerat că nu a fost acordat niciun suport pentru fiecare dintre aceste servicii, care arată că, chiar dacă unii respondenți consideră că sprijinul a fost oferit într-o mare măsură, o parte din cei intervievați au fost de părerea că mediul de lansare a afacerilor ar putea fi mai susținător pentru antreprenori. **FIGURA 72**

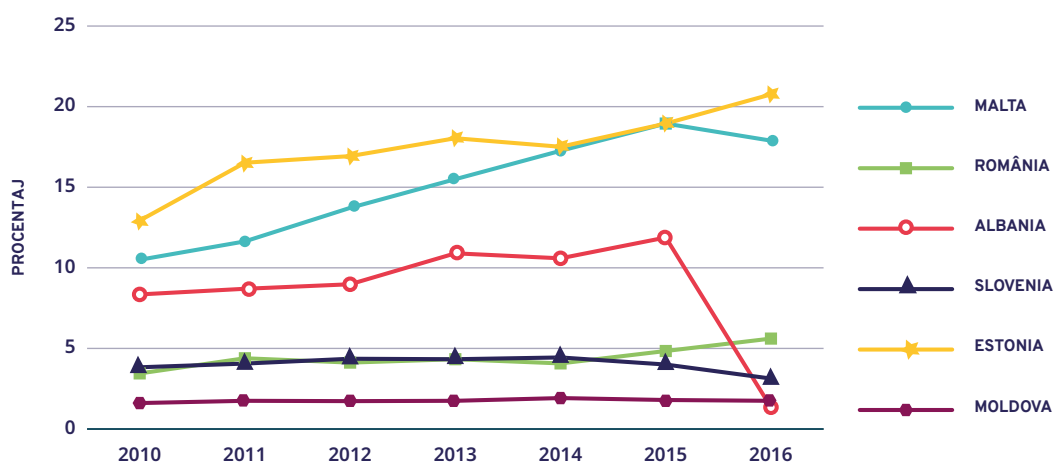
Respondenții sondajului EESE au fost rugați să clasifice factorii pe care-i consideră cei mai problematici pentru dezvoltarea sectorului întreprinderilor din Moldova. Acest exercițiu a fost foarte revelator, deoarece a scos la iveală preocupările legate de accesul limitat al IMM-urilor la finanța-

re, identificat de către 20,3% dintre respondenți ca cea mai mare preocupare, instabilitatea politică (19,8%), deficitul forței de muncă adecvate (12,8%) și calitatea precară a guvernării (12,8%). Figura de mai jos conține o listă completă a factorilor relevanți. **FIGURA 73**

Indicele privind “densitatea noilor afaceri” arată numărul de noi societăți cu răspundere limitată, înființate și înregistrate la 1.000 de persoane cu vârste cuprinse între 15 și 64 de ani, într-un anumit an. Pe parcursul ultimilor ani, Moldova a înregistrat o creștere a acestui indice, de la 1,61 în 2010 la 1,75 în 2016. Țările utilizate pentru comparație au avut traiectorii diferite. Estonia și Malta au înregistrat scorul cel mai mare, de la 12,93 la 20,76 și, respectiv, de la 10,50 la 17,89. România a avut o creștere mai modestă a acestui indice, de la 3,45 până la 5,61. Pentru comparație, Slovenia a retrogradat puțin, de la 3,83 la 3,13, în timp ce Albania a înregistrat o scădere mai accentuată a indicelui privind “densitatea noilor afaceri”, de la 8,35 la 1,35. **DIAGRAMA 22**

DIAGRAMA 22: Indicele privind densitatea noilor afaceri

Sursa: Banca Mondială, Indicatorii de dezvoltare la nivel mondial

INDICATORI CHEIE

Indicele privind densitatea noilor afaceri

Numărul de noi societăți cu răspundere limitată înființate și înregistrate la 1.000 de persoane cu vârste cuprinse între 15 și 64 de ani, într-un anumit an.

Sursa: Banca Mondială, Indicatorii de dezvoltare la nivel mondial

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Republica Moldova	1.61	1.75	1.73	1.75	1.92	1.80	1.75
Estonia	12.93	16.52	16.93	18.04	17.51	18.95	20.76
Slovenia	3.83	4.06	4.36	4.33	4.44	4.00	3.13
Albania	8.35	8.70	8.98	10.90	10.59	11.88	1.35
România	3.45	4.39	4.12	4.33	4.07	4.84	5.61
Malta	10.50	11.64	13.72	15.50	17.26	18.95	17.89

4.2 Educație, instruire profesională și învățare pe tot parcursul vieții

Dezvoltarea unei forțe de muncă calificate și extinderea capacităților umane prin intermediul sistemelor de educație, formare profesională și învățare pe tot parcursul vieții de calitate înaltă sunt importante pentru a ajuta salariații să-și găsească un loc de muncă adecvat intereselor și pregătirii lor profesionale și pentru a ajuta întreprinderile să selecteze salariații calificați de care au nevoie. O forță de muncă bine educată și calificată este esențială pentru dezvoltarea socio-economică a țării, iar lipsa unei astfel de forțe de muncă reprezintă, deseori, o provocare semnificativă pentru țările emergente.

După proclamarea independenței în 1991, Republica Moldova a suferit una din cele mai mari și îndelungate pierderi a capacității de producție dintre țările cu economie în tranziție, care a avut drept consecință exodul populației de vârstă activă²⁴⁵. Deși remitențele au contribuit la redresarea economiei, crearea locurilor de muncă la nivel local reprezintă o componentă substanțială pentru ascensiunea economică a țării. Racordarea educației și a formării profesionale la politicile economice și asigurarea coordonării în dezvoltarea competențelor sunt esențiale pentru promovarea unei creșteri durabile și incluzive²⁴⁶. În 2018, a fost elaborat proiectul legii ucenicii și formării profesionale pentru a ajuta agenții economici în procesul de pregătire a muncitorilor necalificați sau calificarea profesională a cărora nu le permite să-și găsească un loc de muncă²⁴⁷.

În comparație cu restul lumii, Republica Moldova a atins un nivel mediu de dezvoltare umană, însă, comparativ cu țările Europene, ar putea înregistra performanțe mai bune²⁴⁸. Deși indicatorii generali cum sunt cheltuielile autorităților publice, rata alfabetizării sau cea a școlarizării sunt relativ buni,

ei nu reflectă, neapărat, calitatea și eficiența sistemului educațional²⁴⁹. Rata înmatriculării în învățământul terțiar este cu mult mai scăzută decât în țările vecine, iar aceste lacune în învățământul profesional fac problematică atingerea obiectivului Guvernului de a adapta cantitativ și calitativ abilitățile și cunoștințele absolvenților la cerințele pieței muncii²⁵⁰. Potrivit datelor Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă, în anul 2018 erau disponibile aproape 7.000 de locuri de muncă vacante pentru persoanele cu nivel de instruire secundar profesional și muncitorii necalificați, lucrătorii din industria textilă și a îmbrăcăminte rămânând cei mai solicitați pe piața muncii²⁵¹.

Productivitatea muncii în Republica Moldova este printre cele mai joase în regiune, reflectând o tranziție incompletă de la economia planificată, realitate marcată de situația în sectorul agricol, rata înaltă a ocupării forței de muncă în sectorul informal, precum și de provocările asociate nivelului de educație și competențe²⁵². Productivitatea scăzută este omniprezentă și în afara agriculturii - mai mult de 40 la sută din întreprinderile moldovenești indicând faptul că anumite competențe profesionale au devenit o constrângere majoră pentru creșterea economică.

Cheltuielile publice pentru educație în anul 2012, ca pondere în PIB, au ocupat poziția a 10-a, în comparație cu restul lumii²⁵³. Rata de alfabetizare este de 90%, iar ciclul de studii de la învățământul primar până la absolvirea liceului durează aproximativ 12 ani²⁵⁴. Ca și în cazul țărilor precum Germania, învățământul secundar general din Republica Moldova este împărțit în două cicluri, cu o componentă secundară inferioară obligatorie, care durează cinci ani, iar cei care doresc să-și continue studiile cu încă trei ani trebuie să obțină un certificat de studii gimnaziale²⁵⁵. După unspreze-

245 UNCTAD, 2013.

246 UNCTAD, 2013.

247 Guvernul Republicii Moldova, 4 iulie, 2018.

248 UNCTAD, 2013.

249 UNCTAD, 2013.

250 UNCTAD, 2013.

251 Guvernul Republicii Moldova, 4 iulie, 2018.

252 ILO, 2016.

253 "Proiectul Borgen", 24 octombrie, 2017.

254 Revista "Borgen Magazine", 3 februarie, 2015.

255 Publicația "Borgen Magazine", 3 februarie, 2015.

ce ani de școlarizare, cei care doresc pot alege să urmeze programul de formare profesională tehnică secundară prin intermediul școlilor de comerț industrial, care oferă certificări²⁵⁶. Constituția RM garantează dreptul tuturor cetățenilor la educație publică gratuită²⁵⁷.

Cererea pentru învățământul profesional tehnic secundar și post-secundar este, deocamdată, destul de limitată, deoarece sistemul nu este bine racordat la nevoile pieței²⁵⁸. În anul 2013, Guvernul Republicii Moldova a aprobat Strategia pentru Dezvoltarea Învățământului Profesional Tehnic pentru perioada 2013-2020, care prevede o revizuire semnificativă a sectorului VET/ÎPT²⁵⁹. Educația adulților și dezvoltarea capitalului uman, în general, reprezintă o problemă acută. În anul 2016, doar 0,96% dintre adulții din Republica Moldova au participat la un curs de formare profesională continuă, în timp ce în rândul statelor vecine și restului Europei această pondere este mult mai mare²⁶⁰. Pentru a evita un ciclu negativ de productivitate scăzută și o economie mai puțin sofisticată, trebuie să existe mai multe investiții pentru achiziționarea de competențe și învățarea pe tot parcursul vieții²⁶¹.

În ultimii cinci ani, rata abandonului școlar a scăzut, însă continuă să fie destul de înaltă (20%); persoanele care părăsesc timpuriu sistemul educațional tind să includă bărbați din mediul rural, care pleacă în străinătate sau sunt angajați informal în sectorul agricol²⁶². Un studiu cu privire la situația migrației din Moldova, realizat de ILO în 2012 a dezvăluit lipsa de oportunități economice în Moldova; în anul 2012, aproape 65% dintre migranți aveau studii liceale, iar peste 10% - studii superioare, atestând o creștere de circa 3 puncte procentuale față de anul 2005²⁶³. Același studiu re-

levă că, deși în Moldova exista o cerere mai mare a forței de muncă calificată, salariile oferite în România și în Federația Rusă au fost de peste două ori mai mari, decât în Moldova²⁶⁴.

Respondenții din cadrul întreprinderilor au fost întrebați despre disponibilitatea forței de muncă calificate și despre calitatea sistemului educațional în țară. Mai mult de jumătate dintre respondenți (56,8%) au susținut că există un "deficit semnificativ" de competențe. 17,3% din respondenții intervievați au considerat că există "deficit minor" de competențe, 11,3% - că "există, în general, deficit", iar 11,3% au menționat că, "în general, nu există deficit" de forță de muncă. **FIGURA 74**

Respondenții din cadrul întreprinderilor au fost întrebați în ce măsură consideră că educația terțiară și vocațională din Republica Moldova satisface necesitățile întreprinderilor. 50,5% din respondenții sondajului au afirmat că învățământul vocațional și cel mediu de specialitate, "în anumite domenii, nu corespunde necesităților" întreprinderilor din țară, în timp ce 26,8% - că "de regulă corespunde necesităților", 16,8% - afirmă că "nu satisface deloc necesitățile", iar 2,8% - că "satisface integral toate necesitățile" întreprinderilor. **FIGURA 75**

În situație similară se află și învățământul superior din Moldova: în 47,3% din cazuri oamenii de afaceri au recunoscut că există domenii în care acesta "nu îndeplinea toate necesitățile" întreprinderilor. Cu toate acestea, ca și în cazul anterior, mai mulți respondenți (33,8%) au considerat că sistemul "îndeplinea de cele mai multe ori necesitățile", în timp ce 12% au considerat că sistemul de învățământ superior "nu corespundea necesităților", iar 2% - că acesta "corespundea necesităților".

Mai mult de jumătate dintre respondenți au considerat că întreprinderile din Republica Moldova au adus o mică contribuție la dezvoltarea resurselor umane prin formare profesională internă. 54,3% au declarat că investiția în formare profesională este "modestă", 23% au calificat-o drept "moderată", 6% au declarat că aceasta "nu există deloc", iar 4,5% - că contribuția întreprinderilor a

256 Ibid.

257 "Proiectul Borgen", 24 octombrie, 2017.

258 FES, 2017.

259 Națiunile Unite, 2018.

260 FES, 2017.

261 Ibid.

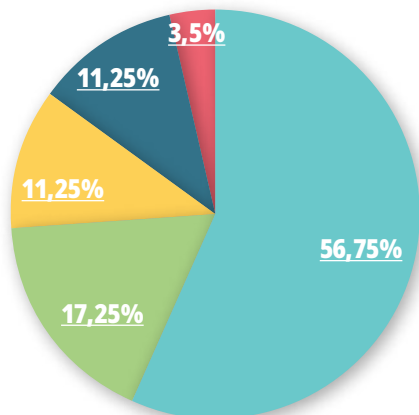
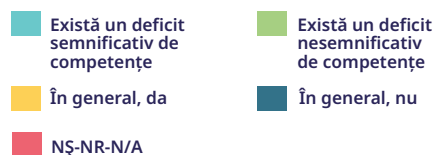
262 Ibid.

263 "Carnegie Endowment for International Peace", 23 mai, 2017.

264 Ibid.

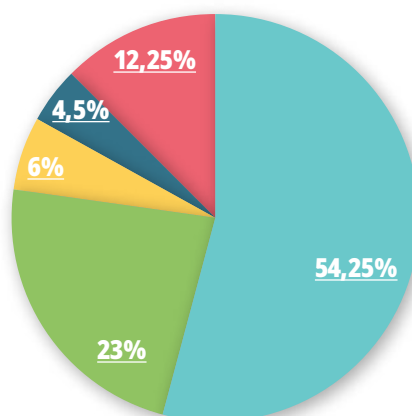

FIGURA 74: Considerați că salariații dispun de competențele solicitate de mediul de afaceri din Republica Moldova?

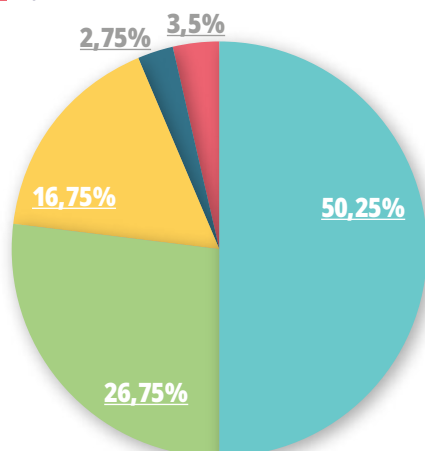
Sursa: Sondajul EESE

FIGURA 76: Câte investiții fac întreprinderile din Moldova pentru dezvoltarea resurselor umane prin formare profesională internă?

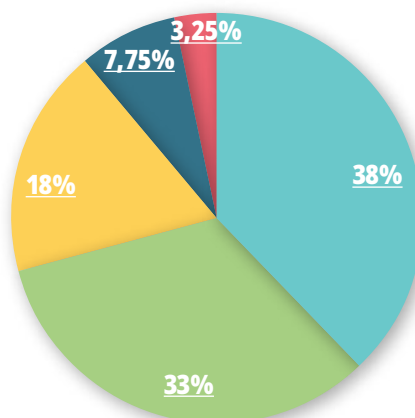
Sursa: Sondajul EESE

FIGURA 75: În ce măsură considerați că învățământul vocațional și cel mediu de specialitate din Republica Moldova satisface necesitățile întreprinderilor?

Sursa: Sondajul EESE

FIGURA 77: Cât de frecvent este instruit personalul angajat în cadrul întreprinderii pe care o gestionați?

Sursa: Sondajul EESE

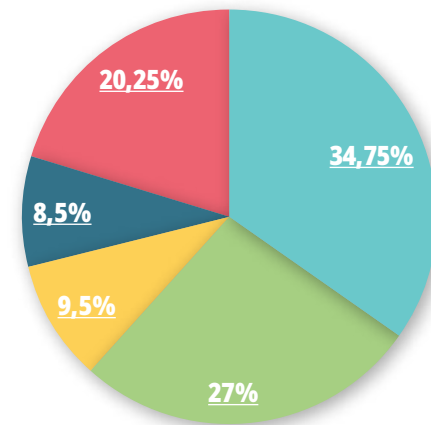

foșt “mare”. Întrebările privind formarea profesională externă a salariaților au generat divergențe similare de opinie: 58% dintre respondenți considerând că investițiile întreprinderilor pentru formarea profesională externă a salariaților au fost “ne semnificative”, doar 13,5% le-au calificat drept “moderate”, 7,8% au fost de părerea că acestea “nu există” și 2,5% considerând că investițiile au fost “considerabile”. Per ansamblu, putem generaliza că percepția investițiilor în dezvoltarea resurselor umane este că, deseori, întreprinderile nu contribuie la dezvoltarea resurselor umane prin formare profesională, fie pe plan intern sau extern. **FIGURA 76**

La întrebarea cât de des au fost desfășurate instruirii pentru personalul din cadrul întreprinderii pe care o conduc, respondenții sondajului au avut răspunsuri mixte. 38% dintre reprezentanții angajatorilor au răspuns că salariații lor au fost instruiți “ocazional”, în timp ce 33% au susținut că acest lucru s-a întâmplat “frecvent”; 18% au remarcat că aceasta este o practică “constantă” a întreprinderii, în timp ce 7,8% au menționat că acest lucru nu s-a întâmplat “niciodată”.

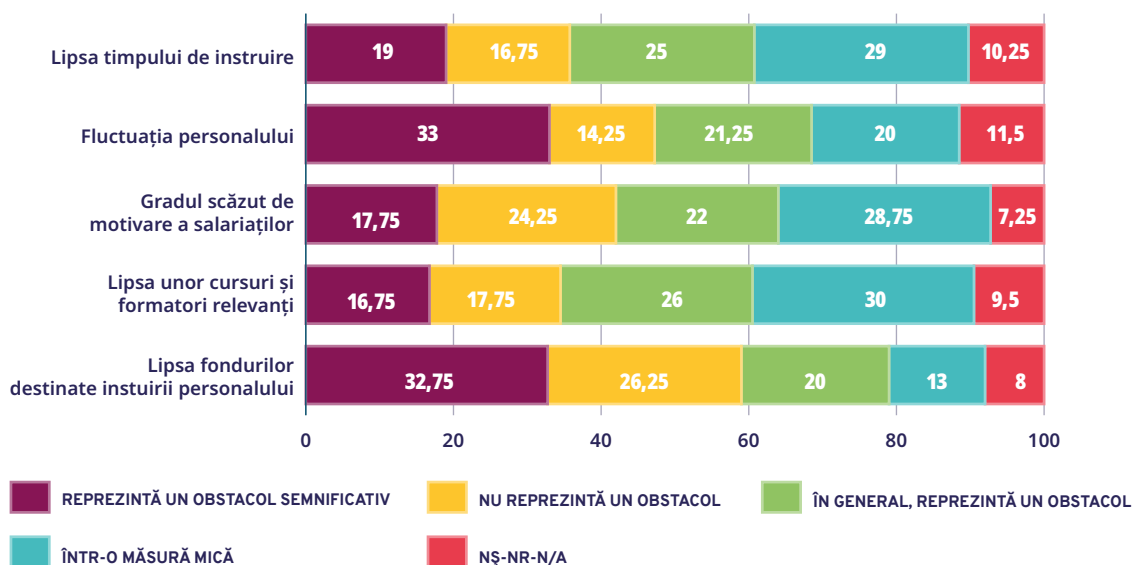
FIGURA 79: Există în Republica Moldova programe de stat de dezvoltare profesională sau formare profesională care ar contribui la instruirea personalului din cadrul întreprinderii pe care o gestionați?

Există, dar nu suficiente Nu există
Există Au existat în trecut
NȘ-NR-N/A

Sursa: Sondajul EEE

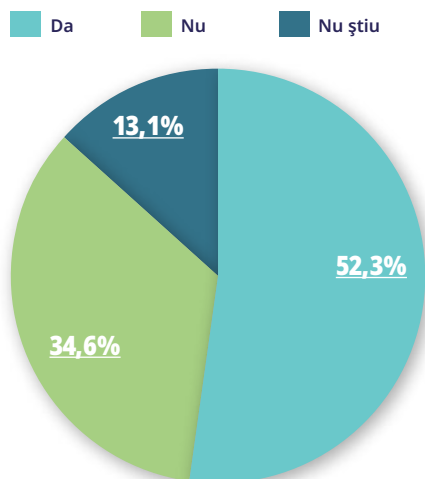
FIGURA 78: În ce măsură factorii de mai jos împiedică instruirea salariaților din cadrul întreprinderii pe care o gestionați?

Sursa: Sondajul EEE

FIGURA 80: Compania pe care o gestionați oferă sprijin financiar pentru instruirea personalului?

Sursa: Sondajul EESE

În plus, când au fost întrebați dacă întreprinderea pe care o gestionează dispune de buget pentru instruire, 54% au răspuns "negativ", în timp ce 22,8% au răspuns "afirmativ"; 12,3% au remarcat că întreprinderea planifică acest proces "pentru viitor", în timp ce 7% au afirmat că această practică a existat "în trecut". **FIGURA 77**

De asemenea, sondajul EESE din Moldova a examinat factorii care împiedică instruirea profesională a salariaților din cadrul întreprinderilor gestionate de angajatorii, care au fost intervievați. Respondenții au identificat fluctuația personalului și lipsa fondurilor destinate instruirii personalului ca factori semnificativi, care împiedică formarea profesională a salariaților. Alți factori au inclus lipsa unor cursuri și formatori relevanți, lipsa timpului de instruire și gradul scăzut de motivare a salariaților. **FIGURA 78**

Existența programelor guvernamentale de formare sau instruire profesională este recunoscută de 34,8% din respondenți însă, în viziunea lor, acestea "nu sunt suficiente". Pentru alte 27% din întreprinderi, programele de stat "nu există", 9,5% au afirmat că acestea "există", iar 8,5% - că pro-

gramele corespunzătoare "au existat în trecut".

FIGURA 79

La întrebarea cu privire la prețurile serviciilor de instruire oferite pe piață, 42,8% dintre angajatorii chestionați au afirmat că acestea sunt, mai degrabă, "inaccesibile" pentru întreprinderi, iar alte 22,8% din întreprinderi "își pot permite costurile". S-a constatat că 40% dintre respondenți evaluează competențele și cerințele actuale sau viitoare ale personalului întreprinderii, cel puțin, "o dată pe an", 23% o fac "o dată la 2-3 ani", 17,3% - mai rar decât "o dată la 3 ani", iar 10,5% din întreprinderile interviuate nu au realizat astfel de evaluări "nicio dată". Interviuurile cu informatori cheie completează concluziile sondajului angajatorilor prin faptul că lipsa unei forțe de muncă calificate reprezintă una dintre cele mai importante provocări cu care se confruntă, în prezent, reprezentanții comunității de afaceri.

Salariații intervievați în cadrul sondajului EESE au fost întrebați despre faptul dacă întreprinderea în care activează oferă sprijin financiar pentru instruirea personalului său. 52,3% dintre salariați au menționat că companiile respective au oferit sprijin financiar pentru formarea profesională a salariaților, 34,6% dintre salariați infirmând acest lucru. **FIGURA 80**

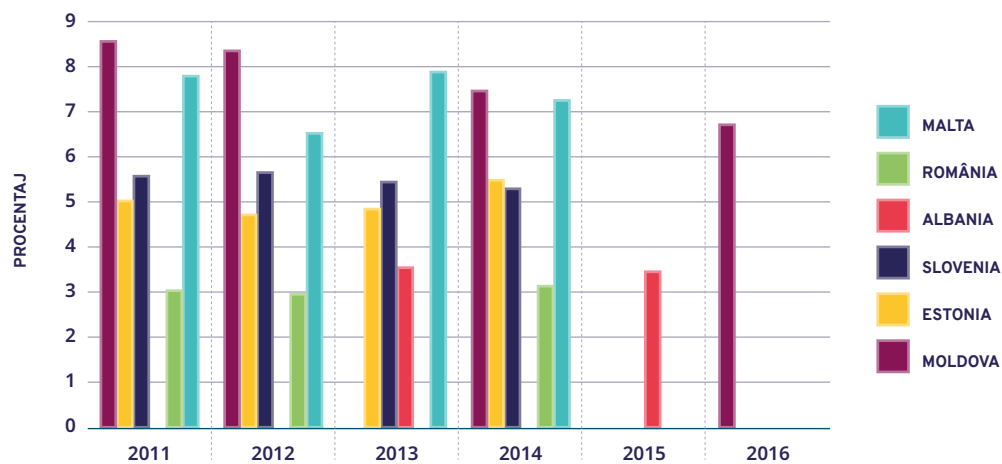
Fiind întrebați dacă compania în cadrul căreia activează a oferit activități de instruire profesională, pe parcursul ultimelor 12 luni, 57,9% dintre salariați au răspuns afirmativ, în timp ce 35,5% dintre salariați au menționat că "nu au fost oferite". 48,6% dintre salariații care au participat la sondaj au beneficiat de activități de instruire profesională, pe parcursul ultimelor 12 luni, în timp ce 15% au declarat că "nu li s-a întâmplat acest lucru", iar întrebarea nu a fost relevantă pentru cei 36,4% de respondenți, care "nu au avut ocazia să participe".

DIAGRAMA 23

Indicele privind "Cheltuielile publice pentru educație" include cheltuielile publice curente și cheltuielile publice de capital pentru educație, plus subvențiile acordate învățământului privat la nivel primar, secundar și terțiar, ca pondere din PIB. Cele mai recente date disponibile pentru compararea țărilor sunt cele pentru anul 2014, când

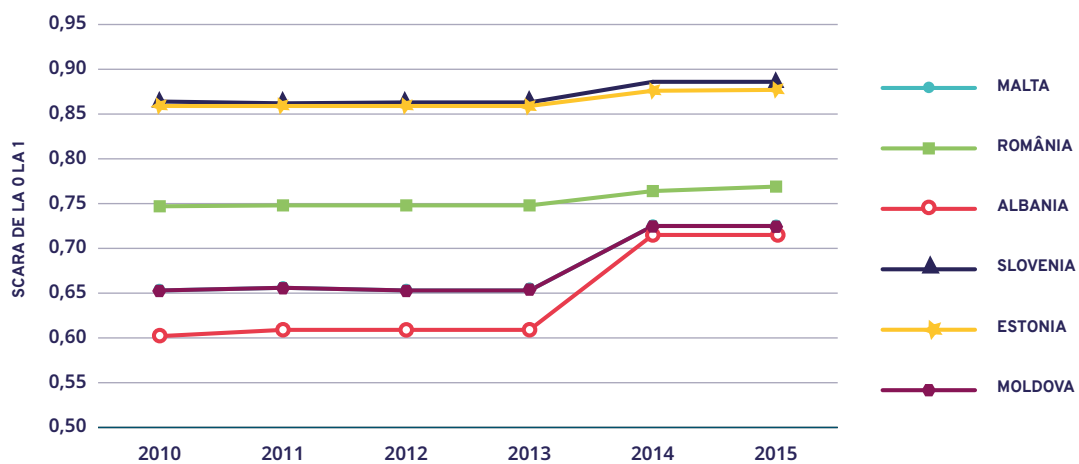

DIAGRAMA 23: Cheltuielile publice pentru educație

Sursa: Banca Mondială, Indicatori de dezvoltare la nivel mondial

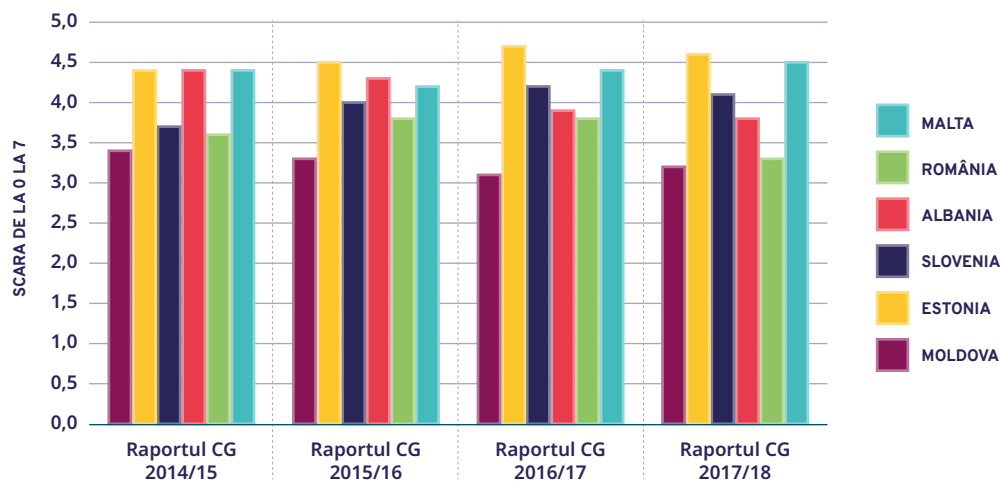
DIAGRAMA 24: Indicele Educației

Sursa: Rapoartele PNUD cu privire la Dezvoltarea Umană

DIAGRAMA 25: Indicele “Nivelul de instruire al personalului”

Sursa: FEM, Rapoartele privind competitivitatea globală

se constată că Republica Moldova depășește performanțele țărilor comparative, consumând mai mult decât celelalte țări ca pondere din PIB (7,46%), urmată îndeaproape de Malta cu 7,25%. În 2014, România a cheltuit cea mai mică pondere din PIB (3,13%).

Un al doilea indicator important este “Indicele educației”. Indicele educației este măsurat prin rata de alfabetizare a adulților și rata brută de școlarizare combinată, în învățământul primar, secundar și terțiar. Rata de alfabetizare a adulților indică capacitatea acestora de a scrie și a citi, în timp ce rata brută de școlarizare indică nivelul de educație de la grădiniță și până la învățământul postuniversitar. În baza acestor date, Moldova se numără printre țările cu performanțe scăzute, în condițiile în care a obținut un scor de 0,725 puncte în 2015 (la fel ca Malta), și doar puțin mai mult decât Albania (0,715). În același an, Slovenia a avut cele mai bune rezultate în raport cu acest indicator (0,886). **DIAGRAMA 24**

În baza indicelui “Nivelul de instruire a personalului”, studiul Forumului Economic Mondial (FEM) solicită managerilor de afaceri să-și prezinte opiniile de experți privind următoarele: “Abordarea generală a întreprinderilor din țara dvs. față de resursele umane este: (1 = să investească puțin în formarea și dezvoltarea profesională a salariaților, 7 = să investească foarte mult pentru a atrage, a instrui și a reține salariații în cadrul întreprinderii)”. **DIAGRAMA 25**

În ceea ce privește acest indice, în anul 2017 Republica Moldova a înregistrat cea mai mică valoare (3,2 puncte), retrogradând de la 3,4 în 2014, fiind succedată de România (3,3), Albania (3,8), Slovenia (4,1), Malta (4,5) și Estonia (4,6).

INDICATORI CHEIE

Cheltuielile publice pentru educație

Cheltuielile publice pentru educație includ cheltuielile publice curente și cheltuielile publice de capital pentru educație, plus subvențiile acordate învățământului privat la nivel primar, secundar și terțiar.

Sursa: Banca Mondială, Indicatorii de dezvoltare la nivel mondial

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Republica Moldova	8.56	8.35		7.46		6.71
Estonia	5.02	4.71	4.84	5.48		
Slovenia	5.57	5.65	5.44	5.29		
Albania			3.54		3.45	
România	3.03	2.95		3.13		
Malta	7.79	6.52	7.88	7.25		

Indicele educației

Acest indice măsoară nivelul de educație. "Indicele educației" este măsurat prin rata de alfabetizare a adulților și rata brută de școlarizare combinată, în învățământul primar, secundar și terțiar. Rata de alfabetizare a adulților indică capacitatea acestora de a scrie și a citi, în timp ce rata brută de școlarizare indică nivelul de educație de la grădiniță și până la învățământul postuniversitar. Acesta constituie o medie ponderată a indicelui de alfabetizare a adulților (cu o pondere de două treimi) și a ratei combinate de școlarizare brută primară, secundară și terțiară.

Sursa: Rapoartele Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare cu privire la Dezvoltarea Umană

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Republica Moldova	0.653	0.656	0.653	0.653	0.725	0.725
Estonia	0.859	0.859	0.859	0.859	0.876	0.877
Slovenia	0.864	0.862	0.863	0.863	0.886	0.886
Albania	0.602	0.609	0.609	0.609	0.715	0.715
România	0.747	0.748	0.748	0.748	0.764	0.769
Malta	0.653	0.656	0.653	0.653	0.725	0.725

Nivelul de instruire a personalului

Studiul Forumului Economic Mondial (FEM) solicită managerilor de afaceri să-și prezinte opiniile de experți privind următoarele: "Abordarea generală a întreprinderilor din țara dvs. față de resursele umane este: (1 = să investească puțin în formarea și dezvoltarea profesională a salariaților, 7 = să investească foarte mult pentru a atrage, a instrui și a reține salariații în cadrul întreprinderii)".

Sursa: Forumul Economic Mondial, Raportul privind competitivitatea globală.

	Raportul GC 2014/15	Raportul GC 2015/16	Raportul GC 2016/17	Raportul GC 2017/18
Republica Moldova	3.4	3.3	3.1	3.2
Estonia	4.4	4.5	4.7	4.6
Slovenia	3.7	4	4.2	4.1
Albania	4.4	4.3	3.9	3.8
România	3.6	3.8	3.8	3.3
Malta	4.4	4.2	4.4	4.5

Rata de participare a forței de muncă (în %)

Rata de participare a forței de muncă reprezintă ponderea populației cu vârste cuprinse între 15 și 64 de ani, care este activă din punct de vedere economic: toate persoanele care furnizează forță de muncă pentru producerea de bunuri și servicii pe o perioadă determinată de timp. Rata de participare la forța de muncă este calculată prin exprimarea ponderii de persoane angajate din totalul populației în vârstă de muncă. Forța de muncă cuprinde toate persoanele care furnizează forța de muncă disponibilă pentru producția de bunuri și servicii, incluzând populația ocupată și șomerii. Populația în vârstă de muncă este populația de peste o anumită vârstă, prescrisă pentru măsurarea caracteristicilor economice.

Sursa: ILO

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Republica Moldova	40.75	41.47	41.30	44.10	42.80	42.45
Estonia	61.28	61.28	61.15	62.20	62.95	62.75
Slovenia	57.71	57.43	57.69	57.37	56.68	56.26
Albania	57.44	53.65	54.36	56.45	56.28	56.07
România	54.58	54.41	54.68	54.32	53.58	53.22
Malta	51.65	52.79	53.69	54.20	54.60	54.46

4.3 Justiție socială și incluziune socială

Fenomenele inegalității și discriminării împiedică crearea și dezvoltarea durabilă a întreprinderilor. Pentru a promova crearea unui mediu favorabil sunt necesare politici explicite pentru justiția socială, incluziunea socială și oportunități egale la angajare. Inegalitatea în bază de venituri, gen și cea spațială, între zonele rurale și cele urbane, este frecvent întâlnită în Republica Moldova și, deși Constituția țării este îndreptată spre legiferarea împotriva unor astfel de fenomene, este necesar de a depune multe eforturi pentru a obține o mai bună justiție socială și incluziune socială.

Deficiențele aferente creșterii economice au avut un impact asupra bunăstării sociale a populației. Pe termen lung, creșterea economică durabilă și eradicarea sărăciei depind de creșterea productivității muncii și de sporirea ratei de ocupare a forței de muncă²⁶⁵. Rata sărăciei absolute a scăzut de la 68% în 2000 până la 11,4% în 2014. A scăzut și inegalitatea, măsurată ca și coeficient Gini²⁶⁶. În pofida realizărilor impresionante în domeniul eradicării sărăciei și prosperității comune, 41% din populație a trăit sub limita sărăciei regionale cu, mai puțin de 5,50 USD/zi în 2014²⁶⁷. Ocuparea forței de muncă cu normă întreagă a fost în declin, fiind determinată de creșterea migrației și pensionarea anticipată în rândul populației în curs de îmbătrânire²⁶⁸.

Deși venitul mediu disponibil al populației s-a dublat în perioada anilor 2010 - 2015, se atestă și o creștere a discrepanței dintre veniturile populației din mediul urban, comparativ cu cele ale populației din mediul rural²⁶⁹ – de la 23,6% în 2010 până la 42% în 2015²⁷⁰. Evoluția lentă a sectorului agricol, accesul limitat la piețe și lipsa serviciilor moderne înseamnă că persoanele din zonele rurale vor fi, în

continuare, mai sărace. De asemenea, există disparități regionale bazate pe consum. Remitențele reprezintă doar 6% din venitul disponibil în orașul Chișinău, însă constituie o pătrime din venitul disponibil pentru locuitorii din Sudul țării; Situația locuitorilor din regiunea nordică este puțin mai favorabilă, deoarece remitențele au reprezentat, aproximativ, o cincime din venitul disponibil pentru această zonă²⁷¹.

Odată cu analiza dimensiunilor bunăstării, care includ standardele educaționale, de sănătate, condițiile de trai și mediul social de viață, Banca Mondială a constatat că aproximativ 24% din populație se află în sărăcie multidimensională, care este de două ori mai mică decât cea a populației sărace în termeni monetari și care, începând cu anul 2007, denotă o ușoară îmbunătățire²⁷². Decalajul dintre condițiile de viață și accesul la servicii între zonele urbane și cele rurale este considerabil: 90% de locuințe conectate la servicii în spațiul urban, față de doar 43,2% în spațiul rural²⁷³.

Rata de ocupare în rândul femeilor cu vârsta cuprinsă între 25 - 34 de ani este mult mai mică decât cea a bărbaților din aceeași grupă de vârstă, probabil datorită faptului că se prezumă ca femeile să efectueze o parte covârșitoare a muncii neremunerate în gospodărie și familie²⁷⁴. Acest fapt influențează accesul acestora la tratament egal în muncă și remunerare. Există o diferență raportată de gen, lipsa accesului la instituții accesibile pentru îngrijirea copiilor, reducerea drepturilor de proprietate al femeilor asupra bunurilor, reducerea accesului la resurse financiare și atitudinile culturale și patriarhale predominante în societate, care amplifică reducerea posibilităților de angajare a femeilor²⁷⁵. În medie, în anul 2015 au fost înregistrate disparități salariale de gen de 12% în defavoarea femeilor, cu cele mai mari diferențe de venit raportate în astfel de sectoare ca informa-

265 FES, 2017.

266 Banca Mondială, mai, 2016.

267 Ibid.

268 Ibid.

269 PNUD, 14 iunie, 2017.

270 Ibid.

271 Ibid.

272 Banca Mondială, mai, 2016.

273 PNUD, 14 iunie, 2017.

274 ILO, 2016.

275 Ibid.

ții și comunicații (-23%), industrie (-18,3%) și artă (-15,1%)²⁷⁶.

În anul 2017, Guvernul Republicii Moldova a aprobat Strategia pentru Asigurarea Egalității de Gen pentru perioada 2017-2021 pentru a promova o abordare cuprinzătoare, multiprovizionată a egalității de gen, inclusiv îmbunătățirea mecanismelor instituționale, dar și combaterea stereotipurilor și asigurarea bugetului sensibil la dimensiunea de gen²⁷⁷. Legea impune ca femeile să ocupe, cel puțin, 40% de posturi de decizie în guvern și în funcțiile politice²⁷⁸. În ciuda acestui fapt, femeile sunt, deseori, subreprezentate în structurile de luare a deciziilor și funcții alese, precum și reprezentate în mod covârșitor în locurile de muncă slab plătite: în administrația publică, educație și asistență medicală²⁷⁹.

Violența împotriva femeilor și fetelor rămâne o problema îngrijorătoare; aproape două treimi din femeile din Republica Moldova s-au confruntat, pe parcursul vieții, cu un anumit tip de violență (psihologică, fizică sau sexuală) din partea soțului/partenerului²⁸⁰. Legea califică drept crime violul sau agresiunea sexuală forțată și stabilește sancțiuni pentru astfel de infracțiuni, inclusiv pentru violul conjugal. Un raport elaborat în anul 2015 a constatat că aproape un sfert dintre bărbații din țară au întreținut relații sexuale cu o femeie, fără consimțământul acesteia și aproximativ 18% au admis că au comis viol conjugal²⁸¹.

Alte grupuri care se confruntă cu excluderea socială și economică sunt persoanele care trăiesc în zonele rurale, persoanele sărace, persoanele în vârstă și persoanele cu dizabilități²⁸². Situația persoanelor cu dizabilități rămâne una precară; ele au acces limitat la piața muncii și, în consecință, sunt expuse riscului de a cădea sub pragul sărăci-

ei²⁸³. Absența infrastructurii adaptate și atitudinile negative predominante în societate exclud persoanele cu dizabilități de la accesul la serviciile de bază, ceea ce le face foarte dificilă independența economică²⁸⁴. Peste 70% din instituțiile publice nu sunt echipate cu rampe de acces pentru a acomoda persoanele cu probleme de mobilitate²⁸⁵. Potrivit datelor furnizate de Guvern, în Republica Moldova sunt înregistrate circa 181.000 de persoane cu dizabilități, inclusiv în jur de 12.000 de copii²⁸⁶. În anul 2017 a fost aprobat Programul Național de Incluziune Socială a Persoanelor cu Dizabilități pentru anii 2017-2022 și Planul de acțiuni pentru implementarea acestuia²⁸⁷.

Dintre minoritățile etnice existente în RM, romii se confruntă cu cele mai puternice prejudecăți sociale. Rata sărăciei absolute, analfabetismul și șomajul sunt de două ori mai mari printre romi, comparativ cu populația non-romă²⁸⁸. În anul 2011, Guvernul Republicii Moldova a lansat a doua fază a Planului de Acțiuni privind Susținerea Populației de Etnie Romă din Republica Moldova pentru o mai bună integrare a populației de etnie romă în viața economică, politică și socială a țării²⁸⁹. Femeile și fetele de etnie romă, în special, se confruntă cu excluderi extreme și fenomenul discriminării; dispun de niveluri mai scăzute de educației, rate mai înalte de șomaj, venituri mai mici, rate sporite de violență și libertate de mișcare și de dreptul la alegere foarte limitat²⁹⁰. Minoritățile sexuale, persoanele care trăiesc cu HIV/SIDA și persoanele afectate de tulburări psihice/mintale sunt, de asemenea, stigmatizate și discriminate²⁹¹.

Indicele Gini²⁹² arată măsura în care distribuția veniturilor între indivizii sau gospodăriile dintr-o

276 PNUD, 14 iunie, 2017.

277 Departamentul de Stat al S.U.A., 20 aprilie, 2018.

278 Ibid.

279 SDC, decembrie, 2017.

280 Ibid.

281 Departamentul de Stat al S.U.A., 20 aprilie, 2018.

282 SDC, decembrie, 2017.

283 ILO, 2016.

284 SDC, decembrie, 2017.

285 PNUD, 14 iunie, 2017.

286 Guvernul Republicii Moldova, 10 august, 2017.

287 Ibid.

288 SDC, decembrie, 2017.

289 ILO, 1 aprilie, 2018.

290 Ibid.

291 SDC, decembrie 2017.

292 Banca Mondială: "Indicatori de dezvoltare la nivel mondial".

economie se abate de la o distribuție perfect egală. Valoarea 0 reprezintă egalitatea absolută, iar 100 - inegalitate absolută. În anul 2012, Republica Moldova a fost printre cele mai slabe în rândul țărilor comparative din punct de vedere al egalității

de venit cu o valoare de 29,2; pentru comparație în același an Slovenia a înregistrat cea mai bună valoare (25,6), în timp ce Estonia a avut cel mai slab rezultat (35,1).

INDICATORI CHEIE

Coeficientul GINI

“Indicele Gini” indică măsura în care distribuția veniturilor (sau, în unele cazuri, a cheltuielilor de consum) între indivizii sau gospodăriile casnice dintr-o economie se abate de la o distribuție perfect egală. Valoarea 0 reprezintă egalitatea absolută, iar 100 - inegalitate absolută.

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Republica Moldova	30.6	29.2	28.5	26.8	27	26.3
Estonia	32.5	32.9	35.1	34.6	32.7	
Slovenia	24.9	25.6	26.2	25.7	25.4	
Albania		29				
România	27.2	27.3	27.5			28.3
Malta	29.1	29.4	28.8	29		

4.4 Protecție socială adecvată

Furnizarea accesului cetățenilor la servicii cheie, cum ar fi asistență medicală de calitate, indemnizații de șomaj, protecția maternității și pensie este esențială pentru îmbunătățirea productivității. Protecția salariaților în domeniul securității și sănătății în muncă este, de asemenea, vitală pentru dezvoltarea durabilă a întreprinderilor și creșterea productivității. Politicile de protecție socială sunt importante atât pentru țările în curs de dezvoltare, cât și pentru cele cu venituri mari pentru rolul pe care-l joacă în protecția persoanelor vulnerabile din punct de vedere economic la diverse șocuri, precum pierderea veniturilor și prin îmbunătățirea performanțelor în domeniul egalității de șanse, astfel încât familiile să poată scăpa de sărăcie prin obținerea unor rezultate mai bune în domeniul educației și sănătății.

În contextul recesiunii economice și îmbătrânirii populației, Republica Moldova se confruntă cu sarcina de menținere a unui sistem de protecție socială viabil și funcțional, apt să asigure asistența medicală primară și un venit asigurat pentru toți cetățenii săi²⁹³. CNAS administrează și gestionează sistemul public de asigurări sociale de stat, care acoperă pensiile pentru limită de vârstă, pensiile de invaliditate, pensiile de urmaș, indemnizațiile pentru incapacitate de muncă survenite în urma unui accident de muncă sau a unei boli profesionale, indemnizațiile cauzate de o boală obișnuită, indemnizațiile de maternitate și ajutorul de șomaj²⁹⁴. Fermierii și persoanele care desfășoară activități independente sunt acoperiți, în mod obligatoriu, de asigurările de sănătate, însă asigurarea socială este voluntară²⁹⁵.

Moldova a atins un nivel rezonabil de acoperire a salariaților din sectorul formal prin sistemul de protecție socială, însă există lacune cauzate de munca nedeclarată, cât și pentru persoanele din mediul rural, care sunt mai predispuse să devină

parte a economiei informale²⁹⁶. Acordul de Asociere cu UE abordează reforma sistemului național de protecție socială pentru a asigura un sistem de pensii echitabil și sustenabil, care să garanteze un trai decent tuturor categoriilor de populație, după retragerea de pe piața muncii²⁹⁷.

Majorarea veniturilor și eradicarea sărăciei în Moldova au fost determinate, parțial, de creșterea pensiilor prin intermediul măririi și indexării lor în anul 2012²⁹⁸. Rolul extins al pensiilor este reflectat în structura veniturilor gospodăriilor casnice. Ponderea pensiilor în bugetele celor săraci a crescut de la 23,2 la sută până la 27,7 la sută, în perioada anilor 2007-2014²⁹⁹. Există programe specifice de asistență socială, de exemplu, un program de alocații pentru încălzire în perioada rece a anului, însă gradul lor de acoperire nu este mare, iar beneficiile sunt reduse, fapt ce limitează capacitatea programelor de a reacționa la regresele răspândite în veniturile gospodăriilor casnice³⁰⁰. Cheltuielile pentru pensii au crescut substanțial. În perioada anilor 2002-2012, costul pensiilor a crescut de la 5 la sută până la 8 la sută din PIB³⁰¹. Deoarece inactivitatea și informalitatea se extind, mai puține persoane vor contribui la sistemul de pensii publice și, prin urmare, rata de dependență a sistemului de pensii va crește din cauza reducerii ponderii populației economic active³⁰². În decembrie 2016 au fost introduse mai multe modificări structurale la sistemul de pensii, inclusiv introducerea unei formule de calcul al pensiilor mai transparente, paritatea între contribuții și beneficii, egalitatea de tratament între bărbați și femei³⁰³. De asemenea, noua politică a introdus valorificarea retroactivă prin intermediul căreia pensiile pensionarilor existenți au fost recalculate pe baza salariului reevaluat³⁰⁴.

296 ILO, 2016c.

297 Ibid.

298 Banca Mondială, mai, 2016.

299 Ibid.

300 Ibid.

301 Ibid.

302 Ibid.

303 FES, septembrie, 2017.

304 Guvernul Republicii Moldova, 30 septembrie, 2018.

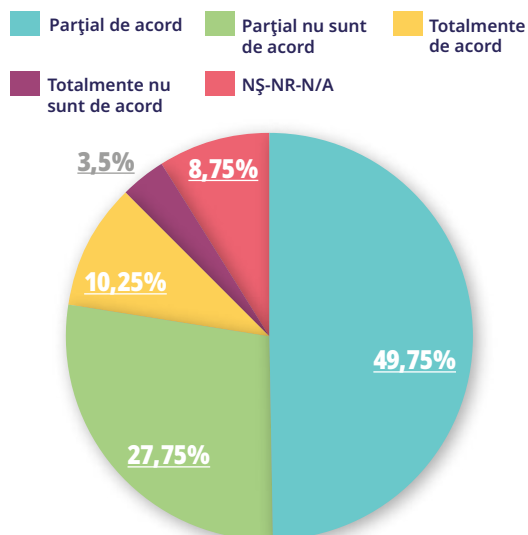
293 ILO, 2016c.

294 ILO, 2016c.

295 Ibid.

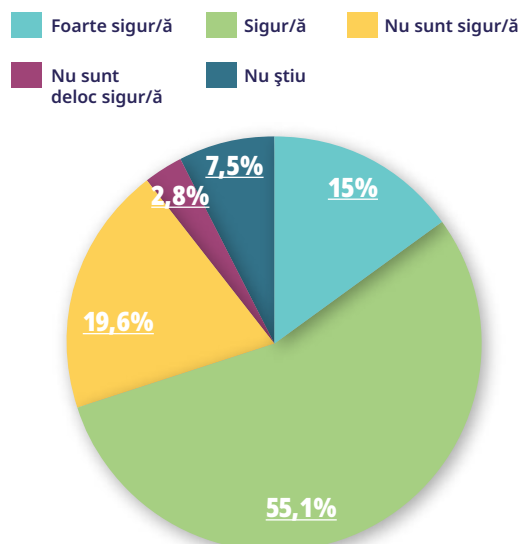

FIGURA 81: Sunteți de acord cu afirmația că cerințele minime de securitate și sănătate în muncă, aplicate în Moldova, sunt adecvate și practice pentru întreprinderi?

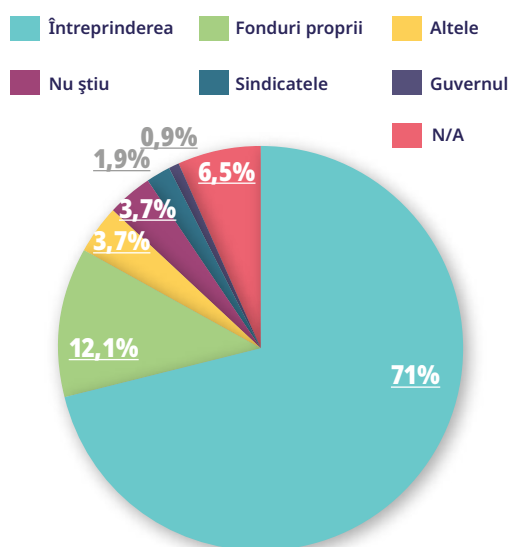
Sursa: Sondajul EEE

FIGURA 83: Privind în perspectivă, cât de sigur/ă vă simțiți în ceea ce privește viitorul locului dvs. de muncă?

Sursa: Sondajul EEE

FIGURA 82: Cine achită polița de asigurare medicală?

Sursa: Sondajul EEE

Investițiile publice în domeniul sănătății sunt relativ mari, la fel ca și în educație, însă este posibil că eficiența intersectorială necesită să fie îmbunătățită pentru a permite țării să obțină rezultate mai bune³⁰⁵. În anul 2014, 162.000 de persoane erau acoperite de sistemul de asigurări obligatorii de asistență medicală și, indiferent de nivelul de acoperire, toate persoanele, inclusiv cele ce nu au statut de persoană asigurată, beneficiază de servicii gratuite de asistență medicală primară³⁰⁶. Sistemul de asigurare obligatorie de asistență medicală din Moldova este gestionat de Compania Națională de Asigurări în Medicină (CNAM) și acoperă circa 2,5 milioane de persoane, echivalentul a circa 82% din populație³⁰⁷.

305 PNUD, 2012.

306 ILO, 2016c.

307 Ibid.

Toate persoanele angajate din Moldova beneficiază de asigurarea obligatorie de sănătate - în anul 2015, 850 000 de salariați au contribuit la sistemul de asigurare obligatorie de sănătate³⁰⁸. Grupurile de persoane din afara forței de muncă, inclusiv copiii, pensionarii, persoanele cu dizabilități, persoanele angajate în câmpul muncii, femeile însărcinate și mamele cu patru sau mai mulți copii, de asemenea beneficiază de asigurare obligatorie de asistență medicală de stat³⁰⁹. Acoperirea populației cu sisteme de asigurări de sănătate este aproape completă în zonele urbane, însă agricultorii, care sunt mai predispuși să fie angajați pe cont propriu, achită plăți sporite din buzunar, care în unele cazuri poate duce la cheltuieli catastrofale în domeniul sănătății și, astfel, riscă să alunece în sărăcie³¹⁰.

Moldova dispune de cadrul legal și instituțional necesar pentru a promova un program decent de muncă și a legifera durata concediului anual plătit, cu scopul de a se alinia la standardele internaționale³¹¹. Deși în legislația națională au fost introduse dispoziții privind echilibrul dintre viața profesională și cea privată, este necesară elaborarea, în continuare, a politicilor de stat cu privire la acordarea concediului în asociere cu programe/regimuri inovatoare de muncă; pentru a preveni fenomenul discriminării, legislația națională trebuie să fie aliniată, în continuare, la convențiile ILO privind egalitatea de șanse între femei și bărbați și cerințele UE în materie de egalitate de gen și de integrare a perspectivei de gen³¹². În 2017, Guvernul RM a aprobat un proiect de lege privind acordarea indemnizației de maternitate soției aflate la întreținerea soțului asigurat, chiar dacă nu este angajată și asigurată³¹³.

Sondajul EESE a întrebat angajatorii dacă aceștia consideră că cerințele minime de securitate și sănătate în muncă, aplicate în Moldova, sunt adec-

vate și practice pentru întreprinderi. Cea mai mare pondere a respondenților (49,8%) sunt "parțial de acord" că cerințele minime de securitate și sănătate sunt corespunzătoare, în timp ce 27,8% "parțial nu au fost de acord cu această afirmație"; 10,3% - au fost "totalmente de acord", în timp ce 3,5% sunt în "dezacord total" cu faptul că aceste standarde sunt adecvate. **FIGURA 81**

În cadrul sondajului EESE, salariații au fost întrebați despre asigurarea obligatorie de asistență medicală. 86,9% dintre salariați dispuneau de polița de asigurare medicală, în timp ce câte 6,5% - nu au știut ce să răspundă și nu dispuneau de poliță. 71% din salariații intervievați au făcut rost de polița de asigurare medicală de la locul de muncă. 12,1% dintre cei intervievați au achitat pentru asigurarea de sănătate, în timp ce ponderi mici de salariați și-au obținut polițele de asigurare prin intermediul sindicatelor (1,9%), Guvernului (0,9%) și altor surse (3,7%). **FIGURA 82**

Fiind întrebați dacă au beneficiat de indemnizații pentru incapacitate temporară de muncă, 77,6% dintre respondenți au remarcat că nu au beneficiat de astfel de facilități, în timp ce 22,4% au spus că au beneficiat. La întrebarea dacă cunosc cazuri de producere a unui accident la locul de muncă în ultimii doi ani, doar 3,7% dintre salariații intervievați au răspuns afirmativ. O majoritate copleșitoare de 91,6% nu cunosc persoane, care au fost rănite la locul de muncă în ultimii doi ani. **FIGURA 83**

În ceea ce privește siguranța locului de muncă, cea mai mare parte a salariaților intervievați a răspuns afirmativ. 55,1% se simt "siguri", în timp ce 15% - "foarte siguri" în ce privește locul de muncă. Aproape o cincime (19,6%), însă, "nu erau siguri", în timp ce 2,8% "ne erau deloc siguri" referitor la locul de muncă. Fiind întrebați despre satisfacția profesională (viitorul locului de muncă), 66,4% au remarcat că sunt "mulțumiți în ceea ce privește viitorul locului de muncă", în timp ce 15,9% au spus că sunt "foarte mulțumiți" și doar 8,4% au menționat că "nu sunt satisfăcuți". **DIAGRAMA 26**

În baza datelor disponibile pentru 2015, comparativ cu alte țări din regiune Moldova a înregistrat performanțe medii, cheltuielile publice pentru sănătate ca pondere în PIB constituind 4,63%,

308 Ibid.

309 Ibid.

310 SDC, decembrie, 2017.

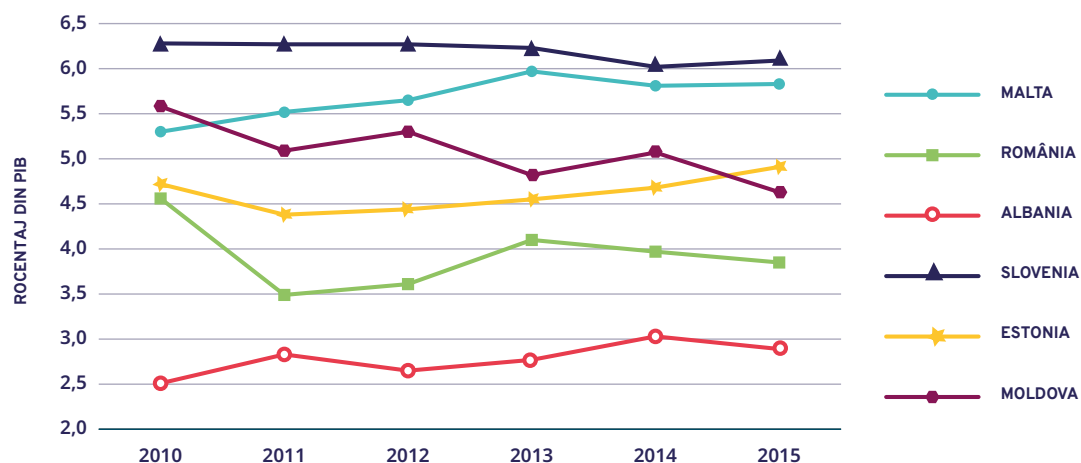
311 ILO, 2016.

312 Ibid.

313 Guvernul Republicii Moldova, 12 iunie, 2017.

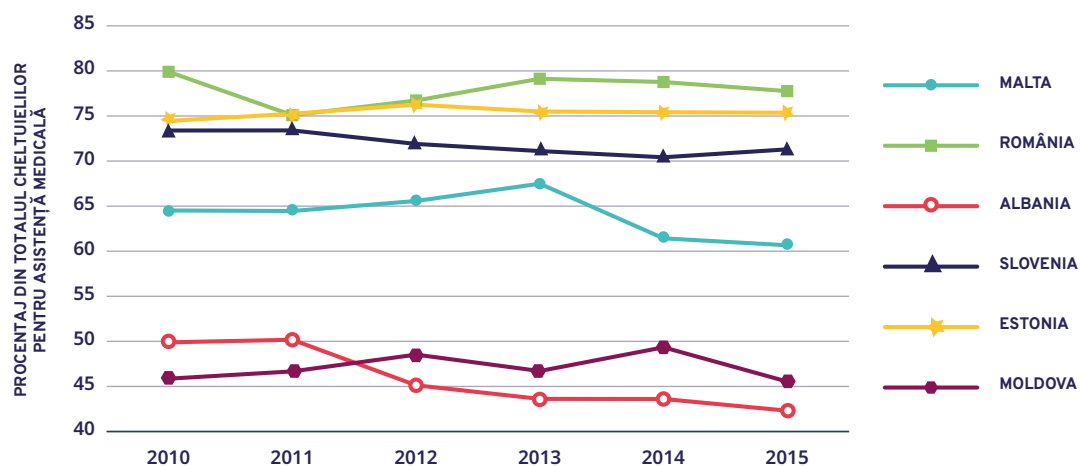

DIAGRAMA 26: Cheltuieli publice pentru sănătate

Banca Mondială: Indicatorii de dezvoltare la nivel mondial

DIAGRAMA 27: Gradul de acoperire a populației cu servicii medicale

Banca Mondială: Indicatorii de dezvoltare la nivel mondial

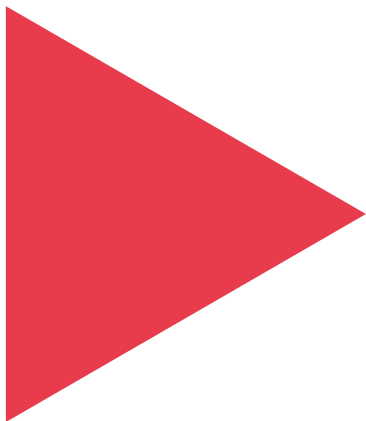

scăzând de la 5,58% în 2010. În 2015, Slovenia a înregistrat cea mai mare pondere a cheltuielilor publice pentru sănătate (6,09%), urmată de Malta (5,83%) și Estonia (4,91%). România și Albania au obținut rezultate mai mici decât Moldova de 3,85%, și respectiv, 2,89%.

În ceea ce privește gradul de acoperire a populației cu servicii medicale ca pondere din totalul asistenței medicale, care măsoară procentul chel-

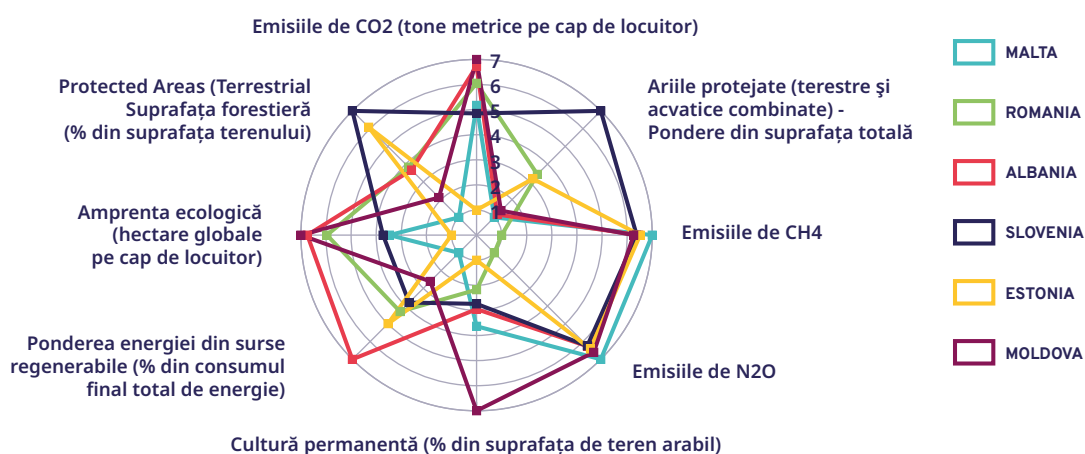
tuielilor totale publice și private, care nu au fost finanțate de gospodăriile private, plățile de buzunar în Moldova au constituit 45,54% în 2015. Acesta este cel mai mic nivel printre țările utilizate pentru comparație, cu excepția Albaniei, care constituia 42,31% în acea perioadă. România a acumulat cel mai mare scor (77,76%) în 2015. **DIAGRAMA 27**

INDICATORI CHEIE		2010	2011	2012	2013	2014	2015
Cheltuielile publice pentru sănătate (% din PIB) Cheltuielile publice pentru sănătate ca pondere din PIB-Cheltuielile publice pentru sănătate constau din cheltuieli recurente și de capital din bugetele de stat (centrale și locale), împrumuturi și granturi externe (inclusiv donații din partea agențiilor internaționale și organizațiilor neguvernamentale) și Fondului Național Unic de Asigurări Sociale de Sănătate și Fondurilor asigurării obligatorii de asistență medicală. Sursa: Banca Mondială, Indicatorii de dezvoltare la nivel Mondial	Republica Moldova	5.58	5.09	5.30	4.82	5.07	4.63
	Estonia	4.72	4.38	4.44	4.55	4.68	4.91
	Slovenia	6.28	6.27	6.27	6.23	6.02	6.09
	Albania	2.51	2.83	2.65	2.77	3.03	2.89
	România	4.56	3.49	3.61	4.10	3.97	3.85
	Malta	5.30	5.52	5.65	5.97	5.81	5.83
Acoperirea cu servicii medicale (% din totalul serviciilor medicale) Ponderea cheltuielilor totale (publice și private) care nu sunt finanțate de gospodăriile casnice din buzunar (ca indicator proxy). Sursa: Banca Mondială, Indicatorii de dezvoltare la nivel mondial	Republica Moldova	45.86	46.67	48.53	46.71	49.34	45.54
	Estonia	74.45	75.25	76.26	75.50	75.42	75.36
	Slovenia	73.39	73.40	71.90	71.11	70.42	71.30
	Albania	49.89	50.18	45.13	43.62	43.61	42.31
	România	79.90	75.09	76.72	79.13	78.77	77.76
	Malta	64.52	64.46	65.57	67.49	61.43	60.66

5. Elemente de mediu

Indicatorii de evaluare a elementelor de mediu favorabil pentru întreprinderi durabile*

* Pentru o prezentare mai bună, valorile pentru indicatorii individuali au fost armonizate și formate astfel încât, cu cât un punct de date se află mai departe de centru, cu atât performanța țării este mai bună în această privință. Valorile inițiale ale indicatorului sunt incluse în capitole.

- Biodiversitatea țării este amenințată de schimbările climatice, fragmentarea habitatelor și supra-exploatare.
- Emisiile reduse de dioxid de carbon în Moldova sunt favorabile din punct de vedere al mediului, însă acestea reprezintă, în primul rând, un indicator al unui volum redus de producție industrială.
- Moldova este vulnerabilă la schimbările climatice, iar impactul acestora asupra agriculturii trebuie să constituie un motiv de îngrijorare, având în vedere ponderea mare a populației care depinde de agricultură.
- În 2014, Guvernul Republicii Moldova a aprobat Strategia de Adaptare la Schimbările Climatice pentru perioada 2014-2023.

- Strategia Națională de Adaptare la Schimbările Climatice dispune de un Plan de acțiuni asociat; acesta prevede politici la nivel sectorial privind abordarea aspectelor legate de schimbările climatice și consolidarea capacității de adaptare la condiții climaterice.
- Strategiile de supraviețuire pe termen scurt și condițiile de sărăcie în mediul rural împiedică acest segment al populației să investească în practici durabile, ceea ce amplifică presiunea asupra bazei de resurse naturale.

5.1 Gestionarea responsabilă a mediului înconjurător

Dezvoltarea durabilă a întreprinderilor este strâns legată de gestionarea responsabilă a mediului. Acest aspect impune reglementări, stimulente și politici de achiziții publice, care să promoveze modele de producție și consum, compatibile cu dezvoltarea durabilă ecologică a unei țări.

Actualmente, biodiversitatea țării este amenințată de schimbările climatice, fragmentarea habitatelor și supra-exploatare³¹⁴. Asigurarea respectării legislației în domeniul mediului rămâne în urmă, ceea ce duce la degradarea mediului, poluarea și utilizarea nedurabilă a resurselor naturale³¹⁵. Preocupările ecologice critice includ protecția solului și a apei, gestionarea deșeurilor, sănătatea și alimentarea cu apă potabilă³¹⁶.

Moldova este o țară fără ieșire la mare, cu o suprafață totală de 33.952 kilometri pătrați³¹⁷. Terenul este clasificat ca stepă rulantă, 74,9% dintre care este agricol³¹⁸. Țara este plasată la un nivel relativ jos, dealurile spre centru sunt împădurite dens, iar culturile agricole au înlocuit câmpiile acoperite de pajști și stepele spre zonele de nord și sud³¹⁹. Moldova este extrem de vulnerabilă la schimbările climatice, iar impactul acestora asupra agriculturii trebuie să constituie un motiv de îngrijorare, având în vedere dependența populației de sectorul agricol³²⁰.

Starea mediului în Republica Moldova s-a înrăutățit în ultimul deceniu la capitolul emisiilor de CO₂, calitatea apei potabile și consumul lemnului de foc³²¹. Guvernul RM a identificat schimbările climatice drept o prioritate națională și se apropie de acestea din perspectiva emisiilor de gaze, precum și adaptării la schimbările climatice și gestio-

314 PNUD Moldova, 2018.

315 Ibid.

316 Î.S. "Teleradio Moldova", 14 septembrie, 2016.

317 CIA World Factbook, 2018.

318 Ibid.

319 Națiunile Unite, 2018.

320 Ibid.

321 Ibid.

nării riscurilor legate de schimbările climatice³²². Guvernul Republicii Moldova a aprobat Strategia de Mediu pentru perioada 2014-2023 care vizează integrarea principiilor protecției mediului și dezvoltării durabile, dezvoltării economiei ecologice/verzi și adaptării la schimbările climatice în toate sectoarele economiei naționale³²³.

În anul 2014, Guvernul Republicii Moldova a aprobat Strategia Națională de Adaptare la Schimbările Climatice și Planul de acțiuni asociat. Aceste documente prevăd politici la nivel sectorial privind abordarea aspectelor legate de schimbările climatice și consolidarea capacității de adaptare la condiții climaterice³²⁴. Moldova monitorizează emisiile de gaze cu efect de seră (GES) prin intermediul unui inventar național al emisiilor de gaze cu efect de seră³²⁵. În perioada anilor 1991 - 2013, emisiile de GES au scăzut cu 70%, în mare parte datorită crizei economice care a urmat prăbușirii URSS³²⁶. În această perioadă, și amestecul de combustibil s-a schimbat; cărbunele și păcura au fost înlocuite, în cea mai mare parte, cu gaze naturale³²⁷.

Printre pericolele de calamități naturale, Moldova este predispusă alunecărilor de teren. Problemele actuale de mediu includ solul și apele subterane contaminate, din motivul utilizării intense a produselor și substanțelor chimice agricole, eroziunii extinse a solului, reducerii/degradării fertilității solului și interacțiunilor cu schimbările cauzate de schimbările climatice³²⁸. Datorită topografiei sale, Republica Moldova este vulnerabilă și la fenomene naturale, cum ar fi cutremure, ploi abundente, inundații și secete³²⁹. În ultimele două decenii, secetele, inundațiile și grindina sunt mai frecvente și devin tot mai intensive decât în perioadele anterioare - aceste dezastre naturale, asociate cu

schimbările climatice, sunt provocatoare în ceea ce privește economia și siguranța comunităților³³⁰.

Resursele de apă subterană sunt limitate. Apele subterane de mică adâncime reprezintă o sursă importantă de apă potabilă pentru majoritatea populației rurale³³¹. Strategiile de supraviețuire pe termen scurt și condițiile de sărăcie în zonele rurale împiedică acest segment al populației să investească în practici durabile, ceea ce amplifică presiunea asupra bazei de resurse naturale³³².

“Indicele de acoperire a zonei forestiere” s-a menținut, relativ, stabil în Moldova, de la 11,75% din suprafața terenului în 2010 la 12,44% în 2015. În anul 2015, Malta a înregistrat cele mai slabe performanțe (1,09%), în timp ce Slovenia are cele mai bune performanțe (61,97%). România, care este cel mai apropiat vecin cu Moldova, a avut o pondere de 29,82% în 2015, în timp ce Estonia - 52,65%, iar Albania - 28,16%, în același an. **DIAGRAMA 28**

Emisiile reduse de dioxid de carbon în Moldova sunt favorabile din punct de vedere al mediului, însă acestea reprezintă, în primul rând, un indicator al unui volum redus de producție industrială. La 1,39 tone metrice pe cap de locuitor emise în 2014, aceasta a înregistrat cea mai mică valoare dintre țările comparative, fiind urmată de Albania (1,98), România (3,52), Malta (5,49) și Slovenia (6,21 tone metrice pe cap de locuitor). Estonia a avut cel mai înalt nivel de emisii de dioxid de carbon pe cap de locuitor (14,85 tone). Slovenia, România și Malta au înregistrat o tendință de scădere, în timp ce celelalte țări au înregistrat o creștere lentă a emisiilor. **DIAGRAMA 29**

Dacă analizăm gradul de poluare atmosferică a PM2.5 și populația expusă la niveluri, care depășesc prevederile ghidurilor OMS, care se referă la ponderea populației expuse la PM2,5, cota pentru toate țările constituie 100%, inclusiv Moldova, cu excepția Estoniei, care depășește celelalte țări cu 0,18 puncte înregistrate în 2016, scăzând de la 13,19% în 2011.

322 UN Habitat, 2016.

323 Ibid.

324 Ibid.

325 Ibid.

326 Ibid.

327 Ibid.

328 CIA World Factbook, 2018.

329 UN Habitat, 2016.

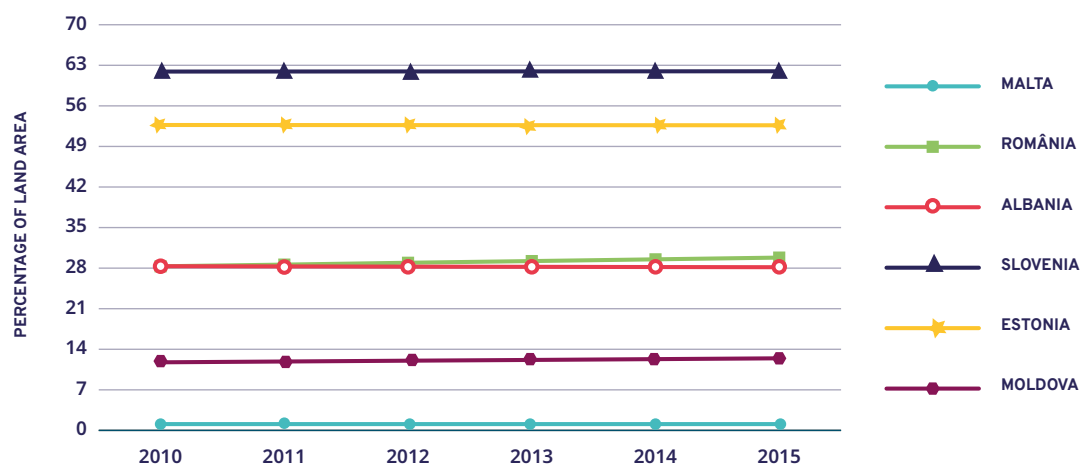
330 Ibid.

331 UNEnvironment, 2004.

332 ONU, 2018.

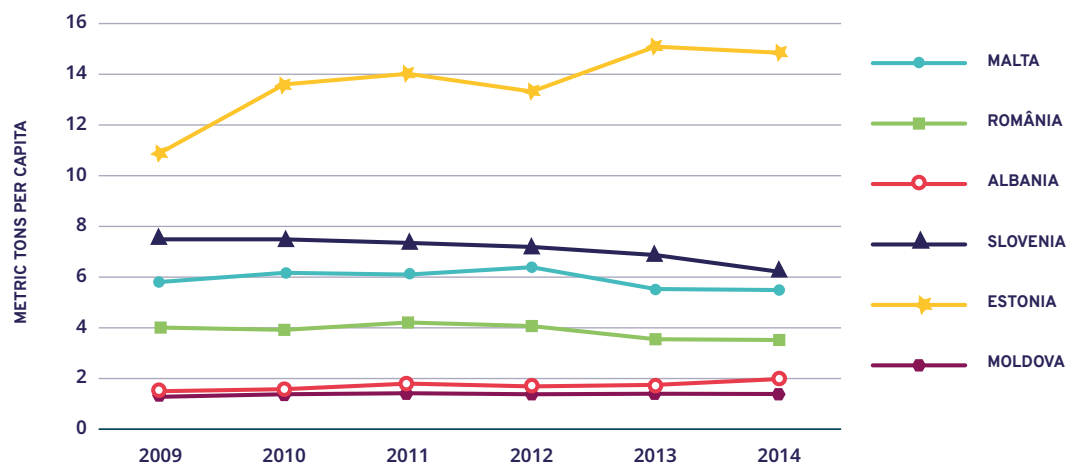

DIAGRAMA 28: Suprafață forestieră

Sursa: Banca Mondială, Indicatorii de dezvoltare la nivel mondial

DIAGRAMA 29: Emisiile de dioxid de carbon

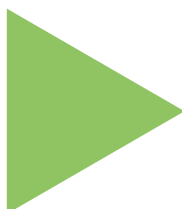
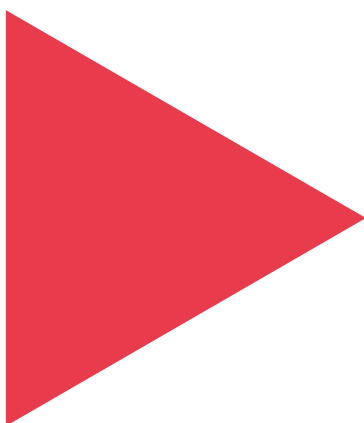
Sursa: Banca Mondială, Indicatorii de dezvoltare la nivel mondial

INDICATORI CHEIE Emisiile de CO2 (tone metrice pe cap de locuitor) Emisiile de dioxid de carbon sunt cele care provin din arderea combustibililor fosili și fabricarea cimentului. Acestea includ dioxidul de carbon produs în timpul consumului de combustibili solizi și lichizi, gaze naturale și arderea gazelor. Sursa: Banca Mondială, Indicatorii de guvernare la nivel mondial		2009	2010	2011	2012	2013	2014
	Republica Moldova	1.28	1.38	1.42	1.38	1.40	1.39
	Estonia	10.91	13.60	14.02	13.32	15.09	14.85
	Slovenia	7.49	7.49	7.35	7.19	6.87	6.21
	Albania	1.50	1.58	1.80	1.69	1.75	1.98
	România	4.01	3.92	4.21	4.07	3.55	3.52
	Malta	5.81	6.17	6.10	6.39	5.53	5.49
Poluarea aerului cu PM2.5, populația expusă la niveluri care depășesc valoarea prevăzută de ghidurile OMS (% din total) Ponderea populației expuse la concentrațiile ambientale de PM2.5 care depășesc valoarea prevăzută de OMS este definită ca parte a populației unei țări care locuiește în locuri în care concentrațiile medii anuale de particule de PM2.5 sunt mai mari de 10 micrograme pe metru cub, valoarea recomandată de către Organizația Mondială a Sănătății ca fiind extrema inferioară a spectrului de concentrații în raport cu care au fost observate efecte negative asupra sănătății, cauzate de expunerile la PM2.5. Sursa: Indicatorii de dezvoltare ai Băncii Mondiale, Indicatorii de dezvoltare la nivel mondial" online ³³³ .		2011	2012	2013	2014	2015	2016
	Republica Moldova	100 ³³⁴	100	100	100	100	100
	Estonia	13.19	0.18	17.62	31.97	0.18	0.18
	Slovenia	100	100	100	100	100	100
	Albania	100	100	100	100	100	100
	România	100	100	100	100	100	100
	Malta	100	100	100	100	100	100
Suprafața forestieră (% din suprafața terenului) Suprafața forestieră înseamnă o suprafață de teren, pe care se află plantații naturale sau care este plantată cu copaci care au o înălțime minimă de 5 metri în situ, indiferent dacă sunt productivi sau nu, și exclud zonele de arbori din sistemele de producție agricolă (de exemplu, plantațiile de fructe și sistemele agro-forestiere) și copacii din parcurile și grădinile urbane. Sursa: Banca Mondială, Indicatorii de guvernare la nivel mondial		2010	2011	2012	2013	2014	2015
	Republica Moldova	11.75	11.89	12.03	12.16	12.30	12.44
	Estonia	52.70	52.69	52.68	52.67	52.66	52.65
	Slovenia	61.92	61.93	61.94	61.95	61.96	61.97
	Albania	28.33	28.30	28.26	28.23	28.19	28.16
	România	28.32	28.61	28.93	29.22	29.52	29.82
	Malta	1.09	1.09	1.09	1.09	1.09	1.09

333 <http://data.worldbank.org/data-catalog/world-development-indicators>.

334 100% din populație este expusă la niveluri de poluare a aerului PM2.5 care depășesc prevederile ghidurilor OMS.

Rezultatele evaluării și calea de urmat

Odată cu proclamarea independenței în 1991, Republica Moldova a fost supusă unui proces de tranziție politică și socio-economică de la un sistem politic comunist și economia planificată centralizat la economia de piață și democrație. În pofida progreselor obținute recent, Republica Moldova rămâne printre cele mai sărace țări din Europa. Cadrul de politici pe termen lung și mediu pentru dezvoltarea IMM-urilor în Moldova este garantat de Strategia de Dezvoltare a Sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii pentru anii 2012–2020, precum și de Planul de acțiuni privind implementarea acesteia, supravegheat de Ministerul Economiei și Infrastructurii. Corupția a constituit o problemă majoră și au lipsit resursele investite în dezvoltarea resurselor umane, sunt constatări din analiza literaturii, care au fost consolidate de sondajul întreprinderilor.

Studiul a identificat că mituirea funcționarilor și corupția reprezintă obstacole majore pentru dezvoltarea întreprinderilor din Moldova, o pondere semnificativă a respondenților (87,3%) considerând că aceste două fenomene reprezintă obstacole majore pentru dezvoltarea sectorului întreprinderilor din Moldova. Nivelurile înalte de impozitare și rata a inflației au fost evidențiate ca domenii de îngrijorare pentru respondenții întreprinderilor, deoarece descurajează dezvoltarea întreprinderilor, în timp ce inițiativele recente de reducere a sarcinilor fiscale au fost percepute favorabil. În timp ce reglementările, în general, s-au

dovedit a fi aplicate în mod inconsecvent, iar legea deschisă interferențelor de ordin politic, îmbunătățirile recente ale procedurilor pentru emiterea licențelor și permiselor au fost recunoscute ca fiind pozitive de către respondenții întreprinderilor. Sondajul a evidențiat dificultatea accesării surselor de finanțare pentru demararea afacerilor mici. Majoritatea celor intervievați au identificat necesitatea unui acces mai mare la instruire, o mai bună educație și mai mult sprijin pentru dezvoltarea afacerilor în Moldova.

Dialogul social a fost de asemenea, identificat ca o preocupare esențială. Constituția RM garantează cetățenilor libertatea de a întemeia și de a se afilia la sindicate. Sindicatele au o prezență considerabilă în cadrul întreprinderilor de stat (ÎS), însă sunt mai puțin active și eficiente în ceea ce privește negocierea salariilor minime și a drepturilor fundamentale ale salariaților în cadrul întreprinderilor mai mici. În prezent, Organizația patronală constituită la nivel național, Confederația Națională a Patronatului din Republica Moldova, întrunește 27 de membri, dintre care 15 federații și asociații patronale și profesionale și 12 întreprinderi mari, care își desfășoară activitatea în sectoarele cheie ale economiei. Cu toate acestea, atât organizațiile patronale, cât și sindicatele necesită să fie consolidate. Studiul relevă că 40,3% dintre respondenți consideră că guvernul a fost puțin cooperant cu partenerii săi de dialog social, în scopul eliminării dificultăților/obstacolelor majore în activitatea

întreprinderilor. Circa 40% dintre respondenții întreprinderilor consideră că dialogul social este fie “puțin eficient”, fie “total ineficient” la nivel național, ramural și teritorial.

Interviurile cu informatori cheie susțin aceste constatări. Experții intervievați au menționat numeroasele avantaje ale cadrului legal existent, care, cel puțin oficial, se angajează în direcția dezvoltării mediului de afaceri. În acest context, provocarea critică constă în faptul că legile nu sunt aplicate în modul cuvenit. Acest fapt se datorează, în principal, funcționării suboptimale a sistemului de justiție, care este controlat de câteva persoane sau

grupuri de interese, ceea ce face dificilă afirmația precum că justiția este echitabilă, transparentă și în favoarea dezvoltării afacerilor. Această situație generează dezamăgire în rândul reprezentanților comunității de afaceri

și mulți dintre aceștia, în special cei care reprezintă întreprinderile mici, fie își sistează afacerea, fie părăsesc țara în căutarea unor oportunități mai bune.

Bibliografie

- AGEPI, 25 September 2018. Bilateral Activities of AGEPI-EUIPO Discussed During a Meeting in Geneva. Available at <http://agepi.gov.md/en/news/bilateral-activities-agepi-euipo-discussed-during-meeting-geneva>. Accessed on 7 October 2018/ AGEPI, 25 septembrie 2018/Activitățile bilaterale ale AGEPI-EUIPO au fost discutate în cadrul unei întâlniri de la Geneva. Articol disponibil pe pagina web: <http://agepi.gov.md/ro/news/bilateral-activities-agepi-euipo-discussed-during-meeting-geneva>. Pagină accesată la 7 octombrie, 2018.
- Amnesty International, 2018. Moldova 2017/2018. Available at <https://www.amnesty.org/en/countries/europe-and-central-asia/moldova/report-moldova/>. Accessed on 25 September 2018/Amnesty International, 2018. "Moldova 2017/2018". Raport disponibil pe pagina web: <https://www.amnesty.org/en/countries/europe-and-central-asia/moldova/report-moldova/>. Pagină accesată la 25 septembrie, 2018.
- ANRCETI, 13 July 2016. About ANRCETI. Available at http://en.anrceti.md/informatie_sumara. Accessed on 8 October 2018/ ANRCETI, 13 iulie, 2016. "Despre ANRCETI". Articol disponibil pe pagina web: http://en.anrceti.md/informatie_sumara. Pagină accesată la 8 octombrie, 2018.
- Avram, Andrei, March 2010. Promoting Good Governance in the Republic of Moldova: The Approach of the European Union. Available at http://www.polsoz.fu-berlin.de/polwiss/forschung/international/europa/Partner-und-Online-Ressourcen/arbeitspapiere/2010-14_Avram_GoodGovernanceMoldova.pdf. Accessed on 18 September 2018/ Andrei Avram, martie 2010. "Promovarea bunei guvernări în Republica Moldova: abordarea Uniunii Europene". Raport disponibil pe pagina web: http://www.polsoz.fu-berlin.de/polwiss/forschung/international/europa/Partner-und-Online-Ressourcen/arbeitspapiere/2010-14_Avram_GoodGovernanceMoldova.pdf. Pagină accesată la 18 septembrie, 2018.
- Balkan Insight, 29 May 2017. Moldova's Pro-EU Coalition Breaks Up Following Arrests. Available at <http://www.balkaninsight.com/en/article/moldova-faces-political-crisis-after-pro-european-coalition-breaks-up-05-29-2017>. Accessed on 17 September 2018/ Balkan Insight, 29 mai, 2017. "Coaliția pentru Guvernare Pro-Europeeană a Republicii Moldova se prăbușește după arestări". Raport disponibil pe pagina web: <http://www.balkaninsight.com/ro/article/moldova-faces-political-crisis-after-pro-european-coalition-breaks-up-05-29-2017>. Pagină accesată la 17 septembrie, 2018.
- Bertelsmann Stiftung, 2018. BTI 2018 Moldova Country Report. Available at <https://www.bti-project.org/en/reports/country-reports/detail/itc/MDA/>. Accessed on 17 September 2018/ Bertelsmann Stiftung, 2018. "Raportul de Țară privind Rezultatele pentru 2018". Raport disponibil pe pagina web: <https://www.bti-project.org/en/reports/country-reports/detail/itc/MDA/>. Pagină accesată la 17 septembrie, 2018.
- BBC, 2 January 2018. Moldova Country Profile. Available at <https://www.bbc.com/news/world-europe-17601580>. Accessed on 16 September 2018/BBC, 2 ianuarie, 2018. "Profilul de Țară al Republicii Moldova". Raport disponibil pe pagina: <https://www.bbc.com/news/world-europe-17601580>. Pagină accesată la 16 septembrie, 2018.
- BBC, 21 January 2016. Moldova Political Crisis: Protestors Break Into Parliament. Available at <https://www.bbc.com/news/world-europe-35366194>. Accessed on 17 September 2018/BBC, 21 ianuarie, 2016. "Criza politică din Republica Moldova: protestatarii intră în Parlament". Raport disponibil pe pagina web: <https://www.bbc.com/news/world-europe-35366194>. Pagină accesată la 17 septembrie, 2018.

- BBC, 1 December 2014. Moldova Election: Pro-EU Parties Edge Pro-Russia Rivals. Available at <https://www.bbc.com/news/world-europe-30265985>. Accessed on 16 September 2018/BBC, 1 decembrie, 2014. "Alegerile din Republica Moldova: Partidele pro-europene marchează protagoniștii Rusiei". Raport disponibil pe pagina web: <https://www.bbc.com/news/world-europe-30265985>. Pagină accesată la 16 septembrie, 2018.
- Bloomberg, 30 January 2018. Banking 'Watershed' Lifts Gloom After Moldova's \$1 Billion Fraud. Available at <https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-01-30/banking-watershed-lifts-gloom-after-moldova-s-1-billion-fraud>. Accessed on 17 September 2018/Bloomberg, 30 ianuarie, 2018. "Cumpăna" bancară provoacă obscuritate după fraudă bancară de 1 miliard de dolari în Republica Moldova". Raport disponibil pe pagina web: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-01-30/banking-watershed-lifts-gloom-after-moldova-s-1-billion-fraud>. Pagină accesată la 17 septembrie, 2018.
- BNM, 2017. Financial Situation in the Banking Sector for the First Semester of 2017. Available at Accessed on 8 October 2018/BNM, 2017. "Situția financiară a sectorului bancar pentru primul semestru al anului 2017". Raport disponibil și accesat la data de 8 octombrie, 2018.
- Borgen Magazine, 3 February 2015. Education in Moldova. Available at <https://www.borgenmagazine.com/education-moldova/>. Accessed on 8 October 2018/Revista "Borgen", 3 februarie, 2015. "Educația în Republica Moldova". Raport disponibil pe pagina web: <https://www.borgenmagazine.com/education-moldova/>. Pagină accesată la 8 octombrie, 2018.
- Carnegie Endowment for International Peace, 23 May 2017. Moldova Between Russia and the West: A Delicate Balance. Available at <https://carnegieendowment.org/2017/05/23/moldova-between-russia-and-west-delicate-balance-pub-70056>. Accessed on 17 September 2018/Fondul "Carnegie Endowment for Peace International", 23 mai, 2017. „Moldova, între Rusia și Occident: un echilibru delicat”. Raport de analiză disponibil pe pagina web: <https://carnegieendowment.org/2017/05/23/moldova-between-russia-and-west-delicate-balance-pub-70056>. Pagină accesată la 17 septembrie, 2018.
- Carnegie Moscow Center, 24 January 2018. The Moldova- Transdnistria Dilemma: Local Politics and Conflict Resolution. Available at <https://carnegie.ru/commentary/75329>. Accessed on 17 September 2018/Centrul "Carnegie" din Moscova, 24 ianuarie, 2018. "Dilema Moldova-Transnistria: politica locală și rezolvarea conflictelor". Raport disponibil pe pagina web: <https://carnegie.ru/commentary/75329>. Pagină accesată la 17 septembrie, 2018.
- CIA World Factbook. 2018. Moldova. Available at <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/md.html>. Accessed on 16 September 2018/CIA World Factbook. 2018. "Republica Moldova". Raport disponibil la adresa <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/md.html>. Pagină accesată la 16 septembrie, 2018.
- Chatham House, 12 September 2018. The Rule of Law is Under Attack in Moldova. Available at <https://www.chathamhouse.org/expert/comment/rule-law-under-attack-moldova>. Accessed on 7 September 2018/Casa Chatham, 12 septembrie, 2018. "Statul de drept este sub atac în Republica Moldova". Raport disponibil pe pagina web: <https://www.chathamhouse.org/expert/comment/rule-law-under-attack-moldova>. Pagină accesată la 7 septembrie, 2018.
- CNPM, 2018. About the CNPM. Available at <http://www.cnpm.md/pageview.php?l=en&idc=12&t=/About-Us/About-the-CNPM&>. Accessed on 25 September 2018/CNPM, 2018. "Despre CNPM". Raport disponibil pe pagina web: <http://www.cnpm.md/pageview.php?l=ro&idc=12&t=/About-Us/About-the-CNPM&>. Pagină accesată la 25 septembrie, 2018.
- EBRD, July 2014. Commercial Laws of Moldova: An Assessment by the EBRD. Available at <https://www.ebrd.com/documents/legal-reform/>

[moldova-country-law-assessment.pdf](#). Accessed on 7 October 2018/BERD, iulie 2014. "Legile privind activitățile comerciale în Republica Moldova: o evaluare de către BERD". Raport disponibil pe pagina web: <https://www.ebrd.com/documents/legal-reform/moldova-country-law-assessment.pdf>. Pagină accesată la 7 octombrie, 2018.

Eco-Accord, 2013. Contemporary Trade and Economic Policy of Moldova. Available at <http://trade.ecoaccord.org/english/countries/moldova.htm>. Accessed on 6 October 2018/Eco-Accord, 2013. "Politica comercială și economică contemporană a Republicii Moldova". Raport disponibil pe pagina web: <http://trade.ecoaccord.org/english/countries/moldova.htm>. Pagină accesată la data de 6 octombrie, 2018.

EU4Business, 2 February 2018. Number of Registered Enterprises in Moldova Up by 13% in 2017. Available at <http://www.eu4business.eu/news/number-registered-enterprises-moldova-13-2017>. Accessed on 7 October 2018/EU4Business, 2 februarie, 2018. "În anul 2017, numărul de întreprinderi înregistrate în Republica Moldova este în creștere cu 13%. Raport disponibil pe pagina web: <http://www.eu4business.eu/news/number-registered-enterprises-moldova-13-2017>. Pagină accesată la 7 octombrie, 2018.

EU4Business, 27 November 2017. 'Intelligent Specialisation' to Boost SME Growth in Moldovan Regions. Available at <http://www.eu4business.eu/news/intelligent-specialisation-boost-sme-growth-moldovan-regions>. Accessed on 8 October 2018/EU4Business, 27 noiembrie, 2017. "Specializarea inteligentă" pentru stimularea dezvoltării IMM-urilor în regiunile Republicii Moldova". Raport disponibil pe pagina web: <http://www.eu4business.eu/news/intelligent-specialisation-boost-sme-growth-moldovan-regions>. Pagină accesată la 8 octombrie, 2018.

EU4Business, 4 July 2017. EU Bank launches New Scheme to Support Private Sector in Republic of Moldova. Available at <http://www.eu4business.eu/press-releases/eu-bank-launches-new-scheme-support-private-sector-republic-moldova>.

[republic-moldova](#). Accessed on 8 October 2018/EU4Business, 4 iulie, 2017. "Banca Europeană lansează un nou sistem de sprijinire a sectorului privat din Republica Moldova". Raport disponibil pe pagina web: <http://www.eu4business.eu/press-releases/eu-bank-launches-new-scheme-support-private-sector-republic-moldova>. Pagină accesată la 8 octombrie, 2018.

European Commission, 3 April 2018. Association Implementation Report on Moldova. Available at https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/association_implementation_report_on_moldova.pdf.

Accessed on 20 May 2019/Comisia Europeană, 3 aprilie, 2018. "Raportul cu privire la implementarea asociației privind Moldova". Sursă disponibilă pe pagina web: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/association_implementation_report_on_moldova.pdf. Pagină accesată la 20 mai, 2019.

European Commission, 2018. Moldova Roads Rehabilitation Project- Phases II and III. Available at https://ec.europa.eu/europeaid/blending/moldova-roads-rehabilitation-project-phases-ii-and-iii_en. Accessed on 8 October 2018/Comisia Europeană, 2018. "Proiectul de reabilitare a drumurilor din Republica Moldova - Fazele II și III". Raport disponibil pe pagina web: https://ec.europa.eu/europeaid/blending/moldova-roads-rehabilitation-project-phases-ii-and-iii_en. Pagină accesată la 8 octombrie, 2018.

European Sources Online, 2019. Moldovan Parliamentary Election, 24 February 2019. Available at <https://www.europeansources.info/record/moldovan-parliamentary-election-24-february-2019/>. Accessed on 20 May 2019/Surse europene online, 2019. "Alegerile parlamentare din Republica Moldova", 24 februarie, 2019. Raport disponibil pe pagina web: <https://www.europeansources.info/record/moldovan-parliamentary-election-24-february-2019/>. Pagină accesată la 20 mai, 2019.

FAO, 2015. Moldova: Geography, Climate and Population. Available at http://www.fao.org/nr/water/aquastat/countries_regions/MDA/print1.

- stm. Accessed on 9 September 2018/FAO, 2015. "Moldova: geografie, climă și populație". Raport disponibil pe pagina web: http://www.fao.org/nr/water/aquastat/countries_regions/MDA/print1.stm. Pagină accesată la 9 septembrie, 2018.
- FES, September 2017. Pensions System Reform in the Republic of Moldova: Main Aspects and Recommendations for Improvement. Available at http://fes-moldova.org/fileadmin/user_upload/SocialPolicyBriefs/Pension_System_Reform-ENG.pdf. Accessed on 2 December 2018/FES, septembrie 2017. "Reforma sistemului de pensii în Republica Moldova. Principalele aspecte și recomandări pentru îmbunătățire". Raport disponibil pe pagina web: http://fes-moldova.org/fileadmin/user_upload/SocialPolicyBriefs/Pension_System_Reform-ENG.pdf. Pagină accesată la 2 decembrie, 2018.
- FES, 2017. Republic of Moldova 2017: State of the Country Report. Available at <http://fes-moldova.org/publications/state-of-the-country-report/>. Accessed on 8 October 2018/FES, 2017. "Republica Moldova 2017: Raportul de Stare a Țării". Raport disponibil pe pagina web: <http://fes-moldova.org/publications/state-of-the-country-report/>. Pagină accesată la 8 octombrie, 2018.
- FES, February 2017. Annual Review of Labour Relations and Social Dialogue: Moldova. Available at <library.fes.de/pdf-files/bueros/bratislava/13220.pdf>. Accessed on 25 September 2018/FES, februarie 2017. "Revizuirea anuală a relațiilor de muncă și a dialogului social: Republica Moldova". Raport disponibil pe pagina web: <library.fes.de/pdf-files/bueros/bratislava/13220.pdf>. Pagină accesată la 25 septembrie, 2018.
- Foreign Policy Research Institute, 13 September 2017. Media in Moldova: Between Freedom and Monopoly. Available at <https://www.fpri.org/article/2017/09/media-moldova-freedom-monopoly/>. Accessed on 28 September 2018/Institutul de Cercetări pentru Politică Externă, 13 septembrie, 2017. "Mass-media din Republica Moldova: între libertate și monopol". Raport disponibil pe pagina web: <https://www.fpri.org/article/2017/09/media-moldova-freedom-monopoly/>. Pagină accesată la 28 septembrie, 2018.
- Foreign Policy Research Institute, 25 January 2017. What Will Moldovan Politics Look Like in 2017. Available at <https://www.fpri.org/article/2017/01/will-moldovan-politics-look-like-2017/>. Accessed on 17 September 2018/Institutul de Cercetări pentru Politică Externă, 25 ianuarie, 2017. "Ce va arăta politica moldovenească în 2017?" Raport disponibil pe pagina web: <https://www.fpri.org/article/2017/01/will-moldovan-politics-look-like-2017/>. Pagină accesată la 17 septembrie, 2018.
- Freedom House, 2018. Nations in Transit: Moldova Country Profile. Available at <https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2018/moldova>. Accessed on 17 September 2018/Freedom House, 2018. "Națiunile în tranziție. Profilul de țară al Republicii Moldova". Raport disponibil pe pagina web: <https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2018/moldova>. Pagină accesată la 17 septembrie, 2018.
- Freedom House, 3 July 2018. Why the Annulment of a Mayoral Election is a Blow to Moldova's Democracy. Available at <https://freedomhouse.org/blog/why-annulment-mayoral-election-blow-moldovas-democracy>. Accessed on 17 September 2018/Freedom House, 3 iulie, 2018. "De ce anularea alegerilor primarului constituie o lovitură aplicată democrației Republicii Moldova". Raport disponibil pe pagina web: <https://freedomhouse.org/blog/why-annulment-mayoral-election-blow-moldovas-democracy>. Pagină accesată la 17 septembrie, 2018.
- GAN Business Anti-Corruption Portal, August 2017. Moldova Corruption Report. Available at <https://www.business-anti-corruption.com/country-profiles/moldova/>. Accessed on 23 September 2018/Portalul anticorupție pentru afaceri al GAN, august 2017. "Raportul privind corupția în Republica Moldova". Raport disponibil pe pagina web: <https://www.business-anti-corruption.com/country-profiles/moldova/>. Pagină accesată la 23 septembrie, 2018.

- Globalex. April 2012. Performing Legal Research: The Moldovan Experience. Available at <http://www.nyulawglobal.org/globalex/Moldova1.html>. Accessed on 30 September 2018/ Globalex, aprilie 2012. "Cercetarea juridică: experiența moldovenească". Raport disponibil pe pagina web: <http://www.nyulawglobal.org/globalex/Moldova1.html>. Pagină accesată la 30 septembrie, 2018.
- Government of Moldova, 30 September 2018. Another Almost 95,000 People to Receive Higher Pensions in Moldova Starting from 1 October 2018. Available at <https://gov.md/en/content/another-almost-95000-people-receive-higher-pensions-moldova-starting-1-october-2018-prime>. Accessed on 20 May 2019/Guvernul Republicii Moldova, 30 septembrie, 2018. Aproape 95 de mii de moldoveni vor primi pensii mai mari, începând cu 1 octombrie, 2018. Articol disponibil pe pagina web: <https://gov.md/en/content/another-almost-95000-people-receive-higher-pensiuni-Moldova-incepand-1-octombrie-2018-prim>. Pagină accesată la 20 mai, 2019.
- Government of Moldova, 4 July 2018. The Draft Law on Apprenticeship and Professional Training has Been Developed. Available at <https://consecon.gov.md/en/2018/07/04/a-fost-elaborat-proiectul-legii-uceniciei-si-formarii-profesionale/>. Accessed on 2 December 2018/Guvernul Republicii Moldova, 4 iulie, 2018. "A fost elaborat proiectul legii uceniciei și formării profesionale". Articol disponibil pe pagina web: <https://consecon.gov.md/en/2018/07/04/a-fost-elaborat-proiectul-legii-uceniciei-si-formarii-profesionale/>. Pagină accesată la 2 decembrie, 2018.
- Government of Moldova, 10 August 2017. Government Approves National Program for Social Inclusion of Persons with Disabilities for 2017-2020. Available at <https://gov.md/en/content/government-approves-national-program-social-inclusion-persons-disabilities-2017-2022>. Accessed on 9 October 2018/Guvernul Republicii Moldova, 10 august, 2017. Guvernul aprobă "Programul național de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități pentru anii 2017-2022". Sursă disponibilă pe pagina web: <https://gov.md/en/content/government-approves-national-program-social-inclusion-persons-disabilities-2017-2022>. Pagină accesată la 9 octombrie, 2018.
- Government of Moldova, 12 June 2017. Dependent Wife of Employed Husband to Benefit from Maternity Allowance. Available at <https://gov.md/en/content/dependent-wife-employed-husband-benefit-maternity-allowance>. Accessed on 8 October 2018/Guvernul Republicii Moldova, 12 iunie, 2017. Soția aflată la întreținerea soțului asigurat beneficiază de dreptul la indemnizație de maternitate". Articol disponibil pe pagina web: <https://gov.md/en/content/dependent-wife-employed-husband-benefit-maternity-allowance>. Pagină accesată la 8 octombrie, 2018.
- Government of Moldova, 6 April 2016. Moldovan Cabinet Approves National Regional Development Strategy for 2016-2020. Available at <https://gov.md/en/content/moldovan-cabinet-approves-national-regional-development-strategy-2016-2020>. Accessed on 25 September 2018/Guvernul Republicii Moldova, 6 aprilie, 2016. "Guvernul Republicii Moldova aprobă "Strategia națională de dezvoltare regională pentru perioada 2016-2020". Articol disponibil pe pagina web: <https://gov.md/en/content/moldovan-cabinet-approves-national-regional-development-strategy-2016-2020>. Pagină accesată la 25 septembrie, 2018.
- Government of Moldova, 21 November 2013. Roadmap for Increasing the Competitiveness of the Republic of Moldova. Available at https://mei.gov.md/sites/default/files/document/eng_roadmap_on_competitiveness_final-approved_by_Government_of_Moldova.pdf. Accessed on 8 October 2018/Guvernul Republicii Moldova, 21 noiembrie, 2013. "Foaie de parcurs pentru creșterea competitivității Republicii Moldova". Produs disponibil pe pagina web: https://mei.gov.md/sites/default/files/document/eng_roadmap_on_competitiveness_final-approved_by_Government_of_Moldova.pdf. Pagină accesată la 8 octombrie, 2018.
- HelpAge International, June 2013. Discrimination Against Older Women in Moldova. Available at www.ohchr.org/Documents/Issues/

- OlderPersons/MIPAA/HelpAgeInternational.docx. Accessed on 7 October 2018/HelpAge International, iunie 2013. "Discriminarea împotriva femeilor în vârstă din Moldova". Articol disponibil pe pagina web: www.ohchr.org/Documents/Issues/OlderPersons/MIPAA/HelpAgeInternational.docx. Pagină accesată la 7 octombrie, 2018.
- ILO, 1 April 2018. Roma Women and the World-of-Work in the Republic of Moldova. Available at https://www.ilo.org/budapest/countries-covered/moldova/WCMS_631869/lang--en/index.htm. Accessed on 2 December 2018/ILO
- ILO, 1 aprilie, 2018. "Femeile de etnie romă și lumea muncii din Republica Moldova". Raport disponibil pe pagina web: https://www.ilo.org/budapest/countries-covered/moldova/WCMS_631869/lang--en/index.htm. Pagină accesată la 2 decembrie, 2018.
- ILO, 21 December 2017. Wage Regulations and Practices in the Republic of Moldova. Available at https://www.ilo.org/budapest/countries-covered/moldova/WCMS_615687/lang--en/index.htm. Accessed on 2 December 2018/ILO, 21 decembrie, 2017. "Reglementările și practicile salariale în Republica Moldova". Raport disponibil pe pagina web: https://www.ilo.org/budapest/countries-covered/moldova/WCMS_615687/lang--en/index.htm. Pagină accesată la 2 decembrie, 2018.
- ILO, 2016. Moldova Decent Work Country Programme 2016-2020. Available at https://www.ilo.org/budapest/information-resources/information-resources/WCMS_453903/lang--en/index.htm. Accessed on 28 September 2018/ILO, 2016. "Programul de țară privind munca decentă pentru Republica Moldova pentru perioada anilor 2016-2020". Raport disponibil pe pagina web: https://www.ilo.org/budapest/information-resources/information-resources/WCMS_453903/lang--en/index.htm. Pagină sccesată la 28 septembrie, 2018.
- ILO, 2016b. The Informal Economy in the Republic of Moldova: A Comprehensive Review. Available at https://www.ilo.org/budapest/what-we-do/publications/WCMS_457542/lang--en/index.htm. Accessed on 5 October 2018/ILO, 2016b. "Economia informală în Republica Moldova: o analiză cuprinzătoare". Raport disponibil pe pagina web: https://www.ilo.org/budapest/what-we-do/publications/WCMS_457542/lang--en/index.htm. Pagină accesată la 5 octombrie, 2018.
- ILO, 2016c. Extending Social Security to the Informal Economy: Evidence from Bosnia and Herzegovina and the Republic of Moldova. Available at <http://socialprotection-humanrights.org/resource/extending-social-security-informal-economy-evidence-bosnia-herzegovina-republic-moldova/>. Accessed on 9 October 2018/ILO, 2016c. "Extinderea sistemului de protecție socială asupra economiei informale: dovezi din Bosnia și Herțegovina și Republica Moldova". Raport disponibil pe pagina web: <http://socialprotection-humanrights.org/resource/extending-social-security-informal-economy-evidence-bosnia-herzegovina-republic-moldova/>. Pagină accesată la 9 octombrie, 2018.
- IMF, 6 September 2017. Moldova: Back From The Brink, And Getting Better. Available at <https://www.imf.org/en/News/Articles/2017/09/05/na090617-moldova-back-from-the-brink-and-getting-better>. Accessed on 8 October 2018/FMI, 6 septembrie, 2017. "Republica Moldova: înapoi de la începuturi și îmbunătățirea situației". Raport disponibil pe pagina web: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2017/09/05/na090617-moldova-back-from-the-brink-and-getting-better>. Pagină accesată la 8 octombrie, 2018.
- IOM-UNDP, 2017. Mainstreaming Migration Into National Development Strategies: Country Overview- Moldova. Available at <http://www.mainstreamingmigration.org/country-overview/moldova>. Accessed on 30 September 2018/ILO-PNUD, 2017. "Integrarea migrației în strategiile naționale de dezvoltare. Prezentare generală a țării - Republica Moldova". Raport disponibil pe pagina web: <http://www.mainstreamingmigration.org/country-overview/moldova>. Pagină accesată la 30 septembrie, 2018.

- ITU, 2018. ICT-centric Innovation Ecosystem Country Review: Republic of Moldova. Available at <https://www.itu.int/pub/D-INNO-MD-2018-01>. Accessed on 8 October 2018/UIT, 2018. "Revizuirea de țară privind ecosistemele inovatoare în domeniul TIC: Republica Moldova". Raport disponibil pe pagina web: <https://www.itu.int/pub/D-INNO-MD-2018-01>. Pagină accesată la 8 octombrie, 2018.
- ITU, 2017. Moldova Country Profile, Measuring the Information Society Report. Available at <https://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Pages/publications/mis2017.aspx>. Accessed on 8 October 2018/UIT, 2017. "Profilul de țară al Republicii Moldova. Raportul pentru măsurarea Societății Informaționale". Raport disponibil pe pagina web: <https://www.itu.int/ro/ITU-D/Statistics/Pages/publications/mis2017.aspx>. Pagină accesată la 8 octombrie, 2018.
- Lloyd's Bank, October 2018. Tax Rates in Moldova. Available at <https://www.lloydsbanktrade.com/en/market-potential/moldova/taxes#>. Accessed on 7 October 2018/Lloyd's Bank, octombrie 2018. "Rate de impozitare în Republica Moldova". Raport disponibil pe pagina web: <https://www.lloydsbanktrade.com/en/market-potential/moldova/taxes#>. Pagină accesată la 7 octombrie, 2018.
- MEI, 2018. Policies and Programs on SME (Small and Medium Enterprises). Available at <https://mei.gov.md/en/content/policies-and-programs-sme-small-and-medium-enterprises>. Accessed on 8 October 2018/MEI, 2018. "Politici și programe privind dezvoltarea IMM-urilor (întreprinderilor mici și mijlocii)". Raport disponibil pe pagina web: <https://mei.gov.md/en/content/policies-and-programs-sme-small-and-medium-enterprises>. Pagină accesată la 8 octombrie, 2018.
- MITC, 2016. About the Ministry. Available at <http://old.mtic.gov.md/en/about-ministry>. Accessed on 8 October 2018/MITC, 2016. "Despre minister". Raport disponibil pe pagina web: <http://old.mtic.gov.md/en/about-ministry>. Pagină accesată la 8 octombrie, 2018.
- Moldpres, 27 September 2017. Moldova Goes Up 11 Positions in Ranking of Most Competitive Countries Worldwide. Available at <https://www.moldpres.md/en/news/2017/09/27/17007421>. Accessed on 8 October 2018/Agentia "Moldpres", 27 septembrie, 2017. "Republica Moldova a urcat 11 poziții în clasamentul celor mai competitive țări din întreaga lume". Raport disponibil pe pagina web: <https://www.moldpres.md/ro/news/2017/09/27/17007421>. Pagină accesată la 8 octombrie, 2018.
- Moldpres, 1 April 2017. Moldova Signs New Electricity Supply Contract with Ukraine. Available at <https://www.moldpres.md/en/news/2017/04/01/17002488>. Accessed on 26 September 2018/Agentia "Moldpres", 1 aprilie, 2017. "Republica Moldova semnează cu Ucraina un nou contract de furnizare a energiei electrice". Articol disponibil pe pagina web: <https://www.moldpres.md/ro/news/2017/04/01/17002488>. Pagină accesată la 26 septembrie, 2018.
- New Eastern Europe, 14 March 2018. Moldova's Fragile Energy Security. Available at <http://neweasterneurope.eu/2018/03/14/moldovas-energy-security/>. Accessed on 6 October 2018/Noua Europă de Est, 14 martie, 2018. "Securitatea energetică fragilă a Republicii Moldova". Raport disponibil pe pagina web: <http://neweasterneurope.eu/2018/03/14/moldovas-energy-security/>. Pagină accesată la data de 6 octombrie, 2018.
- OECD, 23 November 2016. Monitoring SME Policy Reforms in the Republic of Moldova, Available at www.oecd.org/eurasia/competitiveness-programme/eastern-partners/Peer_Review_Note_Monitoring_SME_reforms_Moldova.pdf. Accessed on 8 October 2018/OCDE, 23 noiembrie, 2016. "Monitorizarea reformelor politicii IMM-urilor în Republica Moldova". Raport disponibil pe pagina web: www.oecd.org/eurasia/competitiveness-programme/eastern-partners/Peer_Review_Note_Monitoring_SME_reforms_Moldova.pdf. Pagină accesată la 8 octombrie, 2018.
- PwC, 21 August 2017. Amendments to the Labour Code. Available at <https://www.amcham.md/>

- [userfiles/file/2017/tla_4_en.pdf](#). Accessed on 5 December 2018/PwC, 21 august, 2017. "Amendamente la Codul Muncii". Articol disponibil pe pagina web: https://www.amcham.md/userfiles/file/2017/tla_4_en.pdf. Pagină accesată la 5 decembrie, 2018.
- PwC, 2017. Investing Guide: Moldova 2016. Available at <https://www.pwc.com/md/en/publications/assets/moldova-business-guide-2016.pdf>. Accessed on 30 September 2018/PwC, 2017. "Ghidul Investițional Moldova (2016)". Ghid disponibil pe pagina web: <https://www.pwc.com/md/en/publications/assets/moldova-business-guide-2016.pdf>. Pagină accesată la 30 septembrie, 2018.
- RailwayPro, 14 June 2018. Moldova to Tender the Rehabilitation of a 250 km Rail Section. Available at <https://www.railwaypro.com/wp/moldova-to-tender-the-rehabilitation-of-a-250-km-rail-section/>. Accessed on 8 October 2018/RailwayPro, 14 iunie, 2018. "Republica Moldova va lansa o licitație publică pentru reabilitarea a 250 km de cale ferată. Articol disponibil pe pagina web: <https://www.railwaypro.com/wp/moldova-to-tender-the-rehabilitation-of-a-250-km-rail-section/>. Pagină accesată la 8 octombrie, 2018.
- Reuters, 12 June 2018. Moldova Needs to Shake Money-Laundering Reputation, Central Bank Chief Says. Available at <https://uk.reuters.com/article/moldova-cenbank-banking/moldova-needs-to-shake-money-laundering-reputation-central-bank-chief-says-idUKL8N1TE3TM>. Accessed on 17 September 2018/Reuters, 12 iunie, 2018. "Republica Moldova trebuie să se agite de reputația spălării banilor", declară șeful Băncii Centrale". Articol disponibil pe pagina web: <https://uk.reuters.com/article/moldova-cenbank-banking/moldova-needs-to-shake-money-laundering-reputation-central-bank-chief-says-idUKL8N1TE3TM>. Pagină accesată la 17 septembrie, 2018.
- Reuters, 20 July 2017. Moldova Passes Divisive Election Law Amid Street Protests. Available at <https://www.reuters.com/article/us-moldova-election/moldova-passes-divisive-election-law-amid-street-protests-idUSKBN1A51G4>. Accessed on 16 September 2018/Reuters, 20 iulie, 2017. "Republica Moldova aprobă "Codul Electoral" de discordie în mijlocul protestelor stradale. Articol disponibil pe pagina web: <https://www.reuters.com/article/us-moldova-election/moldova-passes-divisive-election-law-amid-street-protests-idUSKBN1A51G4>. Pagină accesată la 16 septembrie, 2018.
- Reuters, 27 April 2017. Moldovan Businessman Jailed for Role in \$1 Billion Bank Fraud. Available at <https://www.reuters.com/article/moldova-banking-platon/moldovan-businessman-jailed-for-role-in-1-billion-bank-fraud-idUSL8N1HS3T0>. Accessed on 17 September 2018/Reuters, 27 aprilie, 2017. "Om de afaceri moldovean închis pentru rolul său în fraudă bancară în valoare de 1 miliard de dolari S.U.A.". Articol disponibil pe pagina web: <https://www.reuters.com/article/moldova-banking-platon/moldovan-businessman-jailed-for-role-in-1-billion-bank-fraud-idUSL8N1HS3T0>. Pagină accesată la 17 septembrie, 2018.
- SDC, December 2017. Swiss Cooperation Strategy: Republic of Moldova 2018-2021. Available at <https://www.eda.admin.ch/countries/moldova/en/home/international-cooperation/strategy.html>. Accessed on 20 September 2018/SDC, decembrie 2017. "Strategia de Cooperare a Elveției cu Republica Moldova pentru anii 2018-2021". Articol disponibil pe pagina web: <https://www.eda.admin.ch/countries/moldova/en/home/international-cooperation/strategy.html>. Pagină accesată la 20 septembrie, 2018.
- Schoenherr, 3 June 2016. Moldova: Don't Mess with the Competition Council. Available at <https://www.schoenherr.eu/publications/publication-detail/moldova-dont-mess-with-the-competition-council/>. Accessed on 7 October 2018/Schoenherr, 3 iunie, 2016. "Republica Moldova: Nu vă puneți cu Consiliul Concurenței". Articol disponibil pe pagina web: <https://www.schoenherr.eu/publications/publication-detail/moldova-dont-mess-with-the-competition-council/>. Pagină accesată la 7 octombrie, 2018.

- Teleradio Moldova, 14 September 2016. Moldova is Facing Serious Environmental Problems, Specialists. Available at <http://www.trm.md/en/social/republica-moldova-se-confrunta-cu-probleme-ecologice-grave-speciali-ti/>. Accessed on 9 October 2018/"Teleradio Moldova", 14 septembrie, 2016. "Republica Moldova se confruntă cu probleme serioase de mediu, specialiști". Articol disponibil pe pagina web: <http://www.trm.md/en/social/republica-moldova-se-confrunta-cu-probleme-ecologice-grave-speciali-ti/>. Pagină accesată la 9 octombrie, 2018.
- The Banker, 3 April 2018. Moldova's Banking Sector Edges Towards Stability. Available at <https://www.thebanker.com/World/Central-Eastern-Europe/Moldova/Moldova-s-banking-sector-edges-towards-stability?ct=true>. Accessed on 8 October 2018/"The Banker", 3 aprilie, 2018. "Sectorul bancar din Republica Moldova se îndreaptă spre stabilitate". Articol disponibil pe pagina web: <https://www.thebanker.com/World/Central-Eastern-Europe/Moldova/Moldova-s-banking-sector-edges-towards-stability?ct=true>. Pagină accesată la 8 octombrie, 2018.
- The Borgen Project, 21 January 2018. The Need for Investment in Infrastructure in Moldova. Available at <https://borgenproject.org/infrastructure-in-moldova/>. Accessed on 8 October 2018/Proiectul "Borgen", 21 ianuarie, 2018. "Necesitatea investițiilor în infrastructura Republicii Moldova". Articol disponibil pe pagina web: <https://borgenproject.org/infrastructure-in-moldova/>. Pagină accesată la 8 octombrie, 2018.
- The Borgen Project, 24 October 2017. Education in Moldova Shows Encouraging Improvement. Available at <https://borgenproject.org/education-in-moldova/>. Accessed on 9 October 2018/Proiectul "Borgen", 24 octombrie, 2017. "Sistemul educațional din Republica Moldova arată îmbunătățiri încurajatoare". Articol disponibil pe pagina web: <https://borgenproject.org/education-in-moldova/>. Pagină accesată la 9 octombrie, 2018.
- The Economist, 16 February 2017. How Moldova Escaped the Effects of a Giant Banking Crisis. Available at <https://www.economist.com/europe/2017/02/16/how-moldova-escaped-the-effects-of-a-giant-banking-crisis>. Accessed on 8 October 2018/"The Economist", 16 februarie, 2017. "Cum Moldova a scăpat de efectele unei crize bancare enorme". Articol disponibil pe pagina web: <https://www.economist.com/europe/2017/02/16/how-moldova-escaped-the-effects-of-a-giant-banking-crisis>. Pagină accesată la 8 octombrie, 2018.
- The People's Advocate (Ombudsman), 23 November 2016. The Republic of Moldova Will Have a New National Human Rights Plan. Available at <http://ombudsman.md/en/content/republic-moldova-will-have-new-national-human-rights-plan>. Accessed on 30 September 2018/Avocatul Poporului (Ombudsman), 23 noiembrie, 2016. "Republica Moldova va avea un nou Plan Național în Domeniul Drepturilor Omului". Articol disponibil pe pagina web: <http://ombudsman.md/en/content/republic-moldova-will-have-new-national-human-rights-plan>. Pagină accesată la 30 septembrie, 2018.
- Transparency International, 2018. Corruption Perceptions Index 2017. Available at https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2017. Accessed on 18 September 2018/Transparency International, 2018. "Indicele Perceperii Corupției 2017". Articol disponibil pe pagina web: https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2017. Pagină accesată la 18 septembrie, 2018.
- Transparency International, 3 July 2014. Moldova National Integrity System Assessment 2014. Available at https://www.transparency.org/whatwedo/publication/moldova_national_integrity_system_assessment_2014. Accessed on 18 September 2018/"Transparency International", 3 iulie, 2014. "Evaluarea sistemului național de integritate Moldova 2014". Articol disponibil pe pagina web: https://www.transparency.org/whatwedo/publication/moldova_national_integrity_system_assessment_2014. Pagină accesată la 18 septembrie, 2018.
- UN, 2018. Republic of Moldova- United Nations Partnership Framework for Sustainable

Development 2018-2022. Available at <http://md.one.un.org/content/unct/moldova/en/home/publications/strategic-documents.html>. Accessed on 8 October 2018/ONU, 2018. "Cadrul de Parteneriat ONU - Republica Moldova pentru Dezvoltare Durabilă 2018-2022". Articol disponibil pe pagina web: <http://md.one.un.org/content/unct/moldova/en/home/publications/strategic-documents.html>. Pagină accesată la 8 octombrie, 2018.

UNCTAD, 2013. Investment Policy Review: Republic of Moldova. Available at <https://unctad.org/en/pages/PublicationWebflyer.aspx?publicationid=757>. Accessed on 8 October 2018/UNCTAD, 2013. "Analiza politicii investiționale a Republicii Moldova". Raport disponibil pe pagina web: <https://unctad.org/en/pages/PublicationWebflyer.aspx?publicationid=757>. Pagină accesată la 8 octombrie, 2018.

UNDP Moldova, 2018. Our Focus: Climate Change, Environment & Energy. Available at <http://www.md.undp.org/content/moldova/en/home/climate-change-environment-energy.html>. Accessed on 9 October 2018/PNUD Moldova, 2018. "Focusul nostru: protecția mediului, schimbările climatice și energia curată". Raport disponibil pe pagina web: <http://www.md.undp.org/content/moldova/en/home/climate-change-environment-energy.html>. Pagină accesată la 9 octombrie, 2018.

UNDP, 6 November 2017. Towards Moldova 2030: The New National Development Strategy Must be People-Centered. Available at <http://www.md.undp.org/content/moldova/en/home/presscenter/pressreleases/2017/11/06/towards-moldova-2030-the-new-national-development-strategy-must-be-people-centered.html>. Accessed on 30 September 2018/PNUD, 6 noiembrie, 2017. Noua Strategie națională de dezvoltare „Moldova 2030”. Raport disponibil pe pagina web: <http://www.md.undp.org/content/moldova/en/home/presscenter/pressreleases/2017/11/06/towards-moldova-2030-the-new-national-development-strategy-must-be-people-centered.html>. Pagină accesată la 30 septembrie, 2018.

UNDP, 23 October 2017. Care Work, From Burden and Invisible, to Value Added and And Attractive Economy Sector. Available at <http://www.md.undp.org/content/moldova/en/home/presscenter/articles/2017/10/23/serviciile-de-ngrijire-de-la-un-domeniu-neglijat-i-invizibil-la-un-sector-atractiv-al-economiei.html>. Accessed on 8 October 2018/PNUD, 23 octombrie, 2017. "Serviciile de îngrijire – de la un domeniu neglijat și invizibil, la un sector atractiv al economiei". Raport disponibil pe pagina web: <http://www.md.undp.org/content/moldova/en/home/presscenter/articles/2017/10/23/serviciile-de-ngrijire-de-la-un-domeniu-neglijat-i-invizibil-la-un-sector-atractiv-al-economiei.html>. Pagină accesată la 8 octombrie, 2018.

UNDP, 14 June 2017. Rural Poverty in Moldova is 4 Times Higher than Urban One, UNDP Report. Available at <http://www.md.undp.org/content/moldova/en/home/presscenter/pressreleases/2017/06/14/n-sate-locuiesc-de-4-ori-mai-multe-persoane-aflate-la-limita-s-r-ciei-dec-t-n-ora-e.html>. Accessed on 8 October 2018/PNUD, 14 iunie, 2017. "Discrepanța dintre spațiul urban și cel rural la nivel de sărăcie în Republica Moldova este de 4 ori mai mare decât cea urbană, raportul PNUD". Raport disponibil pe pagina web: <http://www.md.undp.org/content/moldova/en/home/presscenter/pressreleases/2017/06/14/n-sate-locuiesc-de-4-ori-mai-multe-persoane-aflate-la-sr--Limita-ciei-dec-tn-ora-e.html>. Pagină accesată la 8 octombrie, 2018.

UNDP, 2016. Business Development Services Market Study Across the Dniester River. Available at http://www.md.undp.org/content/moldova/en/home/library/inclusive_growth/study-on-the-business-development-services-market-on-both-banks-.html. Accessed on 8 October 2018/PNUD, 2016. "Studiul privind piața serviciilor de dezvoltare a afacerii de pe ambele maluri ale Nistrului". Raport disponibil pe pagina web: http://www.md.undp.org/content/moldova/en/home/library/inclusive_growth/study-on-the-business-development-services-market-on-both-banks-.html. Pagină accesată la 8 octombrie, 2018.

- UNDP, 2016b. Perceptions of Human Rights in the Republic of Moldova. Available at <http://md.one.un.org/content/unct/moldova/en/home/publications/joint-publications/perceptions-of-human-rights-in-the-republic-of-moldova.html>. Accessed on 8 October 2018/PNUD, 2016b. "Percepții asupra drepturilor omului în Republica Moldova". Raport disponibil pe pagina web: <http://md.one.un.org/content/unct/moldova/en/home/publications/joint-publications/perceptions-of-human-rights-in-the-republic-of-moldova.html>. Pagină accesată la 8 octombrie, 2018.
- UNDP, 2012. National Human Development Report 2012: European Aspirations and Human Development of the Republic of Moldova. Available at <http://hdr.undp.org/en/content/republic-moldova-%E2%80%93-social-exclusion-towards-inclusive-human-development>. Accessed on 9 October 2018/PNUD, 2012. "Raportul Național de Dezvoltare Umană 2012, intitulat „Aspirațiile europene și dezvoltarea umană a Republicii Moldova”. Raport disponibil pe pagina web: <http://hdr.undp.org/en/content/republic-moldova-%E2%80%93-social-exclusion-towards-inclusive-human-development>. Pagină accesată la 9 octombrie, 2018.
- UNEnvironment, 2004. Republic of Moldova State of the Environment Report 2004. Available at <https://www.unenvironment.org/resources/report/state-environment-report-moldova>. Accessed on 8 October 2018/UNEnvironment, 2004. "Starea mediului în Republica Moldova. Raport popular, 2004". Raport disponibil pe pagina web: <https://www.unenvironment.org/resources/report/state-environment-report-moldova>. Pagină accesată la 8 octombrie, 2018.
- UNHabitat, 2016. Republic of Moldova National Report. Available at <http://habitat3.org/the-new-urban-agenda/preparatory-process/national-participation/republic-of-moldova/>. Accessed on 8 October 2018/UNHabitat, 2016. "Raportul național al Republicii Moldova". Raport disponibil pe pagina web: <http://habitat3.org/the-new-urban-agenda/preparatory-process/national-participation/republic-of-moldova/>. Pagină accesată la 8 octombrie, 2018.
- USAID, 2018. Moldova's Trade Corridor Assessment: Summary. Available at www.moldova.org/en/wp-content/uploads/sites/2/2018/07/MSRP-TCA-Summary-EN.pdf. Accessed on 8 October 2018/USAID, 2018. "Studiu de evaluare a coridoarelor comerciale din Republica Moldova. Rezumat." Raport disponibil pe pagina web: www.moldova.org/en/wp-content/uploads/sites/2/2018/07/MSRP-TCA-Summary-EN.pdf. Pagină accesată la 8 octombrie, 2018.
- USAID, 2013. Moldova: Country Development Cooperation Strategy 2017-2017. Available at <https://www.usaid.gov/moldova/cdcs>. Accessed on 5 October 2018/USAID, 2013. "Moldova: Strategia de cooperare pentru dezvoltare rurală 2017". Raport disponibil pe pagina web: <https://www.usaid.gov/moldova/cdcs>. Pagină accesată la 5 octombrie, 2018.
- U.S. Department of Commerce, 2 November 2017. Moldova- 7- State Owned Enterprises. Available at <https://www.export.gov/article?id=Moldova-State-Owned-Enterprises>. Accessed on 8 October 2018/Departamentul de Comerț al SUA, 2 noiembrie, 2017. "Moldova - 7 întreprinderi de stat". Raport disponibil pe pagina web: <https://www.export.gov/article?id=Moldova-State-Owned-Enterprises>. Pagină accesată la 8 octombrie, 2018.
- U.S. Department of Commerce, 2 November 2017b. Moldova- Telecommunications/Electric. Available at <https://www.export.gov/article?id=Moldova-Telecommunications-Electric>. Accessed on 8 October 2018/Departamentul de Comerț al Statelor Unite, 2 noiembrie, 2017b. "Moldova - Telecomunicații/Electrice". Raport disponibil pe pagina web: <https://www.export.gov/article?id=Moldova-Telecommunications-Electric>. Pagină accesată la 8 octombrie, 2018.
- U.S. Department of State, July 2018. Moldova: 2018 Investment Climate Statements Report. Available at <https://www.state.gov/e/eb/rls/othr/ics/2018/eur/281613.htm>. Accessed on 26 September 2018/Departamentul de Stat al Statelor Unite, iulie 2018. "Republica Moldova: Raportul privind situația climatului investițional în 2018". Raport disponibil pe pagina web: <https://www.state.gov/e/eb/rls/othr/ics/2018/eur/281613.htm>.

gov/e/eb/rls/othr/ics/2018/eur/281613.htm.
Pagină accesată la 26 septembrie 2018.

brief/moldova-economic-update. Pagină
accesată la 5 octombrie, 2018.

U.S. Department of State, 20 April 2018. Moldova 2017 Human Rights Report. Available at <https://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2017/>. Accessed on 8 October 2018/Departamentul de Stat al SUA, 20 aprilie, 2018. "Moldova: Raport privind Drepturile Omului pentru anul 2017". Raport disponibil pe pagina web: <https://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2017/>. Pagină accesată la 8 octombrie, 2018.

U.S. Department of State, 30 March 2017. Moldova 2016 Human Rights Report. Available at <https://www.state.gov/documents/organization/265662.pdf>. Accessed on 30 September 2018/Departamentul de Stat al SUA, 30 martie, 2017. "Raport privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în anul 2016". Raport disponibil pe pagina web: <https://www.state.gov/documents/organization/265662.pdf>. Pagină accesată la 30 septembrie, 2018.

World Bank, 30 August 2018. Moldova to Improve Quality and Transparency of Land Administration and Property Valuation Systems. Available at <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2018/08/30/moldova-to-improve-quality-and-transparency-of-land-administration-and-property-valuation-systems>. Accessed on 7 October 2018/Banca Mondială, 30 august, 2018. "Republica Moldova va îmbunătăți calitatea și transparența sistemelor de administrare funciară și evaluare a proprietăților imobiliare". Raport disponibil pe pagina web: <https://www.worldbank.org/ro/news/press-release/2018/08/30/moldova-to-improve-quality-and-transparency-of-land-administration-and-property-valuation-sisteme>. Pagină accesată la 7 octombrie, 2018.

World Bank, 17 May 2018. Moldova Economic Update. Available at <http://www.worldbank.org/en/country/moldova/brief/moldova-economic-update>. Accessed on 5 October 2018/Banca Mondială, 17 mai, 2018. "Actualizarea economică a Moldovei". Raport disponibil pe pagina web: <http://www.worldbank.org/en/country/moldova/>

World Bank, 23 November 2017. Supporting Women Entrepreneurship in Moldova. Available at <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2017/11/23/supporting-women-entrepreneurship-in-moldova>. Accessed on 8 October 2018/Banca Mondială, 23 noiembrie, 2017. "Susținerea antreprenoriatului feminin în Republica Moldova". Raport disponibil pe pagina web: <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2017/11/23/supporting-women-entrepreneurship-in-moldova>. Pagină accesată la 8 octombrie, 2018.

World Bank, November 2017. Doing Business 2018: Reforming to Create Jobs- Moldova. Available at <http://documents.worldbank.org/curated/en/602791510039098232/Doing-Business-2018-reforming-to-create-jobs-Moldova>. Accessed on 7 September 2018/Banca Mondială, noiembrie 2017. "Clasamentul „Doing business: reforme axate pe crearea locurilor de muncă - Moldova”. Raport disponibil pe pagina web: <http://documents.worldbank.org/curated/en/602791510039098232/Doing-Business-2018-reforming-to-create-jobs-Moldova>. Raport accesat la 7 septembrie, 2018.

World Bank, March 2017. Moldova- Support to State Owned Enterprises Preliminary Diagnostics and Reform Assessment: Phase 1. Available at <http://documents.worldbank.org/curated/en/762831499412473409/Moldova-Support-to-state-owned-enterprises-SOE-preliminary-diagnostics-and-reform-assessment-Phase-1>. Accessed on 7 October 2017/Banca Mondială, martie 2017. "Raport de diagnosticare preliminară și evaluarea a reformei "Republica Moldova - Sprijin pentru întreprinderile în proprietatea statului: faza 1". Raport disponibil pe pagina web: <http://documents.worldbank.org/curated/en/762831499412473409/Moldova-Support-to-state-owned-Intreprinderi-SOE-preliminare-diagnosticare-și-reformă-evaluare-faza-1>. Pagină accesată la 7 octombrie, 2017.

World Bank, May 2016. Poverty Reduction and Shared Prosperity in Moldova:

Progress and Prospects. Available at <http://documents.worldbank.org/curated/en/168451467995808859/Poverty-reduction-and-shared-prosperity-in-Moldova-progress-and-prospects>. Accessed on 8 October 2018/Banca Mondială, mai 2016. "Reducerea sărăciei și prosperitatea partajată în Moldova: Progrese și perspective". Raport disponibil pe pagina web: <http://documents.worldbank.org/curated/en/168451467995808859/Poverty-reduction-and-shared-prosperity-in-Moldova-progress-and-prospects>. Pagină accesată la 8 octombrie 2018.

World Bank, 3 March 2016. The Performance of Free Economic Zones in Moldova. Available at <http://documents.worldbank.org/curated/en/697401467999092957/The-performance-of-free-economic-zones-in-Moldova>. Accessed on 5 October 2018/Banca Mondială, 3 martie, 2016. "Performanța zonelor economice libere în Moldova". Raport disponibil pe pagina web: <http://documents.worldbank.org/curated/en/697401467999092957/The-performance-of-free-economic-zone-in-Moldova>. Pagină accesată la 5 octombrie, 2018.

World Bank, 9 April 2015. Investment Climate in Moldova: Uneven Achievements Hinder Development. Available at <http://www.worldbank.org/en/news/press-release/2015/04/09/investment-climate-in-moldova-uneven-achievements-hinder-development>. Accessed on 2 December 2018/Banca Mondială, 9 aprilie, 2015. "Realizări neuniforme periclitează dezvoltarea". Raport disponibil pe pagina web: <http://www.worldbank.org/en/news/press-release/2015/04/09/investment-climate-in-moldova-uneven-achievements-hinder-development>. Pagină accesată la 2 decembrie, 2018.

World Bank, 29 July 2011. In Moldova, Technology Helps Citizens Hold Government Accountable. Available at <http://www.worldbank.org/en/news/feature/2011/07/29/moldova-technology-helps-citizens-hold-government-accountable>. Accessed on 8 October 2018/Banca Mondială, 29 iulie, 2011. "În Republica Moldova, tehnologia ajută cetățenii să dețină răspundere guvernamentală". Articol disponibil pe pagina web: <http://www.worldbank.org/en/news/feature/2011/07/29/moldova-technology-helps-citizens-hold-government-accountable>.

[worldbank.org/en/news/feature/2011/07/29/moldova-technology-helps-citizens-hold-government-accountable](http://www.worldbank.org/en/news/feature/2011/07/29/moldova-technology-helps-citizens-hold-government-accountable). Pagină accesată la 8 octombrie, 2018.

World Bank, September 2009. Land Registration Sparks Modern Real Estate Market. Available at <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTABOUTUS/IDA/0,,contentMDK:22302606~menuPK:3266877~pagePK:51236175~piPK:437394~theSitePK:73154,00.html>.

Accessed on 8 October 2018/Banca Mondială, septembrie 2009. "Înregistrarea terenurilor declanșează o piață modernă imobiliară". Raport disponibil pe pagina web: <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTABOUTUS/IDA/0,,contentMDK:22302606~menuPK:3266877~pagePK:51236175~piPK:437394~theSitePK:73154,00.html>. Pagină accesată la 8 octombrie, 2018.

ZDNet, 29 April 2015. The Next Big Outsourcing Hub: A Tiny Country You've Never Heard of where IT is Top Priority. Available at <https://www.zdnet.com/article/the-next-big-outsourcing-hub-a-tiny-country-youve-never-heard-of-where-it-is-top-priority/>. Accessed on 8 October 2018/ZDNet, 29 aprilie, 2015. "Următoarea mare platformă de externalizare: o țară mică despre care nu ați auzit niciodată, dar pentru care IT-ul constituie o prioritate". Raport disponibil pe pagina web: <https://www.zdnet.com/article/the-next-big-outsourcing-hub-a-tiny-country-youve-never-heard-of-where-it-is-top-priority/>. Pagină accesată la 8 octombrie, 2018.

Sursele de date

Doing Business: Economy Rankings <http://www.doingbusiness.org/EconomyRankings/> "Clasamentul economic al statelor după criteriul ușurinței de a derula o afacere" <http://www.doingbusiness.org/EconomyRankings/>

Business Reports (World Bank Group) <http://www.doingbusiness.org/reports/Rapoarte-de>

- afaceri (Grupul Băncii Mondiale) <http://www.doingbusiness.org/reports>
- Environmental Performance Index. <http://epi.yale.edu/> "Indicele Performanței Mediului". <http://epi.yale.edu/>
- Freedom in the World (Freedom House) <http://www.freedomhouse.org/report-types/freedom-world/> "Libertatea în lume" (organizația americană "Freedom House) <http://www.freedomhouse.org/report-types/freedom-world>
- Global Competitiveness Reports (World Economic Forum) [http://www.weforum.org/reports?filter\[type\]=Competitiveness/Rapoartele privind competitivitatea globală \(Forumul Economic Mondial\) \[http://www.weforum.org/reports?filter\\[type\\]=Competitiveness\]\(http://www.weforum.org/reports?filter\[type\]=Competitiveness\)](http://www.weforum.org/reports?filter[type]=Competitiveness/Rapoartele%20privind%20competitivitatea%20globală%20(Forumul%20Economic%20Mondial))
- Global Enabling Trade Reports (World Economic Forum). <http://www.weforum.org/reports/> Rapoarte globale privind comerțul activ (Forumul Economic Mondial). <http://www.weforum.org/reports>
- Human Development Reports (United Nations Development Programme) [http://hdr.undp.org/en/reports/Rapoartele naționale de dezvoltare umană \(Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare\) <http://hdr.undp.org/en/reports/>](http://hdr.undp.org/en/reports/Rapoartele%20naționale%20de%20dezvoltare%20umană%20(Programul%20Națiunilor%20Unite%20pentru%20Dezvoltare))
- Key ICT Statistics (International Telecommunications Union) <http://www.itu.int/ITU-D/ict/ey/Indicators/Indicators.aspx/> Statistici cheie în domeniul TIC (Uniunea Internațională a Telecomunicațiilor) <http://www.itu.int/ITU-D/ict/ey/Indicators/Indicators.aspx> Indicatori cheie ai pieței forței de muncă (Organizația Internațională a Muncii)
- Key Labour Market Indicators (International Labour Organization) <http://kilm.ilo.org/KILMnet/> "Indicatorii-cheie ai pieței muncii" (Organizația Internațională a Muncii) <http://kilm.ilo.org/KILMnet/>
- National Footprint Accounts (Global Footprint Network) http://www.footprintnetwork.org/en/index.php/GFN/page/footprint_data_and_results/
- Conturile naționale de amprentare (Rețeaua Globală pentru Amprentă Ecologică) http://www.footprintnetwork.org/en/index.php/GFN/page/footprint_data_and_results/
- Social Dialogue Indicators: International Statistical Inquiry 2008-2009, Technical Brief (Susan Hayter, Valentina Stoevska, Industrial and Employment Relations Department, Department of Statistics) [http://laborsta.ilo.org/applv8/data/TUM/TUD%20and%20CBC%20Technical%20Brief.pdf?/](http://laborsta.ilo.org/applv8/data/TUM/TUD%20and%20CBC%20Technical%20Brief.pdf?) "Indicatorii de dialog social: Chestionarul statistic internațional pentru 2008-2009", Briefing tehnic (Susan Hayter, Valentina Stoevska, Departamentul relații industriale și ocuparea forței de muncă, Departamentul de Statistică) <http://laborsta.ilo.org/applv8/data/TUM/TUD%20and%20CBC%20Technical%20Brief.pdf>
- Transparency International <http://www.transparency.org/> "Transparency International" <http://www.transparency.org/>
- World Development Indicators (The World Bank Databank) <http://data.worldbank.org/data-catalog/world-development-indicators/> "Indicatorii de dezvoltare mondială" (Baza de date a Băncii Mondiale) <http://data.worldbank.org/data-catalog/world-development-indicators>
- World Economic and Financial Surveys (World Economic Outlook Database) <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2010/01/weodata/index.aspx> /Studii economice și financiare mondiale (Baza de date economică a Outlook-ului mondial) <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2010/01/weodata/index.aspx>
- Worldwide Governance Indicators (The World Bank Databank) <http://databank.worldbank.org/data/views/variableselection/selectvariables.aspx?source=worldwide-governance-indicators/> "Indicatorii globali de guvernare" (Baza de date a Băncii Mondiale) <http://databank.worldbank.org/data/views/variableselection/selectvariables.aspx?source=worldwide-governance-indicators>

EESE business,
create jobs

Enabling Environment for Sustainable Enterprises

ISBN 978-92-2-031513-2

9 789220 315132